

STENOGRAFSKE BELEŠKE
NARODNE SKUPŠTINE
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 7

BEOGRAD 1938 GODINE

KNJIGA

XXVI REDOVNI SASTANAK

NARODNE SKUPŠTINE
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 3 MARTA 1938 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVALI:

PRETSEDNIK

STEVAN ĆIRIĆ

1

POTPRETSEDNICI:

FRANJO MARKIĆ, JEVREM TOMIĆ i RADISAV VUČETIĆ

SEKRETAR

DRAGOMIR STOJADINOVIĆ

Prisutni g. g. Ministri: Ministar unutrašnjih poslova dr. Anton Korošec, Ministar bez portfelja dr. Šefkija Behmen, Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković, Ministar šuma i rudnika Bogoljub Kujundžić, Ministar bez portfelja dr. Miho Krek, Ministar bez portfelja Vojislav V. Đorđević, Ministar fizičkog vaspitanja naroda dr. Vjekoslav Miletić, Ministar pošta, telegrafa i telefona Vojko R. Čvrkić.

POČETAK U 16,30 ČASOVA

SADRŽAJ:

Pre dnevnog reda: 1 — Čitanje i usvajanje zapisnika XXV redovnog sastanka;

Dnevni red: Nastavak pretresa u pojedinostima izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1938/39 godinu i to:—

1 — Nastavak pretresa i usvajanje budžeta rashoda — VII razdeo — Ministarstvo unutrašnjih poslova.

Govornici: Milivoje Rafailović, Manfred Paštrović, Đorđe Petković, Ministar unutrašnjih poslova dr. Anton Korošec, Predsednik Narodne skupštine Stevan Ćirić (sedam puta), izvestilac većine dr. Jure Kocic.

2 — Pretres i usvajanje budžeta rashoda — XIII razdeo — Ministarstvo poljoprivrede.

Govornici: Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković, Mihailo Lješević, izvestilac manjine Ivan Mohorić, Radivoje Nanović, dr. Ivan Jančić, Velimir Jojić, Predsednik Narodne skupštine Stevan Ćirić (pet puta), Milan Banić, Potpredsednik Narodne skupštine Franjo Markić (šest puta), Branko Dobrosavljević, Milan Kurilić (u ime grupe Jugoslovenskog kluba),

Aleksandar Lazarević, Simo Marjanac, dr. Živojin Popović, Potpredsednik Narodne skupštine Radisav Vučetić (pet puta), Karel Doberšek, Milenko Glišić, Aleksandar Dačić, Ivan Janžeković, Vojislav Lazić (u ime grupe Nezavisnog kluba), Milivoje Isaković, Jovan Zdravković, Simo Budimir, Radivoje Nikolić, Karlo Gajšek, Avguštín Lukačič, Vojislav Nenadić (u ime grupe Nezavisnog kluba); Milan Petković, Luka Avramović, Svetozar Tasić, Velimir Kursulić, Životije Jevtić, Mihael Brenčič, Milan Lj. Badžak, Stjepan Novaković, dr. Vojislav Došen (u ime grupe Narodnog radnog kluba), Mihailo Krstić, Jevrem Tomić (radi ličnog objašnjenja), Dane Miletić, Milan Mijić (o povredi Poslovnika), Rastko Petković, Milan Mijić, Slavko Nikolić, Marko Ružičić, Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković, Potpredsednik Narodne skupštine Jevrem Tomić (četnaest puta), zamenik izvestioca sekretar Nurija Pozderac.

Predsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, čast mi je otvoriti XXVI redovni sastanak Narodne skupštine. Molim sekretara g. Dragomira Stojadinovića, da izvoli pročitati zapisnik prethodnog sastanka.

Sekretar Dragomir Stojadinović pročita zapisnik XXV redovnog sastanka.

Председник Stevan Ćirić: Ima li ko od gospode narodnih poslanika kakvu primedbu na zapisnik? (Nema!) Primedaba nema, zapisnik je primljen.

Prelazimo, gospodo, na dnevni red. Na dnevnom je redu: Nastavak pretresa u pojedinostima izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1938/39 godinu i to:

1 — Nastavak pretresa budžeta rashoda — VII razdeo — Ministarstvo unutrašnjih poslova.

Reč ima narodni poslanik g. Milivoje Rafailović.

Милвоје Рафаиловић: Господо народни посланици, како у генералној буџетској дебати, која даје општу слику владине политике по свима ресорима како у целини тако и у детаљима, нисам због болести могао учествовати, ја молим Народну скупштину да ми дозволи да се у најкраћим потезима вратим на политику једнога ресора, чија је дебата већ прошла и то на политику Министарства правде, а изјављујем да време које ми је по Пословнику дозвољено за говор у специјалној дебати нећу прекорачити. Надам се да ми Народна скупштина ово неће ускратити у толико пре што ја Народну скупштину нисам замарао много својим говорима, а нисам никада ни господу колеге сметао да се чују у овом Дому.

Осврнуо бих се, господо народни посланици, само на једну ствар из ресора Министарства правде, и то, као што рекох, у најкраћим потезима. Ја ћу, господо, да изнесем само оно што се примећује у свима судовима, па и у Среском суду, мога изборног среза у Мионици и Ваљевском Окружном суду, у чије подручје спада Срески суд у Мионици, — да је судска правда спора, па и сувише спора и поред многобројних закона по свима правним материјама. Услед овога код странака, које се овим судовима обраћају за ту судску правду, врло често долази до сумње да им се ствари код судова не свршавају из каквих партијских разлога или каквих других што је за Суд као и за судијску независност и њихов углед врло штетно, јер је наш народ, услед оваквих уверења, почео да губи веру у изреку наших предака да „Правда држи земљу и градове“.

Кад се обратите надлежним старешинама судова, они се због ове спорости изговарају на претпаност посла и малобројан судски персонал.

Ја верујем, господо, да има судова, нарочито среских, који немају довољан број судија и судијских приправника, али што се тиче нижег неквалификованог судског особља, ја мислим да ни један суд са њима не би оскудевао, кад би то особље било способно за рад, а могло би бити способно кад би се и на та звања, у овом случају званичника па и дневничара, постављали дипломирани правници чије молбе и по две године леже нерешене у Министарству правде, док се сва упражњена места нижег судског особља скоро редовно попуњавају са лицима, чије квалификације нису веће од два разреда гимназије или какве најниже стручне школе, али зато имају квалификације друге врсте, а које су те квалификације, није потребно да наглашавам.

Ја не замерајем Господину Министру правде што на поменутом месту по судовима поставља припаднике партије, којој и сам припада, али онда нека бар поставља оне своје партијске пријатеље, који су дипломирани правници, чија би стручна

спрема могла бити искоришћена код оних судова где нема довољно судија за израду судских одлука, као што се то већ упражњава у судовима где има службеника и на нижим звањима, али са потпуном правничком спремом.

Као пример мојих горњих навода, споменућу само Срески суд у своме изборном срезу у Мионици, који, уз старешину и једног судију, има само једног судијског приправника и то једну девојку, а шест или седам нижих службеника са непотпуном средњом школом, од којих се, наравно, не може ни тражити да раде и оне судске послове, који изискују стручну правничку спрему.

Кад сам већ код овога ресора хоћу да поменим како се у Министарству правде у извесним случајевима води много више рачуна о партији неголи о интересу државе, кад је у питању премештај судија, које не уживају независност по Уставу и то код судија за грунтовне послове. У Мионици је од пре две године био повереник за грунтовне послове један судија који је био врло способан и врло исправан у сваком погледу и који је те грунтовне послове, по уверавањима својих претпоследњих старешина, врло успешно обављао и требало му је још највише 4 до 5 месеци да тај грунтовни посао дефинитивно заврши. Међутим, утицајем неких политичких личности тај је човек, и поред све своје исправности и способности, уклоњен онамад са свога положаја и премештен за судију Окружног суда чак у Призрен, а доведен један други судија из редовног суда, који је, по сазнању, такође исправан судија, али нестручан за ове грунтовне послове и коме ће требати толико времена да се упозна са овим пословима, колико би досадањем грунтовном судији било потребно да тај посао и заврши. Тај досадани грунтовни судија уклоњен је из Мионице и против воље организације Радикалне заједнице у Мионици. Познато ми је, да је претседник среске Радикалне организације долазио код Министра правде г. Симоновића и молио га да тај премештај обустави с обзиром да је дотични грунтовни судија исправан како у политичком тако и у сваком другом погледу. Господин Министар правде је тада наредио да се тај премештај обустави, али само после неколико дана, на тражење бив. министра г. Ђуре Јанковића, он је поново наредио да се тај судија смени и указом премести чак у Призрен. Ја, господо, мислим да није потребно да вам наглашавам колико је неопортуна и штетна оазка политика г. Министра правде како по државни интерес тако и по интерес тамошњег народа, кад кога Министар правде удаљује са места на коме је био потпуно исправно делао на задовољство и својих претпостављених старешина а и самога тамошњег народа.

Обећао сам, господо, да будем кратак код овога ресора, чија је дебата већ прошла, па према томе немам шта више о овом ресору да кажем, а сада да пређем на буџет ресора Министарства унутрашњих послова.

Господо, ја сам у ресору Министарства унутрашњих послова провео као чиновник пуних шеснајест и по година. Једно време као начелник срески, око две године, а све остало време у самој централи. Био сам у томе ресору и 1928 год. када је данашњи министар господин др. Корошец такође био Министар унутрашњих послова. Ја о

томе човеку не могу да говорим онако, како су поједина господа са левице говорили. (Одобравање на десници). Али нека се ово не схвати као неко попуштање мога опозиционог става што сам ја тога човека поштовао у оно време када је раније био Министар, а и за време шестојануарског режима, због кога сам у то време чак као чиновник дао и једно изјашњење а поводом његовог конфинирања.

За време шестојануарског режима, а поводом конфинирања г. др. Корошца једна група Словенаца, већином чиновника, одржала је у Београду један састанак којој је приликом одобрила одлуку ондашње владе да се г. др. Корошец интернира. Уз извештај о томе састанку један је лист донео и фотографију те групе Словенаца. Ја сам једном од учесника тога састанка, који је тада био чиновник Министарства унутрашњих послова, замерио, што је био на томе састанку а хвално г. Корошца, осуђујући одлуку ондашње владе о интернирању. Неко је то доставио онда Кабинету Министарства и ја сам давао по томе своје изјашњење. (Један глас са левице: Био си онда у опозицији). Ја сам увек био у опозицији. Био сам у опозицији и 5 маја, а и многе колеге посланици знају какву сам муку и какве тешкоће имао за кандидацију, јер ми исту као активном чиновнику ондашњи Министар унутрашњих послова није одобравао и само, благодарећи ондашњем Министру пољопривреде г. др. Драгутину Јанковићу, који ме је превео у свој ресор, па ме пензионисао, мени је омогућена кандидација. (Гласови са деснице: Овај човек поштено говори. — Војислав Лазич: Али ће се у новинама објавити да си хвалио г. Корошца!) Нека објаве! Чекај мало, биће мало и других ствари за г. др. Корошца.

Али данашња политика у Министарству унутрашњих послова није оно што је била када је г. др. Корошец био раније Министар тога ресора (Сава Микић: Данас је боље!).

Ја не могу за сваку ствар, за коју се од стране левице осуђује господин Министар унутрашњих послова, да осудим лично Министра г. Корошца, иако је он на челу тога Министарства. Врло често се дешава да му његови сарадници у Министарству подметну нешто што он лично можда не би учинио, али то ипак може да се деси у једном таквом важном и разгранатом ресору као што је Министарство унутрашњих послова.

Ја морам да похвалим овде и некадањег Министра унутрашњих послова и г. Петра Живковића (Гласови: Охо!) и ако нисам био никада ни пријатељ његов ни пријатељ његове странке, али ни један Министар унутрашњих послова, а то зна и колега Микић, није учинио за полицијску струку толико колико г. Петар Живковић кад је био Министар унутрашњих послова, којом је приликом донео Закон о унутрашњој управи, којим је половање унутрашње управе и полиције било подигнуто на један виши ступањ. (Жагор на десници). То је, господо, факат. (Гласови на десници: А она насиља?) Ја, господо, говорим о подизању струке за време министровања г. Петра Живковића, а не о његовим политичким методама, које сам и сам осуђивао и осуђујем. После доношења Закона о унутрашњој управи кадар чиновника унутрашње управе почео је се попуњавати са лицима са потпуном правничком спремом, па је и један

врло велики број судија и адвоката прелазео на положаје среских начелника, али, нажалост, кад је се положај судија поправио, те судије, које су биле дошле на положаје среских начелника, понова су се враћали у суд, услед чега су се на место среских начелника понова угњездили људи без стручне спреме и са врло сумњивим моралним квалификацијама. Данас, ако бих узео у обзир само мој срез, изгледа да и нема добрих среских начелника. Од избора на овамо код мене су се у срезу променила три среска начелника. Ја их нисам мењао нити сам имао могућности да их мењам, али је њихово држање било такво, да их је Министар унутрашњих послова морао мењати баш на захтев својих политичких пријатеља. Па кад нису ваљали за њих, како могу ваљати за мене и моје пријатеље! (Живота Милановић: То је Сава). Доћиће ред и на њега. Није ту господин Министар Воја Ђорђевић, који такође Саву добро познаје. Пре избора преместише једнога, а после избора још двојицу и доведоше четвртога који је несумњиво гори од свију досадашњих и кога добро познају како Министар г. Воја Ђорђевић тако и цео Сељачки клуб, који помаже данашњу Владу и који се је цео био заложно да буде премештен са Рудника, изборног среза нашег колеге г. Ђорђа Јевтића, који је био процвилио од недела и злоупотреба тога среског начелника — Саве Танасијевића, кога успеше да преместе у Кавадар, а после врло кратког времена г. др. Министар Корошец, на захтев г. Ђуре Јанковића бив. министра, усрећи мој срез са овим среским начелником и против воље Среске радикалне организације у Мионици. Господо, тај Сава Танасијевић својим држањем и злоупотребама не заслужује да буде у опште државни чиновник, а камо ли срески начелник, који у срезу својим положајем преставља Краљевску владу.

Тога среског начелника познајем само по његовим разним кривицама, које сам по тужбама извиђао као саветник Министарства унутрашњих послова, али га ни онда па ни данас лично не познајем, а све ово, што сада износим, чиним по доставама које од грађана из среза добијам. Он и сад одговара код суда у Великој Кикинди за два мита, за два издата пасоша некоем Франкешу Матији од кога је узео 1.000 динара и некој Ирми Печвар од које је узео 3.000 динара. Оптужба је подигнута, он је дело признао код истражног судије, али сада никако да дође до суђења. Биће да му суд упућује позив, али он, као шеф надлештва, успева, да тај позив никако не прими. Он је у мом срезу свега 4 до 5 месеци. Био је кратко време, после одласка са Рудника, у Кавадару где је одговарао за кривично дело извршено отварањем неких писама. Суд је повео истрагу и тражио нека акта од Министарства унутрашњих дела која се тамо налазе, али Министарство није пристало да та акта изда, па, према томе, и судски поступак је обустављен. Молим вас да ме не схватите тако као да сам се ја овде оборио на среског начелника, јер ја се на њих не ослањам и тешко ономе који се на њих ослони, јер они данас не значе више оно, што су некад значили. Али у моме срезу бију се јетрве преко свекрве. Тамо има два кандидата ЈРЗ, један је претседник среске организације — адвокат Радикалне заједнице, а други је извозник из Ваљева. Онај из Ваљева се бори парама, а овај

адвокат, сасвим природно — адвокатском вештином. Нека се боре, имају право да се боре, али ту борбу, у којој секундира овај срески начелник, не сме на својим леђима да осећа народ како из опозиције тако и владине присташе.

Његов приватни живот је страховит. Често се опија, лумпује и разбија чаше, а можете мислити, како то изгледа код грађана којима је он срески начелник и који у среском начелнику виде шефа управне власти и претставника Краљевске владе. Он је, на пример, на други дан Божића лумповоа до зоре у Мионици, затим је отишао у Љиг, суседно место где је раније службовао, па и тамо, сутрадан, на забави некој лумповоа и чуда чинио. Кад он држи цигане да му свирају не да никоме другом цигана. Скоро је опет у једној кафани у пићу — било је то приликом неке забаве — седео са неким чиновницима Катастарске управе и том приликом је увредио дрско једног од ових чиновника. У друштву је био један официр авијатичарски, који има једну ногу повређену услед чега је на боловању код своје куће. Када је официр узео у заштиту тог увређеног чиновника, срески начелник му је одједанпут рекао: а, Ви сте тај који грдите Краља, иако тај официр ни једном речју није поменуо ни Краља нити иког другог сем увређеног чиновника, и да је тај официр имао при себи оружје, како је био узрујан овом клеветом, тај срески начелник данас не би био у животу.

Ореол његовог држања и исправности у служби је непослушност и неизвршење наређења која му издаје под личним потписом сам господин Министар др. Корошец, а та је ствар врло добро већ позната и г. Министру.

То је наређење г. Министра да срески начелник изврши предају бање у Гор. Топлици, према извршној судској одлуци, Здравственој задрузи у Гор. Топлици, која је добила надлежним путем концесију за експлоатацију те бање, а која је била ометана у уживању те концесије од стране неких сељака, те је ствар услед овог сметања у поседу дошла пред суд, који је својом одлуком потврдио право Здравствене задруге, а које право срески начелник неће да извршењем судске одлуке ефикасује. Тврдио је, да иако је добио наређење под личним потписом г. Корошца да предају изврши одмах, исту неће да изврши и неће је извршити, док је он срески начелник у Мионици. Он је дао по томе изјашњење у Министарству унутрашњих послова, али шта је даље по том било не знам. (Ђорђе Јевтић: А плаћа ли рачуне?) Добро си ме потсетио на то. Те вечери кад је лумповоа попио је 450 динара, али сутра дан тај цех од 450 динара платио је Анђелко Михаиловић, будући кандидат, у чија се кола срески начелник потпуно упрегао. Ја не тражим од г. Министра унутрашњих послова да мени верује. Нека се обрати на претседника среске Радикалне заједнице у Мионици, па ће се уверити. Ја бих учинио још једну констатацију.

Господа колеге са левике оптужују често жандарме за разне поступке, за које они можда и нису криви. И г. Радивоје Николић говорио је како жандарми подносе пријаве против разних лица и полицијска власт после их кажњава, али морате знати да често пута жандарми то раде по наређењу свога претпостављеног, по наређењу среског начелника или полицијских писара да подносе ре-

ферате. И у моме срезу има жандарма и у односу према овоме среском начелнику, који треба да одржава јавну безбедност, ја бих пре сваком жандарму дао да води бригу о јавној безбедности него среском начелнику Атанасијевићу. Да жандарми нису криви често пута, ја ћу навести пример. На општинским изборима у Мионици једна батинама наоружана руља лупала је дућане, излоге и главе грађана и то на очиглед ондашњег среског начелника и кад су жандарми изашли да интервенишу, срески начелник је казао: У касарну, ако треба да интервенишете, ја ћу звати. Све до 6 сати, докле су трајали избори, он није хтео да зове жандарме, тако да је руља могла да ради шта хоће. Ја верујем да има и таквих случајева, где су жандарми у вршењу своје дужности груби и осинони, али такви могу бити само у оним местима, где претпостављени управни органи нису на свом месту већ им или таква наређења издају или не контролишу службу таквих жандарма.

На крају молим господина Министра унутрашњих послова да изведе закључак из овог мог излагања, а изјављујем да ћу гласати против предложеног буџета овог Министарства. (Одобравање и плескање на левици).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. Jovan Jovanović. (Glasovi: Nije prisutan!) Pošto g. Jovanović nije prisutan, smatra se da je odustao od reči.

Reč ima narodni poslanik g. Manfred Paštrović.

Manfred Paštrović: Gospodo, narodni poslanici, uvaženi Ministar unutrašnjih dela g. dr. Korošec, u svome jučerašnjem ekspozeu rekao nam je nešto, o čemu ja želim sada da govorim i svratim vašu pozornost.

U svome ekspozeu on je rekao ovo: „Hrvatska seljačka stranka ne postoji kao stranka, ali se ne može kazati da ne deluje. Naprotiv, politička akcija se sprovodi u cilju grupisanja što većeg broja Hrvata na bazi poznatog sporazuma sa Udruženom opozicijom”.

Ako malo analiziramo ovaj pasus g. Ministra unutrašnjih dela, odmah ćemo uočiti dve misli na koje treba da svratimo pozornost.

Prvo, gospodo, on priznaje da Hrvatska seljačka stranka postoji, a drugo on kaže, da se Hrvati tek sada grupišu, nakon sporazuma sa Udruženom opozicijom.

Gospodo, priznajte... (Glas sa desnice: Nisi sve citirao!) ...da Hrvatska seljačka stranka postoji, to nije trebalo da usledi, jer mi svi znamo da Hrvatska seljačka stranka postoji, kao što postoji i demokratska stranka, zemljoradnička stranka, radikalna stranka itd. Možda organima g. Ministra unutrašnjih dela to nije poznato, jer u štampi nigde ne sme da piše Hrvatska seljačka stranka bez onog »biv.«, pa pošto ti organi izveštavaju g. Ministra, verujem da njemu to nije bilo ni poznato da postoji Hrvatska seljačka stranka, nego je mislio da postoji samo bivša Hrvatska seljačka stranka.

Ima jedna druga stvar, gospodo, kod ovoga. G. Ministar unutrašnjih dela otkriva ilegalnost te Hrvatske seljačke stranke. G. Ministar unutrašnjih dela kaže, da je Hrvatska seljačka stranka ilegalna stranka. Za mene, gospodo, nije to ilegalna stranka, jer postoji u svakom selu i u svakoj varoši i slobodno deluje, pa, prema tome, ne može biti ilegalna. Ali ako je za g. Ministra unutrašnjih dela ta stranka

ilegalna, tada ga molim da nam izjasni, kako on može, kao Ministar unutrašnjih dela, da razgovara i pregovara preko svojih emisara sa jednom ilegalnom organizacijom, za uredjenje ove zemlje i podelu Ministarskih fotelja.

Ja bih hteo da pitam g. Ministra unutrašnjih dela, šta ima da znači onaj drugi pasus, gde kaže: „U cilju grupisanja što većeg broja Hrvata na bazi poznatog sporazuma sa Udruženom opozicijom”.

Da li ima to da znači, da se optužuje Udružena opozicija da je ona kriva što se sada Hrvati okupljaju, jer da pre nisu bili okupljeni? Da li to ima da znači, da se tek od sporazuma sa Udruženom opozicijom, Hrvati kupe oko Hrvatske seljačke stranke? (Glasovi sa desnice: Oho!)

Tako, gospodo, izgleda analiza govora g. Ministra unutrašnjih dela. G. Ministar unutrašnjih dela rekao nam je i priznao još, da je i Hrvatska zaštita jedna ilegalna organizacija, ali da ne raspolaže oružjem.

Gospodo, vi ste svi čuli tu izjavu i ja ju primam do znanja, čak sa zadovoljstvom, da Hrvatska zaštita nije naoružana. Ali onda moramo konstatovati, da je istina, kao što se govori s druge strane, da su u Senju žandarmi pucali na goloruke seljake, isto tako kao što su pucali na mirne građane kod Virovitice, koji su bili bez oružja. To znači, da su žandarmi teško ranili narodnog poslanika Mesarova i ubili nekoliko ljudi bez ikakvog ozbiljnog povoda. Ako Hrvatska zaštita nije imala oružja, to znači, da je žandarmerija prosto pucala na mirno građanstvo. (Ministar bez portfelja Dr. Miko Krek: Nisu to zborovi Zaštite!) Molim, ali to je konstatacija prema onome što je tvrdio g. Ministar, a Vi sami dobro znate da je to bila baš zaštita.

Gospodin Ministar u svome govoru rekao je dalje: »Mi želimo da svojim radom i postupcima stvorimo u Hrvatskoj takvu atmosferu da bi svaki Hrvat mogao, ako hoće, biti konstruktivan, sa nama saradivati u korist narodnih masa u našoj državi«. Prema ovoj izjavi g. Korošca, Hrvati mogu biti konstruktivni tek onda, kad rade zajedno sa g. dr. Korošcem, inače Hrvati nisu konstruktivni. To znači, Hrvat može da bude konstruktivan jedino tada, ako saraduje sa g. dr. Korošcem. Inače on je destruktivan. To je logički zaključak! Sad mi je razumljivo, gospodo, zašto smo mi Hrvati, koji sedimo ovde na ovoj levoj strani, destruktivni elementi, a Banić, na primer i drugi, koji sede na desnoj strani konstruktivni elementi.

Gospodin Ministar Korošec, — neka mi oprostimo što analiziram njegov govor, — rekao je u jednom momentu još i ovo: „Treba mnogo strpljenja da bi se prebrodile poteškoće, za koje su krivi ona gospoda iz opozicije. Ne znam koliko vredi romantizam u politici ali je sigurno da je realizam koristan i isproban”. Da budemo objektivni, grešili smo i mi sa leve i oni sa desnice. Nema čoveka koji radi a da ne greši. Mi na levisi nosimo odgovornost n. pr. za diktaturu koje nije bilo.

Ja prvi ne bežim od odgovornosti za ono što je faktično bilo. Ali vi dobro znate da diktature nije bilo, iako se ona nama imputira. Ali, gospodo, kad se govori o gresima levice, neka izvini uvaženi g. Ministar Korošec, neka on malo bolje vageleđa ono što je radio, neka se seti svoje prošlosti, pa neka analizira tu svoju političku prošlost, pa kad već nalazi grehova na levisi, neka prizna, da kod njega ima mnogo težih grešaka nego na levisi. Hrvatsko-

srpski spor, po mome dubokom uverenju, ne bi bio toliko zaoštren i ne bi se došlo do ovoga stanja sadašnjeg, da nije bio dr. Korošec taj, koji je stajao po sredi između Hrvata i Srba. Hrvati i Srbi mnogo ranije bi se sporazumeli da nije bilo nekoga koji je od te svade faktički uživao koristi. (Protesti u centru i na desnici). Prema tome, on je Hrvate gurao u politiku romantizma a on je provodio politiku realizma, isprobanu politiku Ministarskih fotelja, i živeo je na račun dvojice koji se svadaju.

Dalje je g. dr. Korošec kazao: „Ovih dana čitamo, da je jedan emisar Mačekove stranke na putu, da opet obide pariske i londonske krugove i da se opet obavesti o naklonosti tih anonimnih krugova naspram Mačkovim ciljevima.”

Kad nam je ovo gospodin Ministar rekao, zašto nam nije rekao i koji su ti ciljevi? Bolje bi bilo da da nam je gospodin Ministar unutrašnjih poslova obrazložio kakvi su ti ciljevi Mačekovi, jer on kao stari političar i kao Ministar unutrašnjih poslova sigurno to zna.

Ali, gospodo, on dalje nadodaje i kaže:

»Poput onih Geteovih stihova »Warum in die Weite schweifen, sieh, das Gute liegt so nah«. — »Zašto u nepoznate krajeve kada imaš u domovini sve preduslove za pametno uredjenje svog života«.

Naravski, zašto ideš u druge krajeve, kad imaš mene, koji isto hoće što i ti? Zašto ideš objati nepoznate pragove, kad sam ja ovde, koji sam spreman sprodati ono što ti hoćeš? Zar nije bolje sprodati te ciljeve sa ministarske, nego sa tvrde, opozicione klupe? Dodi sa mnom skupa, pa ćemo mi, sa vlasti, da dekomponiramo nacionalno jedinstvo!

Tako dr. Korošec poručuje dr. Mačeku.

Gospodin Ministar dr. Korošec govorio je nadalje ovde i o tome belom konju. Gospodo, ja moram da odam jedno priznanje gospodinu Ministru unutrašnjih dela, da je svakako govorio kao Ministar, a ne kao partijski agitator. Jer g. Cvetković, kada je sa ovoga mesta govorio o tome belom konju, izgleda da je zaboravio da se nalazi pred ovom Skupštinom. Mislio je sigurno da je negde u Nišu na zboru Jereze, pa je govorio na takav način, koji nije dostojan gospodina Ministra.

Gospodo, mi nismo nikada prigovarali ni Vladi, niti na kome, radi toga belog konja. Mi smo prigovarali Vladi radi anarhije koja vlada, ne samo u onim krajevima, nego u čitavoj zemlji. Mi smo prigovarali ovoj Vladi radi spremanja psihoze na terenu, koja je dovela do belog konja. To smo mi prigovarali Vladi, a ne belog konja.

Gospodo, ja vam izjavljujem odavde: da je dr. Korošec kao Ministar unutrašnjih dela preduzeo oštre mere protivu te proslave i da je došlo do krvoprolića, makar i do kapi krvi, ja bih ga prvi odavde osudio, jer on nema moralnog prava, ni on ni ova Vlada, da išta preduzima protivu onih krajeva tamo, a kamo li jaku ruku, jer je on ovu psihozu stvorio, i tako raspoloženje stvorio, da je moglo doći do beloga konja. (Žagor i prigovori u centru i na desnici).

Gospodo, nas su optužili sa ove govornice da mi tražimo hrvatske krvi. Gospodin Ministar Cvetković sa ovoga mesta govorio je u tom smislu. Zato sam se ja, onoga dana, na sednici Narodne skupštine, bunio i tražio ovde reč da se ogradih protivu toga. Jer, ja vam ovdje izjavljujem, gospodo: kada bi Ju-

goslovenska nacionalna stranka, ili iko iz Jugoslovenske nacionalne stranke, tražili da se proliva nevinna hrvatska krv, ja ni jedne sekunde ne bih ostao u Jugoslovenskoj nacionalnoj stranci.

Jugoslovenska nacionalna stranka traži samo zakonitost, i to zakonitost u svima krajevima podjednako. To traži Jugoslovenska nacionalna stranka! (Živo odobravanje na levlci). A, gospodo, ako ovi zakoni smetaju, za koje navodno nosimo mi odgovornost, i ne bežimo od te odgovornosti, pa zašto ih ona ne menja? Ko sprečava Vladu da menja zakone i da nosi odgovornost za promenu istih?

Ako ovi zakoni smetaju Vladi za pravednije demokratije, zašto ih odmah ne menja? Barem njoj stoji na raspoloženju ne samo ova desnica koja glasa sve, nego i onaj paragraf, kojim je ova Skupština ovlasila Vladu da može putem uredaba menjati sve zakone. (Prigovori u centru i na desnici. — Odobravanje na levlci).

Pa, gospodo, neka menja onda i neka nosi odgovornost, ali imamo pravo tražiti, da se poštuje zakon svuda jednako, pa bilo to u Splitu bilo u Beogradu, Zagrebu, Nišu ili Skoplju, — tražimo, da jedan zakon vlada u ovoj zemlji, jer ili je ovo jedna zemlja, ili su ovo pašaluci pojedinih ministara!

G. Ministar unutrašnjih dela govorio nam je i o senatskim izborima, pa je kazao: »senatski izbori izvršili su se pošteno i strogo po zakonu kao što će se provesti i idući izbori za Narodnu skupštinu«. (Jedan glas sa desnice: Naravno!) I ako se sećate, ja sam se onda slatko nasmejao, jer kad je g. Ministar unutrašnjih dela rekao, i »idući izbori za Narodnu skupštinu« onda se on okrenuo prema levlci i to rekao jednim smeškom i malo ironičnim tonom. Gospodo, ja sam uvaženog Ministra unutrašnjih dela razumeo, razumeo naročito kad je rekao, da će se ti izbori voditi »pošteno« kao i senatski izbori. Gospodo, mi znamo kako su se vodili senatski izbori, mi znamo da su bankski većnici imenovani i da su baš oni odlučili pobedu Jugoslovenske radikalne zajednice. I ako skupštinske izbore mislite da sprovedete sa unapred imenovanim glasačima, pa da tako dobijete većinu, onda ja vam čestitam. (Graja i protesti na desnici. — Jedan glas: Tebe je izabrala policija). Mene nije policija izabrala i ja nemam većinu, ali ja sam dobio više hrvatskih glasova nego i jedan Hrvat koji sedi na vašoj strani. Dalje, gospodo, naša grupa u Dalmaciji ima više i dobiće više hrvatskih glasova nego čitava Jugoslovenska radikalna zajednica u Savskoj i Primorskoj banovini. (Odobravanje na levlci). Ali to ništa ne znači, jer uz sve te glasove, ja opet po sistemu g. dr. Korošca mogu biti neizabran. (Prigovori sa desnice). Gospodo, ja sam dobio preko 5.000 hrvatskih glasova, a padite mi i jednog poslanika sa vaše strane koji ima 2000 hrvatskih glasova!

Gospodo, sa razne strane prigovara nam se, da smo mi prisiljavali činovništvo da se upisuje u Jugoslovensku nacionalnu stranku i da smo gonili sve one činovnike koji nisu hteli da pripadaju Jugoslovenskoj nacionalnoj stranci, i čak da smo tražili od tih činovnika da prisiljavaju narod da se upisuje u Jugoslovensku nacionalnu stranku. (Jedan glas: To je tačno!) Jel'te, to je tačno, takvi su prigovori? Sad, gospodo, da vam ja na to odgovorim.

Ja sam imao čast lično da vodim sekretarijat stranke u Dalmaciji i, prema tome, poznate su mi bile prilike vrlo dobro u čitavoj Dalmaciji. Oдавde pozi-

vam, — čak molim štampu neka to napiše, — sve činovnike iz Dalmacije od 1931 do danas, od kad je počeo ponova partijski život, neka jave koga smo mi pozivali ili silili da se upiše u Jugoslovensku nacionalnu stranku, ili koga smo mi pozivali da radi za Jugoslovensku nacionalnu stranku. Kad se pak nama to prigovara, biti ću tako slobodan, da vam ovde pročitam jedno pismo, koje smo mi, tj. Pretsedništvo tadašnje banovinske organizacije, poslali tadašnjem pretsedniku stranke g. Uzunoviću. Gospodo, slušajte ovo pismo:

»Štovani gospodine pretsjedniče,

Prijatelji iz Splita me izvješćuju, da je gospodin Ban pozvao neke od njih i tražio da pristupe osnivanju Jugoslovenske radikalne seljačke demokratije.

Ja najodlučnije protestujem da se organizacija novo zamišljene stranke u našoj banovini i našim srezovima provada na ovaj način. Ako se bude posturalo na takav način i pomoću upravnih organa stvaralo novu stranku, onda Vam mogu garantirati da ni jedan neodvisan čovjek u našim krajevima ne će u tu stranku stupiti.

Ujedno Vas molim, da kao pretsjednik kluba, poduzmete nužne korake kod gosp. Ministra unutrašnjih djela, da svojim područnim organima u pojedinim banovinama dađe upute, da se ne mješaju u pitanja koja su van njihove kompetencije. U protivnom slučaju bio bi prisiljen jednim upitom stvar iznijeti pred Narodnu skupštinu.

I, gospodo, evo vam dokaza, da smo mi bili oni, koji smo protestirali protiv Bana koji je to radio. I taj je Ban onda bio iz uverenja član Jugoslovenske nacionalne stranke. Kako se vidi iz ovog pisma iz decembra 1934 g., upućenom meni: »Jugoslovenska nacionalna stranka za mene je više nego stranka, ona je narodni pokret i nosilac sadašnje državne i nacionalne politike«, a zatim: »Ja sam član ove stranke i saradnik ovog narodnog pokreta najpre kao građanin i Jugosloven, pak i onda kad ne budem vršioc dužnosti Bana Primorske banovine ulagaću sve svoje sile službi ovog narodnog pokreta kao prost redov. „Gospodo, on je to iz dubokog uverenja radio, kao što radi iz uverenja i sada kad nagovara činovnike da se upišu u Jugoslovensku radikalnu zajednicu i propagira Jugoslovensku radikalnu zajednicu iz istog uverenja. Ali vidite, kad se nama ovako prigovara da smo mi pomoću vlasti stvarali stranke, onda dozvolite da vam još nešto kažem. (Prigovor sa desnice).

Pretsednik Stevan Ćirić: Molim gospodu narodne poslanike da ne upadaju u reč a gospodina govornika opominjem da mu vreme ističe.

Manfred Paštrović (nastavlja): Da vidite, gospodo, razliku između nas i vas. Dok smo mi pisali Pretsedniku stranke i protestovali protiv toga šta je ovaj Ban radio, dotle vi, gospodo, u »Samoupravi« pišete, na primer, ovako: »Uspela konferencija narodnog poslanika g. Ljubomira Pantića u Bjeljini. »Na dan 26 avgusta ove godine pre podne održana je u Bjeljini uspela konferencija Jugoslovenske radikalne zajednice za Srez bjeljiński, kojoj je prisustvovao i Ban Drinske banovine g. Predrag Lukić.

Odmah po dolasku Bana g. Lukića otpočela je konferencija rad u svečanoj sali gradske opštine, koja je bila prepuna seljaka i građana iz celoga sreza. Konferenciju je otvorio narodni poslanik g. Ljubomir Pantić, davši reč Banu g. Lukiću. U vrlo lepom

govoru koji je trajao čitav sat, izložio je Ban Lukić prisutnima ekonomsko i političko stanje u Drinskoj banovini i celoj Kraljevini, izloživši najpre sve poslednje događaje koji su bili u vezi sa donošenjem Konkordata a zatim je opširno izneo dosadanji rad Kraljevske vlade i njenog Predsednika g. dr. Milana Stojadinovića, čiji su se rezultati u ekonomskom podizanju svih privrednih grana osećaju na svakom koraku i kod svih staleža. (*Sima Budimir*: Šta je mogao drugo da govori).

Gospodo, ja sam vam rekao malo pre, da smo mi protestovali kad smo bili na vlasti zbog toga što se Ban meša u jednu stranačku organizaciju, a sada sam vam dokazao kako vi to mešanje Bana odobravate pa čak i iznosite u svome organu »Samoupravi« i hvalite se time. To je razlika između nas i vas.

Gospodo, ovaj režim i ova Vlada prebacuje nama, a ona je ta koja traži baš od činovnika da nose čak i značke, kao što je naš drug gospodin Ivančević konstatirao, pa čak vidimo da načelnici i Ministri nose značke jedne stranačke organizacije. Mislim, gospodo, da vi treba najpre da pometete pred svojim vratima, pa tek posle da drugom nešto kažete i prebacite.

Gospodo, ako su činovnici članovi Jugoslovenske radikalne zajednice, onda oni mogu da budu i neispravni činovnici. Ja sam primio od mojih prijatelja masu pisama u kojima se »lepo« prikazuje visoki činovnici po raznim banovinama, ali koji su protežirani od ovog režima. Pomenuti ću samo dva do tri. Žao mi je što nije ovde gospodin Ministar Kaluderčić, pa da vam on potvrdi, da li je ono što ja budem izneo, istina ili ne. Gospodo, protiv Krečković Mihaila, pomoćnika Bana a sada i vršioca dužnosti Bana Drinske banovine u Sarajevu. Državno tužništvo u Novom Pazaru, kao delegirano, jer je nadležno u Prijepolju bilo izuzeto, podiglo je optužnicu za sledeće zločine i nečasna dela:

1) Što je u 1926 godini kao okružni načelnik okruga Plevljskog, Bjelopolskog i Prijepoljskog protiv pravno prisvojio jedan automobil marke »Ševrolet« svojinu okruga čija je vrednost 45.000 dinara, koji mu je automobil bio dat na posluhu čime je izvršio zločin iz § 319 stav 1 k. z.

2) Što je u 1926 godini na nezakonit način naplatio svotu od dinara 3.748.— iz kase pomenutog okruga, nak tom sumom plaćao šofera koji je terao auto pod 1), a koji na ovu platu nije imao pravo, jer je u isto vreme u jednom drugom državnom nadležstvu bio kao državni službenik, čime je izvršio krivično delo iz § 389 k. z.

3) Što je 2 jula 1926 godine kao naredbodavac potpisao nalog za isplatu računa glasećeg na ime Janićijevića trgovca iz Plevlja a na svotu od dinara 1.172.— ma da je znao da je ovaj račun fiktivan, a zatim nakon isplate otišao Janićijeviću i od njega uzeo naplaćenih mu 1.172 dinara koju je svotu zatim sebi zadržao, čime je izvršio krivično delo zločina iz § 397 k. z.

4) Što je u 1926 godini na priznanicu primio dinara 5.000 iz kase okruga Plevljskog naime prevoznih sretstava, na koje po zakonu nije imao pravo, čime je izvršio krivično delo iz § 389 k. z.

5) Što je u decembru 1926 primio na priznanicu 15.000 dinara iz kase gore pomenutoga okruga, na koju sumu nije imao pravo, čime je učinio delo iz § 389 Kazn. zakonika.

Državno pravobranioštvo u Skoplju uzelo je u postupak pitanje utaje iz tačke 1 optužnice gore citirane.

Krečković je i ranije kod mnogih sudova odgovarao za dela iz § 213, 391, 104, 122, 125 Srp. kazn. zakona, pa kako se skrivao od suda i nije sledovao sudskim pozivima, Ministar pravde u svome aktu upućenom gospodinu Ministru unutrašnjih poslova pod Pov.Br. 1746 od 26-XI-1934 god., moli ovoga da izvoli skrenuti pažnju Krečkoviću da sleduje sudskim pozivima i da svoja krivična dela ne rešava zastarelošću.

Gospodo, evo ovako izgleda jedan visoki funkcioner koga protežira današnji režim i koji vrši dužnost bana Drinske banovine!

Gospodo, da vam navedem samo još jedan klasičan primer. Sveštenik i bivši narodni poslanik Parabučki Đorđe ulvatio je sreskog načelnika Gojka Vukovića, da nema mature, da se je lažnim uverenjem upisao na pravni fakultet u Beogradu 1 oktobra 1919 godine i zbog toga ga je optužio državnom tužiocu u Novom Sadu, banu Dunavske banovine, Ministru unutrašnjih poslova g. dr. Antonu Korošcu i rektoru Univerziteta g. dr. Jovanoviću. I na ove četiri tužbe šta mislite, ko je jedini reagirao? Hram nauke, Pravni fakultet, koji se uverio, da je tužba istinita, poništio je sreskom načelniku apsolutorium i oduzeo mu indeks. Dok, ni državno tužništvo, ni Ban, ni Ministar unutrašnjih poslova nisu ni mrđnuli. Pošto je ovaj skandal izbio i proćuo se ne samo u Titelu i u okolini, nego u celoj Vojvodini, na jedvite jade je dr. Korošec tada ipak premestio Gojka Vukovića u Kládovo. Nije teško zamisliti, kakav je u službi ovaj sreski načelnik. On je, što je i »Politika« u dva maha donela, poništio presudu i sva akta, po kojoj je firma žitarska »Komloš i Sekelj« iz Novog Sada bila osuđena na 3,515.000 dinara po Zakonu o žitnom režimu i na takav način je propalo državi preko 3,000.000 kazne, jer je firma međuvremeno pobjegla i izbegla da tu plati kaznu.

Predsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, molim Vas da završite, jer Vam je vreme već proteklo.

Manfred Paštrović (nastavlja): Ovaj moj prijatelj mi otvoreno kaže da pozovem gospodina dr. Korošca kao Ministra unutrašnjih dela za svedoka, jer je on, na temelju poslate mu tužbe, poslao inspektora banske uprave u Novome Sadu da izvidi stvar i ovaj je svojim izvidajima utvrdio, da je sve ono, što je protivu ovoga načelnika dostavljeno, potpuno istinito. Medutim, ovaj sreski načelnik, kao što vidite, još je i danas ostao u službi, jer i danas vredi ona stara poslovice: »Kome je Bog ujak, lako mu je postati svetac«.

Sam ovih slučajeva, ima još jedan karakterističan slučaj, za koji gospodin Ministar unutrašnjih poslova također zna, a koji ja neću ovde da u tačine citiram. To je slučaj sa šefom Splitske policije, o kome sam ja govorio i u Finansijskom odboru. Ja sam u Finansijskom odboru unolio gospodina Ministra unutrašnjih dela, da u interesu svoga ugleda pošalje u Split jednoga komesara Ministarstva koji će tamo pregledati i računski deo i politički deo rada tamošnjeg upravnika policije, jer je taj upravnik policije optužen od strane jednoga činovnika, doktora prava, da je bio nesavesan u svome radu i inkrimiran je radi utaje neke sume. Ja sam molio gospodina Ministra unutrašnjih poslova, da odredi jednog svoga

инспектора из Министарства да он ову истрагу изврши, јер знам ко овога управника полиције тамо чува и зашто. Али господин Министар се о ту моју молбу оглушио, и ми можемо већ унапред знати како ће се ова истрага свршити. То можемо још сада поуздано предвидети по томе; што је онај чиновник, који је по налогу Бана одређен да води ову истрагу, већ тражио од председника општине, да општина изјави, да није оштећена од стране полиције. Е, господо, кад се овако ради, онда се зна ко има зато да поднесе одговорност.

У splitskom случају, господо, нисам ништа друго тражио него да истина изиде на видело: или је тај високи службеник крив или није; ако је крив, нека се према њему поступи по закону, а ако није крив, нека се поступи према ономе чиновнику, доктору права, који је ставио свој потпис на тужбу: Али већ према ономе, како се води ова истрага, зна се већ, какав ће бити крај те истраге: тај доктор права платиће главом као што је платило главом и 13 других квалификованих чиновника, а он, неквалификован, остаје и nadalje за управника. И, господо, кад се овакве чињенице имају пред очима, онда ја, нажалост, морам да констатујем, да за такав рад неко мора бити одговоран, а зато мора бити одговоран г. Министар унутрашњих дела, јер је то његов ресор и он одговара за своје чиновнике.

Господо, како се терети са ваше стране чиновништво и како се мало пази на морал његов, нека вам буде слика и пример за то овај број »Vremena« од 26 децембра. Тај број »Vremena« donosi фотографије из поплавлjenih крајева на којој фотографији, ништа мање, него срески начелник јаše на народу, формално јаše! Ја бар из стида и срама не бих пуштао овакве фотографије у јавност, јер место да срески начелник буде sluga народни и да помогне народу, овде се показује фотографија како срески начелник јаše на народу. Ето, господо, то је слика и прилика вашег режима, која показује како државни чиновници поступају са народом за време овога режима само ради тога, да вама узмогну да додете овде као народни посланици и да вам узмогне организovati JRZ. (Одобравање на левици).

Председник Stevan Ćirić: Има рећ народни посланик г. Ђорђе Петковић.

Ђорђе Петковић: Господо народни посланици, разлози, који су ме упутили и који ме упућују да се одлучим, како ћу поступати и како ћу да изнесем своје мишљење у погледу овога буџета, јесу следећи:

Петомајски избори оставили су тежак и мучан утисак на све крајеве па и на народ у мом срезу, и докле су ти петомајски избори остали само као једна тешка успомена у народу, докле се и даље у срезу ресавском продужава стање које је било пре петог маја и за време петог маја. Ситуација политичка пред петим мајем била је таква да је морала изазвати ондашњу Владу да за старешину у Срезу ресавском постави једнога човека, који ће учинити све да Владин кандидат прође: У Срезу ресавском за начелника среског постављен је Александар Игрошанац, који је као такав имао да спроведе посланичке изборе у Ресави. И као такав он их је спрове, све у жељи, да кум тадашњег Министра унутрашњих дела буде изабран. Господо, посланички избори у Ресави изведени су под најтежим приликама: око 50 људи похапшено је, преко 100 људи било је кажњено затвором и новчано, преко 50 људи из села Кушиљева опту-

жено је за противстајање власти. Једном речју, притисак од стране полиције био је такав какав се не памти, само да би се угушио народни покрет, који се тада појавио у Ресави и да Владин кандидат прође. Не само батине, не само новчане казне и затвор, него и све друге полициске мере предузимане су да би се спровело оно што је тадањи Министар Веља Поповић хтео да изведе.

Господо посланици, тих дана, пред саме изборе, пала је и крв у Срезу ресавском; у Грабовцу убијен је Милутин Илић и његов убица није спроведен 3 маја државном тужиоцу, него је остао код полиције и враћен је у село да би гласао и да би могао да кортешује за Владину листу. У Витежеву убијен је Никола Илић. Он је убијен од жандарма у сред села на заједничком састанку. И Никола Илић није освећен, за његово убиство нико није одговарао. Тужба је била упућена од стране тужиоштва војној власти и војна власт донела је решење, по коме жандарм није одговоран, а његова фамилија није добила никакво задовољење, али се је ипак успело, да се од фимилије наплати оно што је убијени дуговао! Ја имам овде једну оригиналну признаницу, из које ће те видети, како се и на који начин исплатио живот пок. Николе Илића. (Чита једну „квиту“ власти којом се потврђује да је од фамилије убијеног наплаћено 3.65 динара за пушчани метак).

Господо, као што видите маса пок. Николе морала је да плати метак, али Никола није освећен, за Николу нико није одговарао, његова жена и деца остали су без храниоца иако је то био млад човек, тек регрут, нико није одговарао за његово убиство.

Па не само што је такво стање било у целом Срезу ресавском, него је требало да и ја, као кандидат, будем лишен слободе. Мене је начелник срески 3 маја ухапсио иако на то није имао права. С обзиром на мој ранији положај и с обзиром на мој садашњи положај и да сам носио ордена Карађорђевог Звезде био је дужан, да затвор, према полицијској уредби, замени новчаном казном, али то он није хтео учинити, него ме је протерао у место становања у Туприји. Тај Александар Игрошанац, који на први поглед изгледа да није велики грешник, и сувише је много грешан. Он је пред државним тужиоштвом одговарао за неколико кривичних дела и пресуда је пала, којом је кажњен. Али што је најтеже и највише боли, то је то да је он не само лишавао поједине људе слободе, него их је и тукао и то их је тукао тако бездушно, да је његова жена морала да чупа из његових руку његове жртве и спасава их од тешких повреда које је учинио. Пред Окружним судом у Јагодини. Божидар Јанковић, из Суботице, прича овако свој догађај: „Преко председника општине позвао ме је начелник срески. Следећу позиву дошао сам к њему. Уведен сам преко пандура у канцеларију и прву његову реч „јеси ли дошао“ завршио је једном кишом песница по моме лицу, да сам урлао и викао као мечка. На моју вику дошла је његова жена и вукла га са речима „Ацо, уби човека“ и баш у том моменту, када су сипале песнице по моме лицу и ја ставио руку на очи и погнуо се да закљоним очи, тога момента ритнуо ме је ногом да сам се преврнуо.”

Ето, такав човек требало је као срески начелник да спроведе петомајске изборе.

И баш зато, што је на петемајским изборима изгубио, што није добио већину да покаже своме Министру резултат, који треба да покаже, он је продужио и после петемајских избора да прогони оне, за које је мислио да нису гласали за владиног кандидата. Колико су људи били изложени и после избора затвору и новчаним казнама све због изборног резултата, види се по томе, што је опозиција добила седам хиљада и неколико стотина гласова, против хиљаду и стотину гласова за владиног кандидата, због чега је прогонно и даље све оне људе, за које је веровао да су криви неуспеху тадање владине политике.

И господо, кад се видело, да се може са тим отићи у бесконачност нашло се пута и начина, да се он премести и он је отишао. И замислите таквог једног човека премештају у срез Лебане, да би убрзо затим отишао у срез Босиљград, а одмах затим у срез струмички. И ако узмете да су срезови босиљградски и струмички наша нова тековина, и кад помислите да у тим крајевима људи друкчије гледају на нас уопште, — да сад такав један човек, под таквим приликама, спроводи и даље владину политику и да буде начелник срески у Струмици! Рад Игрошанаца у Ресави најбољи је доказ, какав живот мора да је тамо и како он спроводи владину политику. Ја сам имао прилике да разговарам са људима из Струмице, а и сами сте чули од народног посланика Др. Анимиовића, шта сада тај начелник ради у срезу струмичком.

Господо, 1919 године ја сам као судија примио струмички суд од Бугара и познајем добро тај крај. Ја жалим, што Игрошанац и даље није остао код нас да нас мучи и њави, а не тамо да код онога народа ствара нерасположење.

Господо, мислите да се задржао само на овоме г. Игрошанац и да се променило стање у Ресави његовим одласком? Не, није, то стање и сад траје. Приликом општинских избора Удружена опозиција 27 октобра 1936 добила је већину. Али ти избори поништени су и, што је најжалосније, нова општинска управа, која је примила власт у своје руке, после ништења избора, морала је старој управи предати власт противно Закону о општинама. Од тога момента настало је ново гоњење, само овога пута начелник срески није батинао и затварао, него ударао по кеси. Ја имам списак од 68 лица, списак од 68 пресуда, које сам могао да прикупим, по којима је за иступне кривнице кажњено 68 лица. Нисам могао све да прикупим, јер је велики број, али и овај број јасно сведочи, како су спроведени накнадни општински избори и какво је време било између првих и других општинских избора.

Ја ћу рећи само ово, господо. Између осуђених имате једног цинтера, који је осуђен само зато — а ви знате, како стоји данас тај занат — што није у подне затворио своју радњу и кажњен је са петстотина динара. А после неколико дана исти је за исти случај кажњен опет са 500 динара. Имате обућаре или, боље рећи, крпаче, који су принуђени да кроз свој дућан прођу у собу, и за то се кажњавају са 500 динара. Имате, даље, случај, где људи нису метнули на фирми очево име кажњени су са 120 динара, или један што је продавао помаду такође кажњен са 250 динара.

Дакле, господо, ово неколико примера које сам навео, јасно упућују каква је тенденција била ових казни, и зашто је било потребно да се на

овакав начин опходи један срески начелник у Свилајнцу. Ово јасно упућује на то, да му је била тенденција та, да на тај начин затварањем и новчаним казнама створи уверење код онога света; да на идућим изборима, који су били заказани за 6 децембар, да на тим изборима застрашивањем протурџи владиног кандидата.

Господо, други избори, који су дошли накнадно, спроведени су под истим знаком као и петемајски. Ја сам био сведок и био сам присутан тим изборима, и могу да потврдим да се једна чета жандармерије скинула у Свилајнцу да одржава поредак, па не само то да су ти жандарми дошли и одржавали, као бајаги, неки ред, него је чак из нишке општине послан већи број градских стражара. (Новица Поповић: Боље то него да се тучете!) Не туче се нико! А ти градски стражари дошли су да и они уредују. А карактеристично је да су они били необично крупни, и ми смо се чудили, откуд Ниш да нам их пошаље. Поновно морам и то да додам да је кандидат опозиције био један инжењер агрономије г. Драшкоци који је шурак г. Марка Новаковића, тадашњег бана Моравске бановине. Тај породични однос између бана и кандидата опозиције био је незгодан. Свет је веровао, да је то зет послао своме шураку да му се нађу. И избори су изведени на тај начин што је полиција заједно са жандармеријом држала кордон пред биралиштем, и грађани су спречавани да врше своје право гласања. А за то време, под окриљем жандармерије и самог начелника среског и полициског писара, убацивани су у биралиште сељаци из околних села, који су у име Свилајнчана гласали. Ја имам једну фотографију из тога доба, на којој се види како жандарми стоје са ножем на пушци пред биралиштем и не дају грађанима да гласају. (Брашко Тодоровић: То је одржавање реда!) Ви познајете то, били сте војник као и ја! И, господо, благодарећи таквом вршењу општинских избора, благодарећи томе што је ометано грађанство да гласа, опозиција је изгубила. Али није изгубила због тога што Свилајнчани нису гласали, него је изгубила због тога, што жандармерија са писарима и начелником среза није спречавала сељаке, који су гласали у место Свилајнчана, а доказ нам је за то било оно вече, када се чуло крхање ограда, који су прескакали сељаци и гласали за владину листу.

Господо, ја морам да се осврнем на полицију и да кажем да смо ми, који чешће пута долазимо у везу по своме позиву са полицијом, срдачно поздравили спровођење кривичног судског поступка и одузимање од полиције истраге, која је често служила као једно згодно сретство и Влади и полицији да своје противнике прогања, трпа по апсама, које смо морали чешће пута, благодарећи судовима, да ништимо, а често пута морали смо да ништимо и онемогућавамо паковања која су вршена. Ми смо исто тако поздравили и поздрављамо и сам нови Закон о извршењу и обезбеђењу, који тако исто од полиције одузима извршење и на тај начин одузима једно моћно оруђе, са којима су се чешће пута полициске власти служиле. Ја сам тада, још онда кад сам био посланик 1928 године, а г. Корошец био и тада министар унутрашњих дела, ја сам под истим приликама са њим водио један разговор и жалио се на овакво стање, које постоји код нас између полиције и народа.

Господин Министар унутрашњих дела г. Корошец је тада казао да се чуди да код нас у Србији има једну такву моћ полиција, тврдећи, да код њега у Словеначкој не може то да буде. Ја сам му објаснио да га разумем, јер је онај њихов свет друкчији, а друкчији је наш свет. То је једно. А друго; њихови људи тамо полицијски чиновници не знају начине, како треба владати народом, кад се дође пред изборе. Није било то први пут, а ја много памтим, кад су полицијски чиновници за четири општине понели по 200 до 300 предмета пред посланичке изборе, седели у селу и зивкали људе који нису уз њих, ислеђивали кривце и претили затвором и на тај начин стварали већину. Кад ми, господо, све то знамо, ми смо лепо поздравили оба закона, која су то одузела од полиције, ону судску власт и истрагу, које су раније имали. Али при свем том, код полиције су остала многа иступна дела по Закону управне власти и по специјалним законима, којима полицијске власти могу да врше притисак на људе и да под таквим приликама стварају код народа пометњу, да не може да се изјасни, како жели. Свакако рекло би се, да је овога пута олакшано полицијским властима да сада више немају тако много посла и да немају шта да раде. Али опет зато, оне су нашле пута и начина. Има за њих рада. Има за њих рада у толико, што докле су ранијих година стварали гласаче за владине групе, овога пута раде нешто више. Оне стварају чланове за поједине партије. Они иду тако далеко, да у тој својој дужности не само што смењују поједине председнике општина, који нису њихови, него чак иду и стварају чланове партије и то на тај начин што их уписују било милом било силом. Ја ћу, господо, да вам наведем два примера из Свилајнца, па по томе судите. (Глас са деснице: Само два?) Два примера врло еклатантна, господо. Молим вас, господо, једна јака извозничка кућа у Свилајнцу дала је изјаву да прелази у владину странку, јер јој је стављено до знања, да ни један вагон пшенице, ни један вагон свиња не може извести. То је једна велика и врло јака извозничка радња. Члан друге фирме изјавио је да прилази другој групи само због тога, што је на листи покажњаваних и он кажњен већ неколико пута. И баш због тога, казао је отворено при последњем састанку, нисам могао више да издржим: или ме терајте у сиромаше, или да останем оно, што јесам. Морате се зачудити, господо, откуда толико нерасположење власти над Свилајнцем и да се у Свилајнцу спроводи овакав режим и овако стање. То је збиља за чуђење. Али ја ћу вам објаснити од куда је то. Иза начелника среза ресавског и иза Игошанца и иза садашњег Славољуба Поповића стоји Мирко Ралчић. (Глас са деснице: То је врло добар чиновник!) Сад ћу да вам кажем. Мирко Ралчић добар је познаник Веље Поповића. Ја не знам, може бити му је и кум, он га је и довео за шефа кабинета, верујући да ће му врло добро послужити, да би кандидата свога кума Веље Поповића др. Димитријевића могао да протури. Ја Ралчића знам кад је био писар у среском суду у Свилајнцу 1923 и 1924 године. И Веља Поповић га је узео као свога пријатеља за шефа, верујући да ће му бити веран. И он му је, ја мислим, верно служио. Али смо исто тако веровали, да ће Мирко Ралчић отићи, али Мирко Ралчић није отишао. (Један глас са деснице: Остао је као савестан чиновник). Ви рекосте: као

савестан чиновник, али ја сумњам. Он је нашао пута и начина, да остане код господина Министра Корошца на истом положају.

Ја сам размишљао, на који је начин он могао доћи и остати на томе положају. (Жагор и граја на десници). Мирко Ралчић је био срески начелник. Господин Корошец је био интерниран у Врњцима и Мирко Ралчић личи на онога Смедеревског проту, који је онда, кад је Кнез Милош Обреновић отеран у изгнанство у Влашку, бацио за Милошем у Дунав камен и рекао: „Кад овај камен изађе, и Ти ћеш доћи натраг!“ Али је после увидео да је погрешно, и за оно време кад је Милош био у изгнанству, слао му је пљивовицу. Кад се је вратио Милош, цело Смедерево је веровало, да ће прота да настрада, али прота је остао жив и са Милошем се пољубио! Чак му је Милош казао: „Хвала ти, прото, за ону ракију, што си је слао!“

Ја верујем, да је Мирко Ралчић, нашао такав пут и начин и нашао могућности да се задржи на положају. (Жагор и протести на десници: То је рђаво упоређење!)

Признајем, господо, али говорећи вам ово о Мирку Ралчићу, ја Вам говорим у име Свилајнчана, и расположење целога Свилајнца овакво је. (Милаш Лазаревић: То није истина! — Жагор на десници и добацивања). Он ће бити изабран, ако буде само овако радио, као што је до сада радио, сигурно ће га изабрати „народ“, јер много пати од њега! (Граја на десници и извици: Хоће, изабраће га народ! — Др. Часлав Никитовић: Изаћи мало из Свилајнца!) Изазим!

Што се тиче јавне безбедности, ја морам да се пожалим и да констатујем овде, да наш крај има доста криминалитета. И полиција за сада по тим стварима ништа готово не ради. Ја знам, ранијих година, то је било увек, да су полицијски органи имали своје поверенике и да су ти повереници увек знали, где се ко кроз срезове креће. Нажалост, тај континуитет, та веза између повереника и полиције више не постоји. И баш због тога што не постоји, није чудо, што се могло да деси, да на пет километара далеко од Ћуприје буде убијен Бабејић после двадесет година, као што није чудо да Дража хајдук стоји у близини Ћуприје, као што се чуло пре неколико дана, да је Јоргован долазио из Млаве. (Др. Часлав Никитовић: Још мало, па ти у друштву са Јоргованом!)

Они, који треба да воде контролу над јавном безбедношћу, то су жандарми. Ја морам признати једно, да се жандармима пребацује, да много туку. То је тачно, господо. Али, шта можемо да урадимо? Шта могу ти људи, недовољно васпитани, да ураде него да, у недостатку разлога, туку батинама. И није чудо што, спровodeћи истрагу, чешиће пута кривца или осумњиченог не предају судским властима, него задрже га код себе и после три четири дана спровode суду под таквим приликама да су ти људи премлаћени.

Сви знамо, који се бавимо послом код Окружног суда у Јагодини, да су тамо довели једнога кривца, који је дошао са табанима исеченим на кајише. То је један нов начин који до сада нисмо познавали. Знали смо за „ћувече“, али ово је дошло са севера.

Predsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, obraćam Vam pažnju da je vreme vašeg govora proteklo.

Ђорђе Петковић (наставља): Ту се човек обеси о једну штанглу са табанима горе, онда му се ударе по 50 батиња, тако да не може да стане на ноге и дешава се, да у Окружни суд у Јагодини оптужени нису могли другачије да уђу, него су их на рукама уносили у судску салу. Имали смо још теже случајеве. Још тежи су начини употребљавани, а то је што се оптуженом вежу тестикули и онда се трагови лекарима утврђују, па и поред свега тога не дође до онога, што је потребно суду, и не дође до осуде.

Господо, са тих разлога ја налазим да је овакав начин вођења истраге како се сада примењује незгодан и недорастао. Недорастао пре свега за оне, који спроводе ту истрагу, јер су жандарми прости људи из народа, војници, груби и у томе погледу много пута страдају недужни за ствари за које не би страдали. С тих разлога ја налазим да би требало код тих жандармеријских одреда створити ситуацију бољу за њих и створити могућност да дођу до бољег спровођења службе, који би користили у погледу прикупљања материјала за истрагу, јер ове садање школе не дају довољно тога знања. Исто тако налазим да би полицијским органима требало створити могућности што хитнијег изласка на место кривичног дела, и дати могућности за употребу превозних сретстава, како би одмах пошто се деси неко кривично дело, могли изићи на лице места и извршити потребне извиде. Место што се повећава број жандарма, тако да их има сувише и у малим селима по жандармеријским станицама, требало би обезбедити овим путем учешће полиције у предходној истрази.

Све ово, господо, утиче да под оваквим приликама, са оваквим распоређењем ових нових повећања на буџет Министарства унутрашњих дела, гласам против истог. (Одобравање и плескање на левици).

Председник Stevan Ćirić: Реč има Министар унутрашњих послова г. др. Антон Корошеc.

Министар унутрашњих послова др. Антон Корошеc: Господо народни посланици, сада треба да изреchem завршну реč. Ја ćу бити кратак као увек. Господи са деснице искрено захваљујем на добронамерној критици. (Бурно плескање у центруму и на десници). О њиховим примедбама најсавесније ćу водити рачуна. Критика са лево стране била је или лична или стварна. О личним испадима и нападима нећу говорити. Хоћу да их заборавим. Што се тиче њихових стварних примедба, њих ćу испитати. Оправдане ćу уважити и по њима поступити. А сада молим господу са деснице да гласају за предлог буџета Министарства унутрашњих послова. Пошто се данас, као што сте ćули пре подне, опозиција жалила да је не зовемо да гласа са нама, то молим и уважену опозицију да гласа за предлог буџета Министарства унутрашњих послова. (Дуготрајно и бурно плескање у центруму и на десници).

Председник Stevan Ćirić: Господо народни посланици, пошто је листа говорника исцрпена то је претрес у појединостима предлога буџета рашода — VII раздео — Министарство унутрашњих послова, завршен. Прелазимо на гласање. Гласаће се по партијама седењем и устајањем. Господо народни посланици, који примају прочитане партије изvoleće седети, а који не примају, изvoleće устати. Молим известиоца г. др. Јуре Коцеа да изvoli прочитати партију 373.

Izvestilac dr. Jure Koce прочита партију 373 VII раздео — Министарство унутрашњих послова.

Председник Stevan Ćirić: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 373? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изvole седети, а који не примају, нека изvole устати. (Већина sedi.) Већина sedi, објављујем да је прочитана партија 373 већином гласова примљена. Изволите ćути партију 374.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већином гласова усвојила у појединостима све партије предлога буџета рашода VII раздео — Министарство унутрашњих послова од партије 374 до партије 379 закључно. —

Председник Stevan Ćirić: Изволите ćути партију 380 са предлоženим амандманом Кралјевске владе.

Izvestilac dr. Jure Koce прочита партију 380 са предлоženим амандманом Кралјевске владе, који гласи:

VII RAZDEO — MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA

GLAVA LXIII — MINISTARSTVO

Redovni rashodi

B. Materijalni rashodi

Part. Poz.

380

Poverljive policijske potrebe:

U subpoz. 3 na kraju dodati reči: „po čl. 22 Zakona o državnom računovodstvu“.

Председник Stevan Ćirić: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 380 са предлоženим амандманом Кралјевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изvole седети; а који не примају, нека изvole устати. (Већина sedi.) Већина sedi, према томе објављујем да је партија 380 са предлоženим амандманом Кралјевске владе већином гласова примљена. Изволите ćути партију 381.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већином гласова усвојила у појединостима све партије предлога буџета рашода VII раздео — Министарство унутрашњих послова од партије 381 до партије 384 закључно. —

Председник Stevan Ćirić: Изволите ćути партију 385 са предлоženим амандманом Кралјевске владе.

Izvestilac dr. Jure Koce прочита партију 385 са предлоženим амандманом Кралјевске владе, који гласи:

GLAVA LXIV — BANSKE UPRAVE

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part. Poz.

385

Lične prinadležnosti:

1 Plate — периодске повишце itd.

V) Drinska banska uprava

a) Ćinovnici

Mesto: „69 upravno-kancelarijskih Ćinovnika itd.“ ставити: „64“ а у разврстану месту: „7-VIII-1“ ставити: „6-VIII-1“, место: „12-IX-1“ ставити: „11-IX-1“ место: „21-IX“ ставити:

ti: „20-IX” i mesto: „8-X-1” staviti: „6-X-1” i sumu smanjiti sa — 53.280.—

VI) Zetska banska uprava
a) Činovnici

Mesto: „64 upravno-kancelar. čin. itd.” staviti: „45” a u razvrstavanju mesto: „7-VIII-1” staviti: „1-VIII-1”, mesto: „14-IX-1” staviti: „8-IX-1” mesto: „20-IX” staviti: „16-IX” i mesto: „7-X-1” staviti: „4-X-1” i sumu smanjiti sa —220.380.—

VII) Dunavska banska uprava
a) Činovnici

Mesto: „93 upravno-kancelarijska činovnika itd.” staviti: „86” a u razvrstavanju mesto: „15-VII-1” staviti: „14-VIII-1”, mesto: „16-VIII” staviti: „15-VIII” mesto: „23-IX-1” staviti: „22-IX-1”, mesto: „19-IX” staviti: „18-IX”, mesto: „8-X-1” staviti: „6-X-1”, mesto: „11-X” staviti: „10-X” i sumu smanjiti sa — 74.940.—

VIII) Moravska banska uprava
a) Činovnici

Mesto: „67 upravno-kancelarijskih činovnika itd.” staviti: „59” a u razvrstavanju mesto: „4-VIII-1” staviti: „3-VIII-1” mesto: „16-VIII” staviti: „15-VIII”, mesto: „10-IX-1” staviti: „9-IX-1” mesto: „24-X” staviti: „23-X”, mesto: „5-X-1” staviti: „2-X-1” i mesto: „8-X” staviti: „7-X” i sumu smanjiti sa — 83.640.—

IX) Vardarska banska uprava
a) Činovnici

Mesto: „92 upravno-kancelarijska činovnika itd.” staviti: „73” a u razvrstavanju mesto: „14-VIII-1” staviti: „8-VIII-1”, mesto: „10-IX-1” staviti: „5-IX-1”, mesto: „24-IX” staviti: „23-IX”, mesto: „5-X-1” staviti: „3-X-1” i mesto: „8-X” staviti: „3-X” i sumu smanjiti sa —209.580.— —641.820.—

5 Dodaci lični i porodični

V) Drinska banska uprava
a) Činovnika, lični smanjiti sa — 31.500.—
porodični, smanjiti sa — 22.000.—

VI) Zetska banska uprava
a) Činovnika, lični smanjiti sa —120.000.—
porodični, smanjiti sa — 90.000.—

VII) Dunavska banska uprava
a) Činovnika, lični smanjiti sa — 44.100.—
porodični, smanjiti sa — 23.000.—

VIII) Moravska banska uprava
a) Činovnika, lični smanjiti sa — 50.400.—
porodični, smanjiti sa — 22.000.—

IX) Vardarska banska uprava
a) Činovnika, lični smanjiti sa —120.000.—
porodični, smanjiti sa — 65.000.— — 588.000
—1,229.820

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 385 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem da je partija 385 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 386.

Izvestilac dr. Jure Koce pročita partiju 386.

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 386? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem da je pročitana partija 386 većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 387 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Jure Koce pročita partiju 387 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz.

387 Nagrade kontraktualnim činovnicima i dnevničarima:

IV) Primorska banska uprava

Mesto: „88 dnevničara itd.” staviti: „60 dnevničara: (74 itd.)” suma ostaje ista

IX) Vardarska banska uprava

Mesto: „182 dnevničara itd.” staviti: „194 dnevničara: (119 dnevničara-zvaničnika i 75 dnevničara-služitelja)” i sumu povećati sa +130.000.— + 130.000

Svega gl. LXIV, smanjiti sa —1,099.820

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 387 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem da je partija 387 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 388.

Izvestilac dr. Jure Koce pročita partiju 388.

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 388? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem da je pročitana partija 388 većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 389.

Izvestilac dr. Jure Koce pročita partiju 389.

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 389? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem da je pročitana partija 389 većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 390 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Jure Koce pročita partiju 390 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA LXV — ZANDARMERIJA

Redovni rashodi
A. Lični rashodi

Part. Poz.			
390	<i>Lične prinadležnosti:</i>		
1	Plate — periodske povišice i položajni dodaci		
	Kod 2 niža vojna činovnika I klase itd. mesto: „službe 3” staviti: „službe 2/3”		
	Kod 2 niža vojna činovnika III klase itd. mesto: „klase 3” staviti: klase 2/3”		
4	Dodaci lični i porodični		
	Oficira i činovnika, lični, smanjiti sa	665.—	
	porodični, povećati sa	+ 92.760.—	
	Podoficira, kaplara itd., lični, smanjiti sa	32.392.—	
	porodični, smanjiti sa	93.960.—	
	Zvaničnika i služitelja, lični, povećati sa	+ 9.540.—	
	porodični, povećati sa	+ 1.200.—	
	Razlika plate po čl. 386 itd., povećati sa	+ 23.101.—	416.—
	i iznos partije smanjiti sa		416.—

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 390 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, prema tome objavljujem da je partija 390 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 391 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Jure Koce pročita partiju 391 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz.			
391	<i>Nagrade dnevničarima itd.</i>		
	Subpoz. 2 Dnevničar-služitelj, povećati sa	+ 416.—	
	iznos partije povećati sa		+ 416.—
	<i>Svega gl. LXV</i>		— —

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 391 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, prema tome objavljujem da je partija 391 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 392.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda VII razdeo — Ministarstvo unutrašnjih poslova od partije 392 do partije 399 zaključno.

Pretsednik Stevan Ćirić: Izvolite čuti partiju 400 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Jure Koce pročita partiju 400 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA LXVI — UPRAVA GRADA BEOGRADA

Redovni rashodi
A. Lični rashodi

Part. Poz.			
400	<i>Lične prinadležnosti:</i>		
1	Plate-periodske povišice itd.		
	a) Činovnici		
	Mesto: „25 upravno-kancelarijska činovnika itd.” staviti: „23” a u razvrstavanju mesto: „5-VIII-1” staviti: „4-VIII-1” mesto: „5-VIII” staviti: „4-VIII” i sumu smanjiti sa		27.840.—
5	Dodaci lični i porodični		
	a) Činovnika, lični, smanjiti sa	18.600.—	
	porodični, smanjiti sa	8.000.—	
	b) Zvaničnika, lični, smanjiti sa	150.000.—	176.600.—
			204.440.—
	<i>Svega gl. LXVI, smanjiti sa</i>		204.440.—

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 400 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, prema tome objavljujem, da je pročitana partija 400 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 401.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda VII razdeo — Ministarstvo unutrašnjih poslova od partije 401 do partije 405 zaključno. —

Pretsednik Stevan Ćirić: Izvolite čuti partiju 406 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Jure Koce pročita partiju 406 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA LXVII — POLICIJA

Redovni rashodi
A. Lični rashodi

Part. Poz.			
406	<i>Lične prinadležnosti:</i>		
1	Plate-periodske povišice itd.		
	II) Savska banska uprava		
	b) Činovnički pripravnici		
	Mesto: „2 upravno-kancelarijska pripravnika itd.” staviti: „3 upravno-kancelarijska pripravnika itd.” suma se ne menja.		
	IX) Vardarska banska uprava		
	a) Činovnici		
	Mesto: „19 upravno-kancelarijskih činovnika itd.” staviti: „16” a u razvrstavanju mesto: „2-VIII-1” staviti: „1-VIII-1”, mesto: „9-IX” staviti: „8-IX”, mesto: „2-X-1” staviti: „1-X-1” i sumu smanjiti sa	33.480.—	
	i iznos pozicije smanjiti sa		33.480.—
2	Plate-periodske povišice zvaničnika		
	VII) Dunavska banska uprava		
	Kod 38 policijskih agenata u razvrstavanju mesto:		

„16-III/2” staviti: „3-III/2”, suma ostaje nepromenjena

5 Dodaci lični i porodični

IX) Vardarska banska uprava	
a) Činovnika, lični, smanjiti sa	— 27.900.—
porodični, smanjiti sa	— 10.000.—
	— 37.900.—
	— 71.380.—

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 406 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome ojavljujem da je partija 406 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 407 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Izveštilac dr. Jure Koce pročitava partiju 407 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz.

407	Nagrade kontraktualnim činovnicima i dnevničarima:	
IX) Vardarska banska uprava		
	Mesto: „17 dnevničara itd.”	
	staviti: „19 dnevničara” a	
	mesto: „6 dnevničara-sluzitelja”	
	staviti: „8 dnevničara-sluzitelja” i povećati sa	+ 20.000.—
	i iznos partije povećati sa	+ 20.000.—
	<u>Svega gl. LXVIII, smanjiti sa</u>	<u>— 51.380.—</u>

Pretsednik Stevan Ćirić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 407 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome ojavljujem da je partija 407 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 408.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda — VII razdeo — Ministarstvo unutrašnjih poslova od partije 408 do partije 417 zaključno. —

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, pošto je predlog budžeta rashoda VII razdeo — Ministarstvo unutrašnjih poslova po svima partijama pojedinačno primljen, ojavljujem da je ceo predlog budžeta rashoda — VII razdeo — Ministarstvo unutrašnjih poslova primljen. (Burno pljeskanje i odobravanje u centru i na desnici).

Prelazimo na pretres u pojedinostima predloga budžeta rashoda — XIII razdeo — Ministarstvo poljoprivrede. obraćam pažnju g. g. narodnim poslanicima da je lista govornika utvrđena i istaknuta u dvorani na vidnom mestu i razdeljena klubovima. Pretres će trajati do glasanja i prema tome neka gospoda poslanici vode računa o tome da ne propuste svoju reč.

Reč ima Ministar poljoprivrede g. Svetozar Stanković.

Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković: Gospodo narodni poslanici, ja sam u svom ekspozeu o budžetu za ovu budžetsku godinu iscrpno izložio program rada Ministarstva poljoprivrede na unapređenju naše poljoprivrede. U tome programu ja sam naročito istakao probleme koji se odnose na povećanje naše proizvodnje onih artikala agrarnog porekla koji se upotrebljavaju kao industrijske sirovine, kako bi se potreba naše industrije, koja je u razvoju, mogla u što većoj mери подмирити домаћим производима те да се не би морали увозити, а затим сам подвукао probleme koji se odnose na izvoz naših agrarnih proizvoda и на услове које наша пољопривреда мора испуњавати, а за чим ми треба да идемо, да би наши производи били што способнији за утакмицу на светском тржишту.

Са решавањем проблема наше пољопривреде у оба правца у уској је вези т.зв. проблем преоријентације у нашој пољопривреди, и ја сам у прошлогодишњем експозеу исцрпно изнео овај проблем, разматравши његове елементе из којих се он састоји и указавши правце у којима се он мора решавати као и границе у којима се он у нашој земљи предвидљиво може решити.

У оквиру тога општег програма требало је израдити план рада у свакој појединој грани пољопривреде. Ово је учињено делом на конференцијима стручњака и заинтересованих практичара, као што је био случај у разним гранима сточарства, а делом се програм изводи на бази законски регулисаних прописа било у виду овлашћења у финансијским законима било у виду уредаба и правилника, којих је у протекле две године донесен читав низ у пољопривредној струци.

Читав овај обимни програм налази се сада у извођењу. Њега није потребно мењати у основним линијама и у скором времену, него можда само допуњавати у појединостима. Зато нема ни потребе да после прошлогодишњег експозеа улазим поново у програмски део, јер извођење једног већег програма у пољопривреди траје увек дужи низ година док се он спроведе и покаже своје крајње резултате. Зато ћу се у овогодишњем експозеу ограничити на извођење постављеног програма али ћу му додати и потребне допуне.

Принос и уновчавање пољопривредних производа

Кад се узму у оцену како принос (род) тако и цена пољопривредних производа ова прошла година може се означити доста добром годином. У сточарству могла би се година означити и врло добром, а у биљној производњи година је била нешто слабија. Само род кукуруза био је одличан, тако и конопље. Све друго било је доста слабо, и то углавном због велике влажности. Пшеница је дала осредњи род и необично слаб квалитет. Шећерна репа имала је добар род али малу садржину шећера. Уљарице су такође подбациле и нису могле да задовоље потребу индустрије, иако су биле под уговором толике површине да би при добром роду било и вишка за извоз; нарочито је подбацила репица. У воћарству шљива је сасвим подбацила, јабуке су дале слаб род, једино маслине су дале добар род. Виногради су такође слабо понели и квалитет вина није најбољи. Ово ће учинити да се старе резерве вина редуцирају што је повољно утицало на развој цена, а ово ће

имати повољног утицаја и на цене вина наредних година. Дуван пак дао је одличан принос а осредњи квалитет.

Прилике на тржишту развијале су се повољно и то је у знатној мери накнадило губитке у слабом приносу неких усева, воћа и винограда. Ова је околност олакшала спровођење политике цена Краљевске владе која иде за тим да се земљорадницима обезбеди за њихове производе што боље цене како би они, и као најмногбројнији потрошачи у нашој земљи, постали и добри купци и јаки порески обвезници, који ће моћи да удовољавају својим обавезама како према држави тако и према приватним повериоцима. Ја сам у свом прошлогодишњем експозеу нагласно да сметрам политику цена стојером око кога има да се окреће не само наша аграрна политика него и привредна политика уопште. Догађаји ми све више дају за право. Ако сада кажем да су тржишне прилике биле у овој години за нас повољне не значи то да би у сваком случају ова ситуација била повољна и за земљораднике. За нас то није више питање да ли повољна коњуكتура на светском тржишту иде у корист нашем земљораднику или не иде. Несумњиво је да повољна коњуктура на светском тржишту има великог утицаја и на наше тржиште, али је питање колико се тиме користи наш још неорганизовани земљорадник. Осим тога, данас нема слободне међународне трговине која је била раније. Државе извознице морају се стога данас бринути за пламан својих аграрних производа, а државе увознице морају да траже начина, како ће куповати ове производе јер их готовим новцем не могу плаћати. Цене на домаћем тржишту врло се често формирају независно од страног тржишта, јер слободног, светског тржишта у пуном смислу речи данас нема. Ако, дакле, хоћемо да од повољне коњуктеуре у свету, или још боље у извесним земљама, види корист наш земљорадник, који је од иностраног потрошача врло далеко и између њих има не само великих сметњи, које су међународног значаја, него и читав низ посредника, онда ми морамо све те сметње да савладамо и све те посреднике бар највећим делом да заобиђемо или да им зараду сведемо на подношљиву висину. Све ово може се извршити пре свега склапањем повољних међународних уговора и споразума, затим вештим коришћењем тих уговора, и најзад једном смишљеном унутрашњом привредном организацијом која ће омогућити да у иностранству постигнуте цене допру у што већој мери до нашег земљорадника. Овим основним правцима привредне политике садашње Владе, а нарочито успешном извођењу те политике у пракси, има да се заблагодари што је наш земљорадник осетио повољну коњуктуру у прошлој години и што му је то накнадило у знатној мери мањак у слабијем приносу појединих усева и култура.

Држава врши својом интервенцијом велики утицај нарочито на цене ових артикала: стоке, нарочито говеда и свиња, затим житарица, воћа, а нарочито сувих шљива, уљаних плодова, памука и опијума. Извоз стоке у неке земље не би био рентабилан да се он не помаже покривањем разлике у цени. Да се ово не ради цена на домаћем тржишту би увек била слабија. Пшеници се одређује цена испод које не може да се продаје јер

„Призад” плаћа одређену цену. Ово се исто чини и са уљаним плодовима, памуком и опијумом, а од претпрошле године и са сувим шљивама. На унутрашњем тржишту спроведена је организација откупа тако да одређене цене лако допиру до произвођача а ово је управо оно најважније јер се само тако широке сељачке масе могу економски ојачати. Тако се у дело спроводи основна идеја привредне политике садашње Владе да на просперитету наших сељачких маса има да се заснива просперитет целог народа и земље. Сама политика цена не би имала пун ефекат кад добре цене не би допирале до сељака, јер тада ни у добрим коњуктурама не би сељак од свога рада имао пуно корист а у лошим би и сасвим страдао. Оваквом пак политиком пољопривредним производима се и у лошој коњуктури обезбеђује добра цена, а у доброј као и у лошој коњуктури сељак се користи максималним ценама.

Износећи овај општи преглед ситуације ми не смемо да паднемо у грешку па да из овога изведемо да је свуда у земљи стање одлично. Нити смемо претеривати нити смемо генерализовати. Не смемо да сметнемо с ума да је било много штета од воде и других непогода, не смемо да заборавимо да је мало где био случај да је све било добро. У житородним крајевима има случајева где је пшеница сасвим подбацила, чак је и кукуруз на многим местима страдао од влаге; у воћарским крајевима година је чак и врло слаба, у колико се где није нашао извешан регрес са стоком; у виноградарским крајевима није најбоље у колико појединци нису могли да сачувају старо вино и да са њим дочекају бољу цену; затим било је штета и при стоци, итд. Врло повољним може се назвати стање само у оним појединим случајевима где су главни усеви понели и где је уједно стока била напредна, али говорећи о општем стању оно се може означити да је ипак повољно.

Побољшање ситуације осетило се нарочито у сточарству где су се не само цене у знатној мери поправиле него при стоци није било ни знатнијих штета, па се може рећи да је позиција сточарства доста повољна. У крајевима где се кукуруз гаји на већим површинама, због овогодишњег одличног рода кукуруза у нашој земљи, може у великим размерама да се гаји стока, нарочито свиње, и цене за угојене свиње такве су да се гојење исплаћује и поред тога што су цене кукуруза стално добре.

Рад на поправци квалитета аграрних производа

Пшеница. — У вези са политиком цена иде упоредо старање и рад на поправци квалитета аграрних производа. То је први услов за поправку цена и за лакшу продају у иностранству. Продужујући у овом правцу у прошлој години је извршена набавка 200 вагона квалитета пшенице зване „банкут” која се засад сматра најбољом сортом пшенице за наше прилике. Ова набавка извршена је средствима „Призада”, који је за подмирење разлика у цени дао један милион динара. Семе је подељено произвођачима по цени која је близу тржишној цени и на време је посејано. Од семена подељеног у две прошле године размножиће се ове пшенице толико да ће је свако моћи лако набавити.

Воће. — За квалитетно усавршавање воћа намењеног извозу израђена је у заједници са Министарством трговине и индустрије нова уредба која ће стати на снагу пре нове извозне сезоне. У овој уредби усвојен је здрав трговачки принцип да извозник својом марком и жигом гарантује означени квалитет. Ово ће нарочито важити за суве шљиве. Позната вам је прошлогодишња акција „Призада” око ширења усавршених сушница типа д-ра Стојковића којих је подигнуто 200 у најважнијим шљиварским крајевима. Ова ће се акција и у овој години продужити средствима Министарства пољопривреде и „Призада” и то нарочито у Полимљу и др. воћарским крајевима.

„Призад” је од својих прошлогодишњих прихода одвојио 10 милиона динара за унапређење аграрне производње с обзиром на извоз пољопривредних производа, а осим тога још 3 милиона динара специјално за унапређење воћарства. Ова средства употребиће се на намењене сврхе према програму и плану који се налази у изради.

Вино. — Нова акција, започета ове године, око подизања великих задружних подрума повољно се развија и она ће подићи вредност и цену нашем вину дајући му сталан тип и карактер. У току је изградња и проширење око петнаест великих подрума, за које је задругама одобрена помоћ од укупно 6,150.000 динара, а ова акција ће се и даље наставити из средстава овога буџета. Ради лакшег и успешнијег подизања ових подрума израђени су и умножени планови и потребни елаборати за три типа подрума.

Смокве. — Донет је Правилник о премирању сувих смокава које ће се одабрати и паковати под контролом агронома и биће пломбиране државним жигом. За овај рад пријавило се већ шест задруга на нашем Приморју.

Кудеља. — Са помоћи Министарства пољопривреде подигнуте су четири задружне фабрике кудеље: у Руми, Бач. Петровцу, Смедереву и Вел. Кикинди.

Памук. — Култура памука под режимом нове Уредбе о памуку из прошле године дала је већ у прошлој години, тј. у првој години после Уредбе, одличне резултате. Већ у тој години засејана површина повећала се за близу 75%. Принос памука био је добар, а организација откупа спроведена је на задовољство и произвођача и индустријалаца. У овој грани учињен је велики корак унапред и решено је једно питање које је још пре две године изгледало нерешљиво. Има изгледа да ће у овој години бити засејана двострука прошлогодишња површина, у толико пре што је засејана знатно мања површина опијумским маком, која је спала од 8.000 на око 5.500 хектара. Како је површина под памуком пре неколико година била већ спала на 800 хектара, а у овој години биће га засејано бар 5.000 хектара, то се овај успех може означити као сасвим неочекиван.

Прошлог пролећа је у Бугарској било набављено 4 вагона памучног семена као и 15 моторних чистилица семена од влакна. И овога пролећа извршиће се нова набавка неколико вагона памучног семена елитне сорте.

Уљарице. — Уљарица је у прошлој години било засејано толико да би се могла задовољити цела потреба земље у јестивом уљу, али је при-

нос био веома слаб, а нарочито је сасвим подбацила репица. За ову годину је, осим репице, која се већином сеје као узгредни усев, већ од стране фабрика уља контрахирана сетва од близу 14.000 хектара сунцокрета, што ће поред нормалног приноса репице и осталих врста уљарица обезбедити пуну потребу фабрика, а при бољем приносу остаће уљаних плодова и за извоз. Иако је сунцокрет код нас сасвим нова култура, стара тек 2—3 године, ипак је већ ухватила чврст корен, захваљујући одређивању и стабилизовању цене.

Са производњом семена уљане репице дошло је дотле да ће наредне године читава потреба бити подмирена најбољим семеном. Ово исто ради се сада и са озимим ланом.

Шећерна репа. — Израђена је Уредба о производњи и откупу домаћег семена шећерне репе као и о начину снабдевања произвођача репе тим семеном.

Детелина. — У Скопљу је инсталирана велика модерна чистионица детелинског семена чија се производња све више шири на југу ради намирења тамошње потребе.

Биљне штеточине. — И у овој години наставља се борба са опасном сан-жоже ваши, опет уз материјалну потпору „Призада”.

Сточарство

Коњарство. — Од најважнијих грана сточарства наше коњарство било је у тешкој ситуацији јер су пре неколико година цене коњима биле пале на најнижи ниво и гајачи су почели сасвим да губе интерес за коње. Прилике су се и овде знатно поправиле и за коњарство показује се опет интересовање. Последица овога је велика тражња добрих приплодних грла. Водећи рачуна о овоме, у новом предлогу буџета су знатно појачана средства за коњарство. Ми имамо великих могућности за унапређење коњарства нарочито у погледу производње доброг јахаћег коња коме ће се обратити нарочита пажња. Рад у овом правцу може имати успеха само онда ако тип јахаћег коња буде такав да буде могао истовремено да удовољи како захтевима војске тако и економским потребама самих произвођача. Занемаривање овога момента било је често разлог неуспеху и ми не смемо да западамо у исту грешку.

Говедарство. — У говедарству прилике су повољне и рад на унапређењу ове гране сточарства развија се нормално. У току ове године довршене су припреме око увођења у живот „Југословенског Херд-Бук”-а, централне земаљске пореклописне књиге за наша говеда. Ово је прва наша земаљска пореклописна књига.

Рад на унапређењу осталих сточарских грана тече повољно у границама буџетских могућности Министарства пољопривреде и бановина. Продужава се уређивање сточних селекцијских станица.

Овчарство. — У Топчидеру се довршава Државни завод за испитивање вуне који ће корисно послужити не само унапређењу овчарства него и трговини вуне, као и текстилној индустрији.

Свиларство. — Подвлачим да су се и прилике у свиларству почеле осетно поправљати после доношења Уредбе о унапређењу свиларства. Прочувава се питање реорганизације свиларства, вероватно у правцу да се одвоји производња свилених чаура од њихове прераде и да државне фа-

брике свиле врше прераду свиле на комерцијалној бази сасвим одвојено од производње чаура.

Рибарство. — Рад на унапређењу рибарства креће појачаним темпом после доношења новог Закона о слатководном рибарству који регулише односе у овој привредној грани и обезбеђује средства за рад.

Сточни фондови. — У току ове године стали су на снагу бановински правилници о сточним фондовима у које улази један део прихода од сточних путница (пасоша). Тако ће се бановинама обезбедити извесни стални приходи за унапређење сточарства што ће у извесној мери накнадити слаба буџетска средства бановина.

Као што „Призад“ из својих прихода овај извештај део за унапређење појединих грана пољопривреде чије производе он откупљује, тако исто и Завод за унапређење спољне трговине даје извесна средства за унапређење појединих грана сточарства.

Сточарске изложбе. — У току ове године приређене су две земаљске сточарске изложбе: успела изложба коња у септембру и изложба живине и оваца у децембру 1937 године. Ове две приредбе Министарство пољопривреде дало је поврх предвиђеног програма рада.

Ветеринарство

Сузбијање сточних зараза и болести. — Сточне заразне и инвазионе болести су у току ове буџетске године владале, углавном, у умереном обиму, и поред доста скромних средстава сузбијање су успешно и брзо. Агилност ветеринарске струке је била нарочито упућена у правцу сузбијања свињске куге и сакагије. Сузбијање свињске куге, које је до недавно претстављало један тежак проблем, могло је да се успешно врши благодарем новим тековинама ветеринарске науке у примени заштитног цепљења. Потешкоће у овоме правцу постоје једино у томе, што су цене цепива за наше прилике још доста високе и за малога сточара теже подношљиве. Ради тога сам у више махова интервенисао у правцу нивелисања цена за цепива свињске куге, која производе приватни заводи, а сем тога сам пружио средства за бесплатно цепљење свиња сиромашнијих сточара. Цепива за заштиту против других сточних болести иначе производе и дају по цени производње наши државни заводи: Бактериолошки завод у Крижевцима и Ветеринарска експериментална станица у Загребу. Ова станица производи и лек против метилавости, па га даје за веома ниске цене, што је од велике важности с обзиром на мах који ова болест узима у влажним годинама, нарочито у водопадним пределима. Оба завода, сем тога, производе једнократну вакцину против прострела, која нам даје могућности да са мало трошкова заштитимо стоку од ове опасне болести или да је брзо угушимо кад се у неком крају јави.

Врши се и планско сузбијање сакагије, која претставља бич нашег народног коњарства. Но, плански рад повлачи за собом веће трошкове, нарочито ради исплате отштете за убијена грла и уништене предмете. Због тога је у предлогу буџета за идућу годину код партије 778/2 предвиђен нарочити кредит од 3 милиона динара.

С обзиром на велике успехе сузбијања овчијих богиња сензибилизваном лимфом коју произво-

ди Ветеринарска експериментална станица подручног ми Министарства, поставили смо нове, модерније, основе за примену мера у борби против ове заразе и у том правцу донет је нови правилник, којим су привредницима дате многе олакшице.

Ветеринарске установе. — Сузбијање сточних зараза помоћу новијих тековина науке изискује добру бактериолошку службу. Ради тога је већ подигнут Централни ветеринарски бактериолошки завод у Земуну, који ће у току идуће године почети рад чим буде дефинитивно уређен и снабдевен потребним средствима. У ову сврху је предвиђен кредит од 800.000 динара у буџету Државне пољопривредне закладе (парт. 855/8). Поред сузбијања сточних зараза, које подлеже обавези јављања, рад овог Завода биће упућен и у правцу спречавања и сузбијања туберкулозе и заразних побачаја и уопште побољшања сточне хигијене и спречавања узгојних болести стоке.

Ради одбране наше земље од уноса сточних болести са стране, нарочито приликом набавке приплодне стоке, предузели смо најенергичније мере.

Приликом израде овог буџетског предлога посвећена је пажња и куративној ветеринарској медицини и предвиђене су помоћи за оснивање сточних амбуланти у крајевима где се за њима указује потреба.

Имао сам у виду и штете, које пчеларство, а индиректно и воћарство трпи од заразних болести пчела, па сам предвидео помоћи за отштете код сузбијања ових болести.

Ветеринарски фондови. — У току ове буџетске године приводи се већ у дело организација општинских и бановинских ветеринарских заклада, у које већ пристижу приходи, који ће у самоуправним буџетима претстављати добар помоћни инструменат за спречавање и сузбијање сточних болести.

Ветеринарско особље. — Поред материјалних средстава имао сам у виду и потребу осигурања одговарајућег броја ветеринарског особља, које је у више срезова недостајало. Креирањем нових 11 приправничких места надам се, да ће сви срезови имати ветеринарске референте и да ће ова за сузбијање сточних зараза најважнија звања бити у идућој буџетској години сва попуњена.

Уговорне обавезе и увозни услови земаља којима продајемо нашу стоку, месо и месне прерађевине, изискују сталан ветеринарски надзор извозних предузећа. Ради тога су у овом буџету предвиђена места ветеринара на специјалној служби (12). Поред досадашњих увозних земаља за извоз меса и месних прерађевина сад долазе на ред Сједињене Државе Северне Америке. Овај извоз сам омогућио издавањем нарочите наредбе, којима су наши прописи саглашени са американским. У овом правцу ћемо ићи још даље, па ће се за преглед стоке за клање и меса и контролу свих животних намирница анималног порекла издати нове норме, по најновијим тековинама науке, које ће нам с обзиром на осигурање ветеринарске хигијенске установе омогућити извоз у све крајеве света. Ове се норме већ израђују.

Нацрт Закона о ветеринарској служби. — Да би ветеринарство у пуној мери одговорило своме задатку израдио сам нацрт Закона о ветеринар-

ској служби, који се већ налази пред Економско-финансијским комитетом. Сматрам за потребу да подвучем да сам у овоме законском пројекту за рад ветеринара и ветеринарских установа тиме обратио и нарочиту пажњу на осигурање услова што ће се обезбедити средства за јевтино лечење и цељење стоке.

Пољопривредна настава

Иако ми имамо свега 3 средње пољопривредне школе, свршени ученици ових школа налазе врло мало упослења. У државну и бановинску службу примају се највећим делом апсолвенти факултета који такође већ не могу сви наћи упослења. Једни и други траже само државну и бановинску службу, врло мало налази приватно запослење. Државна и бановинска служба све се више засићава и све више остаје незапослених. Како претстоји реформа народних школа отварањем продужних школа пољопривредног типа на селима, то ће се указати и потреба стручних наставника за ове школе. Кад се заврши ова реформа онда ће се указати и потреба реформе средњих пољопривредних школа. Ниже пољопривредне школе припадају бановинама и њихово уређење Министарство помаже по својим могућностима.

Обезбеђење усева

Једна велика и важна новина, која се уводи у живот, је обавезно обезбеђење усева и плодова од града. Три бановине до сад су увеле ову новину: Савска, Приморска и Вардарска. На путу су и остале да уведу ово обезбеђење, и досад су потребне припреме учиниле још Дунавска и Дринска бановина.

Пољопривредне коморе

Друга важна новина: увођење у живот пољопривредних комора врши се у току ове године. Иако ове установе налазе на тешкоће при свом оживљавању, ипак се можемо надати да ће се тешкоће савладати и да ће ове важне установе удовољити својим задацима који их очекују у спровођењу аграрне политике наше земље. Без непосредног учешћа самих пољопривредника у привредној политици ова политика неће никад имати чврсте основе.

Ликвидација земљорадничких дугова

Примена Уредбе о ликвидацији земљорадничких дугова иде нормалним током. Пошто одредбе Уредбе нису могле да обухвате све нијансе огромног броја дужничких односа, било је у много случајева потребно да се аутентичним тумачењем појединих прописа Уредбе објасне разни односи односно да се обухвате разни непредвиђени односи. Показало се међутим да ни аутентична тумачења нису довољна, па је било потребно да се Уредба измени и допуни новим прописима, који у суштини не дирају постављене принципе, већ само решавају непредвиђене а праведне односе и олакшавају техничко спровођење Уредбе. Нова Уредба с овим изменама и допунама примљена је у Министарском савету крајем децембра 1937.

Привилегованој аграрној банци пријавили су новчани заводи и задружне установе у свему око 654.000 дужника са укупно динара 2.745.000.000

свога потраживања. Кад се уважи да држава има да допринесе за покриће земљорадничких дугова један знатан део, а исто тако један део саме установе и задруге, онда се тек види колико је садашња Влада учинила да помогне земљорадницима и да са њих скине део терета.

Санирање задругарства

Настављене су мере за санирање задружних установа у смислу прописа Уредбе о заштити земљорадничких кредитних задруга и њихових савеза. Посебном Уредбом извршена је санација Земљорадничке задруге за осигурање у Земуну и ускоро ће са ње бити скинут стечај. Још два савеза замолила су заштиту и то Звеза словенских задруга у Љубљани и Задружни савез у Сплиту, а у току је и решење молбе за заштиту Савеза српских земљорадничких задруга у Сарајеву. У току ове као и прошле године већи број задруга затражио је и добио заштиту, а у току су исто тако молбе већег броја задруга.

Рок за подношење молби задруга и савеза за одобрење заштите, који је истекао 23 новембра 1937 год. продужен је најпре до 23 фебруара 1938 год., а затим ових дана поново до 23 августа о. г. Ово продужење рока било је оправдано с обзиром на то да су задруге и савези своја потраживања према земљорадницима морали уступити Привилегованој аграрној банци, а тиме су многе од тих установа дошле у тежи положај и морају да траже заштиту.

Законодавни рад

Недавно је донесена и Уредба о ликвидацији комасационих дугова на подручју комасационих поверенстава I степена у Вуковару и Осеку. Овом Уредбом коначно је скинуто с дневног реда питање дугова земљорадника — комасационих учесника које се повлачило неких 5 година.

На законодавном пољу ради се и даље као раније. У прошлој години кроз овај Дом прошла су два закона из ресора пољопривреде: Закон о привредним задругама и Закон о слатководном рибарству. Ови су закони већ стали на снагу пошто су били примљени и у Сенату. За ову сесију припремљена су 4 нова законска предлога: добровољачки закон, којим има да се ликвидира добровољачко питање, затим закон о изменама и допунама у Закону о вину, закон о ветеринарској служби и закон о комасацији земљишта. Од ових законских предлога онај о вину већ је поднет Народној скупштини, а остали предлози расправљају се у Привредно-финансијском комитету министара. Осим ових законских предлога делом донет је, а делом је припремљен и већи број уредаба и правилника.

Обнова земљорадничког кредита

Господо народни посланици, има један важан проблем који стално обузима нашу пажњу. Ја ћу вам тај проблем овога пута изнети, јер он треба да буде обухваћен и унет у општи привредни програм ове Владе. То је питање обнове земљорадничког кредита. Ви ћете одмах схватити важност овога питања, која је увећана ликвидацијом земљорадничких дугова, а акутност овога питања стицајем прилика је појачана. (Одобравање и повици: То је важно!) Ми смо затворили питање земљорадничких дугова али нам је остало

отворено питање обнове земљорадничког кредита. (Одобравање у центруму и на десници). Кредитна способност земљорадника знатно је редуцирана за дужи низ година. Ту треба нешто да се учини.

После горког искуства са задуживањем и после смањења кредитне способности земљорадника питање обнове сељачког кредита тешко је данас правилно поставити. Ја ћу ово ипак покушати да учиним. Ако расмотримо разне облике сељачког кредита ми ћемо наћи да има и таквих облика који не претстављају опасност ни за дужника ни за веровника. То је, господо, ломбардни кредит, то су позајмице на залог готових производа, намењених продаји. Нема стварних сметњи за развијање кредита ове врсте. Али зато има знатних формалних сметњи, које се састоје у обезбеђењу да ће после продаје производа веровника бити одмах намирен. Ову гаранцију дају, према схватању пословног света, само јавна складишта. Признајемо одмах да ће се овим путем питање ломбардног кредита тешко и споро решити. Ми морамо тражити неки други пут којим би се ово питање решило брже и на једној широј основи.

Други кредит, чије развиће бих ја препоручио, јест мелиорациони, трећи је комасациони кредит. Ова два кредита служе за олакшање и убрзање мелиорације и комасације земљишта. И ово су, како се види, као и онај први веома корисни кредити и од општег значаја којима треба поклонити највећу пажњу. Како су и ломбардни кредити остварљиви само путем произвођачког задругарства, а и мелиорације и комасације су акције које имају колективни карактер, то се све ове три врсте кредита могу означити колективним кредитима. Што се, пак, тиче индивидуалних кредита они могу да се развијају на широј основи само путем кредитних задругарстава и задружне банке која има да се оснује као и путем Аграрне банке. Ово не искључује да Аграрна банка учествује и у остваривању и првих трију врста кредита.

Аграрна реформа

У погледу извођења аграрне реформе част ми је изложити вам следеће:

Северни крајеви. — У току ове буџетске године настављени су интензивно радови око ликвидације аграрне реформе на великим поседима у северним крајевима. У главном завршени су сви технички радови на терену око измере и нове парцелације земљишта и састављени операти за доношење експропријационих одлука. Мањи део тих радова налази се још у току код приватних геометара-предузимаца, јер су се појавиле разне потешкоће и запреке чисто техничког карактера, које траже много времена и детаљног рада за окончање.

Но поред свих тешкоћа ове врсте у току ове буџетске године донете су закључно са 31 децембром 1937 године експропријационе одлуке за површину од 121.701 кат. јутро а по § 36 Закона ликвидирана је у том времену површина од 23.199 кат. јутара.

Према томе до 31 децембра 1937 године, а са ликвидацијом из ранијег времена, експроприсана је укупна површина од 226.703 кат. јутра; а по § 36 Закона ликвидирана је укупна површина од

95.209 кат. јутара, што значи да је до 31 децембра пр. г. проведена ликвидација за укупну површину од 321.912 кат. јутара.

Према статистичким подацима остаје у северним крајевима за ликвидацију још површина од око 311.950 кат. јутара, односно 49,21% од укупне површине одређене за експропријацију.

Резултати у току ове буџетске године нису онакви какви су се очекивали, ради тога што су надлежне комисије за ликвидацију аграрне реформе велики део свога персонала морале да употребе за свршавање оних послова, које би иначе требало да раде земљишнокрњички судови, а које надлежни судови не могу да свршавају у недостатку персонала као и због њихових редовних послова. Па ипак и поред овог помоћног рада велики део експропријационих одлука, који је судовима предат до сада није у земљишним књигама могао бити проведен.

Користећи се досадашњим стеченим искуством и проведеном организацијом рада ипак се убудуће очекују бољи резултати и надати се је, да ће се овај огроман посао дефинитивно окончати са завршетком 1939 године.

Досада је у северним крајевима добило аграрно земљиште око 220.000 аграрних субјеката, од којих су 19.100 добровољци. У северним крајевима подигнуто је 21.704 куће и 16.025 господарских зграда, затим 81 школа, 14 цркава и 40 општинских зграда. Из недостатка расположивих површина за деобу, даља колонизација морала је бити још пре 5 година обустављена па је тако обустављена и деоба земље добровољцима.

У току 1937 год. примљено је 385 нових и исправних добровољачких молби за доделу земље, што са молбама из ранијих година чини замашан број од 7.744, од којих су 1.619 молбе добровољаца — усташа. Но претпоставља се да ће се и овај број, када Министарство војске и морнарице, на основу новог Правилника за извршење Закона о добровољцима, буде завршило рад на провери и издавању добровољачких уверења, повећати за око 2000, те ће тако бити око 10.000 добровољаца, којима треба доделити аграрну земљу. За ову сврху Министарство пољопривреде не располаже ни изблиза довољном количином расположивог земљишта, па је припремљен због тога законски пројект, по коме би се уместо земље имало да да добровољцима — борцима по номиналних 50.000, а неборцима по номиналних 30.000 динара у 4% државом гарантованим обвезницама Привилеговане аграрне банке. Ако се добровољачко питање било из кога разлога не би могло законом решити тражићу једним амандманом овлашћење у Финансијском закону да се ово питање може решити уредбеним путем. (Милан Петковић: Шта је са Панчевачким ритом?) Панчевачки рит не може ни из далека да подмири потребу. Он износи 30 до 35 хиљада катастарских јутара, а то одговара земљишту на коме би се могло да насели 3.000 до 3.500 добровољаца. Још увек остаје 6.000 који не би добили земљиште и с тога морамо да тражимо друге мере где буде расположљиве земље.

Јужна Србија. — Аграрна реформа у Јужној Србији обухватиће и у новој буџетској години даље извођење колонизације и деобе земљишта аграрним интересентима по прописима Закона о

насељавању јужних крајева, као и завршне радове на ликвидацији господарских и обрађивачких (чивчијских и њима сличних) права и спорова по одредбама Закона о уређењу аграрних односа у ранијим покрајинама Јужне Србије и Црне Горе.

У једном делу Јужне Србије колонизација је углавном завршена, па је због тога и уследила ликвидација аграрних повереништава: у Штину, Струмици и Неготину на Вардару, а ускоро ће се ликвидирати и аграрно повереништво у Битољу. У другом делу и поред досада ликвидираних аграрних повереништава: у Пљевљу, Таковици и Вучитрну мора се рад на колонизацији наставити, јер то захтевају наши економско-привредни, национални и културно-социјални интереси.

Досадашњим радом на колонизацији ограничено је 345.000 хектара и откупљено 4.800 хектара. Од ових површина издвојено је и као погодно издељено укупно 226.800 хектара на 48.392 породице аграрних субјеката. Поред тога подигнуто је 330 насеља и насељеничких засеока са 12.000 насељеничких кућа, 40 школа и 32 цркве, а ископано 225 бунара и подигнута 2 водовода, изграђено 73.302 метра канала за наводњавање 50.000 хектара земљишта, подигнут 1 мост, 5 пропуста и 2 аквадукта; исушено 13.478 хектара мочварног земљишта и изграђено 67.940 метара канала за одводњавање и 20.200 метара насипа. Постигнути резултати морају се повећати до крајњих граница могућности. А да би се ово постигло предузимаће се нужне мере, да се новим ограничењима, мелiorацијама и куповином имања од приватних сопственика створе за ову сврху потребне површине погодних земљишта за колонизацију. (Пљескање у центруму и на десници).

У предлогу буџета за 1938/39 годину предвиђена су најнужнија средства за извођење неопходних техничких и административно-правних послова колонизације, а нарочита пажња посвећена је стварању потребних услова за економско-привредни опстанак и развитак насеља и насељеника. И поред све скромности предвиђених буџетских средстава настојаће се да се она што рационалније искористе и да пруже најхитнију помоћ насељеним породицама у набавци хране и семена за прву годину насељења.

На исти начин биће искоришћена и намењена буџетска средства: за изградњу канала за наводњавање; изградњу путева, мостова и пропуста, подизање насељеничких кућа; набавку живог и мртвог инвентара за обраду насељеничке земље; куповину приватног земљишта за потребе новог насељавања и економског опстанка старих насељеника, који су добили земљу слабог бонитета или који нису добили по закону пуне насељеничке компетенције земље.

На ликвидацији аграрних односа раде 12 средњих аграрних судова и Виши аграрни суд у Скопљу. Од 62 среза у којима постоје аграрни односи завршен је до сада рад у 40 срезова, у 12 срезова рад је већ у току и биће завршен кроз неколико месеци, па ће аграрни судови наставити рад у преосталих 10 срезова и потпуно га завршити до краја 1938/39 буџетске године.

У завршених 40 срезова и 12 срезова у којима се сада ради, постигнути су до данас ови резултати: примљено и сређено 12.817 господарских и 39.823 обрађивачких пријава; проглашено соп-

ственицима по чивчијском и сличном праву 32.651 породица на површини од 184.826,16 хектара; на располагање аграрним властима стављено 1.702,80 хектара; као лична особина остављено бив. господарима 2.037,93 хектара, премерено и пресуђено 189.567,89 хектара; премерено и још непресуђено 6.042,90 хектара; на 8.194 бив. господара досуђено на име накнаде 63,702.315,83 динара и на име 3%-тне ренте 14,632.312,23 динара.

И поред многих тешкоћа техничко-административне природе, на које наилазе аграрни судови приликом расправе компликованих аграрних спорова, њихов досадањи рад дао је врло добре резултате, а успех аграрних судова јасно ће се испољити тек крајем 1938/39 буџетске године, кад буду потпуно завршили рад на ликвидацији аграрних спорова по Закону о уређењу аграрних односа у ранијим покрајинама Јужне Србије и Црне Горе.

Босна и Херцеговина. — Ликвидација беглучких односа на територији раније покрајине Босне и Херцеговине обављена је у току 1937 године, са пуним успехом. На дан 31 децембра 1936 године било је код средњих начелстава несвршених 2.729 спорова, а у току 1937 године наступио је пораст од 703 комада беглучка спора, који су извађени из средњих архива у смислу § 2 Закона о изменама и допунама од 12 августа 1933 год., као а лимине одбијени. Од 1 јануара до 1 децембра 1937 године свршено је код средњих начелстава 2.140 спорова, а остало несвршено 1.292 спора и то на територији Дринске бановине 106, Зетске 116, Приморске 626 и Врбаске 444 спора.

Код управних судова у Дубровнику и Сарајеву било је нерасправљених неколико стотина спорова и по мојој интервенцији до сада је суд у Дубровнику расправио већи број спорова, дачим Управни суд у Сарајеву на овим пословима није радио дуже времена, услед чега је наступио велики застој. Да би се и код тога суда што пре расправили аграрни спорови по поднетим тужбама, то сам на писмену молбу председника Управног суда у Сарајеву, доделио два чиновника на рад, док се ови заостатци не сврше.

У децембру 1936 год. отпочела је исплата досуђених беглучких отштета из IV емисије од 100.000.000 динара. До 1 децембра 1937 године издати су исплатни налози за 1.576 предмета са укупним отштетним износом од 45,312.656 динара и то: од стране Банске управе на Цетињу за 369 предмета у износу од 5,712.170 динара, од стране Банске управе у Сплиту за 368 предмета у износу од 6,052.572 динара, од стране Банске управе у Сарајеву за 442 предмета у износу од 13,571.798 динара и од стране Банске управе у Бања Луци за 397 предмета у износу од 19,976.116 динара. Ове су отштете највећим делом до сада исплаћене, а уколико исплате још нису извршене, обрачуни се налазе код надлежних месних контрола на раду.

У смислу § 4 Закона од 12 августа 1933 год. донета су од стране банских управа у Сарајеву, Бања Луци, Сплиту и Цетињу сва отштетна решења за исплату отштета за кметске шуме и шикаре на бази од 70 динара по 1 дунуму. Укупан износ овако обрачунатих отштета износи динара 111,596.102. Сва донета решења нису још постала правноснажна, тако да сада има правноснажних

решења неколико стотина са отштетним износом од 20,529.612 динара. Сва решења нису још постала правноснажна из разлога, што на појединим објектима има по неколико десетина сувласника, који живе у разним местима или су непознатог боравишта, те је уручивање отштетних решења веома отежано. Када постану донета решења правноснажна приступиће се снижењу досуђене отштете до износа од динара 50.000.000, који је као максимални износ одређен за исплату оваквих отштета у смислу § 4 предњег Закона и тач. 2 чл. 16 Финансијског закона за буџетску 1936/37 год.

На проверавању кметских селишта и стечених беглука такође је рађено али у мањим размерама јер је ово питање сматрано спореднијим од решавања беглучких спорова, којима је поклоњена главна пажња. Надам се, да ће се у овој буџетској години урадити знатно више и у овом погледу.

Далмација. — Ликвидацију аграрних односа на територији раније покрајине Далмације спроводе редовни судови, изузевши узурпација на општинским и државним пашњацима, чије решење спада у надлежност Банске управе у Сплиту. Среским судовима поднето је укупно 101.544 пријаве. До сада је расправљено 59.531, а још је нерасправљено 42.012 пријава. Рад на свршавању ових спорова развија се доста споро из разлога, што је посао скопчан са претходном измером и процењивањем спорне земље. Исто тако расправљање узурпација на општинским и државним пашњацима скопчано је са претходном измером узурпираног земљишта. Питање премеравања узурпација сада је донекле решено на тај начин, што сам поставио два хонорарна геометра и очекујем да ће и ови послови кренути божим темпом.

Да би олакшала положај аграрних интересената и омогућила им да се привредно ојачају Краљевска влада бави се мишљу да евентуално већ сада у новом финансијском закону затражи овлашћење да аграрни интересенти могу своје отплате за добијену земљу плаћати у аграрним обвезницама. Како се аграрне обвезнице могу набавити по цени која се креће од 50—60% номинале а годишње отплате за земљу би се плаћале по номинали, то ће се овим обавезама аграрних интересената смањити за онолико колико ове обвезнице буду јевтиније од њихове номинале. Затим, постоји намера да се затражи још једно овлашћење, на основу кога би се аграрним интересентима олакшала и порески терети за земље које су добили путем аграрне реформе. (Живо одобравање и плескање код већине).

Осврт на рачунски део буџета пољопривреде

У рачунском делу буџет пољопривреде је повећан за укупно 16,500.000 динара. Од овога треба најпре одбити 1,500.000 динара на најновије повећање припадности чиновника и службеника те тако повећање износи стварно око 15,000.000 динара. Од 110,000.000 динара у овој години повећан је тако буџет пољопривреде на 125,000.000 динара. Како је предлог државног буџета повећан (без повећања припадности) за више од 1 милијарду 200 милиона динара према садашњем буџету, од овога повећања пољопривреда је добила, како се види, тек нешто више од 1%. (Гласови на левици: Мало!)

У личном делу буџета има 41 ново место, и то 11 нових ветеринара са којима ће моћи да се попуне сви срезови, а 30 места је предвиђено за нове установе које су подигнуте и уређив се. Од повећања на материјалне расходе 300.000 динара је за сточне селекцијске станице; за унапређење коњарства путем субвенционисања приватних паства, чиме ће се број приплодних грла знатно повећати, предвиђен је нов кредит од 3,000.000 динара; за сузбијање сточних зараза 3,000.000 динара; расход Класне лутрије повећан је за 6,300.000 динара због предвиђеног исто толиког повећања прихода: од овога повећаног расхода 4 милиона динара иле у Фонд за помагање задругарства према новом Задружном закону; за банске управе повећани су расходи са 700.000 динара и исто толико повећани су расходи у Државној пољопривредној заклади.

Тражење ванбуџетских средстава

За акције већег замаха буџет пољопривреде је преслаб. У накнаду за мало повећање буџета има места нади да ћемо у овој години, предсретљивошћу Господина Министра финансија, остварити ванбуџетска средства за подизање првих силоса. Осим тога за развијање појединих пољопривредних грана постоје засебни приходи односно фондови који су намењени за њихово унапређивање и многе гране имају већ обезбеђене такве приходе. Може се лако разумети да многостране и обимне акције које се развијају у правцу унапређења пољопривреде не би биле могуће кад би ресор пољопривреде био упућен само на слаба буџетска средства.

У уверењу да нећете имати ништа против предложеног буџета Министарства пољопривреде, ја вас, господо нарочни посланици, молим да га изволите примити. (Бурно и дуготрајно одобравање и плескање у центруму и на десници).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. Mihailo Lješević.

Михаило Љешевић: Господо народни посланици, срез који имам част претстављати, просторно налази се на левој обали Јужне Мораве, од Пусте Реке до историског Мрамора. Код ушћа Топлице у Мораву на десно и лево уз реку Топлицу до Прокупља и врхова Јастребца и Пасјаче.

Према последњим статистичким подацима срез има 45.788 становника са 4.748 газдинстава.

Становништво је 100% сеоско, пошто срез нема вароши и варошица. — Прокупље му је проsvетни и културни центар са седиштем свих установа.

Према срећеним статистичким подацима за 1937 годину — уколико то може да буде тачно — површина целог среза је 56.180 хектара, од чега је плодне земље 53.485 хектара, а само 2695 хектара је неплодне тако да би отприлике на једнога становника дошло по један хектар и нешто више плодне земље.

Кад би таква подела земљишта уствари била, дало би се још и трпети и могло би се рећи да га има у довољној мери. Али подела земљишта није тако правично распоређена, јер 50% становништва нема на мушку главу ни по један хектар земљишта, а остало је код материјално јачих задруга, које се још одржавају у знатном броју,

тако да 50% њих имају сасвим мало земљишта и испод потребног минимума. Трговина и занатство у овоме срезу слабо су развијени. Индустрије тако рећи и нема сем нешто мало млинарске индустрије и једне централе која осветљава један део тога среза и развија млинску индустрију. (Један глас са левнице: А Јереза?) Јереза тамо добро стоји.

Због несташнице и потребног довољног места за обраду земље тежња је становништва ових крајева за добијањем што више земљишта и за насељавањем у ма који крај наше земље, где би могли добити земљу за обраду. Народ је вредан, чуваран и честит, који је издржао све нападе непријатеља низ долину Моравску и Топличку и који је у устанцима за ослобођење и пре последњих ратова и за време после ратова дао отпора непријатељима, који је својом отпорношћу и издржљивошћу извојевао своје лрку епитет „гвоздени“, а који је нашој војсци пронео славу широм целог света. Овај народ са овако лепим особинама не треба заборавити, њега треба помоћи, чувати и дати му воље и могућности за рад. Доста је урађено на насељавању и колонизирању, али се потреба за насељавањем показује све већа. Ево, као што видите, доживљујемо и то да људи из плодних крајева Мораве и Топлице траже земљу за насељавање. Не сме се чекати, мора се строго водити рачуна о томе и мора се са питањем колонизирања и насељавања пожурити и не сме се дозволити да и ови људи оскудевају у земљи. Они људи који су имали материјалних сретстава за насељавање, они су насељени, а они људи који нису имали материјалних сретстава за насељавање они су остали и даље на једном малом делу земљишта. Остали су да надниче, остали су да раде код других, остали су да раде по фабрикама, тако се из дана у дан ствара све већи број незапослених, ствара се пролетеријат. Овај вредан и честити народ, овај земљораднички за земљу везан свет ради и дању и ноћу производи све врсте намирница, бави се земљорадњом, воћарством, виноградарством, сточарством, пчеларством и др. Дакле, овај свет производи све што му земља пружа и што му поднебље дозвољава. Поред земљорадње, као главне привредне гране, бави се и воћарством, али оно није још онакво какво би требало и могло да буде. Воћарство није свуда подједнако. Оно није на оној висини на којој би могло да буде. Последњих година Краљевска банска управа омогућила је подизање неколико угледних воћњака давањем садница и стручном контролом рада. Ако би Банска управа продужила овако да ради она ће имати успеха. Виноградарство стоји нешто мало слабе, али с обзиром на мали број прскања и слаб квалитет плавог камена, како се виноградаре жале, виногради су и ове године подбацили, и оно мало грожда што је било није било оног квалитета каквог би требало да буде, како се очекивало, нарочито у овом крају где постоји чувено грожде „прокупац“.

Сточарство је такође добро развијено, а по расама стока је разнолика. У равницама има нешто мелеза сименталске расе, а у брдовитим крајевима одомаћена је стара стока.

Живинарство је такође развијено али примитивно, као год и пчеларство. Задругарство је тек последњих година почело да се развија. У срезу

има седам земљорадничких кредитних задруга, двадесет и једна земљорадничка потрошачка задруга, две месне за пољопривредни кредит и једна рибарска. И ово мало задругарства што га има може се само благодарити двојци тројци вредних учитеља, свесних грађана и вредноћи среског пољопривредног референта г. Ракића. Али, господо, нема још ни једне пчеларске, млекарске, сточарске нити живинарске задруге, које би добро дошле за рационалнију негу и производњу свега онога чим се земљорадник бави.

Нема ни једне приватне нити државне установе, која би бар колико толико обезбедила земљорадника од помора стоке и живине, од поплаве, градобитине и других зараза на стоци, воћњацима и виноградима.

Прошле године од поплава и града уништено је разних усева на 586 хектара земљишта.

Прошле године биле су незапамћене провале облака и поплаве у сливу реке Топлице. Нешто то, а нешто и помањкање шума, које су из године у годину за време рата и после рата исечене, учинило је, те су нагле провале облака нанеле из планина и брда огромне количине земље, камена, дрвета и осталог, па је тиме напуњено корито реке, вода се излила и поплавила је целокупну површину долине реке Топлице од Прокупља до Дољевца до утока Топлице у Мораву. Поплавила је стотине хектара земље са усевима.

Ова поплава десила се у најнезгодније време по сељака, баш у оно време када је летина била сабрана, али још на њиви и ливади, тако да је то све мутна вода однела. Ова поплава учинила је непроцењиву штету тамошњем становништву. Поред летине, која им је однета, у многим селима, однете су им куће и покућанство. На њиве, ливаде, воћњаке и баште вода је нанела муљ и песак — земљиште је упропаћено. Напуњено речно корито чини да се вода излива у села и имања при најмањем водостају.

Река Топлица од Прокупља до утока у Мораву, лакле кроз Срез добрички, тече дужином од око 30 километара. Просечна ширина речног корита при нормалном водостају треба да буде око 60 метара, па и то је много. Међутим, њено је корито, после ових поплава, широко просечно 160 метара. Значи, сем оних огромних површина најплоднијег земљишта које Топлица плави приликом мањег налоска, у кориту реке Топлице дуж Среза добричког, има око 300 хектара земљишта, које би се могло спасти са малим радом на регулацији реке Топлице: чишћењем речног корита и зидањем потпорних зидова и напера.

За цео тај рад потребна је иницијатива државних власти и један кредит од 1—2 милиона динара. На тај начин би се добило око 300 хектара најплоднијег земљишта, које би претстављало вредност 6—10 милиона динара, према данашњој прометној вредности земљишта у томе крају, а на истом би се населило и могло би да живи 30 до 40 породица.

Ја молим господина Министра и Краљевску владу да овоме питању поклати пажњу, те да у најскоријем времену заштити од река бар села Јасеницу, Вољчинце и Шаргинце, која су на самој обали и која вода плави.

Овом незапамћеном поплавом поплављена су села: Житорађе, Јасеница, Војчинце, Шаргинце, Дољевац и Орљане.

Приликом ове поплаве засути су сви бунари — пијаћа вода, те је становништво у тим крајевима остало без пијаће воде.

Због ових поплава и због честих киша пшеница ове године у овоме крају није доброг квалитета. Она за семе уопште није, те су многи сељаци јесенас остали без семена, а њихове њиве остале су незасејане.

Ја сам због тога молио Министарство пољопривреде да се омогући овим људима да се добије семе. Министарство ме је упутило на Краљевску банску управу, а Банска управа одговорила ми је: да за ту сврху нема кредита, да за целу бановину има само пет хиљада динара по буцету. (Жагор на левици).

Ја молим господина Министра пољопривреде, да и овоме питању поклони пуну пажњу и овим људима омогући, да барем добију за пролеће пролетњу пшеницу.

Поред овога што сам навео, у Срезу добричком, на пољу пољопривреде, требало би као нужно урадити: прво, набавити, или бар створити могућност да се набаве добра семена за све житарице и за воћарство и виноградарство; друго, набавити приплодну стоку; треће, омогућити развијање задругарства и помоћи га и то што више произвођачког карактера, које ће помоћи рационалнију производњу; четврто, омогућити развој модерног пчеларства, које је иначе тек у зачетку; пето, подизати угледне воћњаке; подизати модерна ђубришта; подићи неколико модерних живинарника; шесто, потпомагати и даље привреднике давањем бољег семена, давањем пољопривредних справа, које су посве скупе за данашње прилике и давањем награда бољим и истакнутијим привредницима у обделавању земље и у пољопривредним пословима уопште.

Већа производња кукуруза повлачи и веће гајење свиња и пернатих, па и осталих животиња. Али, сточари сваке године трпе велике штете у помањкавању животиња од разних болести. Према службеним податцима, у току 1937 године у Срезу добричком липсало је од разних болести неколико хиљада свиња, због тога што није имао ко да их пелцује, нити је имао чиме да их пелцује. Штета се цени на неколико милиона динара, а то је све због неколико стотина хиљада динара, да би се оном народу могло притећи у помоћ и да би се његов рад могао сачувати. (Јован Здравковић: Како би акционери иначе зарадили милионе на серуму?)

Све то долази од недовољне неге и од рђаве хигијене код животиња, због несташице добрих штада и живинарника и због слабог доскорашњег ветеринарског надзора. Пошто су хигијенске прилике, у којима се стока гаји, невероватно лоше, неопходно је потребно омогућити подизање узорних стаја и свињаца код појединих напредних сточара у срезу.

Осим тога, неопходно је потребно омогућити среским ветеринарским референтима рад на терену и у народу. Омогућити му да може држати предавања на селу, као што је то омогућено пољопривредним среским референтима.

Најзад, неопходно је потребно, и то што пре, створити сретства за набавку цевива и сретства за трошкове цепљења. (Јован Здравковић: Неће то ова Влада да учини!) Па хоће, нешто ће се учинити. (Јован Здравковић: Неће, ова Влада помаже капиталистел!)

Овако заузет и ангажован у свима гранама пољопривреде, која је још примитивна, сељак Среза добричког нема времена да поклони пажњу самоме себи. Нема времена за одмор, нема времена и сретстава за удобнији живот. Због тога је, као и сви наши сељаци, заостао у хигијенском погледу. Почев од хигијене тела, па до хигијене куће, све је незадовољавајуће. И поред свега тога, народ је отпоран ма да има појава грознице и туберкулозе.

Да би се ово отклонило, да би хигијенски услови за живот били бољи, потребно је да се прво подигне културни ниво сеоске домаћнице, а ово је једино могуће отварањем обавезних домаћичких школа у срезу и подизањем здравствених станица са народним купатилима; да се исуше све мочваре у селима и око села регулацијом реке Топлице и да се у селима издвоје штале са ђубриштима од станова који су иначе постављени у низинама и до реке у влажна земљишта и, најзад, да се обезбеди здрава и добра пијаћа вода у свима селима, а нарочито у селима која су поплављена приликом поплава и чији су бунари затрпани и загађени.

Господо, предуслов и основа за све ово је школа — просвета — писменост. Ако тога нема; ако је народ са школом и писменошћу заостао, тешко ће му се помоћи. Просвета је један од основних, један од битних елемената за напредак народа. Зато је питање просвете одувек један од најтежих проблема.

Ни на овом пољу у Срезу добричком није много урађено. Народ је жељан знања и сазнања. Сам се труди да до тога дође. Сам подиже школске зграде и радо даје децу у школу али слаба фајда, када га држава у томе слабо помаже.

У срезу има 38 основних школа са 56 одељења, са 50 наставника, са 5924 ђака. Дакле, на сваког наставника пада око 120 ђака.

Потребно је према овоме броју ђака да има још бар 30 школа са по 2 одељења те тако да један наставник има 50—60 ђака. Тек тада могло би се бар нешто урадити и ваљда се не би десило да ученик после 4 године похађања школе не зна сва слова и таблицу множења. И ово мало школа што има немају све наставнике, 5 их је без наставника.

Школске зграде су већином слабе и од слабог материјала, нехигијенске, влажне, без довољно светла, баште и добре воде. Многе су и приватне зграде. О учитељима и другим училима и сретствима да и не говорим. Од тога нема ништа. На више места нема ни табле ни креде. Наравно да под оваквим околностима млађи учитељи, почетници, не могу дати добре резултате, не могу имати успеха.

Такво је стање просвете у моме срезу. А да би просвета боље напредовала за школског надзорника — просветног референта, како се сада каже, постављен је Јанко Бараћ. А ко је Јанко Бараћ даће нам одговор „Топлички гласник” и решење

ондашњег Министра просвете г. др. Раденка Станковића од 30 јануара 1930 године Бр. Он. 5991, које гласи:

„Указом Њ. В. Краља на предлог Министра просвете пензионисан је дугогодишњи учитељ и надзорник Среза добричког г. Тодор Петровић — чика Тоша.

Радећи дуго година на просветном и културном пољу чика Тоша је стекао симпатије целог топличког краја. Његов рад проткан је само лепим примерима како се достојно служи Краљу и Отаџбини.

Његово пензионисање дошло је као насушна потреба. Чика Тоша је преморен радом, њему је потребан одмор после 35-годишњег службовања. И ево сада чика Тоша ће моћи на миру да се одмара.”

Узгред да напоменем да је Тодор Петровић стари ратник и резервни потпуковник. На његово место постављен је Јанко Бараћ, а ко је Јанко Бараћ нека на то одговори, пресуда коју доноси исти лист:

„Анонимном тужбом оптужен је Бараћ Јанко, управитељ школе и вршиоц дужности школског надзорника за следеће:

Да се учитељски углед силно компромитовао од како је за просветног референта постављен Бараћ, чији су поступци неморални и кажњиви и дисциплински и по одредбама општег казненог закона; да је саставио друштво са среским начелником Вујићем Радованом и претседником општине Војакковић Јованом за ширење проституције и пијанства међу учитељством у колегиуму па чак и грађанству, да је у тој намери припремао и препоручио стан учитељицама Србовић Олги и Србовић Десанки да би исти и срески начелник могао водити неморалне покушаје према поменутим учитељицама; да се бави подвођењем начелнику Вујићу, правећи му згоде, да се састаје са Србовићевима и да их посећује”...

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, kakve to veze ima sa Ministarstvom poljoprivrede. Ja bih Vas molio da ne trošite svoje vreme u citiranju novinarskih članaka.

Миханло Љешевевић (наставља): „...Да се то нездраво стање датира још од 1928 године када је Бараћ дошао у Кочане и када су Ђорђевић Божић и Бараћ Јанко били осумњичени да су на неком месту покушали да дефлоришу неке ученице грађанске школе. У ту аферу била је умешана и Димитријевић Параскева, која је тада имала 13 година, а данас је врло лепа и развијена девојка са пуно привлачности и да је била погрешка што још онда поменути лица нису уклоњена из Кочана.”

Да не бих читао све, да скратим:

„Дисциплински одбор на седници својој од 16 јануара 1934 године узео је у решавање предмет кривиче Бараћа Јанка управника школе и в. д. школског надзорника па је нашао: Да се Бараћ својим недомисљеним, пристрасним и немарним вршењем управитеља и вршиоца в. д. школског надзорника врло тешко огрешио о одредбе § 81 114. тач. . . . Као отежавајућа околност има му се узети што је 1928 одговарао за иста и слична дела и што је одлуком Онбр. . . . премештен по казни из Сопота, Среза нишавског, у Искрво, Среза царибродског... Стога је одбор мишљења: Да се

Бараћ онемогућио како са службом у овом месту тако и за положај старешине те према њему треба применити одредбе § 88 тач. 4 Закона о народним школама и преместити га у друго место службовања по казни за учитеља и у будуће не постављати га ни за управитеља ни за школског надзорника...”

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, ja Vas molim da prestanete sa citiranjem novinarskih članaka.

Миханло Љешевевић (наставља): И поред свега овога успело се да се овај господин рехабилитује и да се постави на овакав деликатан положај просветног радника и то баш у Срезу добричком. Са овим је упознат г. Министар просвете и цела јавност, али све то није могло утицати на г. Министра просвете да овога господина смени са овога високог положаја просветног радника. Ја се наравно не слажем са оваквим радом г. Министра просвете. Тражио сам од њега да овог човека уклони са положаја среског просветног референта, па се и овом приликом ограђујем од оваквог рада г. Министра просвете, да се не би мислило да и ја имам удела у томе послу, а у исто време протестујем и захтевам да се овај човек уклони са овога положаја.

Господин Министар Станковић у своме експозеу поменуо је Закон о раздужењу земљорадника. Са овим Законом постигло се доста, са једне стране, јер је сељак растерећен од својих дугова, а са друге стране изгубило се што се отписивањем смањило кредит земљораднику. Мора се сељаку вратити кредит, јер ако му се кредит не врати, њему нема живота. Што се тиче добровољачког питања, мислим да је крајње време да се и то питање реши. Сви закони које је поменуо г. Министар пољопривреде да су готови и да ће их изнети пред Народну скупштину, они су неопходно потребни, а нарочито закон о комасацији земљишта, јер збиља после рата све наше задруге, које су чувале веће количине земљишта, оне су се распале, задругари су се поделили и остали су на сасвим малом делу земљишта које тешко обрађују, и од кога слаб приход имају. У нади да ће г. Министар пољопривреде и Краљевска влада у своме делокругу учинити све што им је могуће, и да ће поклонити пажњу овоме крају, изјављујем да ћу гласати за овај буџет Министарства пољопривреде, односно за извештај већине Финанског одбора. (Одобравање и плескање код већине).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima izvestilac manjine narodni poslanik g. Ivan Mohorić.

Izvestilac manjine Ivan Mohorić: Gospodo narodni poslanici, sa ove govornice mnogo puta se je naglašavalo da smo mi jedna agrarna zemlja i da ima od prilike 10 milijona stanovnika u ovoj zemlji, koji pripadaju poljoprivrednom staležu, a sasvim u stilu i u logici te osnovne karakteristike i konstatovanja naše privredne strukture i budžet Ministarstva poljoprivrede iznosi, kako vidimo, 1,4% od ukupnog državnog budžeta.

Ja bih to i razumeo da smo mi neka Holandija, neka Danska, da smo neka Kanada gde vlada blagostanje i visoki standard zemljoradnika, ali u primitivnim prilikama koje smo sada ovog momenta imali prilike da čujemo iz usta jednog člana vladine većine, koji nam je lepo prikazao prilike pod kojima živi

naš seljak, — ovakav postupak, gospodo, niko ne može ozbiljno da pravda.

I to je jedna karakteristika da mi Ministarstvo poljoprivrede uvijek tretiramo u noći, da se neda mogućnosti da se ljudi odmore, da uzmu učešća u toj diskusiji onako kako bi trebalo, da bi izneli svoja opažanja i kritiku i ako bi se za to utrošilo 1 ili 2 dana, što bi za jednu agrarnu zemlju... (Pljeskanje na levici)... bilo sasvim umesno i opravdano, mnogo umesnije, nego da smo odugovlačili u načelnoj diskusiji sa nekim lokalnim pitanjima, na koje smo utrošili nekoliko dana više, a sada se kaže da moramo da žurimo.

Ja se sećam, na primer, da je prošle godine g. Ministar poljoprivrede u pola noći počeo da daje svoj ekspoze.

Priličan zamor vladao je u dvorani i nemojte se čuditi da je prema tome i ispala rasprava o tome važnom resoru. I ove godine treba da se noćas izreda 50 govornika i do ujutru bude budžet izglasan.

Medutim, gospodo, u našoj poljoprivredi imamo vrlo važnih pitanja i problema. I ako imamo 2 miliona domaćinstava, prema statistici, u našoj poljoprivredi, ipak morate priznati da 4/5 našeg seljaštva jedva ima onoliko od svojih proizvoda da proda, da podmiri ono što je najnužnije, da mu ne prodaju rodenu kuću, da mu ne prodaju krov nad glavom, da nabavi gotovinu da bi udovoljio porezima i kupio neke monopolske predmete, koji su dosta skupi, a koje neophodno treba u svome svakidašnjem gazdinstvu. Gospodo, to je jedna konstatacija.

Druga konstatacija je ta, da ima na našem selu godišnje preko 200 hiljada duša priraštaja. Gospodo, to je taj problem, koji bi trebao da dominira i u ekspozeu gospodina Ministra poljoprivrede, i da njemu posveti glavnu pažnju, da, počev od toga problema, tretira celokupno stanje naše poljoprivrede, naročito pitanje smeštavanja, zbrinjavanja priraštaja, kao i sve ostalo što je u vezi s tim osnovnim problemom.

Koliko duša ovakog priraštaja ostaje na selu i doprinosi rasparčavanju malog poseda, koji i inače jedva ili nikako ne može da ishrani i tu porodicu, koja već na njemu sedi. Ostali deo priraštaja, što mora da napušta svoj rodni kraj i traži mogućnosti zaposlenja i ishrane u drugim krajevima, predstavlja jedno pitanje, koje savršeno ne interesuje ovaj režim, koji jednako govori o planskom radu i svim mogućim uredbama.

Ne može se uredbama rešiti to pitanje, kao ni druge probleme naše poljoprivrede i seljaštva. Mi to ovde najbolje vidimo.

Ekspoze nam potvrđuje da gospodin Ministar poljoprivrede vrlo birokratski gleda na celu administraciju svoga resora i na probleme, koji se ovde nameću.

Mi vidimo da je u najglavnijoj tački taj ekspoze neodređen i da je zapravo samo nabacio neka pitanja, ali nam nije dao na njih odgovora. Tako, na primer, vidimo kod seljačkih dugova. Tu se otvoreno priznaje, iako je Predsednik Vlade sa ovoga mesta rekao da je to pitanje definitivno rešeno i definitivno skinuto sa dnevnoga reda, ipak se ono jednako svakoga dana otvara i to sve više otvara. Sad mi je pokazao moj poslanički drug Koman pismo iz Škofje Loke da će ovih dana biti izloženo prodaji, — i to u Dravskoj banovini, koja je u najvišoj meri udovoljila

plaćanju i prvog i drugog anuiteta, i dominira ispred ostalih banovina, — da će biti izložena imanja stotine seljaka prodaji. I ja vas pitam, kako je rešeno to pitanje? Bilo je u Dravskoj banovini od celokupnih zaduženih seljaka 50%, takozvanih interseljačkih dugova, što je Petar pozajmio Pavlu, što je prirodno u porodičnim odnosima, a danas je 50% tih dugova brisanih. Sad je pitanje: kakve mogu da ostanu posledice kod takvog rešenja? Nije se pitalo, da li je dužnik kadar, da li je sposoban da plati taj dug, i nije se pitalo, u koju je svrhu pozajmljeni novac upotrebljen, te je brisano i onome koji je nabavio novu njivu, nov travnjak, nov pašnjak, pa čak i novu zgradu. To je očevidna nepravda i nemojte se čuditi, ako svakoga dana u ovome Parlamentu budu iznošene te posledice, koje i sama Vlada počinje da oseća.

Ja sam samo konstatovao, da je taj plan razduženja neprovodljiv, što mi i danas vidimo. Privilegovana agrarna banka nema kurazi da objavi stvarno stanje popisa i plaćanja anuiteta i zaduženja jer već danas ta potraživanja na neplaćene anuitete iznose prema onome, što sam jutros u »Privrednom pregledu« čitao, oko 270,000,000 dinara.

Ja moram jedno da konstatujem: Za nehomogenost rada u ovoj Vladi karakteristično je to, da jedno govori Ministar poljoprivrede, a drugo govori Ministar finansija. G. Ministar finansija iako je trebao po svome planu, pošto povisuje budžet, da dokazuje sve predustlove za to povećanje, da govori o prosperitetu, ipak je morao istini za ljubav da konstatuje, da je poljoprivredna biljna proizvodnja, stočarstvo, pa i sporedne grane zemljoradnje zajedno sa kućnom radinošću dala u 1937. godini otprilike za preko jedne milijarde manje nacionalnog prihoda, nego ranije 1936. godine.

G. Ministar poljoprivrede bio je u velikoj nepriključnosti, i morao je tu tezu o prosperitetu donekle da podržava u svom ekspozeu, ali kad prelazi na specijalne grane, onda konstatuje da podbacuje i jedan i drugi artikal, i voće, i pšenica, i raž, pa i stoka. To je istinsko stanje svih pojedinih grana.

Gospodo, ima, medutim, jedna vrlo važna mera, jedno vrlo važno polje rada, a to je kućna radinost. Zapravo, spas velikih pasivnih predela u našoj zemlji može da se potraži i nađe samo u kućnoj radinosti. To je veliko polje rada, polje na kojemu je vrlo malo ili zapravo ništa sistematski urađeno, a gde bi se sa vrlo malo investicija mogli postići vrlo povoljni i vrlo veliki rezultati.

Tu bi se mogli stvoriti sporedni prihodi onim domaćinstvima koja su u poljoprivredi u užem smislu pasivna, tako da bi mogla preko zimskoga vremena, kada nema rada na polju da se izdrže i da mogu da podmiru svoje kućne potrebe, i da uspostave ravnotežu u svome budžetu. Medutim, mi vidimo, da je to polje rada ostalo potpuno neobrađeno i u samome ekspozeu ministra nespomenuto.

A sada da predemo na ekspoze koji nam je ovde podnet. Gospodo, već sam konstatovao da je u pogledu voća izvoz ove godine potpuno podbacio samo kod šljiva za 50 miliona dinara, a isto tako podbacio je i kod ostalih izvoznih predmeta voćarske grane. Ovde nam Gospodin Ministar nagoveštava jedan nov Pravilnik. Taj Pravilnik se krije ispred svih koji se interesuju i neki brbljavi referenti kazali su to, da će se za sadržinu Pravilnika saznati u javnosti tek nekoliko dana pred izvoznju sezonu, kad budu kontingenti

već međusobno podeljeni pa da svi budu stavljeni pred svršen čin.

Ako je Pravilnik u redu, ako je zasnovan na onim principima koje je Gospodin Ministar izneo ovde u svom ekspezu, onda ne treba da se pred nikim krije. Ja bih apelirao, da taj Pravilnik bude stavljen na diskusiju poljoprivrednim i privrednim komorama da daju mišljenje pa da se posle toga i tek onda donese jedna solucija, koja bi odgovarala interesima producenata i interesima naših izvoznika i naše izvozne trgovine.

U pogledu proizvodnje pamuka Gospodin Ministar je konstatovao da su i producenti i drugi interesi zadovoljni. I ovu stvar treba pobliže objasniti. Dok je cena pamuka bila na svetskoj pijaci 8,50, određena je u zemlji otkupna cena na 17,50 dinara i sa troškovima ona je se popela toliko da je pamuk iz Strumice koštao 20 dinara franko predionice, dok je strani pamuk koštao 10,50 dinara. Disparitet je tako velik da ne može da se održi i da da povoljne rezultate. Ja znam da je celokupna naša industrija sporazumna, da se našem seljaku da prednost, da mu se da, da mu se garantuje 50% više za sličan kvalitet iznad svakodnevne cene na Njujorškoj berzi. Ali preko toga ne može da se ide i da se traži veća nesrazmera koja ne bi mogla da pruži trajne dobre rezultate.

Neumesno je to da mi idemo u Bugarsku i da se služimo primitivnim njihovim mašinama. Mesto tih mašina trebalo bi da se investira desetak hiljada dinara više, da se nabavi nekoliko modernih američanskih mašina, jer bi se sa njima mnogo bolje čistio pamuk.

Gospodo, ako se želi da se jedna ovakva kultura podigne na stepen, koji se želi postići, onda treba da se malo ugledamo na primere kako se to radi u stranom svetu. Ja sam tu skoro bio gotovo mesec dana u Egiptu. Video sam da Egipt, koji ima staru hiljadugodišnju kulturu pamuka, angažuje na svima zvaničnim mestima, gde se ispituje kultura pamuka, Engleze, koji imaju iskustvo, da bi se mogli zaista postići najbolji rezultati.

Mi samom uredbom ne možemo tu nikakva čudesa da stvorimo. Treba sići na teren, treba učiti seljaka kako da navodnjava, kako da dubri ovu industrijsku biljku i onda će biti i drugi rezultati, pa neće biti potrebna tako onerozna odredba, kao što je ova.

Ja ću da kažem i to da se u Ministarstvu poljoprivrede jako mnogo preteruje. Na primer, zadruga su prijavile četiri puta toliko, koliko su u istini imale pamuka. Zato se moralo onda sto od sto od prijavljene vrednosti polagati na ime kaucije, što je izlišno, jer je posle ispalo da jedva imaju 25% od prijavljenih količina.

Što se tiče šećerne repe Gospodin Ministar finansija kao industrijalac konstatovao je, da imamo puna stovarišta neprodatog šećera, koji ne može da se proda. Smatram, da bi bilo potrebno da se smanji trošarina i da se šećer troši i da se na taj način bolje unovči šećerna repa.

Drugi način ja ne vidim kojim bi se mogla kultura repe podići.

Što se tiče stočarstva mi smo doživeli da su nama sada u ovim pregovorima sa Italijom smanjeni kontingenti za stoku. To je uspeh naših spoljno političkih eskurzija, koje se čine u svetu. Ja se pitam, kako će to odjeknuti kada danas indeks stočarstva stoji na

65, ili na dve trećine pre svetske depresije i krize, i još danas stočarstvo jedva u pojedinim, iznimnim primerima, nađe svoj račun, dok je u ostalim krajevima naše stočarstvo toliko primitivno, da nije u stanju ni da upotrebljava bolje krmivo, kao na primer otpatke rezanaca od šećerne repe itd., jer to jedino mogu veleposednici, dok je naš mali seljak, prosečan seljak, isključen od svake mogućnosti poboljšanja kvaliteta svoje stoke.

Gospodo, ja moram i o sanaciji zadrugarstva da progovorim par reči. Mi imamo ovde, u ekspezu g. Ministra izveštaj da su dve zadružne centrale zatražile zaštitu, a daje se zaštitna uredba o počeku jednoj, a kaže se da će se sa jedne centrale skinuti stečaj. To je sve što je sadržano pod zaglavljem: sanacija zadrugarstva. Time, što se izdaje jedna uredba, što se određuje dvogodišnji početak, skinuta je za ovu Vladu stvar sa dnevnoga reda. Mi vidimo da je ljubljanska Zadružna Zveza morala da apeluje, posle mnogobrojnih uzaludnih apela, koje je činila u Beogradu, da angažuje banovinu da podigne zajam, da joj omogući sanaciju. Ali ne može se dopustiti da se na jednoj teritoriji banovine sanira dve trećine zadrugarstva, a jedna trećina zadrugarstva da se uopšte ne uzima u obzir.

Gospodin Ministar je doneo Zakon o zadrugama. Taj Zakon mu nalaze velike zadatke. U prvom redu on treba da se brine o razvoju zadrugarstva, naročito kreditnog, koje je jedna vrlo važna grana ne samo za propagandu štednje među narodom, nego je to važno što ona čuva novčane rezerve, koje se među narodom nalaze. Međutim, prema današnjem Zakonu, može se osnovati toliko hipertrofnih zadruga na sasvim nesolidnoj podlozi, da su krahozi neizbežni.

Gospodin Ministar poljoprivrede nije ništa do sada preduzeo niti je u svome planu, o kojem je ovde govorio, nagovestio da ima nameru i interes i volju da što preduzme u ovom pogledu.

Ja činim na njega apel, da vrati zadrugarstvo u one granice koje su mu prvobitno određene, tj. da vrše bez izlišnog posredovanja za sve interesente, pa bilo to za potrošače ili za producente, nabavku potrebnih stvari, a ne da se upuštaju zadruge u špekulativne poslove, i one koje su trgovačkog karaktera, gde neminovno moraju da nastradaju i da su onda prinudene da apeluju na pomoć iz javnih sretstava.

Gospodo, što se tiče zaglavlja o obnovi zemljoradničkog kredita, ovaj deo u ekspezu g. Ministra je najprazniji i najočajniji. On ovde kaže: Tu treba nešto da se učini. Boga mi, pa tako i jeste otprilike, ali ne kaže nam, šta bi moglo da se učini. On kaže: pa jeste, mogao bi se dati lombard, ali za sad nam je prvo potrebno ovlašćenje da podignemo silose, pa javna skladišta, onda to će biti kredit za one veleposednike, o kojima je govorio profesor g. dr. Kosić, koji će imati dovoljno viškova i da dospu do lombarda, a njima ne treba novac, jer imaju toliko ušteda da njima lombard nije potreban. Međutim, baš mali posednici koji jedva imaju pet hektara i koji predstavljaju masu seoskog proleterijata, oni će ispasti iz mogućnosti da se koriste ovim lombardnim kreditom. Gospodo, komasacioni kredit! Šta će taj komasacioni kredit kod 80% naših zemljoradnika koji imaju ispod 10 hektara poseda i kakav kredit može da im se odredi! Gospodo, to su teoretiziranja i ja mislim da ovu glavu treba ozbiljno razraditi, jer mi smo videli da član vladine većine, moj predgovornik,

apeluje da se nešto učini, pošto je sadašnje rešenje pitanje zemljoradničkih dugova lišilo zemljoradnike za niz godina unapred svake mogućnosti dobićanja jednog kredita. Prema tome, gospodo, i ako uvažimo još i to da su raspoređeni krediti za subvencionisanje pojedinih grana radinosti i pojedinih struka tako udešeni u budžetu Ministarstva poljoprivrede da oni više liče na dispozicione fondove nego na stvarne materijalne kredite koji se žele upotrebiti za tu svrhu, opozicija mora da ustane ovog puta protiv ovakvog načina tretiranja naših poljoprivrednih pitanja te je osudi time da glasa protiv ovog budžeta. (Burno odobravanje i plieskanje na leviči).

Председник Стеван Ћирић: Рећ има народни посланик г. Радивоје Нановић.

Радивоје Нановић: Господо народни посланици, биланс наше народне пољопривреде, вопште узев, свакако да не стоји добро. Једино ако нгде стоји добро то је свакако на подручју државног аграра, а што се тиче оног дела кол мене на Југу, то је већ и сувише далеко од пољопривреде двалесетог века. Господо народни посланици, како се можемо надати неким бољим пољопривредним успесима, неком јачем билансу, кад пре свега и данас на Југу имате довене ралице у рећини као пољопривредно оруђе које се употребљавало још у средњем веку. А што се тиче нових, модерних рационалних справа, о томе не може бити говора, или се то овде онде као у мундејима приказује као поједини примерци модерне пољопривредне технике.

Господо, пре него што прећем на пољопривредно питање мога краја, ја имам ту жељу да ми себи створимо слику и да у једном строју пољопривредних земаља видимо отприлике које би место нама могло да припадне. О Данској и да не говоримо као једној од најкултурнијих пољопривредних земаља, али зато можемо да говоримо о сродним државама и да погледамо, рецимо, на братску Чехословачку, где у сваком спезу постоји пољопривредна школа; затим на једну другу напредну земљу као што је Белгија где на 2.500 земљорадника имате такође једну пољопривредну школу. У Бугарској, већ на Балкану, види се одмах други однос, тј. да на 150.000 земљорадника долази једна пољопривредна школа, а шта сад тек да кажемо за нашу Југославију где четири петине њеног становништва живи од земљорадње? Код нас, господо, једна пољопривредна школа долази на 420.000 пољопривредника. Кад је такво стање, тај однос вопште узев, у целој земљи а шта онда да кажемо за Југ? На колико тамо становника, односно пољопривредника, треба да дође једна пољопривредна школа, да ли на 420.000 као што је то у целој земљи? Ја мислим, и нећу претерати ако кажем, да тамо на 820.000, скоро на један милион пољопривредника долази једна пољопривредна школа, као што је то случај са пољопривредном школом у Битољу. (Др. Часлав Никитовић: Имате је у Тетову и у Лесковцу!) Молим, ја говорим о нашем Југу, ја нисам споменуо целу Вардарску бановину.

Сада да прећем на пољопривредне прилике мога краја. Крајњи Југ, у који ја убрајам, поред осталих, пограничне срезове, као што су: струмички, дојрански и њевђелијски, од увек је имао као главну пољопривредну грану свиларство, па онда

истом виноградарство, најзад тропске културе, као што су афијон, памук, сезам, а што се тиче житарице, оне, изuzeв Среза струмичког, не задовољавају ни сопствене домаће потребе.

Господо, кад се каже свиларство одмах се мисли на једну златну привредну грану. То је тако у истини било до пре неколико година. У погледу свиларства наша Југославија заузимала је треће место међу државама, које су важиле као земље познате са производњом свилених кокона. На прво место била је, а и данас је остала Италија са преко 46 милиона, затим Француска са преко 5 милиона, Југославија са преко два и по милиона, Бугарска са 1 милион и 700 хиљада и Грчка са 1 милионом и 200 хиљада. То су бројке, то су продукције те златне привредне гране, како су оне забележене пре рата. Међутим, већ после рата, тај се однос мења и уместо да заузимамо место које је нама припадало пре рата, а то је треће место, нас је у томе погледу претекла и Грчка. Мало пре рекох, господо, да је свиларство на крајњем југу главно занимање или једна од главних пољопривредних грана. Наши пољопривредници бавили су се свиларством још у XIV и XV веку. Своје свилене коконе продавали су, — постоје забелешке, — на тржишту нашег древног Дубровника. Према томе, свиларство је одавно тамо познато и највећа му се пажња поклањала, док после рата видимо да све даље и даље опада. Само јужни крајеви пак, пре ратова за ослобођење и вјеликење, производили су од 600 до 800 хиљада свилених кокона. Данас то већ није случај. Напротив, производња је опала у толикој мери да претставља четвртину раније вредности. А у чему се огледа и рати чега долази овај назад? Назад долази на првом месту услед нестабилних цена које су варијирале неочекиваним темпом, тако да смо једно време имали цену коконима 40—157 динара по килограму. Најрентабилнија цена била је од 157 динара која је била максимална. После тога имам пад цена и данас, благодарећи заложном покрету, цена се држи на 17 динара. Као што видите једна велика и огромна разлика.

У овом случају, поред ниске, нерентабилне цене, лежи заиста једна друга нелаћа а то је у погледу класификације земљишта, а која је класификација извршена у току 1928 године. Органи, стручни органи Министарства пољопривреде, испитивали су на самом терену линитет земљишта, односно, упознавали су се на лицу места са приходом катастарским који дотично земљиште може да да. И кад се говорило о томе да се један килограм афијона продаје по 8 до 9 стотина, по 1000 и 1100 динара, кад се говорило о томе, да се један килограм свилених кокона продаје по цени од 90, 100, 120 и 157 динара, онда, разуме се, да је тада израчуната просечна цена овим продукцима од ослобођења па до 1928 године и највећа је, како то народ каже, просечна или златна средина, па је, тобож, стручно утврђено да свилени кокони имају цену од 100 динара а афијон, рецимо, 700 динара по килограму. Према томе, такав један прорачун био је од утицаја и на опорезивање самога земљишта. А то је било, као што рекох, још у 1928 години. А ако би након десет година, дакле у овој, 1938 години, обавили овај исти посао, ако би се проверио тај катастарски чист приход који се сада добија, онда би видели,

господо, да су цене не за сто процента него можда и за много више на тржишту оборене. Услед тако ниске цене ови су производи нерентабилни у толикој мери да не покривају ни сопствене ружијске трошкове.

Према томе, баш у име оних произвођача нашега крајњег Југа, ја вас молим, господине Министре, да овоме питању поклоните највећу пажњу и да баш у интересу унапређења свиларства подејствујете да се опорезивање на ову врсту привреде ублажи. Како ћете, којим ћете путем, хоћете ли то учинити путем једне уредбе за што већ имате овлашћења, то је ваша ствар, само, ја Вас поново молим, да са своје стране у овом погледу учините све што је потребно.

Хоћу кад је реч о свиларству, да се још са неколико речи осврнем на ову грану наше привреде и да напоменем да ми имамо државне свиларе: једну у Новом Саду и још друге две на подручју те Новосадске дирекције, у Н. Канџи и Панчеву, од којих су све три познате као одмотачнице, а у најновијем времену имамо и ткачницу у Новом Саду, где су инсталиране потребне машине за ову сврху. Она већ израђује тканине од чисте свиле. О томе се може сваки уверити, ко год овде у Београду прође Васином улицом, јер је могао да запази и да види изглед продавнице те новосадске државне свиларе. И поред тога што имамо ове државне фабрике, и поред тога што је уведена и ова новина да имамо ткачницу, што значи за прерађивање сировина, ипак на томе пољу не може још да се осети никакав бољитак.

По среди је, господо, још увек стагнација. Од прошле године још кокони леже по магацинима. Задруге за откуп робе подигле су потребне кредите код Аграрне банке или од кога другог новчаног завода. На то се, господо, плаћа интерес; менице су онда биле утврђене, ако се не варам, до 1 марта. Ево га март месец а та роба још није пласирана, још тој роби није нађено тржиште без обзира на то, што имамо те државне свиларе, државне одмотачнице и државну ткачницу у Новом Саду. У овоме погледу ја бих Вас исто тако молио, г. Министре, или да држава као моћно организовано предузеће уложи све своје снаге и вотира потребне кредите, па да се колико год има кокона као сировине у земљи, да се то преради; или, у противном, ако се тим путем државним предузећима то не рентири, кад већ постоје свиларске задруге, онда да се у томе случају све те задруге сконцентришу, вежу једним савезом и да се преко савеза то њима уступи да то прерађују и да се тим путем та роба пласира и боље уновчи. То налажу интереси произвођача-задругара, а у интересу је и ове привредне гране. Иначе, другог излаза не видимо. Непрестано тапкамо у месту, и привредни свет тамо доле на југу, коме је то главно средство за живот, јер му је то врло важна грана његове привреде коју је од увек ценно, у место да види просперитет, из године у годину осведочава се у нерентабилност и назадак.

У погледу афиона, и ако не спада толико у овај ресор, јер је то индустријска биљка — о афиону, о коме се више може говорити у ресору Министарства трговине и индустрије — морам истаћи да је и то била једна од главних привредних грана на Југу која је условљена самим поднебљем и кли-

матским приликама, али која је, нажалост, једном конвенцијом т. зв. женевском конвенцијом осакаћена, односно, у толикој мери умањена да, према ономе, како се данас плаћа, сви су изгледи да ће ускоро доћи и до тога да ће сасвим ишчезнути, разуме се, искључиво на штету нашег пољопривредника на Југу.

У погледу памука, ту морам бити искрен, морам бити искрен утолико што се у 1937 години јавља једна новина. Јавља се један покушај да се заиста колико толико тамошњем произвођачу помогне. Ја не могу да спорим вредност Уредбе о откуп памука која је и сада на снази. Може се само говорити о томе колико је она потпуна или непотпуна и уколико треба да се допуни. А ја ћу са те стране бити слободан да учиним своје сугестије а то је, да је досадашња Уредба претвићала само откуп првокласног памука тј. прве врсте, али о откупу друге и треће врсте није било говора. Поема томе, шта сада настаје? Задруге, према индустријцима које имају, откупљивале су само памук прве врсте. Међутим, кад је дошла на ред друга и трећа врста, када су произвођачи и ову робу нудили, задруга им је одговорила: не можемо да примамо ту робу јер нам је тако препоручено, јер радионицама — индустријским предузећима — имамо да испоручујемо само првокласну робу. После тога шта је остало произвођачу? Он је могао да иде ономе који га је и раније експлоатисао и који се бавио трговином ове врсте. А кад дође к њему он га дочека: „Зашто не олепш у твоју задругу? Кад ти задруга откупљује робу прве класе, зашто ти и то не откупи?“ Према томе, ту има и шиканирања и оштећења коју трпи лично произвођач. О губљењу задружног ефекта и да не говоримо. Стога Вас молим, Господине Министре, а време је на прагу кад треба да дате директиве свима задругама које се баве откупом памука, да за наредну 1938 годину учините са своје стране што је потребно да овогодишња ваша упутства или наређења обухвате истовремено целокупну количину памука, да се ту не прави никаква полвојеност као до сада, већ да се сва роба има откупити а према ценама за дотичне класе.

Господо, да се дотакнем и виноградарства. Ви сте имали прилике, ако имате у својим срезовима лозне расаднике, да чујете за једну врсту грожђа које носи назив гваландовски дренак. Они, који живе доле у Скопљу, знају то врло добро, а и ви, који имате лозне расаднике у своје срезу, свакако сте бар чули за ову врсту грожђа. Крајњи југ, срезове које сам у почетку свога говора споменуо, а нарочито Срез дојрански, на име Валандово и његова околина — отуда се и назива валандовски дренак — познат је са том својом чувеном врстом асталског грожђа још много раније пре ослобођења и уједињења. На стотине вагона тога грожђа извозило се у нашу земљу и преко наше земље у Беч и Берлин и по другим удаљеним варошима. То је таква врста грожђа које не трпи ни најмање од транспорта. Може да издржи месец дана на путу а да ништа од свога квалитета не изгуби. И та врста грожђа, која се у своје време извозила на стотине вагона, данас је један очај и пустош, јер немате ни стотину твара па и то је превише много, и, шта више, прети опасност да једнога дана и потпуно ишчезне.

У вези са овим питањем ја сам се обратио Господину Министру пољопривреде својим писмом молећи Господина Министра да интервенише и не дозволи укидање расадника у моме среском месту од стране Краљ. Бан. Управе у Скопљу. Јер у своје време уместо да су тамо формирали лозне расаднике, пошто је то чисто виноградски крај, уместо да су формирали лозне расаднике, они су тамо формирали воћне расаднике и то за крушке, јабуке и друге саднице, које услед ветра не могу да опстану тамо. На то их је гонило само искуство, сам практичан живот који је показао да је то виноградски крај, па је, према томе, требало настојати и подићи лозне расаднике да би се виноградарство обновило на такозваној америчкој подлози. Ја сам у том смислу молио г. Министра да не дозволи укидање расадника, као што је створен некакав закључак у Бановини Вардарској, сматрајући, да је бановински буџет превелики те не може да асимилира велике трошкове око издржавања тих среских расадника те су тако ни више ни мање одлучили били да из разлога некакве штедње, и то у пољопривреди, треба укинути десет расадника. Међу њима, разуме се, требао је да отпадне и срески расадник мога среза.

Господо, моје време по Пословнику истиче и ја ћу за неколико минута да завршим, те, према томе, нећу моћи опширније да проговорим о сточарству доле на крајњем Југу, које је потпуно на примитивној основи. Не може, господо, да буде говора о рационалној пољопривреди, ни неком прогресу пољопривреде; када ви у оним крајевима видите кржљаву стоку као радну стоку коју онај свет употребљава при обрађивању земље. Не може се обрађивати земља када немате најнужнија сретства, без којих се не може. Хоћу да кажем, једном речју, стока је посве закржљала, ситна и на томе није ништа урађено путем укрштања, путем селекције, да се то стање побољша. Што се тиче крава, крава музара, као млечног соја ни о томе не може бити говора. Јер оне су по називу краве а иначе, ако оне дају два до два и по литара млека, то значи да је много! Према томе под оваким приликама не може да буде говора о добром пољопривредном стању, о некаком пољопривредном газдинству још мање. И ту треба много учинити да се овакво стање поправи.

У погледу рационалног пчеларства или живинарства и да не говоримо. У колико неки учитељ или железнички чиновник, или који домаћи пољопривредник који је љубитељ тога и бави се са тим, чине изузетак на пољу ове привредне гране то је индивидуална ствар. Иначе, у народу је оно на посве примитивној основи. Другим речима, рентабилност је скучена или непозната.

Да би, према томе, код нас пољопривреда у правом смислу речи могла да да оне резултате који су потребни, који се од ње могу да очекивају, ми морамо да унапредимо, да јачамо површину земље која се обрађује. У место прогреса видимо да се и данас обрађује она иста површина зиратне земље, она која се обрађивала у средњем веку, а, међутим, огромни комплекси земље под видом мочвара и дан данас леже као неискоришћени. А тих комплекса земљишта има хвала Богу доста. Ја жалим што не могу да све споменем. Тога земљишта има у Струмичком пољу. Од тога не иступа

ни Скопско поље, а шта да кажем о Пелагонији где има 3000 хектара првокласне неискоришћене плодне земље.

Према томе, с обзиром на све ово што сам изложио, и обзиром на то, да се ни најмања пажња не поклања нашој народној пољопривреди, од које, рекосмо, живи 4/5 нашег народа; с обзиром на то, да је и сам Господин Министар признао, да нема потребне кредите, да му, другим речима, Краљевска влада, његове колеге у Влади не дају, не одобравају потребне кредите, који би требали да буду пласирани за добро пољопривреде, то је најбољи доказ о немарности ове Владе према једној од најважнијих грана, то, разуме се, никако друкчије не могу да гласам, него само против овога буџета. (Пљескање и одобравање на левици).

Pretsednik Stevan Ćirić: Рећ има народни посланик г. др. Иван Јанчић.

Dr. Ivan Jančić: Gospodo narodni poslanici, prema najnovijom statističkom godišnjaku za godinu 1936 — 76% celokupnog našeg stanovništva zanima se zemljoradnjom. Glavni izvor naših prihoda dolaze, dakle, od naših zemljoradničkih proizvoda, čiji je proizvođač naš zemljoradnik, a taj zemljoradnik u isto vreme je i glavni potrošač u našoj zemlji. Dosledno tome svako bi mislio, da naša državna uprava posvećuje najveću pažnju napretku našeg zemljoradnika, njegovom opštem i stručnom obrazovanju i poboljšanju njegovih proizvoda. Međutim, ko tako misli, taj se vara. Ako rasmotrimo zvanične službene izveštaje za poslednjih 40 godina o veličini proizvodnje i načinu obradivanja naše zemlje, videćemo, da naš zemljoradnik danas proizvodi isto onoliko, koliko je proizvodio pre 40 godina, što znači, da se način obradivanja zemlje, a u vezi s tim i prinos zemlje, ni u koliko nije poboljšao, dok sa druge strane možemo konstatovati, da se prinos zemlje u susedim državama povećava za 100%, a u nekim i za 200—300%. Iz toga se vidi, da se naša javna uprava ne stara o poljoprivredi i da joj ne posvećuje dovoljnu pažnju iako je dužnost javne uprave, da se na aktivan način brine o blagostanju državljana na taj način, što će im omogućiti povećanje njihove produktivnosti, i time doprineti njihovoj dobrobiti. Najjači argument u prilog ovoga tvrđenja jeste činjenica, da od celokupnog proračunskog povećanja za godinu 1938/39 u iznosu din. 1.270 miliona, na zemljoradnju otpada samo din. 16½ miliona ili u procentima 1,4% ili, kao što kaže Gospodin Ministar u svome ekspozecu, nešto više od 1%.

Savez gvozdarskih preduzeća je otvorenim pismom, upućenom Kraljevskoj vladi, skrenuo pažnju na to, da se priličan procenat zemljoradnika u našoj zemlji još uvek služi drvenim plugovima t.j. ralicama, kojima se zemlja ne može nikada obraditi onako temeljito kao sa gvozdenim modernim plugovima. Razume se po sebi, da je prinos zemlje, koja se tako obrađuje, mnogo manji nego onaj, koji daje zemlja, obrađivana modernim plugovima. Dok se u svima naprednijim zemljama već upotrebljuju motorni plugovi, naš zemljoradnik još nije despo dotle da se snabde čak ni gvozdenim plugom. Bez tehničkog savršenstva, međutim, ne može se postići povećanje rentabiliteta. I sve dok se to ne postigne, ne možemo da konkurišemo na svetskim tržištima.

Naša poljoprivredna politika, dakle, iz osnova je pogrešna.

Već u osnovnoj školi, bar u višim razredima, trebalo bi upućivati zemljoradničku decu njihovom praktičnom znanju. Prema tome bi u višim razredima trebalo da vrše nastavu stručnjaci i da decu iz tih razreda upućuju u praktičan život. Sva ova pitanja naše osnovne školske nastave ostavljaju se po strani.

Kada zemljoradničko dete završi obaveznu nastavu, on se ostavlja samom sebi, te postaje rob zemlje. Niko više ne vodi staranje o usavršavanju njegovog obrazovanja. Da bi se tome izašlo u susret, trebalo bi zavesti putujuće učitelje sa zadatkom, da vaspitavaju i nadgledaju zemljoradničku decu, koja su svršila školu, i da ju u uglednim rasadnicima (voćnim, loznim itd.) a naročito u stanicama za gajenje semea upute razumnom i racionalnom gazdinstvu.

U Sloveniji smo sve to već imali pre rata i život je pokazao, da je taj način vaspitanja zemljoradničke omladine bio veoma koristan i da je stoga i danas neophodno potreban. U stručno-vaspitanom obziru mi danas stojimo niže, no što smo stajali pre 20 godina, dok su druge zemlje, kao n.pr. bratska Bugarska i Čehoslovačka utrostručile svoje stručno školstvo u poredenju sa predratnim dobom.

Pogrešna je i naša poljoprivredna uprava, koja je potpuno birokratizovana. Naši poljoprivredni referenti prinudeni su da rešavaju u svojim kancelarijama razna akta, umesto da sve svoje snage posvete praktičnoj delatnosti.

Njih upotrebljavaju za svekolike grane zemljoradnje i to: za poljoprivredu, za livadarstvo, za voćarstvo, vinogradarstvo, mlekarstvo, zadrugarstvo i još sve ostale grane, umesto da im se pruži prilika, da se specijaliziraju, kad je već svakome poznato da pojedinac kod današnjeg napretka ne može biti stručnjak za sve grane zemljoradnje.

Kad već raspravljamo o funkcijama zemljoradničkih referenata, moramo istaći, da se do sada i suviše malo vodilo računa o njihovoj teritorijalnoj specijalizaciji, koja je od najveće važnosti za uspešnost njihovog rada. S obzirom na to nameće se potreba, da zemljoradnički referenti duže vremena ostanu na jednom mestu, kako bi imali mogućnosti da prouče sve mesne prilike i utvrde sve uslove za rentabilnost zemljoradnje u dotičnom kraju.

Medutim, to sprečavaju naši političari. Čim se jedan poljoprivredni referent upozna sa prilikama i uživi u svoje zvanje te počne da radi, već ga naša štetna politika iščupa iz delokruga njegovog rada i premesti u drugi kraj gde vladaju sasvim drugojače prilike.

To gonjenje se stalno ponavlja sa istom preciznošću kao što se i godišnja doba radaju jedna za drugim.

Činovnik, medutim, je nezadovoljan, neda mu se prilika da radi, država ga plaća, a od njegove sposobnosti niko ne vidi koristi.

Jedan od glavnih uzroka lošem kvalitetu naše proizvodnje je naše slabo semenje. Svako seme vremenom se iscrpi. To je opšte poznato te se zbog toga gajenju semena treba posvetiti naročita pažnja.

Za celu Dravsku banovinu ima samo jedna stanica za gajenje semena i to u Prekumurju, koja, medutim, ne proizvodi ni 3% potrebnog semena. To se pokazalo naročito prošle godine, kada je zbog velikih kiša seme žitarica ostalo nerazvijeno i pomešano

sa raznim nerodicama i korovom, tako da za sejanje nije bilo upotrebivo. Ja sam lično, na molbu nekih zemljoradnika, kod svih ustanova i veleposednika, tražio semensko žito, ali gotovo bez uspeha. Stoga i ove godine ne možemo očekivati dobru žetvu, bar u koliko se predviđanja odnose na našu banovinu.

Dužnost je političke uprave, da zemljoradnike snabde dobrim semenom; ali naša politička uprava nema ni vremena, ni smisla, da tu svoju najpreču dužnost ispuni, i tako je zemljoradnik ostavljen samom sebi i sve brže propada naročito u Sloveniji, gde zemlja ni izbliza nije tako plodna kao što je plodna u drugim krajevima naše zemlje.

Dalji razlog neuspehu i nerentabilnosti naše zemljoradničke proizvodnje jeste nepravilno dubrenje. Zemljoradnici delimice nemaju dovoljno štalskog dubrenja pa bi stoga trebalo da upotrebljavaju veštačko dubre, pošto znamo da je potpuno iskorišćavanje zemlje zavisno od upotrebe veštačkog dubreta.

Šta, medutim, može da i koristi to znanje i šta vredi sva propaganda za upotrebu veštačkog dubrenja, kad je domaće dubre suviše skupo, a iz inozemstva se ne može da uveze?

Ako upotrebimo prilike u Nemačkoj sa našim, vidimo, da nemački zemljoradnik za svoje proizvode dobija dvaput veću cenu nego naš zemljoradnik. Za veštačko dubre, medutim, nemački zemljoradnik ima da plati od prilike polovinu manje nego naš zemljoradnik. Njegova dobit je dakle prema dobiti našeg zemljoradnika u srazmeri 4:1 i stoga potrošnja veštačkog dubreta u Nemačkoj iznosi prosečno na hektar 200 kgr., a kod nas samo 5 kgr.

Nije dovoljno zemljoradniku samo preporučivati, davati mu lekcije, kako treba da dubri svoju zemlju veštačkim dubretom, već mu treba stvoriti mogućnost i uslove, da to sprovede u delo. To je rak-rana u čitavom odnosu države prema zemljoradniku. Naša agrarna politika je u velikoj meri suviše teoretska i školska, smatrajući da je svojim postupcima i predavanjima ispunila svoju dužnost prema zemljoradniku, kome zamera, da se neće da prilagodi modernom načinu obrađivanja zemlje ne osećajući i ne pomišljajući na to da je krivica za to na njenoj strani, jer iz svojih sopstvenih snaga i sretstava zemljoradnik to ne može da uradi.

Pre rata, kreditno zadrugarstvo u Sloveniji bilo je prilično razvijeno te je sa uspehom regulisavalo suviše zaduživanje zemljoradnika a, sem toga, vršilo i jedan važan nacionalni zadatak, spasavajući zemljoradnika iz ruku nemačkog kapitalizma, čim je zemljoradnika ekonomski emancipovalo.

Posle rata, ekonomske prilike iz osnova su se izmenile. Naš zemljoradnik izgubio je svoje ranija velika tržišta, kao što su Trst, Gradec i t. d., gde je sa uspehom i po povoljnoj ceni prodavao svoje proizvode. Danas, te cene, zbog carinskih barijera, on ne može postići, i stoga svoj spas može naći samo u pojačanoj proizvodnji i smišljenoj organizaciji prodaje njegovih proizvoda.

Iz toga sledi, da su zemljoradniku potrebne agrarno-produktivne i agrarno-prodajne zadruge n. pr. zadruge za prodaju drveta, vina, mlečnih proizvoda, živine, jaja i t. d. ali naša uprava za vreme 20 godina nije uspela da organizuje zemljoradničko zadrugarstvo i da izmenjene prilike i nove potrebe prilagodi stvarnosti. Izgleda, da se uprava, kao i naša agrarna politika, ne mogu da užive u potrebe sadašnjice.

Amerika, Nemačka, Rusija i t. d. dokazuju i svedoče nam, kako je napredak zemljoradnje zavisan samo od povećane upotrebe tehničkih sretstava.

Naša uprava se ne stara o tome, da zemljoradniku pruži uslove, da praktično iskoristi nove tekovine i nabavi najpotrebnije strojeve t. j. ne stavlja mu na raspoloženje potrebna sretstva ili potrebne strojeve, jer je sam zemljoradnik danas u tako očajnom materijalnom položaju, da ne može ni da pomisli na nabavku strojeva, kad nije u mogućnosti da kupi ni so, ni odelo, ni obuću i t. d.

Kad bi se od povećanog proračuna bar 7—8% upotrebilo za poljoprivredu, onda bi se tim novcem za znatniji broj većih sela mogli nabaviti izvesni poljoprivredni stojevi i druge moderne sprave, koje bi bile na raspoloženju svima poljoprivrednim gazdinstvima dotičnog sela, naravno, uz naplatu odgovarajuće umerene naknade. Tako bi se u toku vremena otplatili ti strojevi, a zemljoradnici bi od njih izveli puno koristi.

U vezi sa zadrugarstvom moram da skrenem pažnju na naše mlekarstvo, pošto baš ova grana našeg gospodarstva dokazuje preku potrebu organizacije prodaje.

Kod nas, u Sloveniji, imamo mnogo krava muzara, i sami zemljoradnici mnogo žrtvuju za poboljšanje svojih pasmina i mlečnosti krava. Međutim, to još ne spasava zemljoradnika, već je neophodno potrebno, da se zemljoradniku pruži mogućnost da svoje mlečne proizvode i unovči.

Bilo je naime slučajeva, da su se velike inostrane firme obraćale našim vlastima izjavljujući svoju spremnost da preuzmu od nas svaku količinu butera. Međutim, naša produkcija nije bila u stanju da istera ni nekoliko stotina kilograma butera, i to samo zbog toga što naše mlekarstvo nije organizovano kako treba. U našoj banovini, na primer, ima od prilike 200.000 krava mlekarica; kad bi, dakle, naše mlekarstvo bilo organizovano kako treba, mogli bi smo da izvezemo u zapadne države 400—500 vagona butera, što bi našem zemljoradniku donelo preko 50 miliona dinara. Te srazmerno velike količine mleka gube se u našem narodnom gospodarstvu ne donoseći mu nikakvu korist.

Zbog toga je dužnost državne uprave da poradi na tome, da se, pored jedne mreže mesnih mlekarica, osnuje i nekolicina velikih regionalnih zbirnih mlekarica kao na primer: za Slovenske Gorice, Haloze, Savinsko Dolino i t. d. Međutim, to se može sprovesti samo pomoću države i inicijativom države. Izdatci u novcu i uloženi trud isplatili bi se u najkraćem vremenu.

U vezi sa tim napominjem, da se javni organi skoro ništa ne brinu o nabavci plemenite stoke, naročito bikova i krava, ne zaboravljajući pri tome i ostale grane stočarstva, kao konjarstva, odgoja svinja, ovaca, živine i t. d. Pre rata imali smo, na primer, u Sloveniji u svakom većem mestu, gde je bilo konjarstva, ugledne stanice za odgoj pastuha, ali, nažalost, sve je to bilo nekada.

Već u onoj glavi gde je bilo reči o savremenim strojevima za obrađivanje zemlje, trebalo je podvući, da se strojevi u poljoprivrednim gazdinstvima mogu korisno upotrebiti samo onda, kad zemlja nije rasparčana. U tom pogledu, rasparčanost poseda u Sloveniji poražavajuća je. Prosečna veličina poseda u Sloveniji ne iznosi ni deset hektara, podrazumevajući tu i šumu, a prosečan broj parcela za svaki

od ovih poseda je pedeset. Ne treba isticati, koliko se plodne zemlje gubi na medama pojedinih imanja, i koliko se troši skupocenog vremena pešačenjem zemljoradnika od jedne parcele do druge, a što je još gore i najgore, koliko iskrasne sporova oko granica usled te i takve rasparčanosti pojedinih zemljišta. Posledice tih sporova često puta su katastrofalne, svršavajući se čak krvoprolićem ili time, što suparnici posle svršene parnice ostanu bez kuće i krova. Na kraju krajeva, ova rasparčanost oduzima poljoprivredniku svaku inicijativu, kada dolazi u situaciju više veliku zavisnost od svojih komšija.

U Sloveniji, do duše, imamo Komisiju za agrarne operacije, ali nas njezin rad i njezini uspesi ni u kom pogledu ne mogu zadovoljiti. Ova nas ustanova godišnje košta oko 1 milion dinara. Ako, međutim, posmatramo rezultat njenog rada, vidimo, da komasacije, koje ona godišnje preuzima i svršši, ne obuhvataju više od 200 do 300 hektara, što, u srazmeri sa celokupnom površinom Slovenije od 1.584.862 hektara, ne znači ni jednu celu petinu ukupnog zemljišta u Dravskoj banovini.

Komasacija poseda je bitni uslov agrarnog napretka, ali ona mora biti sprovedena sistematski i planski i paralelno sa pedološkim istraživanjima, tj. ispitivanjima tla, kao što se one vrše u nekim susjednim državama.

Poljoprivredu u našoj zemlji možemo podeliti u dve velike grupe: ravninsku i brdsku. Ravninska je srazmerno u zgodnijem položaju, pošto je pre svega zemlja u ravnici plodnija, te se zbog toga sa manje truda može više iskoristiti, nego što se može iskoristiti ona u brdskim predelima i pored naporijeg rada. Razumljivo je, da se više vodi računa o onim poljoprivrednicima, koji imaju veća imanja gde mogu više da izvoze, ali je ta politika potpuno pogrešna, pošto se zbog takve politike jedan veliki deo zemljoradnika ostavlja na milost i nemilost svojoj bednoj sudbini. Stoga se prilikom zaključivanja trgovinskih ugovora ne bi smelo voditi računa samo o interesima ravninskih seljaka, ili poljaka, kako ih po negde zovu, nego i o željama i životnim potrebama brđana.

Kako sam već pomenuo, Slovenija je izgubila svoja ranija velika tržišta, među njima Trst i Gradec.

Za vreme od 20 godina nije ništa učinjeno da se za Sloveniju pronađu nova tržišta ili preorijentiše produkcija. Zemljoradnik u tom pogledu ne može ništa preduzeti, da doprinese poboljšanju svoga položaja, nego je potrebno, da država sama uzme inicijativu u svoje ruke.

Državna se uprava, međutim, prilikom zaključivanja trgovinskih ugovora sa državama, u koje izvozimo višak naših proizvoda, ni malo nije obazirala na položaj i produkciju Slovenije.

Evo vam dokaza: Ni sa jednom državom nije sreden izvoz vina pod takvim uslovima, da bi Slovenija mogla izvoziti višak svoga vina, koje je takvog kvaliteta da se može takmičiti sa najboljim evropskim vinima. Izvoz vina, ne samo slovenačkog, nego i dalmatinskog, župskog, vojvodanskog itd. mogao bi se bez naročitih teškoća upućivati u Čehoslovačku, Poljsku, Austriju, Nemačku, Belgiju itd. samo da je malo dobre volje i razumevanja za potrebe stanovništva. Sve nabrojane države, koje su ranije bile naš dobar potrošač, preorijentirale su svoju kupovinu vina u toliko, ukoliko ga sada prvenstveno uvoze iz drugih država, koje im pružaju povoljnije uslove, pa su već

prilagodile i svoj ukus i svoje potrebe tim možda i lošim vinima, tako da će biti veoma teško da ponovo osvojimo izgubljena tržišta, što znači neizbežnu propast našeg vinogradara. Ali, i pored toga bi se putem odgovarajuće kompenzacijske politike sa pomenutim državama mogle postići izvesne pogodnosti i olakšice za naše vinogradarstvo.

Isto tako je zapostavljen i izvoz mesnate prasadi iz Slovenije u Austriju. Svi trgovinski ugovori stipulirani su samo za mangalice, za koje iznosi carina samo 3 dinara dok se za mesnatu prasadu penje na 6 dinara. Isto važi i za Italiju.

Jedina unosna grana naše poljoprivrede: voćarstvo, našlo je na više razumevanja, ali i u toj grani državna organizacija često izneveri, bilo da na jedared nestanu potrebne zvanične tiskanice, kao na primer godine 1934, ili, na kraju krajeva, što država ne stvori potrebne uslove, kako bi naši izvoznici mogli da iskoriste dozvoljeni kontingent kao što je bio slučaj prošle godine u pogledu Nemačke, a naročito u pogledu Francuske.

Dok je naš kontingent za Francusku iznosio 100 vagona, mi smo, koliko je meni poznato, mogli da izvezemo samo 28 vagona. Veće količine nismo mogli izvesti u Francusku, pošto je uvozna carina suviše visoka. Zbog nezgodnih uvoznih prilika poljoprivredniku jabuke propadaju iako su one često njegov poslednji izvor prihoda, i stoga seljak ne može da plati porezu niti da ishrani sebe i porodicu.

Povlastice, koje su samo na hartiji, ništa ne vrede, ako se i ne ostvare. Najmanje, što se može tražiti od državne uprave, mora da bude to, da jedno Ministarstvo zna šta traži drugo Ministarstvo, i da se može oceniti, da li izvestan trgovinski ugovor, koji je zaključen, ima i praktično značenje ili ne.

Na kraju, dozvolite mi da napomenem, da i izvoz mekanog drveta ne nailazi kod Vlade na pravo razumevanje. Svet se do duše pomaže kako god zna i ume, međutim, sve je to samo privremeno i ne može doneti trajne koristi.

Samo dobro smišljena i planska produkcija i prodaja svih proizvoda naše poljoprivrede može zemljoradniku doneti trajan prihod i spasiti i obezbediti njegov opstanak.

Našeg poljoprivrednika, prilikom prodaje njegovih proizvoda osetno pogađa podvozna tarifa, koju sastavlja naša železnička uprava samo sa fiskalnog gledišta, a socijalne prilike kao da uopšte i nema u vidu.

Kao što je pomenuto, naš slovenački poljoprivrednik, mahom brđanin, već prirodom i plodnošću svoje zemlje zapostavljen je iza zemljoradnika — „poljaka“ a uz to mora i da plaća visoke podvozne tarife, bilo za podvoz prodate ili za podvoz kupljene robe, dok njegov drug iz ravnice ima većim delom jeftin vodeni put na raspoloženju.

Naš slovenački zemljoradnik ostavljen je na milost i nemilost železničkoj upravi i „Prizadu“, kome je prinuden da pomaže platiti nezasluzenu dobit.

Iz toga se vidi, da se tajna naše gospodarske politike sastoji u tome, da siromah mora da podupire bogataša.

Na kraju, izneću i pitanje pune zaposlenosti agrarnoga stanovništva u Sloveniji i u opšte. Poznata je stvar da naše poljoprivredno stanovništvo samo jedan deo vremena u godini radi, a da mu drugi deo godine prođe u bezposlici. Potrebno je naći načina da se on u to vreme svoje besposlice za-

posli i da dode do zarade te kako bi svoje stanje popravio. Kod nas u Slovenačkoj većina zemljoradničkih poseda i suviše su mali, a agrarnoga stanovništva ima i suviše, da bi ti mali ljudi mogli sebe prehraniti samo od zemljoradnje, pogotovu kad se uzme u obzir da je rentabilnost zemljišta suviše malena, da bi seljaku, i poljoprivrednom radniku pružila odgovarajuću egzistenciju.

Kod nas nije moguće uposliti maloposednika i poljoprivrednog radnika ni u kućnim zanatima, pošto je kod nas novčano gazdinstvo satrlo najveći deo domaće radnosti. Ta pojava nije nova i nije samo baš naš specijalitet. Njome su se pozabavile i druge države, koje imaju slične prilike kao što su i naše. Dozvolite mi da ovom prilikom navedem slučaj Irske, koja je poslednjih godina počela sistematski i po tačno utvrđenom planu da u unutrašnjosti zemlje organizuje i osniva svoju industriju, ne možda, sa industrijsko produktivnih razloga, već sistematski, pod perspektivom agrarne prenaseljenosti i nepotpune uposlenosti zemljoradničkog stanovništva. Ova Irska industrija daje Irskom maloposedniku i poljoprivrednom radniku, koji nije potpuno zaposlen, mogućnost zaposlenja, kada nema posla u poljoprivredi.

Stoga bi naša industrijska politika trebala da se rukovodi i prema toj perspektivi, i teži za tim, da od pravilno sprovodane industrijske politike vuče korist i zemljoradnički stalež.

Kolaboracija između poljoprivrede i industrije imala bi veliko socijalno značenje, pošto bi ona sprečavala preveliku proletarizaciju industrijskog radništva.

Činjenice, koje sam ovde izneo, ne mogu se osporiti, pošto su i suviše poznate.

To potvrđuje i zvanični izveštaj Privilegovane agrarne banke o prezaduženosti slovenačkog seljaka. Prema ovome izveštaju slovenački poljoprivrednik zadužen je prosečno sa dinara 10.020, što predstavlja maksimum zaduženosti u celoj državi. Za područje Beograda prosečno zaduženje iznosi 4.376 dinara a u Zagrebu 5.034 dinara.

Ako se i pored ovakvog dokazanog položaja ništa ne preduzme za našega zemljoradnika, onda to svedoči, da je nadležnim i merodavnim stalo samo do zemljoradničkih glasova, a, ne i do njihovih interesa, stoga moram da glasam protiv. (Odobranje i pljeskanje na levcu).

Potpredsednik Franjo Markić: Reč ima narodni poslanik g. Velimir Jojić.

Велимир Јојић: Насељеничко питање је једно од главних питања Јужне Србије, а то је и главно питање Министарства пољопривреде. Циљ је колонизације био: национализација. Постигнути резултати далеко су испод онога што се замишљало. Главни неуспех колонизације је у немању довољног и доброга расположивог земљишта за насељење. У недостатку доброга земљишта пребегло се, у већини случајева, деоби општинских утрина. Међутим, познато је свакоме, да се за општинске утрине оставља само оно земљиште, које уопште није за културу. Нарочито не у Метохији, у којој је за обрађивање само оно земљиште, које се налази у речним долинама. Земљиште Метохије далеко је слабије него што то свима изгледа, када га први пут виде. Већина овога земљишта су некадашњи пешчани спрудови великог језера, које је некада покривало Метохију. Ти спрудови су

кречњачки нанос са Проклетијских планина. И рад на таквом земљишту скоро је узалудан. Нарочито је узалудан при сушним годинама, каква беше 1936 година, те насељеници, насељени на оваквом земљишту 60% нису ни семе извадили које су посејали. Да се једном овако слабо земљиште оспособи, потребан је дуги низ година интензивног рада и обиље сретстава. А док се та земља оспособи треба живети. Приликом класификације земљишта Метохија је савршено погрешно класифицирана, јер они који су је класифицирали видели су је у равници и зеленим шумарцима, па су мислили, да је то добра земља. А што је најгоре, класирање је извршено кад је килограм кукуруза био 4—5 динара, а килограм пасуља 10—12 динара скоро два једина производа Метохије.

Слаба утрина дата је насељенику и он на њој слабо, управо бедно живи. Староседеоцу је узета утрина и тиме му одузета могућност да држи стоку, те је и он доведен у тежак положај. Јер Метохија без сточарства и сталног наводњавања не вреди ништа. Земљиште на пешчару мора се натапати и љубрити. То натапање испира земљу, те остаје скоро сам камењар. Због тога је потребно сваке друге или треће године наљубрити њиве. Да би се могле наљубрити потребно је имати стоку. Не нема ни староседелац, а насељеник поготову. Да би се сточарство, које је било главно богатство Метохије, потпуно уништило, држава је одузела шуме и пашњаке, где су била главна испашшта. Те планине и испашшта припадале су народу све до најновијих дана, када се држава огласила наследницом.

При насељавању сматрало се да је довољан рок од 10 година да се насељеник оспособи за самосталан живот, те је за то време ослобођен државне порезе. Десет година брзо су прошле а многи насељеници још су тако слаби економски, да су порезници, дошавши да купе порезу егзекутивним путем, били запрепашћени сиромаштвом, управо бедом на коју су наишли. Многи нису имали хране ни за два три месеца и то им је требало одузети. Због високе класификације земље и староседеоци су у тешком положају како да плате порезу. Пристаће многи драге воље: да земљу уступе држави па да буду њени наполичари с тим, да држави дају половину својих прихода, а држава да плаћа порез.

Колико је много рђаво земљиште у Метохији дато насељеницима најбољи је доказ тај, што многи насељеници, после неколико година насељења, беже са те земље и траже да надницом нађу зараде да прехране себе и своју породицу.

Напуштање добијене земље чини се само због очајног положаја у који су насељеници запали. Уложили су максимум рада а добили испод минимума прихода. Управо, то је скоро узалудни рад. За свако је жаљење што је овако насељење вршено. Трбало је прво земљиште испитати, па тек онда људе насељавати. Многобројне су штете од оваквог насељења. Људи су покренути са оно мало земље што су имали у старом завичају и дошли су с надом на добро насељење. Међутим, за многе то је било расељење и савршено пропадање. Није мали број оних који просјаче помоћ ради повратка или одласка ма куда, јер су се уверили, да им нема опстанка на добијеној земљи. Држава је због овога у двострукој штети. Прва

је штета у томе што се тако упропашћују њени грађани, а друга што њу свако то насеље кошта доста, а резултати никакви.

Далеко смо од тога да за све ово бацимо кривицу на данашњег Министра пољопривреде. Овакв је систем насељавања заведен још од почетка. Али ми жалимо што г. Министар није предузео озбиљније мере да се овим невољницима што више олакша тешки живот. Насељеници су доведени у име високе државне идеје, да изврше национализацију и држава је дужна помагати их све док се оспособе за живот. Не смеју они, који су дошли у име државе и државног живота, претстављати беду. Они морају часно и достојно претстављати државу. Сем тога, то су већином ратници и држава даје награду онима који су се борили за њено ослобођење и уједињење. Држава тиме даје гаранције будућим генерацијама, да ће се она старати о њиховим породицама, ако настане потреба да се боре за спас државе и ако јој буде требало, да за њу даду своје животе. Не сме се ни у ком случају дозволити да будуће генерације стекну уверење, да се отаџбина не одуђује онима, који дају животе за њу, нити пак да она не води рачуна о збрињавању њихових породица.

Поред све пажње коју г. Министар поклања колонизацији, требало је донети једну уредбу којом се раздужеју насељеници свих дугова датих им ради насељења, јер те позајмице, које је држава дала, дала их је ради оспособљења насељеничког живота. И ако сада тражи повраћај датих позајмица, то личи на оно давање, које се даје једном, а узима другом руком. Сва задужења дата у циљу оспособљавања колониста треба једноставно брисати. Друга мера помоћи састојала би се у томе, што би се насељеници ослободили плаћања порезе бар још за 10 година. Ако се по садашњем продужи наплаћивање порезе, а при оваквој економској снази колониста, десће се једна немилост, чак штетна појава, да ће многи насељеници бити приморани напустити земљу. Г. Министар пољопривреде дужан је да ову ствар регулише са г. Министром финансија.

Исто тако требао би г. Министар да са г. Министром социјалне политике предузме нужне мере за побољшање хигијенских и здравствених прилика колониста, јер они живе у сувише тешким приликама. А прегледи које врше лекари по Домовима Народног здравља и здравствених станица, поред највеће пажње доносе слабе или скоро никакве користи, јер Домови немају лекова, а колонисти немају новаца да лекове купују. С те стране није скоро ништа за насељенике урађено.

Школе које подиже Аграр међу насељеницима права су благодет за колонисте, те би у том правцу требало продужити рад у толико пре што те школе нису скупе — 25—30.000 динара — пошто сељаци сами прибављају материјал за зидање.

И поред тога што се поклања прилична пажња наводњавању и канализацији, ипак све садашње мере нису довољне. Кредити су тако мали, да се поједини канали не довршавају годинама, те тако у многим каналима почетим а не довршеним лежи закопан капитал од кога још нико нема користи. Ако г. Министар створи кредит за довршење почетих и узме у рад пројектоване канале у многоме ће помоћи канализацији и много земљишта оспособити за исхрану ових који га раде.

Isto je tako važno, kao i sve dosad pobrojano, da г. Министар пољопривреде предузме корак код Министра шума и руда и Владе да се планине и пашињаци даду оним који су их вековима искоришћавали, те ће се тако сељак добро помоћи сточарством, које је специјално у Метохији било главна грана занимања.

Сем тога, потребно је имати један већи кредит за набавку пољопривредних справа и алата, који би се давали колонистима. Земљиште које добијају колонисте и иначе је тешко за обраду и за оне који имају све алате, а како је тек за оне који нигде ништа немају сем голих руку? И те голе руке не могу дуго издржати крчећи шикару у камењару. Са најбољим алатом и добрим справама једва да се може шта урадити.

Ради сађења воћака, колониста ништа не добија. Мислило се само на кукуруз али и њега слабо има, а од њега треба да подмири све домаће потребе, јер никаквих других сретстава нема.

Г. Министар би морао поклонити пуну и озбиљну пажњу насељеничком питању и начину њихова живота. Није довољно само пропутовати државним путевима и видети боља насеља око путева, која су насељена још скоро пре 20 година. Ако се не би приступило побољшању и олакшицама насељеничког питања, бојим се да овакво насељење не буде чист национални дефицит.

Буџет Министарства пољопривреде има доста недостатака у мањку кредита, и ми бисмо желели да су у њега унети кредити којих овде нема, а из којих би се задовољиле све потребе побројане ради бољих дана свих земљорадника, јер снажећи земљорадника најбоље се служи државној народној одбрани: (Одобравање и плескање на левици).

Potpredsednik Franjo Markić: Реč има народни посланик г. Milan Banić.

Milan Banić: Gospodo narodni poslanici, moji izbornici mi ponekad prigovaraju i kažu: „Ti se u svojim govorima u Skupštini baviš visokom politikom, a naše lokalne interese i potrebe zanemaruješ. Prema tome, red je da udovoljim mojim izbornicima, i da se pozabavim jednim lokalnim pitanjem, pitanjem koje spada u kompetenciju resora poljoprivrede.

Gospodo, desilo se u Sušaku sledeće: Krajem 1936 godine Gradsko poglavarstvo raspisalo je konkurs za popunjavanje mesta gradskog veterinaru koga ranije nije bilo. Sušački kasapi-mesari, znajući sreskog veterinaru g. dr. Gerbina, koji je dotle provizorno vršio funkciju gradskog veterinaru, kao što je posve prirodno, kad su videli da je to čovek na mestu, da radi kako to zakon propisuje i da kod toga ne šteti njihove interese, bili su za to da sreski veterinar g. dr. Gerbin zauzme mesto gradskog veterinaru. Medutim, Gradsko poglavarstvo, Gradski odbor stao je na gleđište da to mesto treba popuniti jednim čovekom koji je rođen na Sušaku. Tako je umesto g. dr. Gerbina, koji je sa srednjeg Primorja, došao na položaj sušačkog veterinaru g. Roko Bahorić, rođeni Sušačanin. Protiv izbora i imenovanja g. Bahorića ne bih ni ja, u principu, ništa imao. Ali, došavši na položaj gradskog veterinaru, g. Bahorić počeo je da se sveti sušačkim mesarskim obrtnicima, zato što su se, u momentu izbora gradskog veterinaru, zalagali za kandidaciju g. dr. Gerbina, a protiv njega (g. Bahorića). Sveti se g. Bahorić; sadističkom interpretacijom zakona, nanosi ogromnu štetu, „pije krv

kroz pamuk”, sušačkim mesarskim obrtnicima; upropašćava ih materijalno i tera ih u očaj. Došlo je već do štrajka sušačkih mesara; došlo je do mnogobrojnih procesa; mesarski obrtnici tužili sudu g. Bahorića a i on tužio njih — tužio pedesetak obrtnika; Sušak živi u znaku jednog javnog skandala; vode se beskrajne polemike itd. Da se g. Bahorić sadistički sveti, dokazaću sledećim podacima: Imam ovde zvanično saopštenje šefa veterinarskog oteka grada Beograda, i u tome saopštenju on kaže zvanično ovo: „U toku 1937 godine zaklano je na klanici Poglavarstva grada Beograda 31.100 goveda. Bobičavih nije bilo ni u jednom slučaju”.

Imam na primer isto tako službeni dopis šefa klanice u Ljubljani. I Ljubljana se, gospodo, snabdeva stokom na istim stočnim pijacama kao i Sušak, pijacama kao što su: karlovačka, ogulinska itd. U tome dopisu šefa klanice u Ljubljani kaže se, i opet zvanično, da je „u toku 1937 godine na klanici zaklano 10.807 goveda, a da ikričavost nije bila pronađena ni na jednom govečetu”.

Imam, gospodo, isto tako dopis veterinaru iz Ogulina koji kaže: „u toku 1937 godine zaklano je 367 goveda; ikričavosti nije bilo ni u jednom slučaju”. Meni je žao, gospodo, što nemam zvaničnih podataka klanice u Zagrebu, ali znam sasvim tačno, po privatnim obaveštenjima, da je i tamo zaklano desetina hiljada goveda, a da je ikričavost bila pronađena u minimalnom broju slučajeva. Medutim, u Sušaku u toku 1937 godine zaklano je 2.240 goveda; a ikričavost je pronađena, ni više ni manje nego kod 70 goveda; u januaru mesecu ove 1938 godine zaklano je na Sušaku 175 goveda, a pronađeno je ikričavih svega 11 goveda! Šta kazuju ovi statistički podaci? Upoređujući Beograd, Ljubljanu, Ogulin i Sušak, vidimo da u unutrašnjosti, gotovo nigde, veterinaru ne pronalaze kod goveda ikričavost, dok je u relativno frapantno velikom broju, pronalazi jedan veterinar u Sušaku, baš na granici države! Kad čovek uporedi podatke o ikričavosti s teritorija Beograda, Ljubljane i Sušaka, onda mora da dode do zaključka, da je gradski veterinar u Sušaku neobično korektan, a da gospoda veterinaru u Beogradu, Ljubljani itd, uopšte ostali veterinaru na području naše države, nisu korektni. Gotovo bi čovek došao na pomisao da se veterinaru u Beogradu, Ljubljani itd. daju podmičivati od mesara, a da je samo sušački gradski veterinar nepodmitljiv! Do toga logičnog zaključka čovek mora da dode! Eto, do čega dovode veterinarske nadzorne vlasti u Zagrebu i Beogradu, zaštićujući maltretiranje mesara po sušačkom gradskom veterinaru: indirektno udaraju sami sebi šamar u lice, i indirektno dokazuju da je samo jedan veterinar u Sušaku korektan, a da svi ostali veterinaru nisu korektni. A valja znati da su sušački mesari-obrtnici od pamтивека bili dobre unitariste, da su oni šakom i kapom davali u nacionalne svrhe, da su pomagali i Frana Supila i Erazma Barčića i Bogoslava Mažuranića u borbi za pobeđu srpsko-hrvatskog unitarizma; da su za vreme Balkanskog rata, slali priloge za Crveni krst u Srbiji, u Crnoj Gori, da su ti sušački mesari za vreme Svetskog rata dali Srbiji i saveznicima na desetina dobrovoljaca i da su od ujedinjenja pa do danas konstantno glasali za unitarističke liste. Ti su ljudi danas, dobrim delom, pristalice Jugoslovenske radikalne zajednice, pa ipak im se dešava to da im aktuelni gradski veterinar u Sušaku pije krv kroz pamuk, a da oni naprosto nigde nemaju zaštite. Ovom su se aferom na veliko bavile i novine. Sam

taj gospodin, gradski veterinar Bahorić, piše kilometarske članke u mesne novine — da vam pokažem, „ad oculos“, samo jedan njegov članak od dve strane — i u tim člancima sušački mesari obeleženi su indirektno, ali vrlo jasno, kao trovači i upropastitelji zdravlja sušačkih stanovnika. I sušački mesarski obrtnici, koji pošteno plaćaju sve državne i samoupravne dažbine, nemaju nikakvih mogućnosti da brane svoju čast i svoje interese pred javnošću. U Sušaku izlazi dnevnik „Primorske Novine“ — izgleda da je taj list sad subvencionisan po aktuelnom režimu! — ali „Primorske Novine“ ne štampaju mesarskim obrtnicima ni ispravke po Zakonu o štampi na napise koji tangiraju njihovu čast i njihove privredne interese. Stoga su oni primorani da izdaju letke, kad već ne mogu da se brane kroz novine. A te letke, čim izidu iz štampe, državni tužilac zabranjuje i poništava. Evo jednoga rešenja državnoga tužioca u Zagrebu, kojim zabranjuje rasturanje i prodavanje ovih letaka, „jer svojom sadržinom u celosti sadrže krivično delo po Zakonu o štampi“!

Kao što vidite, ovi ljudi koji su od uvek bili dobre patriote i koji su savesno vršili i vrše svoju dužnost prema državi i gradu Sušaku, naprosto nisu zaštićeni ne samo od Banske uprave nego ni od strane veterinarskog oteka Ministarstva poljoprivrede.

Ja sam u ovoj stvari odlazio do gospodina Ministra poljoprivrede i moram priznati, da je on pokazao dobru volju da se ova sušačka afera pozitivno reši. Nisam od g. Ministra tražio smenjivanje ovoga gradskog veterinara, nego samo to, da iz Ministarstva pošlje jednog veterinara, koji će celu ovu aferu izvideti i deistvovati pomirljivo, da se tamo, na državnoj granici, ne dešavaju ovakvi kravali. Jer, od susedne italijanske Rijeke nas deli svega jedan most, i sve što se kod nas u Sušaku desi, to se odmah sazna u Rijeci. Naša stoka, koja se izvozi za Italiju, dobrim delom ide preko Sušaka, i kad se ovako nešto dešava u Sušaku, onda je to jedan skandal koji imade negativno dejstvo, obzirom na naše interese pokraj granice. Zbog toga sam molio g. Ministra poljoprivrede da pošlje svog organa u Sušak, da, kao što rekoh, ovu stvar izvidi i likvidira, ali tako da budu »i vuci siti i koze na broju«. Gospodin Ministar je udovoljio mojoj molbi i poslao je u Sušak sekretara veterinarskog oteka Ministarstva poljoprivrede. Nažalost, ovaj sekretar nije u toj stvari ništa pozitivno uradio, jer su od tog pitanja braća Ružići, Ban Savske banovine g. dr. Ružić i pretsednik sušačke opštine njegov rodeni brat Đura Ružić, učinili pitanje svog ličnog i familijarnog prestiža. Ta gospoda, čim su saznala da sam ja u ovoj stvari kod g. Ministra poljoprivrede intervenisao, iako nisu znali u kom pravcu. — kao što rekoh, nisam tražio smenjivanje toga veterinara — odmah su stali na gladište da njihov prestiž traži da i u tome pitanju pokažu da su oni neograničeni gospodari Sušaka.

U vezi s tim, gospodo narodni poslanici, treba da vam prikažem, kakvu ulogu igraju pomenuta braća Ružići ne samo u Sušaku nego i na terenu cele Savske banovine. U tu svrhu, neću, prvenstveno, da iznosim svoje mišljenje i svoja zapažanja, nego ću da se poslužim jednim dokumentom: predstavkom odbora jedne primorske organizacije JRZ, upućenom 19 januara 1938 godine na Glavni odbor JRZ. Ne smem da kažem, ni koji je to odbor, ni koja je ta organizacija JRZ, da ne bi ljudi bili izloženi progono

braće Ružića, jer — kako ukazah — ni pristalice JRZ nisu u Savske banovine zaštićene. Ali ta predstavka je u istini upućena Glavnom odboru Jugoslovenske radikalne zajednice u Beogradu, i njena verodostojnost je van svake sumnje. U toj predstavci, pored ostaloga, kaže se i ovo: »Sušak je još dandanas, u svom pretežnom delu, jugoslovenski i unitaristički nastrojen. Sušak je još uvek najjugoslovenskiji hrvatski grad. Pa kako je naša stranka, uza svu svoju širokogrudost u odnosima prema Hrvatstvu i slovenaštvu, ipak unitaristička partija, Sušak ima sve preduslove da postane najjačom citadelom naše partije u hrvatskom delu našega naroda, da bude njezinim najznačajnijim uporištem i polaznom tačkom za predobivanje širokih narodnih slojeva u hrvatskim krajevima. Ali, da bi Sušak uzmogao vršiti ovu svoju funkciju, valja naša stranka dobro da pazi šta u Sušaku radi, valja da izbegava sve greške u rešavanju lokalnih pitanja, treba da vodi jednu pozitivnu lokalnu i regionalnu politiku. Bude li naša partija tako postupala, ona će, kroz relativno kratko vreme, u svojim redovima da okupi 70—80% sušačkog građanstva. A to nije, ni samo o sebi, beznačajno, jer valjda nešto znači, ako JRZ u jednom »par ekselans« hrvatskom gradu okupi 2500—3000 izbornika. Pored toga, valja voditi računa da Sušak, kao privredni i saobraćajni centar, daje ton ne samo čitavom Gornjem Primorju, zajedno s Kvarnerskim ostrvima (dakle, sve do Senja, Raba i Paga), nego i čitavom takozvanom Gorskom Kotaru, tj. brdskom zaleđu Sušaka, sve tamo do Srpskih Moravica, resp. Ogulina. Jedna smišljena partijsko-politička akcija, vodena iz Sušaka, svojim radiusom obuhvatila bi sve hrvatske krajeve na Gornjem Jadranu i njegovom zaleđu, i mogla bi upravo organski da se nadovezuje na identičnu akciju u krajevima gde obitavaju između Srbi i Hrvati, tj. u Lici i Dalmatinskoj Zagori s jedne strane, a na Baniji i Kordunu s druge strane. Sve u sve, Sušak ima sve preduslove da bude centar jedne uspešne akcije naše stranke u krajevima koji geopolitički predstavljaju, tako reći, prsni koš hrvatstva, tj. teritoriju između Kupe i Jadrana.

Medutim, iako su preduslovi za akciju JRZ u Sušaku povoljni, aktuelna situacija u njemu — rebus sic stantibus — nije za nas povoljna. Ovu situaciju karakteriše danas gotovo apsolutna dominacija braće Viktora i Đure Ružića, pogotovo u samom Sušaku, ali i na čitavom Gornjem Primorju. Uprava grada Sušaka postala je gotovo prćijom familije Ružića: G. Đuro Ružić je već 8 godina, gotovo besprekidno, pretsednik sušačke gradske opštine; u gradskom veću sedi samo njegova lična i familijarna klientela. (Vlada g. dra Milana Stojadinovića je, nažalost, iz gradskog odbora i veća uklonila i poslednjeg; jednog jedinog oponenta ličnom Ružićevom režimu u sušačkoj gradskoj upravi); pored toga, pretsednik sušačke opštine g. Đura Ružić drži direktno u svojim rukama Savez za unapređenje turizma na Gornjem Jadranu, a indirektno, preko svojih rodaka, gospodar je situacije u Savezu industrijalaca i trgovaca drvom, u Savezu ugostitelja na Gornjem Jadranu i u Savezu trgovaca detaljista. Doda li se tome da i sušački Rotari klub stoji sasvim u službi braće Ružića, a uzme li se, konačno, u obzir da Ban Savske banovine, mladi Đurin brat g. dr. Viktor Ružić, svoj banski upliv zalaže za jačanje svojih familijarnih pozicija u Sušaku i na čitavom Gornjem Primorju, kao i u Gorskom Kotaru — to je

neosporno da je sasvim tačna naša tvrdnja da se Sušak i čitavo njegovo gravitaciono područje nalaze pred takvom predominacijom braće Ružića, koja naprosto davi svaku inicijativu koja ne služi njihovim interesima i njihovim ciljevima.

Poznato je da braća Ružići nisu pripadnici JRZ i da se — sa pozicija koje su im dane u Savskoj banovini, a pogotovo na Gornjem Primorju u Sušaku — nisu niukoliko založili za uspeh JRZ u ovim krajevima. Oni su, u stvari, bili, i ostali, partijski neopredeljeni, vanpartijski ljudi, koji su hvatali veze sa ovom ili onom partijom iz čistog računa. Oni uopšte nemaju jedno političko, a pogotovo partijsko, opredeljenje, kao što nemaju ni jak nacionalni osećaj, bilo jugoslovenski ili hrvatski. Oni s visoka gledaju na srpstvo i hrvatstvo, a pogotovo na široke narodne slojeve, zvali se oni srpskim ili hrvatskim imenom. Proizašavši iz privredničke sredine (otac im je bio najkrupniji sušački industrijalac, kućevlasnik i novčar-kapitalista) braća Ružići su, od Ujedinjenja pa sve tamo do šestojanuarskog režima, u glavnom bili izvan naše politike, i pokušavali da se afirmišu na području privredne delatnosti, ali im to nije pošlo za rukom; upropastili su svoje i gornje-primorske pozicije u brodarstvu i u novčarstvu: I njihovom zaslugom Gornje Primorje izgubilo je većinu akcija u Jadranskoj plovidbi a. d.; oni nose i dobar deo odgovornosti što je krahirala Primorska banka i štediona, upropativši oko 50,000.000 dinara uložaka, većim delom sirotinjskih para, koje su predstavljale uštedevinu i poslednju rezervu gornje-primorskih pomoraca i emigranata »Amerikanaca«. Zbog svega toga, kao i zbog pomenutog pseudoaristokratskog, nadmenog i prezrivo odnosa prema širokim masama, u širokim narodnim slojevima na Gornjem Primorju danas nema toliko omrznutih i odioznih ličnosti kao što su braća Đuro i Viktor Ružić. I ništa se teže u Sušaku i na Primorju ne oseća nego njihova predominacija. U odnosu prema njima široki narodni slojevi Gornjeg Primorja imaju ovakvo rezonovanje: »Upropastili su nas, pa nas sada još i preziru, a da čaša gorčine bude do vrha puna, Beograd im je još dao i neograničenu vlast nad nama!«

Izgubivši pozicije koje im je pok. otac ostavio na području primorskog bankarstva i brodarstva; spasavši tek kuće i palate koje je njihov pok. otac podigao u Sušaku; podbacivši, ukratko rečeno, na terenu čiste privredne delatnosti, braća Ružići prebacili su se na teren političke akcije. I tu im, barem do sada, doista cvatu ruže: umeli su oni da se »ukopčaju« u šestojanuarski režim; stekli su oni neograničeno poverenje g. Petra Živkovića, i to poverenje obilno koristili; vezali su se formalno uz J.N.S., ali su u isto vreme podržavali odlične veze sa zagrebačkim separatistima i »punktašima« sviju boja i dlaka. Ne valja se tome čuditi, jer za braću Ružiće nije politika stvar ubedenja, nije borba za pobjedu neke nacionalne koncepcije i nekih principa, nego je to za njih stvar računa, interesa materijalne i moralne prirode. Preko politike oni traže pozicije, koje su direktno ili indirektno unosne, pa u mutnome love, sedeći ne na dve nego tri i četiri stolice. I taj lov im, blagodareći našim nesrednim prilikama, do sada odlično uspeva: s jedne strane su Rotarijanci, a s druge strane klerikalci, koji su u odličnim odnosima ne samo sa nadbiskupom Stepincem — da o pok. Baueru i ne govorimo — nego i s krčkim bi-

skupom Srebreničem, koji je sve pre nego li prijatelj srpstva, pravoslavlja, pa i jugoslovenstva. Ban g. dr. V. Ružić ide u svemu na ruku biskupu Srebriću, što može posvedočiti i sam Ministar g. dr. Miletić. Priказujući se u Beogradu kao dobri Jugosloveni, oni pred Zagrebom izigravaju ulogu vrlo dobrih, gotovo ekskluzivnih Hrvata, ukazujući na to da, samo sticajem prilika i za volju nepovoljne konstelacije u Sušaku, moraju da čine izvesne koncesije i nacionalnoj jugoslovenskoj koncepciji. Jednom rečju, braća Ružići su nosioci i pretstavnici tipičnog primorskog, pogotovo rečkog, fiumanskog »settebandierismo« (»isticanje sedam barjaka u isti mah«). Tom svojom mudročću, koja i nije mudrost nego više rezultira iz izvesnih karakternih oportunističkih osobina, braća Ružići povukli su dobro na nos sve eksponente šestojanuarskog režima, ne samo g. Petra Živkovića. I kad su od toga režima izvukli sve koristi koje su mogli, u novoj konstelaciji, stvorenoj dolaskom našeg, vode g. dr. Stojadnovića na vlast, oni su, bez ikakvih skrupula i ceremonija, okrenuli leđa do sada vešto eksploatisanom autoritativizmu i partiji J.N.S., te se obreli u taboru »pomagača« režima JRZ. Ali ne zato da uđu u JRZ, da se stoprocentno angažuju za nju, nego da stoprocentno iskoriste njen režim. Na žalost, već dve i po godine im to odlično polazi za rukom: koristeći primirje, koje do izvesne mere vlada između našeg vode g. dr. Stojadnovića i vode »Hrvatskog narodnog fronta« g. dr. Mačeka, Ban Savske banovine g. dr. Ružić ne služi stvarno Beogradu i režimu JRZ nego dr. Mačeku, umešno pomažući i jačajući pozicije hrvatskog ekskluzivnog nacionalizma u čitavoj Savskoj banovini, pa dabome i u Sušaku i na Primorju. Paralelno s time, gdegod može, Ban g. dr. Ružić dovodi na uplivne i lukrativne položaje svoju bližu i dalju svojtu: g. Pečić, dalji rođak g-de banice Ružićke, zauzeo je položaj zagrebačkog gradonačelnika; za banovog kuzena g. Đuru Pany-a, bivšeg austrijskog aktivnog oficira, kreiran je — bez ikakve stvarne potrebe — položaj banovinskoga inspektora za turizam; advokat g. Brlić, brat g-de banice, dobio je sinekuru komesara Saveza hrvatskih seljačkih zadruga. A u koliko nema rođaka, na unosne i uplivne pozicije dovode se bivši austrijski oficiri (za upravitelja sušačke »Elektre« iz Sarajeva je doveden bivši austrijski oficir g. Radulović, verovatno otpadnik od srpstva, ali u svakom slučaju zagriženi frankovac, koji nadasve mrzi srpstvo i u Sušaku propaguje frankovluk preko novoosnovane filijale sarajevskog »Napretka«).

Apstrahujući sve ono što se dešava na širem području Savske banovine, valja konstatovati neospornu činjenicu da su Sušak i njegovo gravitaciono područje pretvoreni u Ružićevski pašaluk, u neku vrstu modernog feuda braće Ružića i njihove vazalne sledbe. A to Sušak i Gornje Primorje u toliko teže osećaju, što oni tu nisu zaslužili, jer su od pamtiveka bili domena unitarizma, poprište rada i delovanja Erazma Barčića, Bogoslava Mažuranića, Frana Supila i predratne nacionalističke omladine. Upravo zbog toga što se Sušak i Primorje nalaze pod vlašću i preponderantnim uplivom braće Ružića, JRZ ne može da prođe u široke narodne slojeve na Gornjem Primorju, ne može da osvoji primorska srca, jer režim JRZ toleriše, čak i podržava, ovu predominaciju pomenute braće.

Zato je u maksimalnom interesu državne politike, vodene iz Beograda, u maksimalnom je interesu i naše stranke, da se u Sušaku i na Primorju učini kraj vladavini braće Ružića, koja pomalo već nalikuje na diktaturu ove porodice nad čitavim ovim krajem. Valja učiniti kraj jednom stanju, u kome narod Gornjeg Primorja identifikuje režim JRZ s braćom Ružićima, i zbog toga zazire od naše stranke. Likvidacija prevlasti braće Ružića, zbog toga, predstavlja tek formalno jednu negativnu meru: sama njihova likvidacija uistinu je veoma pozitivan akt, koji može da ima samo pozitivne posledice, gleda li se na stvar s gledišta opštih nacionalno-državnih ili političko-partijskih interesa naše stranke.

Gospoda sa desnice, ovo je dokumenat, ovo je pretstavka vaše organizacije vodstvu vašega Glavnog odbora! Šta mogu da kažem u dopunu onog što je u toj prestavci izneto? Kako su braća Ružići došli do tih pozicija? Ja sam se interesovao, ja sam pitao na izvesnim mestima, kako, na osnovu čega su dovedeni na te položaje? Svuda mi se reklo: »Mi ih ne držimo!« Niko ih ne drži! Ali ipak, oni su tu! Bilo bi logično da na položaju Bana Savske banovine bude jedan član, predstavnik Radikalne zajednice, i da on sprovodi politiku svoje partije na terenu te banovine. U Sušaku, organizacija JRZ — ja to moram lojalno da priznam — imade stvarno više organizovanih pristaša nego dr. Maček. Bilo bi, prema tome, logično da taj grad, da upravu grada, ima u svojim rukama organizacija JRZ, i njeni ljudi da nose odgovornost za vodenje gradskih poslova. Umesto toga i Bansku upravu u Zagrebu i gradsku upravu u Sušaku drže u rukama braća Ružići, koji sede, kako kaže organizacija JRZ, ne na dve nego na tri do četiri stolice — ljudi koji su istovremeno i rotarijanci, i klerikalci, i hrvatski separatisti, i Jugosloveni, — kako im kad treba itd. Gospodo, kako je moguće da ovi ljudi zauzimaju ovako važne pozicije? Sušak je, sa unitarističko-nacionalnog gledišta, uistinu najvažnija tačka u hrvatsvu. Nemam vremena da to ekspliciram. A položaj Bana Savske banovine valjda danas nešto znači! Kako su oni došli do tih važnih položaja? Evo odgovora: Imadu oni jedno lepo svojstvo: kadgod koji Ministar dođe u Sušak, oni njega uhvate ispod ruke i kažu mu: »Ajte s nama, našoj kući, na ručak!« Ma da su deca jednog čoveka koji je kao »self made man« u početku tucao kamen — tako je počeo njihov pokojni otac svoju karijeru, što mu dabome samo na čast služil — oni vole da izigravaju koljenoviče, aristokrate. I ručkovi se kod njih serviraju u srebrnom servisu, a poslužuju livrejsane sluge. A to imponuje čak našim Ministrima; mi smo seljačka nacija; od seljaka većinom su potekli iz prve ili druge generacije i naši Ministri, pa im gospoštija, makar i lažna, imponuje! Dode, dakle, ovaj ili onaj Ministar u Sušak, Ružići ga ljubazno pozovu k sebi na ručak; gospodska kuća; srebrn servis; livrejsani lakeji. I sve ide kao po loju! Kinezi imaju poslovice: »Ako hoćeš čoveka da pridobiješ i obavežeš, počasti ga dobrim ručkom«. Sasvim tačno! I tako gospoda Ružići sistematski hvataju veze. (Jedan glas sa leve: Može li to u seljačkoj zemlji da bude?) Na žalost, snobovi smo i sve se u nas razvija u znaku snobizma!

Godine 1930 ili 1931 desilo se na primer ovo:

Za vreme režima g. Petra Živkovića bile su, pred izbore, priredene tako zvane Ministarske konferencije. Ministri su obilazili zemlju i držali konferencije.

Došla su četiri Ministra takode u Sušak, i ja sam im organizovao konferenciju. Bili su to Ministri g. g. Boža Maksimović, Demetrović, Preka i dr. Švegl. Došli su u Sušak i održali konferenciju, koja je vrlo lepo uspela. Posle konferencije evo g.g. Ružića, i pozvaše g. g. Ministre sebi na večeru. Pozvaše i mene kao aranžera konferencije. Došli smo na večeru. Ministri, ljudi na putu, osvanuše na večeri u običnim odelima, a g.g. Ružići, jedan i drugi, u frakovima! Pozove me g. Maksimović na stranu i reče mi: »Kakav je ovo manir?! Zna se da smo na putu, i da ne nosimo frakove sa sobom, pa ipak nas domaćini dočekuju u frakovima? Kako mu ovo izgleda?!« Slegnuo sam ramenima, a što i da kažem? I sve ide svojim tokom: srebrn servis, livrejsane sluge, domaćini u frakovima. Ali malo ko šta da govori, za večere i posle crne kafe, jer domaćini u fraku nisu baš vešti u vodenju duhovite, inteligentne konverzacije.

Eto, gospodo, tako se to radi, tako se stiču pozicije. (Vojislav Lazić: Kažite nam nešto o poljoprivredi!) Kolega Laziću, ovakvi detalji, mada i ne spadaju u domen poljoprivrede, dragoceni su, jer objašnjavaju mnogo zlo u našoj zemlji. U ostalom, ja ne bih ni znao da vam pričam, kako se, na primer, upotrebljavaju traktori. Eto tako, g. g. Ružići dade u mogućnost da sednu na grbaču jednom našem kraju, i datamo rade šta hoće. I čine čudes! Desilo se na primer to: Gospoda su imala, u izvesnom momentu, 1932 do 1933 godine računa da budu na dobroj nozi sa Sokolom u Sušaku. I šta su uradili? Jedini pristojan, lep trg u Sušaku nosio je nazvanje „Trg Prestolonaslednika Aleksandra“. Posle smrti Petra Velikog Oslobođioca, taj trg je, sasvim logično, trebalo nazvati „Trg Kralja Aleksandra“. Ali, gospoda Ružići i njima poslušno Gradsko veće u Sušaku dade mu ime „Sokolški trg“, ne bi li time stekli naklonost sušačkih Sokola. A nazvanje „Trg Kralja Aleksandra“ dade jednom neuglednom raskršću koje je dotle nosilo ime „Trg Ante Trumbića“! Na taj način, doveli su u koliziju Kralja Ujedinitelja s gospodinom Antom Trumbićem!

Zašto je to kod nas moglo da prođe, i zašto to još danas nikome ne bode oči? Zato, što u našoj zemlji nema reda i što ljudi koji imaju veze mogu da rade što hoće!

Kad imaš dobre veze, lične veze, ne pita se za tvoje sposobnosti, za tvoj karakter, nego možeš da radiš što god hoćeš!

Ali se u Sušaku zatim desilo i ovo: priložima gradanstva, posle pogibije Kralja Ujedinitelja, podignut je u Sušaku impozantan spomenik Blaženopochivšem Kralju Aleksandru, koji je stajao preko milion dinara, i koji Velikog Ujedinitelja prikazuje kao admirala, koji čvrstom rukom upravlja kormilom Državnog broda. Spomenik je podignut na pomenutom Sokolskom Trgu, ali ne na sredini trga, odakle je slobodan pogled na more (jer je Sušak na moru, i jer lik Ujedinitelja-kormilara treba da ima pogled upravljen na slobodno more) nego na rubu trga, pozadi kuće Gradskog poglavarstva, tako da lik pok. Ujedinitelja upire pogled na neuglednu pozadinu Gradske kuće! Ili uzmite ovaj slučaj: Na užem području Sušaka nemamo historijskih spomenika. Imamo svega jedan jedini nazovi-spomenik koji nas podseća na Austriju i robovanje pod Austrijom. To je jedan povisoki trougani kamen, koji nosi latinski natpis iz vremena Marije Terezije, u kome se kaže da put mimo ovog trougaonika vodi u „litorale hungaricum“, t.j. u — ugarsko primorje!

To je, dakle, jedini trag tude, austrijsko-madarske dominacije kod nas, u Sušaku.

Kad je Italija zauzela, nažalost, naše krajeve, Julijsku Krajinu, ona je sa tog područja uklonila sve spomenike i javne, vidljive, tragove austrijske dominacije, makar ti spomenici imali i umetničku vrednost. Prirodno, ni mi na Jadranu nemamo razloga da ih čuvamo, pogotovu kad se radi o običnom trouglom kamenu, koji nema nikakve umetničke vrednosti. I stvarno, Gradsko veće, na čelu s pomenutim Pretsednikom opštine Đurom Ružićem, zaključilo je da taj trougaonik valja ukloniti, te ga je i uklonilo. Ali, gospodin Ban dr. Viktor Ružić, rođeni brat pretседника sušačke gradske opštine Đure Ružića, naredio je svome bratu, pretседniku opštine: Imaš da vaspоставиш taj kamen! I ono isto veće i taj isti pretседnik opštine, rođeni Banov brat, koji su uklonili neugledan spomenik tude dominacije, morali su da ga opet podignu i vrate na staro mesto, sazdavši mu još velikolepnije podnožje, uz trošak od hiljada, hiljada dinara! Treba li komentara toj pojavi?!

Da spomenem još jednu sušačku aferu koja imade indirektnе veze s resorom poljoprivrede: Zemljišna zajednica u Drazi, na gradskoj periferiji Sušaka, dala je jedan kvadratni metar svoga terena mesnom Sokolskom društvu da na tom kvadratnom metru podigne steg (banderu), kako bi se pred Draškim „Narodnim Domom“ vejao jugoslovenski barjak na dane državnih praznika.

U Drazi, međutim, ima Mačekovaca i Frankovaca, i njima je to krivo, te oni na tome pitanju daju bitku zemljišnoj zajednici. Mobilišu se sve snage sa jedne i druge strane. Saziva se glavna skupština Zemljišne zajednice, povede se borba i Mačekovci su tučeni. Oni imaju svega petnaest glasova na skupštini Zemljišne zajednice, a Jugosloveni, kako se naši unitariste tamo zovu — dobili su preko 90 glasova. Dakle, bitka dobivena za Jugoslovene. Šta se sad dešava? Mačekovci podu do gradskog načelnika, do pretседnika opštine g. Đure Ružića i on naređuje Zemljišnoj zajednici da demontira steg (banderu) i da vrati teren u „prvobitno“ stanje. Ne znači li to služiti separatistima u najjugoslovenskijem hrvatskom gradu?! Završiću s jednom aferom, o kojoj sam već lane govorio: U Sušaku imao je da se gradi „Narodni Dom“. Pretседnik sušačke gradske opštine g. Đura Ružić obvezao se je — kako sam informisan, a držim da su moje informacije tačne; u koliko nisu tačne, neka me demantuju — vis-a-vis Pretседnika Kraljevske Vlade g. dr. Stojadinovića da će da gradi upravo „Narodni Dom“ u Sušaku. Htelo se je naime da to bude jedan „neboder“ u Sušaku, na ulazu u našu državu, koji će na granici vidljivo da ukazuje na veličinu i snagu naše države. Za izgradnju tog Narodnog Doma g. Đuri Ružiću bio je stavljen u izgled povoljan zajam od 10—15 miliona dinara kod Državne hipotekarne banke. Ali, šta je uradio g. Ružić? Sazvao čovek gradsko veće, i ono donese zaključak da se Dom koji se imade podići ne nazove „Narodni“ nego „Hrvatski kulturni dom“. U vezi s tim i takvim zaključkom, došlo je do komplikacija u pitanju pomenutog zajma kod Hipotekarne banke, pa da se ipak dobije zajam, g. Ružić dolazi na ideju da tom Domu, koji se već na veliko gradi, dade nazvanje „Hrvatski Kulturni dom Kralj. Tomislava“. Zašto bi se, kod toga, imala upotrebili baš kratica „Kralj.“? Zato da bi se ova kratica mogla tumačiti

kao „Kralja Tomislava“, ali i „Kraljevića Tomislava“. Kako vidite, gospodo, nema te svetinje, nema tog autoriteta, sa kojom se gospoda Ružići ne bi poigrali, ako to njima ide u račun, ovako ili onako.

I oni to mogu slobodno da rade, jer imadu veza, i jer smo mi, kao država i kao društvo još neorganizovani.

Završujući ovaj moj sumarni kratak prikaz nevolja koje biju moj rodni grad Sušak, ja apelujem na g. Ministra poljoprivrede da učini kraj osvetničkom mahnitaju sušačkog gradskog veterinarara, g. Bahorića, i da pred njim zaštiti interese i čast čestitih privrednika, sušačkih mesarskih obrtnika. Gotovo bih rekao da bi g. Ministar poljoprivrede to morao učiniti, jer to traže interesi države na jednoj eksponiranoj graničnoj tački! (Odobrovanje i pljeskanje u centru i na desnici).

Potpretседnik Radisav Vučetić: Reč ima narodni poslanik g. Branko Dobrosavljević.

Бранко Добросављевић: Господо народни посланици, бацивши један општи поглед на наш државни буџет, који сада претресамо, па онда специјално поглед на буџет Министарства пољопривреде, под том претпоставком да смо у 80% — ако је веровати статистици, земљорадничка држава, доћи ћемо до констатације да је тај сељак и у овом буџету најслабије и најмршавије прошао.

Ја разумем зашто је то тако. У друштву је завладао један менталитет несхватљив, један менталитет безскрупулозни, тако да онај, који је најслабији, који је најнеорганизованији, слабо пролази и да мора слабо проћи.

Ја мислим да ту гро кривице лежи баш на нама посланицима и са левнице и са деснице.

Ту смо сви једнаки. Бусамо се у прса и сви смо за народ. Нароле су ту: народ је извор и утока власти, народ влада, ми смо народни људи, ми имамо народно поверење, али, господо, немамо толико социјалног осећаја, немамо етике ни потребног алтруизма, па да штитимо интересе тога малог човека, озбиљно и стварно. Немац је рекао у једној својој пословици: *Leben und leben lassen!* т. ј. живи и дај живети а ми без разлике на професију грабимо сваки себи. Зато ја велим, није кривица на Краљевској влади, него кривица је и у нашем људском егоизму и што се тај егоизам искоришћује до краја; кривица је у друштву. Ми се од тога греха не можемо еманциповати, док тај сељак не буде мало организованији и просвећенији и док сам то право себи не извојшти, а на нама је да будемо његови истински сарадници.

У досадањем претресу буџета Министарства пољопривреде изговорено је и оног што овде не спада. Ових двадесетак минута, колико имамо право да говоримо по Пословнику, и сувише је кратко време да се спомене и најглавније, уз то, обзиром на 40—50 говорника, који треба да изнесу своје погледе по овом буџету за ово пар сати, настојају да у најширим контурама говорим о нашим најпречим сељачким потребама.

Како се мало посвећује бриге томе сељачком сталежу, сржи државе, срцу нације, само да наведем једну ствар.

Ја ћу узети за пример нешто што је најнужније, што је сељаку најпотребније да може земљу обрађивати без чега уопште не може бити и плодове свога рада уживати. Ми данас у 80% сељач-

кој земљи немамо ни плуга, какав би требало, ни по својој сврси, а ни по својој цени. Обзиром на финансијске прилике код сељака, он га није у стању да купи.

Не може се изградити један тип који би био за целу земљу. Структура земљишта је различита. Један тип плуга треба за Војводину, а други тип плуга у Загорју, Кордуну, Банији, Лици итд. Кроз ранијих пар година уза сва одржавања стручњачких конференција по том питању наших стручњака још ни један тај крај не доби плуг који би му одговарао.

У таквим приликама дође наш сељак да купује исти и не знајући хоће ли му ваљати. Купује од првог трговца или код ковача. Услед тога се у многим случајевима установило да му није за употребу, дакле, велом, није му довољно посвећено пажње. Да му је посвећена пажња и од друштва а не само од Владе, јер не може Влада на све да стигне и све да учини. Она ће иницијативу подупрети и помоћи, она ће свакако настојати да то иде форсирано. Ми у једној земљорадничкој земљи немамо ни једне комисије ни установе, која би могла сва оруђа потребна земљораднику стручно да прегледа пре но што дођу до употребе и која би онемогућила трговцима спекулисање и материјално оштећавање сељака. Ту тражимо интервенцију компетентних.

Није то набачено само онако. Ми знамо да смо увезли тага оруђа — стројева из иностранства — и шта се показало? Показало се то да су многи стројеви неупотребљиви, да нису за наше прилике, и отишло је све скупа у старо гвожђе. Ово је један озбиљан проблем о којем треба да се води рачуна и оно што је нужно учини. Не можемо одједанпут све ово што имамо изабаци и увести нове справе, него треба све експериментално испробати пре набавке односног строја. Данас, поред савремене технике, морамо констатовати ту жалосну чињеницу да имамо — ако су статистички подаци тачни — око више стотина хиљада дрвених плугова. Шта то значи не треба посебно истицати. Велики минус само за сељака.

Ето, толико обзиром на дозвољено време о тој тако важној ствари за земљораднике.

Господо народни посланици, дозволите ми да бацим поглед на једну ствар о којој свакако треба да поведемо рачуна. Опет се позивам на статистику. Ако је истина да у овој земљи имаде преко 70% малих поседника са 2 до 3 јутра земље, онда до чега морамо доћи? Морамо доћи до тога да то више нису селаци, то су обични пољопривредни радници, који са та два до три јутра земље, уз најрационалнију обраду, уз најскромнији свој живот, не могу живети, и добивамо један сељачки пролетаријат који је много заосталији, који је у много тежем положају, који је много неизразитији, од варошког радничког пролетаријата и кога су немачки социолози убројили у такозвани лумпен пролетаријат. То је радништво које се предало лаком и неуредном животу а уједно нераду. Узмимо, уз то, да је код нас паталитет велики, и да смо се ми од 1918 године до данас за 3 милиона душа повећали, што нас треба као националне људе да обрадује и да весели, стога би нам била дужност, да мислимо куда ће тај наш подмладак. Да је остала она добра коњунктура и да су остале оне добре прилике из 1922 и 1923 године и даље када су се земљораднички производи онако до-

бро уновчавали, живот нашега сељака и домаћина данас би, и поред свега тога, био тежи просто зато, што данас тај исти сељак има да издржава осам до девет душа, док је онда имао, рецимо, да издржава само пет или шест. Ако о томе не водимо рачуна, ми ћемо у догледном времену — и ми старији којима Бог даде живота — дочекати једну социјалну револуцију. На малом поседу, на коме данас живи пет до шест душа, за десет или двадесет година живеће 10 душа. Ако се прилике не поправе, ако се посед сељаков не повећа идемо ка социјалној пертурбацији, која ће нам бити непожељна, ако се на време не постарамо да земљишни посед сељаков повећамо. Те пертурбације могле би бити кобне и штетне за друштво и државу и за нас све скупа. Статистике рецимо претерују, али нека је пола истина од тога што оне кажу онда се са тим проблемом морамо бавити. Статистика каже да око двадесетак хиљада породица држи преко 7 милиона зиратног земљишта, а 5% власника земље да држе половину обрадивог земљишта, дочим више од 70% сељака живи на два до три хектара земље са својим породицама.

По моме уверењу, о том би требало озбиљно мислити и благовремено приступити спровођењу једне нове аграрне реформе. Ова која се спроводи и која је ваљда у коначној ликвидацији, није донела оно што треба. Видимо да и до данас питање добровољаца није решено. Видимо да та колонизација није проведена и ако је држава дужна била да то већ једном ликвидира. То није грех ове Владе, него свих влада које су до сада биле. Питање аграрне реформе није решено праведно у интересу сељака и малог човека. Земља не расте и не множи се. Ми немамо расположиве земље одакле би могли дати и разделити земљу људима који је немају. Једино би се до те земље могло доћи ако би се приступило исушивању, ако би се приступило амелиоризацији итд. итд. Такви радови ће се извађати али ми морамо знати и то, господо, да све то скупа неће бити dostatно, него би требало приступити реформи, где би држава интервенисала и расподелу земљишних поседа поставити на другу основу. Ја велом ово је само набачено а у блиској будућности свакако актуелно, нарочито обзиром на наш прираст сеоског пучанства.

Северо Америчке Државе пре 100 и више година имале су 90% становништва које се бавило земљорадњом. Данас тамо имате свега 20% становништва које се бави земљорадњом. Хоћемо ли и ми бити у тој прилици да наш вишак сељачког света запослимо на другој страни, рецимо у нашој индустрији. Јавни радови, то је питање са којим се не може више ићи у бесконачност. Долази у обзир озбиљно само индустрија а претерана индустрија нема смисла јер око нас пуно је индустријских земаља. Поновно акцентирам да благовремено о овоме озбиљно поведемо рачуна.

Наша стремљена морала би ићи за тим да се сељаку свакако осигурамо бољи живот. Ја сам свештеник у једном сиромашном крају и знам како тај сељак живи. Знам да тај сељак нема ни постоље, нема ни школе, нема ни цесте, знам да живи једним најскромнијим животом, да му је доста, толико је скроман, како ми Личани или Кордунаши кажемо, осолене паленте, мамаљуге, како ли се то овде зове. (Један глас: Качамак!) Дакле,

како ви кажете, качамака, па је наша дужност да томе сељаку свакако осигурамо бољи живот.

Човек од мотике морао би постати један индигентан грађанин, са савременим и, према својим приликама, потребним стандардом живота. То би била сва наша стремљења. То зависи од свију нас, и од левице и од деснице. То су питања веома важна. Мали човек од увек тешко живи. Зато имамо ове оволике пертурбације у свету. Па да не би све то и нас постигло, апелирам да на тој њиви сложено сви засучемо рукаве и сложено порадимо, како Краљевска влада, тако и ми посланици. Онда ћемо се своме народу одужити.

Ја знам да сељак има и својих мана, да много пута троши пуно око крштења, свадбе, око упокоја, о славама. Ја нисам за то да се свега тога лише. Сељак све то нека има, али и у свакој ствари нека има меру, па тако и у тој. Много пута ту меру преврши.

Знам да живи у тешким приликама, као што и сви знате. Није само до њега кривица него опште до друштва и свих нас. Ја завршавам, да благовремено и остала господа која су се јавила за реч кажув своје мишљење о овом, по мом мишљењу, најважнијем, иако не тако најжалост третираном ресору и дају своје сугестије. Обзиром на све ово што сам изнео, не бацајте кривицу на Владу него на нас све скупа и верујте да ћемо се сви потрудити да тог нашег сељака полигнемо, да му осигурамо бољи живот, изјављујем да ћу гласати за овај буџет. (Одобравање и пљескање у центру и на десници).

Potpredsednik Radisav Vučetić: Има реč и име групе Jugoslovenskog kluba г. Milan Kurilić.

Милан Курилић: Господо народни посланици, оно што сам данас код ресора Министарства унутрашњих послова рекао: да изићи на ову говорницу значи то исто што и млатити празну сламу, понављам и сада. Кажем то због тога што сам лане, можда у исто време, са овог истог места и у присуству истог г. Министра давао врло згодне и корисне сугестије и покретао једно витално питање о коме ћу сад да говорим. Истина, давана су ми лепа обећања, али, хвала Богу, до данас је све то остало само лабудова песма.

Ја ћу, господо, вечерашњу прилику да искористим и да говорим о нашим добровољцима. О томе питању сам и лане говорио. И пре него што сам о том питању говорио ја сам био код г. Министра Станковића у његовом кабинету. Г. Станковић ме је, морам лојално признати, врло лепо примио и како ми је дао нека обавештења ја сам био, испуњен надом да ће 150 добровољаца и усташа у мом срезу који нису добили своје право бити у најкраћем времену задовољени. То је било лане. Господо, дошла је и друга буџетска дебата и ми видимо да се пева иста песма, да се питање добровољачке уредбе и сала налази пред министарским финансијским комитетом у истом стадијуму где је било и лањске године и да ништа по том питању није решавано.

Ја ћу, господо, морати да учиним једну напомену. Све земље које су учествовале у светском рату, све су оне то питање решиле, све до последње. Ниједна није оставила то питање нерешено. Изгледа, наша земља чека сада док последњи добровољац умре па да се тек онда то питање дефинитивно реши и скине са дневног реда. Ја са овог места, господо, тврдим да ниједна држава, ниједна нација, нема права на независан и самосталан живот која своје заслужне људе не цени и не испуњава њихова стечена права. (Александар Дачић: Треба мислити и на ратнике сељакел!) Ја говорим о свима онима чије законско право није испуњено.

Господо, да вам још једну страшнију ствар испричам. Ја сам пре извесног времена обилазио извесне колоније добровољаца који су се на мој позив одазвали и ушли у добровољце, ишао сам да видим како живе. И знате ли шта сам нашао? Ја ћу то овде јавно да жигошем. Ту сам чуо и речено ми је да је то тачно да је један мој колега из владине већине, посланик, мислим новосадског среза, на једном збору или конференцији негде у Бачком Петровцу међу Немцима казао за ове добровољце: Они су дошли на вашу деловину, — те цигане треба најурити!

Ја ћу вам сад изнети један конкретан случај шта је један средњи начелник рекао. Он се зове Јаковљевић. Њему су дошла два добровољца, и то један од њих за кога знам да је за време рата учинио врло значајну услугу Врховној српској команди, он је претходно био написао тестамент, пре него што је прешао границу и извршио поверени задатак. Томе је добровољцу средњи начелник рекао: па шта ви хоћете, цигани, губите се одакле сте дошли!

Ја мислим, господо, да би требало и једног и другог обесити за овакав поступак. Зар да се овако говори људима који нису тражили земљу кад су се борили, већ је сада траже по њвжли да је ову копају, да се муче, да имају хлеба за себе и своју породицу.

Господо, обећан је Панчевачки рит. И то питање виси о коњу. Кад питамо, зашто се не дели панчевачки рит, одговара нам се јунако лаконски: није довољно обезбеђен, није заштићен! Па добро, ми ту песму непрестано чујемо, обезбедите га, поделите га, боље је дати добровољцима него да овако лежи.

Ја сам са страхом прегледао ову добровољачку уредбу и ја знам да ће до ње тешко доћи већ ако ови избори не натерају владу да ово питање реши. (Александар Дачић: И сељака треба задовољити!) Ама, стани, треба прво ове ратнике, носиоце Карађорђевих звезда.

Ја ћу Вам поменути г. Министре, још једну ствар за коју не знам да ли она спада у Ваш ресор или у ресор Министарства војске, то је односно продужења добровољачких уверења. (Један глас: То припала војсци!) Свеједно, све је то уско везано. Чини ми се да има један рок и мислим да је то јуна месеца.

Дакле, то су те сугестије, то је то што је најважније. Ја сам о томе говорио и лане, г. Министре, и Ви сте, колико се сећам, а и Ваши начелници врло лепо прихватили моје идеје као оригиналне да се неколико младића пошаље у Јужне крајеве где успева јужно воће, поврће и цвеће за које ми дајемо толико новаца иностранству. Па и то питање треба да се реши. Нека се пошаље неколико младића којима дати нарочиту потпору за рад. Ја сам и по овом питању дао још лане моје сугестије, а нарочито по питању овог патолошког завода који постоји у Сарајеву у Земаљском музеју и који се бави испитивањем болести на поврху, житију, дувачу и другим биљкама, а код нас се појављује код

трешања и другог воћа. Ја сам дао све те моје сугестије написане господи стенографима да се то отштампа али је то остало мртво слово на хартији. И ако се господин Министар интересује тиме, он може све то да нађе у Стенографским белешкама.

Пошто, господе, наше уважено Претседништво жели да се убрза поступак и да ово Министарство буде готово још вечерас, то ја завршујем свој говор и изјављујем да ћу са свих разлога које сам навео гласати против овог буџета. (Одобравање и плескање на левици).

Potpredsednik Radisav Vučetić: Има реč народни посланик г. Александар Лазаревић.

Александар Лазаревић: Господе народни посланици, из цифара које нам показује буџет Министарства пољопривреде, види се да се господин Министар пољопривреде, као ресорни Министар, није заузео у оној мери колико је требао да се заузме за сељака. Ово је требао господин Министар да учини у толико пре, што је и он сам поседник великог броја јутара земље и што и он зна да сељаку без помоћи и без стварне помоћи у кредиту нема спаса. Од 12.180.000.000 динара колико износи државни буџет, господин Министар пољопривреде успео је да за сељака и сељачки народ одвоји свега 126.000.000 динара. А од 1.250.000.000 динара колико је овогодишње повећање целокупног буџета веће од прошлогодишњег од те суме, успео је да узме за сељака свега 16.000.000 динара. Кад се зна да овај буџет расхода једним великим делом иде на бирократију, као што баш сад добио мој колега, а да је тако види се што је у овај буџет увучена и Класна лутрија која апсорбује и умањује овај буџет за 18.000.000 динара, те, према томе, како нам је претставио буџет господин Министар, он чак не износи ни ову суму од 126.000.000 динара него минус још 18.000.000, колико је предвиђено за расхода Класне лутрије. Ми знамо, господе, да у Државној класној лутрији, постоје извесна господо која уживају нарочите привилегије, добијају велике дневнице, примају масне тантијеме, наплаћују путне трошкове, а знамо да сви ови расходи Класне лутрије не иду на народну привреду, него иду на лично богаћење и личне користи разних привилегисаних лица.

И кад се, господе народни посланици, на ту главну грану народне привреде не обраћа довољно пажње онда нам није ништа чудно што ни остале ствари нису на своме месту. Смишљена и разумна планска привреда воли ка општем благостању, а ова пак воли ка благостању појединаца.

Господе народни посланици, нашем сељаку мора се обезбедити да својим поштеним радом створи себи удобнији живот. Ви врло добро знате, господе, да је наш сељак презадужен и да у данашњем времену наш сељак не ужива кредит, а то су две најтеже болке које тиште нашега сељака, и те болке треба што пре и што хитније лечити. Влада тврди да је то питање раздужења сељака решила. Ја, господе, напротив тврдим, да то питање није ни у колико решено. Сељацима се и данас наплаћују неплаћени анuitети силом власти, а то значи да су сељаци и поред владине уредбе остали у тешком, а можда у још тежем стању. Сељаци су добили од лошијих, од мање опасних поверилаца, опасније повериоце: приватне повериоце заменили су државни, заменила је Привилегована аграрна банка, која нема никаквог обзира према сељачким

дужницима. Раније, док овом уредбом није било решено питање о раздужењу сељака, сељак је имао законску заштиту према приватним заводима, сељак је могао, по § 471 да заштити најпотребнији минимум, — оно што му је потребно за егзистенцију, оно што му је потребно за опстанак. Данас, пак, кад су ови дугови сељачки прешли на Привилеговану аграрну банку, овај законски пропис је укинут за Привилеговану аграрну банку. А ја вас сада питам, господе народни посланици, да ли је овим решено питање сељачких дугова? То питање није ни у колико решено. Сељак је уредбом о раздужењу само погоршан положај.

Поред свега тога што је сељак остао нераздужен, он је данас остао и без икаквог кредита. А кредит је за сељака једно животно питање, јер сељаку без кредита у пољопривреди у опште нема живота. Ми сви добро знамо да је пољопривредни инвентар скуп, да је оптерећен великом царином и да надлежни нису учинили ништа у томе правцу да ову парину смање.

Оваква каква је, наша пољопривреда данас у опште није рентабилна. Сељак ради од јутра до мрака, ради преко целе године и на крају крајева, у јесен, кад треба да сабере плодове свога рада, он види да нема никакве користи. Корист од сељачког рада имају једино они посредници који не знају за сељачку мук и као што смо то прошлога пута чули од самога Министра, видимо, да највећу корист има „Призад“, који је зарадио преко 100 милиона динара на сељачким леђима, на сељачкој муци и на сељачком зноју.

Господе народни посланици, наш сељак има још једну незгодну, — кад говорим о сељаку увек мислим на Шумадију, јер познајем тамошњи сељачки народ, а и ја сам сам сељачки син — наша Шумадија, господе народни посланици, постаје пренасељена. Наша Шумадија данас нема више довољно обрадиве земље. Једна породица пре тридесет година могла је да живи на једном комплексу од пет хектара обрадиве земље, а данас на том истом комплексу треба да живе пет породица, пет потомака пове породице. Питам ја вас, господе посланици, да ли могу данас пет породица живети на пет хектара земље? Ето, због тога се појавио вишак радне снаге на селу, а тај вишак мора да одлази у варош и тамо ствара пролетаријат, ствара бескућнике и ствара се све оно, што не би требало да буде, ствара се незадовољство у нашој држави. Аграрна реформа требала би о томе да поведе рачуна и не само да се брине о добровољцима, као што је мој предговорник говорио, него би аграрна реформа требала и морала да поведе рачуна о свима ратницима ове земље. У Шумадији добровољаца нема, али у Шумадији живи све сам ратник који је дао све што је био дужан дати за своју отаџбину. Зато би требало наше законодавство реформисати и вршити расељавање и насељавање свих ратника земљорадника где оно може да се врши, а нарочито становништва у Шумадији.

Ја сам још хтео да скренем господину Министру пажњу, да поведе рачуна и о пољопривредним референтима, у колико може да поведе, јер колико сам могао да приметим, пољопривредни референти који су дужни да излазе свакодневно на терен, да буду у непосредном додиру са сељацима, да сељаци поучавају пољопривредним пословима, ја их видим, на другоме послу, ја их видим како агитују за владајућу партију. Истина, они пу-

тују врло често од села до села, али ради своје дијурне и свога лично материјалног богаћења.

Исти је случај и са среским ветеринарима. Народ сељачки види да се ветеринари богате, да примају велике дневнице, али да сељачки народ од тих ветеринара врло мало има користи.

Господине Министре, нико не може осетити бол докле га на себи самом не осети. Иако ја нисам сељак, а оно отац ми је био сељак и мени је оставио једно мало имање у селу Шаторњи, које сам обрађујем. Ту имам мало стоке, па сам пре неки дан морао да одведем ветеринара да ми шприца свиње. И том приликом ветеринар ми је наплатио за шприцање осам маторих свиња и 17 прасади 553 динара, а ја сам платио још 100 динара за подвоз. За мене лично можда, то и није много, али за једног сиротог сељака је много. Поред заразе на моме имању појавила се је и у околини, па су неки сељаци тражили да се и њима шприцају свиње. Али пошто им је ветеринар поставио исти услов, они су од тога одустали, јер нису могли да плате толико колико сам ја платио, па нису ни цепили свиње. Ја, господине Министре, верујем да је тај ветеринар наплатио исправно и по закону. Знам да је серум скуп, а уз то има право и на дијурну итд. Али ја Вас питам, господине Министре, да ли може један сељак на осам свиња и 17 прасади да плати 653 динара, односно да жртвује 7 прасади да би могао да спасе осамнајест комада свиња. Стога ја сматрам да би требало о томе повести рачуна да се створи могућност сељаку да стоку лечи бесплатно. Истина, ветеринар каже да може општина у сваком случају извести актом начелство, а ово бановину и да се једним заобилазним путем добије бесплатно лечење, али док се то воза по канцеларијама и док дође одоше све свиње. Стога би требало ту администрацију упростити да се то ради мало брже и да сељак од тога има стварне користи.

Хтео сам господину Министру да скренем пажњу још на једну ствар. Приликом расподеле стоке, приликом додељивања новчане помоћи за сушилице и друге пољопривредне ствари од стране бановине или Министарства, не води се рачуна о социјалној правди коме то треба дати, него се то све ради на једној партијској основи, ту се партиске организације питају коме треба дати бика, коме вепра или друго шта. Трбало би урадити да се бар у овим стварима не поступа партизански. Ја верујем, господине Министре, да Ви можда за ово и не знате, али то раде срески начелници, који су под непосредним надзором Министра полиције. Они врше ту расподелу. Али пошто су пољопривредни референти под вашом контролом или бановинском, свеједно, то би ви требали да се споразумете са бановином и да издате наређење да се то бар у будуће тако не чини.

Још један предлог, господине Министре, желео бих да Вам упутим. Ви знате да сам ја претставник среза на коме капље Краљева стреја. Ви знате да у Топола долазе многи страни претставници и да Топола као таква треба да буде мало репрезентативнија. Топола од Карађорђа до данас, може се казати, да од државе ништа није добила. Оно што је урађено на Опленцу, то су урадили наши велики Краљеви који на њему мирно почивају, али Топола која лежи у подножју гордог Опленца до данас у погледу улепшавања од државе није добила ништа. Улице су јој запуштене. Нема ни неких кул-

турних грађевина, па сам хтео, господине Министре, да Вам предложим, да Ви од Ваше стране учините код Краљевске владе, да се у Тополи подигне једна пољопривредна школа. У целој ужој Шумадији, господине Министре, нема ни једне пољопривредне школе, ни једне! Па баш би било згодно с обзиром да је Топола центар уже Шумадије, било би згодно да се ту подигне једна пољопривредна школа ратарско-воћарска. Поред тога што би то била репрезентативна зграда, то би био још један леп расадник добрих пољопривредних радника за целу Шумадију.

У Тополи постоји један леп воћни расадник, али пошто је Шумадија исто толико и виноградарски крај, ја бих предложио господину Министру да издејствује код бановине, пошто је то бановински расадник, да Топола има поред тога воћарског расадника и један лозни расадник.

Ја бих од свег срца за овај буџет гласао, када бих био уверен да ће овај буџет колико толико користити нашем сељаку, али пошто унапред знам да наш сељак никакве користи неће имати од овога буџета, то ћу гласати против овог буџета. (Плескање и одобравање на левици).

Potpredsednik Radisav Vučetić: Reč ima narodni poslanik g. Simo Marjanac.

Симо Марјанац: Господо народни посланици, јавио сам се за реч код ресора Министарства пољопривреде зато, да замолим господина Министра да што више пажње посвети унапређењу сточарства у моме срезу, кога имам част претстављати, а то је Срез Јајачки.

Господо народни посланици, мој срез је претежно сточарски срез, па се указује потреба за бољом пасмином коња и говеда. Још за време Светскога рата све што је било бољих коња све је отерала ондашња аустриска власт тако да је оно што је остало, све остало слабије, тако да су се коњи уопште досада потпуно дегенерисали.

Напомињем, господо, да се у моме срезу до сада врло слабо водило рачуна о унапређењу коњарства а тако исто и говедарства, па бих молио господина Министра да у овој години посвети мало више пажње моме срезу и да му додели већи кредит, нарочито за куповину добрих пастуха и бикова монтофонаца, који код нас добро успевају, али само пунокрвних монтофонаца, а не полукрвних који се обично по мало додељују и који су показали врло слабе резултате.

Господине Министре, у моме срезу влада већ дуго година антракс — црни пришт, тако да стока гине, па је исто тако било и много људских жртава од њега, зато што једу месо од угинуле стоке од црнога пришта, па Вас молим, господине Министре, да у овој години одредите један извештај кредит да би се могао набавити серум, како би се сва стока могла пелцовати и томе злу могло стати на пут. Мој марвени лекар је досада у више крајева убризгавао те инјекције противу поменутог пришта и онде где су употребљене показао се успех. Али у оним крајевима где стока није пелцована, она нагло липсава и зараза се шири у читавом срезу. Једном сељаку Јоси Медићу угинуло је 30 крава и телад, а тако исто многим другим породицама угинуло је око 5, 6 па и око 10 комада разне стоке као, на пример, коња, говеда, а о ситној стоци и да не говоримо, јер ње има у великом броју. Дакле, ја молим господина Министра пољо-

привреде да неизоставно посвети пажњу моме срезу да би се једанпут овом злу, које се појавило у мом срезу, стане на пут, тим пре што ће се моћи пелцовати стока како у једном делу мога среза, тако уопште у целом моме срезу.

Господо народни посланици, не могу да пропустим ову прилику, а да се не дотакнем питања о раздужењу нашега сељака. Много се говорило да је пола дуга сељаку отписано а сељак када чује и види шта му се све тражи, а зна шта је пре био дужан, онда он види да му се дупло више тражи, уместо половине мање, како је то у Уредби речено. Држава је заиста, господо, преузела једну четвртину, како је у Уредби речено, али на жалост банке до сада нису ништа учиниле. На пример, имамо овакав случај: Пошто су све менице биле напуштене, а највише када је 20 априла 1932 године која је година била једна од најбеднијих и најгладнијих година у животу, изашла Уредба о томе да каматна стопа не сме бити већа од 10%, банке нису хтеле да поштују ту Уредбу и да наплаћају 10% камате, већ су кад би сељаци дошли да регулишу своје менице тражиле 30%. Како година, као што казах, није била тако родна, многи и многи сељаци нису могли да одговарају својим обавезама, јер им је тражено више него што је у Уредби било предвиђено, а неки, који су могли, нису ни хтели зато, што нису поштовали Уредбу и поступали према њој.

Како је злогласна Уредба ондашњег Министра правде г. Којића из године 1934 гласила: да ће онај, ко не регулише своја потраживања код банака, изгубити право заштите, — поштени сељак је пожурио да регулише своје обавезе а, ево, шта му се догодило. Банке су протестирали преко адвоката и оптужиле га, грунтовно се осигурале, тако да су направиле стотину чуда и трошкова, и кад су регулисали своје обавезе, они су им све то прикачили главници, тако да им је дуг предвостручен, а негде и утростручен.

Аграрна банка затражила је од свију банака по срезовима све дугове сељачке, међутим, није се нашла контрола, која би могла преконтролисати све те дугове и утврдити колико су на име камате узимале и на какав су начин сељака плаћали.

Ја молим Господина Министра, а апелујем и на Краљевску владу, да се овој неправди стане на крај, и ако би се контролисало, као што би требало, онда би се видело, да има много сељака, који су се раздужили, а имало би и доста дужника, којима би требало вратити новац, јер су свој дуг и преплатили са каматама од 40—50% које су им неке банке наплаћивале. Банке од својих паранису ништа жртвовале сем што су жртвовале, што су им празне банке и што више нема сељака по банкама да их плаћају и деру до коже, а то им је неизлечива рак-рана. Кад се помисли, како им је посао нишао добро, а сада празне гледају банке, ја мислим да је то Божја казна, као што стара пословица каже: „мораш како хоћеш, али нећеш докле хоћеш“. Нек сад раде без сељака а камата од 40%, алал им било од нас сељака!

Верујем у ову Владу и Господина Министра, да ће ове моје сугестије узети у разматрање и гласају за овај буџет. (Пљескање на десници).

Potpredsednik Franjo Markić: Reč ima narodni poslanik g. dr. Živojin Popović.

Др. Живојин Поповић: Господо народни посланици, ми сви добро знамо, да наша пољопривреда ангажује, па, дакле, требало би и да збрине 8/10 од целокупног нашег народног живља. Па кад је тако, онда би требало свака влада на првом месту да се истински и брижно постара о томе највећем нашем сталежу.

Да видимо сада, господо, поводом овога ресора Министарства привреде, како се ова Влада стара о томе нашем поштену и трудољубиву земљораднику.

Господо народни посланици, наш земљораднички живаљ чак и у најбогатијим крајевима живи доста бедно и оскудно. Дозволите ми да погледам прилике нашег земљорадника кроз призму моје покрајине. Велико Поморавље, одакле сам, сматра се за један од најбогатијих крајева наше предратне Србије, па да видимо, како се живи у томе „богатом и благословеном крају.“ На првом месту, господо народни посланици, ено Велике Мораве, где се у току ове године већ по шести пут излива из свога тока и дави тамошњи живаљ и домове оних густо начичканих села на њеним обалама. Више стотина хиљада хектара земље скоро преко целе године биле су под водом. И можете сами себи да претставите, какве могу да буду здравствене прилике у тим селима, која су поплављена. Туберкулоза бесни у тим крајевима у највећем степену; тифус је скоро стална појава у тим селима, крај других заразних, инфективних болести. С друге стране, поред тих ненакнадивих и неисплативих губитака у људству, огромна је материјална штета у привредном погледу, јер, као што рекох, стотине хиљада хектара скоро је увек поплавно, и скоро увек њихов допринос долази у дубиозу: шта ће бити са уложеним трудом и баченим семеном? И тако из године у годину дешава се, тако бива од памтивека, од када смо дошли као Јужни Словени у те крајеве и засели их.

Узмите само колику су штету нанеле последње зимске поплаве. Скоро сто хиљада хектара земље било је засађено пшеницом и другим озимим житом и све је то, господо, упропаћено. Са својим друговима из Поморавља обратио сам се пре годину дана за помоћ томе живљу и преко г. Претседника Народне скупштине и преко г. Министра социјалне политике, и могу да вам изјавим да до данас нисмо удостојени никаквим одговором а о помоћи и да не говорим.

Господо народни посланици, како из здравствених, тако и из привредних разлога, било би већ крајње време да се предузме регулација тока Велике Мораве. На првом месту, док се не предузму ти колосални и важни радови, требало би предузети да се одмах ова села, која су скоро сваке године поплављена бар једанпут или двапут, да се сва та села преместе у најближе пределе, који нису изложени поплавама а који иначе испуњавају друге услове за насеља. На другој страни, разуме се, треба одмах предузети једно рационално и планско регулисање тока Мораве. Ви сте могли да запазите, господо, од колике је важности такав један проблем. Баш у владином листу, у „Времену“, пре неколико дана могло је да се прочита, да су се најпозванији стручњаци за та питања, чланови Удружења инжењера хидротехнике, сложили у томе да је крајње време да се предузме регулација наших река, које плаве велики број села и велики део зиратне земље. На-

рочито су истакли питање регулације баш Велике Мораве... (Министар пољопривреде Светозар Станковић: То је надлежност г. Министра грађевина!) Знам, али штета, коју наноси та вода, она спада у Ваш ресор, г. Министре, и Ваша је дужност да се Ви заузме код г. Министра грађевина да он спроведе потребне радове... (Министар пољопривреде Светозар Станковић: Штета је што је хидротехника струка одвојена од пољопривреде!) Увек се појављује та наша проклета надлежност. Нико се не осећа надлежним, а за то време у селима крај Мораве бесни туберкулоза и тифус. И сада ме болно дира један случај од пре недељу дана. Тада су ми довели једну девојку која је била румена као ружа и ја сам мислио да је она потпуно здрава, али кад сам ослушнуо ја сам чуо и каверне и све друго. Само лекар може то да види и зато сам истакао да се не слажем са Вама да ова ствар не спада у Ваш ресор; ја мислим да би требало да Ви по овом питању порадите код г. Министра грађевина. Немам иначе прилике да о овоме говорим и нећу да замарам цео овај Дом и да говорим приликом сваког ресора, а Ви видите да су овде изношена многа питања која нису у вези са стручним ресорима, па сматрам да могу говорити о стварима које немају и директне везе са Вашим ресором.

Истакао сам већ од колике је важности у здравственом и привредном погледу да се ток Мораве регулише. Исушивањем великих мочвара и баруштина, добила би се велики комплекси најбоље зиратне земље, а са друге стране, добило би се врло много и у здравственом погледу.

Господо народи посланици, скоро целокупно становништво у Поморављу бави се првенствено пољопривредом, изузимајући неколико места где има нешто мало ситне трговине. Највише је развијена земљорадња. Онда долази сточарство на огранцима планина. Ту је донекле развијено и виноградарство као и воћарство. У погледу земљорадње ја ћу одмах да истакнем да ми поглавито тамо гајимо кукуруз а онда пшеницу. Што се тиче кукуруза до данас није ништа урађено да се путем селекционирања и одабирања дође до једног типичног, изразито нашег кукуруза. Мени је врло добро познато да су Американци путем селектирања кукуруза дотерали дотле, да просечно од једног стабла добија два до три клипа. Замислите колики би допринос био код нас у Поморављу, где су иначе повољни услови за поставање селектирања кукуруза.

Тамо има врло великих имања, као што је бановинско добро Добричево, али се на селектирање кукуруза и не мисли. Ми смо додуше имали једну селекциону станицу за пшеницу, која је пре 8 до 9 година отпочела рад на бановинском добру Добричеву, недалеко од Туприје, па је пре 3 до 4 године премештена код Крушевца. Она је почела да раздаје селектирано семе за пшеницу пре годину дана и то у малој мери, а поглавито је раздавала то селектирано семе прошле јесени. Но и ту одмах сусрећемо једну болесну и жалосну појаву у раду ове Владе. У место да та селектирана пшеница буде раздавана земљорадницима бар за 30 до 50% од пијачне цене, ако не чак и бесплатно, ова Влада и ЈРЗ наредили су па је та пшеница била искључиво продавана, — ја подвлачим реч продавана, — за 20 до 25% скупље од пијачне цене пшенице. Јер док је пијачна цена пшенице била око

180 динара, дотле је та пшеница била продавана земљорадницима за семе по цени од 220 до 230 динара. Подвукао сам реч продавана, јер није било дозвољено чак ни то, као што се увек практикује да се та пшеница добије бар заменом. А да би ствар била још жалоснија, Влада је наредила па је велика количина те селектиране пшенице била продана трговцима и млинарима чак и испод пијачне цене. Ето, господо, јасног примера како ова Влада мало води рачуна о нашем сиромашном али вредном земљораднику!

Господо, у погледу сточарства такође није ништа урађено, да дођемо, путем разумног одабирања, до оплемењене, изразито наше стоке која би стопроцентно била привикнута на наше поднебље. У том погледу су нас претекла браћа Бугари. Они су већ дошли путем селекције до свог домаћег говечета и до своје домаће краве, која даје одличан квалитет млека и отпорна је према туберкулози. Познато је да краве и приплодна грла говеди, које ми скупо платимо и доведемо из туђине, када дођу под наше поднебље скоро увек и брзо оболе од туберкулозе и дегенеришу се. То не би био случај са нашим домаћим селективаним говечетом. За народно здравље је од велике важности да су краве, које нам дају млеко, здраве и да нису оболеле од туберкулозе. Само у том случају може да се препоручује обилна употреба путера као пресне тј. неварене хране, што је иначе од великог значаја по човечији организам и здравље.

Исти такав случај је и са нашом овцом. Ми, нажалост, у Поморављу имамо једну чувену и познату фабрику штофова браће Теокаревић, али, сем оних запослених радника, друге користи немамо, јер вуна, која је тамо потребна, доноси се из иностранства.

Господо, ми смо могли путем паметне селекције наших оваца да дођемо до једног типа овце, која би била корисна не само за бољи допринос млека, него и за вуну.

У погледу воћарства и живинарства такође ништа није урађено. Постоје расадници, али се и ту лутало и ми, после толико година од нашег ослобођења, не можемо још да утврдимо, које је воће, које најбоље може да успева у Поморављу и зато је допринос наших произвођача веома мали, скоро ништаван. Ми имамо огранке планина које прате долину Мораве и ту је доста развијено виноградарство. Поред једне винске задруге у Поморављу, која је показала добре резултате, било би потребно још неколико задруга, али иако је г. Министар предвиђао и предвиђа суму од 4 милиона динара у ту сврху, изгледа, да се из партиских разлога, зато што се Поморавље није одазвало Јерези, не додељује та помоћ.

Господо, велико Поморавље је пренасељено и та пренасељеност је из године у годину све већа, благодарем добром наталитету нашег народа. Али та пренасељеност довела је, с једне стране, до великог осиромашења нашег народа, а, с друге стране, до пролетаризације на селу. Један велики проценат, можда 20—30%, толико је осиромашно, да је остао без игде ичега, да је потпуно пролетаризован.

Ја сам у прошлој буџетској дебати напоменуо да би нашим осиромашеним земљорадницима могли да помогнемо путем задругарства, али се за пролетаризованог земљорадника питамо, како да

он буде запослен. Прилике су у Поморављу веома повољне за развој индустрије као можда нигде у Југославији, јер имамо железничку пругу нормалног колосека, пругу узаног колосека, имамо велику водену снагу и Поморавље лежи у једном великом басену каменог угља, једном речју, сви су услови ту, али индустрија не само да се не развија него је и умртвљена. И тако ми стојимо пред тешким проблемом, кућа ћемо са нашим незбринутим радницима из села. Исто тако је незбринут и у тешком стању онај осиромашени земљорадник, јер је препуштен самом себи и неупућен. Што се тиче нашег осиромашеног земљорадника, ако би се процентуално прорачунало, ту би стање стајало овако: 80% земљорадника тако је осиромашило да немају више од 10—15 ари на 2—3 хектара зиратне земље; 10% има око 5 хектара; 2—3% 10—15 хектара, а оне који имају преко 20 хектара могао бих вам на прсте избројати. Дакле, ако узмете у обзир ту статистику, видите да је гро наших земљорадничких породица потпуно осиромашило. А, господо, народни посланици, сиротиња је извор сваке беде и невоље: нездрави станови, недовољна исхрана, слаба просвећеност, све то чини да се наш човек на селу нагло дегенерише, како телесно тако и морално. Морамо бити свесни, да без здравог и напредног сељачког дома не можемо имати солидну и снажну државу. Треба учинити све да се прилике нашег земљорадника поправе и да се њему живот на селу олакша. А како ће, господо, ова банкарска Влада да поправи стање нашег земљорадника. Да узмемо у обзир шта је урадила са раздужењем земљорадника.

То вам је најбоље приказао мој предговорник, који припада вашој већини, и наш сиромашни земљорадник је то најбоље осетио приликом исплаћивања првог и другог ануитета. Егзекутори су се размилели по селима, добоши грме на све стране и тако је он осетио како сте га благотворно ослободили од дугова, а да и не говорим о ономе што је господин Мохорич истакао, да није решено питање кредита земљорадника. А, господо, такав један осиромашени земљорадник који чини већину целокупног нашег живља, не може да живи без поштеног и солидног кредита.

Што се тиче пореза-земљарине, она је смањена још за време Владе господина Јевтића, а затим мало више, али моје је скромно мишљење, да би било већ једном потребно, да овог сиромашног земљорадника, који нема више од 5 хектара земље ослободимо од плаћања сваке земљарине, јер он не производи ни толико да може ма шта да прода, већ је принуђен да прода и своју радну снагу и несумњиво, господо, да тај не треба да плати ни земљарину. То би се могло компензирати од великих предузећа, индустријских и рударских, а специјално од рударских предузећа, која су већином (преко 90%) у страним рукама, а ми за њих чинимо такав Елдорадо, какав се не налази ни у Африци.

Господо народни посланици, да бацимо сада један општи поглед на стање целокупне наше пољопривреде. Ви знате, да ми стално слушамо уверавања са свију страна, како смо ми богата пољопривредна земља, како наша пољопривреда чини главни стожер наше целокупне народни привреде, да пољопривреда код нас чини главни стуб свих наших народних и државних доходака итд. Па, да видимо, господо, шта нам кажу у том по-

гледу хладни статистички подаци. Када посматрамо кретање продукције наше пољопривреде у целој нашој држави за последњих 10 година, па ако на основу статистичких података за сваку годину обрачунамо просечан годишњи допринос за ову последњу деценију појединим производима наше пољопривреде, онда долазимо до ових бројева: просечна производња пшенице и ражи била је око 22 милиона мтц.; кукуруза 32 милиона мтц.; јечма, овса, проса и других споредних цереалија око 7 милиона мтц.

Да видимо сада шта је нама потребно за нормалну исхрану наших људи и наше стоке. Исхрана већине наших земљорадника и радника недовољна је и нездрава. На првом месту хлеб скоро свију наших земљорадника је од кукурузног брашна: проја, качамак, палента, жгањца и томе слично. А хлеб од кукурузног брашна справљен ма у каквом облику нездрав је, нарочито за сталну употребу у исхрану. Према томе, ако обрачунамо колико би било потребно за нормалну физиолошку исхрану 15 милиона наших становника, онда долазимо да ових запрепашћујућих аргумената: у погледу производње пшенице и ражи ми смо у дефициту од 2 милиона мтц. просечно годишње.

Просечна производња млека била би донекле довољна.

Што се тиче меса нама би било потребно годишње 675 милиона килограма, а наша је годишња производња свега 400 милиона килограма, што значи да смо у дефициту за 275 милиона килограма.

У погледу поврћа, господо народни посланици, у нашој се земљи не производи годишње ни једна трећина од оне количине, која би нам иначе била потребна за нормалну и правилну исхрану.

Кад узмемо у обзир правилну исхрану наше стоке, нама би било потребно 76.000.000 метарских центи зрнасте хране, а код нас се производи годишње само 37.000.000 метарских центи, што значи да нам недостаје за добру исхрану стоке и још око 40.000.000 метарских центи зрнасте сточне хране.

Господо народни посланици, кад ове страшне статистичке полатке уочимо онда видимо, како је тврђење: да смо ми богата пољопривредна земља, само једна велика самообмана и варљива бајка. Ми смо у ствари земља незбринутих и сиромашних земљорадника. (Одобравање.) И ова Краљевска влада хтела би да се о таквом једном сиромашном и најмногбројнијем нашем сталезу брине на тај начин, што за пољопривреду, која треба да збрине 8 десетина од целокупног нашег становништва, не предвиђа ни један проценат, ни стоти део од свога буџета, да би могла тако једно бедно стање да поправи.

Ето, господо народни посланици, само то па је довољно за сваког онога, коме лежи на срцу добро и напредак нашег сиромашног али вредног и поштеног земљорадника, да неће и не може да гласа за овај буџет, а нарочито кад је он у рукама једне овакве Владе. (Одобравање и плескање на левици.)

Potpretsednik Franjo Markič: Reč ima narodni poslanik g. Karel Doberšek.

Karel Doberšek: Gospodje narodni poslanci! Ako ste hodili po naši lepi Sloveniji, potem ste prav gotovo obiskali tudi naše slovenske gore, kjer ste se

navžili solnčnega zraka in vem, da vam je bilo prav prijetno. Prepričan sem, da je lansko leto po glasovanju o konkordatu mnogo srbskih kolegov odšlo v Slovenijo, da se tam odpočijejo. Prepričan sem, da so ob tej priliki tudi študirali gospodarski položaj našega alpskega kmeta. In ravno o teh naših kmetih mislim izpregovoriti par besed, kajti položaj našega planinskega ali alpskega slovenskega kmeta ni isti kakor položaj poljedelskega kmeta iz Banata. Bačke ali morda iz drugih krajev. Izgleda samo na zunaj, da ima naš kmet prijeten položaj. Ako ste vprašali našega alpskega kmeta, koliko ima zemlje, ste se začudili, ko vam je povedal, da ima 50 hektarjev, 60 hektarjev in celo 100 hektarjev. Vi ste bili prepričani, da ob takem posestnem stanju mora kmet dobro prosperirati. Toda povem vam, gospodje, da je situacija popolnoma drugačna. Pa ni samo njegov socialni in gospodarski položaj, radi katerega sem se javil k besedi — zastopam planinski obmejni srez —, ampak so tudi še drugi razlogi, radi katerih smatram za potrebno govoriti.

Do pred kratkim je bil položaj našega planinskega kmeta nekoliko boljši kot sedaj ko sta ga zadela dva udarca: prvi udarec je bil zadan z lovskim zakonom, drugi pa z uredbo, ki je bila izdana koncem decembra 1937 leta. Sicer lovski zakon ne spada k razpravi o kmetijskem ministristvu, ker zajci, srnjaki, srne in druge gozdne živali spadajo pod ministristvo za gozdove in rudnike. Ali značaj našega alpskega kmeta in njegova posest je taka, da se sploh ne more točno določiti, ali naj spada naš kmet pod ministristvo za gozdove in rudnike, ali pa pod ministristvo za kmetijstvo. Toda, ker gre za položaj našega kmeta, je popolnoma razumljivo, da mora to interesirati tudi gospoda kmetijskega ministra.

Pred novim lovskim zakonom so imeli naši kmetje, ki so posedovali 200 oralov zemlje, svoj lasten lov. Oni so lahko na svojem zemljišču lovili vso divjačino ali pa so lahko dajali lov v najem. Mnogi od naših alpskih kmetov so se te pravice tudi posluževali in so za to dobivali od gospode, ki je lov vzela v najem, precej dohodkov, s katerimi so lahko plačevali davke in doklade ali, kakor vi pravite, porez in prirez. Ko je stopil nov lovski zakon v veljavo, je ta pravica prestala. Pravzaprav ne smemo reči pravica, ker je to posestno stanje trajalo že stoletja, ampak se je to stanje sedaj z zakonom presekalo in je naš planinski kmet izgubil s tem ne samo pravico do lova, temveč se mu je s tem zmanjšala za 50 in več procentov tudi vrednost celokupnega njegovega posestva, tako da danes kmet, ako bi želel posestvo prodati, ne bi dobil več tiste cene, katero bi lahko poprej dobil. Ta zakon je torej odvzel stoletno pravico, in to je v nekem oziru tudi protiustavno. Zato prosim gospoda ministra, da se zavzame v tem pogledu za naše planinske kmete in naj poizkuša, da se ta krivica popravi s tem, da se preklčejo z odredbo tozadevna zakonska določila za naše alpske kmete.

Druga težkoča, ki je zadela našega planinskega kmeta, je, kakor sem že uvodoma omenil, določba, ki je bila objavljena v »Službenih novinah« 21. decembra lanskega leta in ki je izpremenila člen 90 finančnega zakona, in sicer uredba o likvidaciji kmetiskih dolgov, ki se nanaša na kmete, ki posedujejo preko 50 hektarjev zemlje. S to uredbo je postavljena vrednost planinske zemlje v isto vrsto z vrednostjo dobre orne banatske zemlje. Zadela je ta

uredba v naših alpah najmanje 400 posestnikov. Poglejmo malo, kako izgleda stvar, ako primerjamo našo planinsko zemljo z orno zemljo v Banatu. Orna zemlja daje vsako leto svoj pridelek. Računa se na primer, da da orna banatska zemlja na 1 hektar 2.200 dinarjev čistega dohodka. Od naše planinske gozdne zemlje ni letnih dohodkov, ker se gozd le vsakih 100 let enkrat lahko seče. Gozd potrebuje najmanje 80 let, da zraste. Ako bi gospodje, ki so se nahajali v naših krajih, pogledali našo planinsko zemljo v gozdih, bi videli, da je zemlja sicer lepa črna, da pa je največ en decimeter debela, spodaj pa je sama skala. Ko bi ne bilo na tej zemlji gozda, potem bi ta zemlja čisto gotovo šplavala v dolino. To gozdno zemljo šele ustvarjajo korenine naših planinskih rastlin, bodisi gozda, grmičevja in drugih planinskih rastlin in zato o kakem ornem humusu v teh krajih ne more biti govora. Če bi gozd posekali, bi ne dočakali, da bi lahko na tej zemlji orali in sejali. Vsled tega se že po svoji kakovosti planinska zemlja ne more stavljaniti v isto kategorijo, kakor banatska zemlja. Ako računamo, da banatska zemlja da na 1 hektar 16 centov žita po ceni 150 dinarjev, pride to letno na 2.200 dinarjev dohodkov. Lahko pa v teh krajih namesto žita sadimo druge industrijske rastline n.pr. sladkorno repo in bi bil dohodek še večji. Na planinah je žetev v gozdu samo enkratna v 100 letih na leto pa znaša prirastek 2 do 3 kubična metra na 1 hektar gozda v vrednosti 100 do 150 dinarjev. Iz tega se vidi, da je že letni dohodek banatske zemlje skoraj desetkrat večji kot pa dohodek planinske zemlje. Radi takega stanja je razumljivo, da je planinski kmet gospodarsko zelo težko prizadet in pretežno zadolžen.

Če nadalje primerjamo dohodke iz planinske in banatske zemlje, tedaj vidimo, da »žetev« v gozdu da v 100 letih na 1 hektar 160 do 200 kubičnih metrov lesa. Izkupiček tega lesa bi znašal torej v 100 letih enkrat največ 8—10.000 dinarjev, in to v najboljšem slučaju. V najslabšem slučaju pa celo samo 4—5.000 dinarjev. Banatska zemlja prinaša na 1 hektar v sto letih 170.000—200.000 dinarjev. To pomeni, ako računamo z ozirom na dohodke, ki jih daje zemlja, da je 20 hektarjev alpske zemlje dalo v najboljšem slučaju toliko, kolikor 1 hektar banatske zemlje, in to v najboljšem slučaju. V najslabšem slučaju pa da šele 40 hektarjev alpske zemlje to, kar da 1 hektar banatske zemlje.

Iz prednjega vidimo, kako težko je našemu planinskemu kmetu, vendar naša vlada in naš kmetijski minister še niso uvideli tega težkega stanja. Če pogledamo čez mejo v Avstrijo, vidimo, da je avstrijska vlada za svojega planinskega kmeta ustanovila tako zvano »Gebirgsbauernhilfe« to je pomoč za planinskega kmeta. Ker so naši planinski kmetje ravno tako visoko pod nebom kakor avstrijski kmetje, smatram, da so tudi naši alpski kmetje potrebni enake pomoči kakor avstrijski kmetje. Jaz apeliram na gospoda kmetijskega ministra, ki ga žalibog ni tu, (*Mihael Brenčič*: Saj bo kmalu prišel!) toda bojim se, da bom preje končal. Jaz apeliram na gospoda ministra, da, kadar rešuje kmečka vprašanja, ne gleda samo na banatsko zemljo, na banatskega poljedelca lepega Banata in Bačke, ampak naj misli tudi na našega alpskega kmeta, kateremu je treba posvetiti vso pozornost.

To pozornost pa je potrebno posvečati našim alpskim kmetom ne samo iz prednjih razlogov, katere sem navedel, ampak tudi iz državno-političnih

ozirov. Vi morate vedeti, da se naši alpski kmetje nahajajo na severni meji naše države, kjer so skozi stoletja in stoletja čuvali naš narod, da ni padel pod tujca. Ti alpski kmetje so stali zvesto na strani svojega naroda, so stali tudi zvesto na strani slovanstva. Jaz mislim, da zavisi samo od dobre volje gospoda ministra, pa se jim lahko priskoči na pomoč. Mi vsi dobro vemo, da ne čuvajo samo vojaki državne meje, ampak da v glavnem kmetje, oni, ki v mirnem in vojnem času dajo vojake, da so ravno oni najboljši narodni čuvarji. (Ploskanje).

Ker pa dosedaj nimam dokaza, da bi tem planinskim kmetom, ki so danes na ivici propasti, kakor vi v Srbiji pravite, Kraljevska vlada izkazovala več pozornosti, zato ne morem glasovati za proračun, ampak bom glasoval proti. (Odobranje in ploskanje na levici).

Potpredsednik Franjo Markič: Reč ima narodni poslanik g. Milenko Glišič.

Миленко Glišič: Поштована gospodo и колеге, ja ћу мало да говорим о овоме важном ресору Министарства пољопривреде. Ja хоћу да додам нешто о ономе што су остале колеге казале. (Михаел Бренчич: Па ти си трговац, шта ти умеш да говориш о пољопривреди!) Ja мислим да сви ми овде, колико нас има... (Један глас са левице: Мало нас има!)... имамо љубави и дужности, да се посветимо овим питањима из овога ресора. Јер на овоме, на пољопривреди, почива све што овој нашој кући треба. По моме мишљењу најважнији је ресор Министарство пољопривреде. На њему се заснива цела срећа ове наше Домовине и наше куће, и зато треба му поклонити више пажње него ма коме другом ресору. Ja ћу прећи на мој крај. Мој крај је сличан крају мога друга предговорника, мој крај је брдски и сиромашан, који даје у погледу живота само воћарство. Свега другог нема. Ja сам у буџетској дебати износио тешкоће тога мога краја и потребе мога краја. Волео бих да је овде господин Министар пољопривреде, кога то све тангира, па да зна како је сиромашан народ, иако је тај народ продуктиван и врло вредних руку, али је мој крај најбогатији у земљи. Могу са поносом рећи, иако је крш и камен код мене, свет гаји љубав према својој грудци, подиже воћњаке, јабучњаке и шљиваке и то такве каквих нигде у целој земљи нема. Али ми тамо немамо путева, немамо никаквих објеката, јер не примамо помоћи ни са које стране. Од саме државе пуно пута се проговара, биће избора, биће ово, биће оно. Ja хоћу да вам овде напоменем муке које трпи онај народ. Онај народ је оскудан, нема ни жита и нема ништа друго сем воћа. Због тога је тај народ сиромашан. Државни објекти су просто занемарени тако да изгледамо као сирочад и пасторчад у овој кући. Има места у моме крају где људи једу хлеб, кога не би ни стока јела, једу зоб. (Михаел Бренчич: Па стока не једе хлеб, и то не знаш!) Ако не једе стока, једу коњи. Мени се додају да нисам земљорадник, већ да сам трговац. Ja ћу, gospодо, говорити да сам мало земљорадник мало трговац, али Ви, gospодине, изгледа да сте резервни gospодин. (Смех у дворани.) У моме крају поједине општине немају ни пшенице ни кукуруза, него једу зоб, оно што једу коњи.

Али, то је један велики грех. Ja нећу да кажем да тога нема још у појединим крајевима. Али,

то је жалосно да у ово доба, у ово тешко време, нема никога да поведе рачуна о томе народу, који је потребан и за војску и за кулук и за све, да мора имати макар проју, ако нема земичке и кифле.

Ja хоћу да се окренем баш зато на господина Министра, јер овај ресор је одиста веома важан, од њега проистиче све, потиче као извор бистре воде, одакле цео народ жедан жели да се напије. Али право да вам кажем, изгледа ми, да ми то Министарство рачунамо врло слабо. Ja мислим да је то један врло велики грех.

Ja мислим да би и господин Министар и ми требали ово Министарство да преграбуљамо и да откинемо од појединих других министарстава разне ставке, а да додамо овом Министарству. Ja да сам на место Министра пољопривреде, ја бих одиста моју руку ставио на сва друга министарства, изузев на Министарство војске, и ја бих казao: Ja сам та планинка, која свима вама дајем млеко. Од мене се све тражи, па је потребно сви мене да потпомажете.

Међутим, gospодо, ми се задовољавамо којекаквим ситницама, а ово главно ми заборављамо. Ми правимо у ваздуху неке виле, а не окрећемо се на темеље, одакле почива целокупно добро ове наше куће и свију нас.

Ja сам за то да Министарство пољопривреде, а то сам и раније говорио, престане бити јалово, да се меша у многе и многе ствари и да оно буде тај главни руковођа, и главна планинка за све ствари.

Ми имамо, молим вас, gospодо, у земљи и фабрику ружа и фабрику пудера, а немамо ниједну фабрику за израду пољопривредних справа, које су нам потребне и потребније више него руке и ноге. (Александар Дачић: Браво, Миленко, идеш пет!) Ми чекамо да нам се друга Министарства гарнирају и сервирају којекаквим шпилеријама и којекаквим драгулијама, а нигде немамо фабрику плуга, ни фабрику мотике, нити какву сличну фабрику. Ja сам за то да се од сваког Министарства одвоји по једна ставка и да се што пре подигне једна велика фабрика пољопривредних справа, да у ту фабрику уђу наша дечица из свију крајева ове земље, најбољи младићи, који ће ту радити и постепено одлазити својим кућама, где ће показати шта су научили и тиме донети користи и своје крају и самој држави. (Нурија Поздерац: Имамо фабрику у Костајници!) У Костајници, кажеш? То је све мало!

Ja сам за то да поред ове фабрике, не на једном месту, него по могућству у неколико крајева, за неколико разних потреба, подигнемо те фабрике. Ja сам за то да се подигну три велике фабрике за прераду нашег вина: у Далмацији, Крушевцу и Смедереву, тако да наши производи, које сељак производи буду добри, препарирани и да се очешљају, као што је очешљана и умивена девојка, а не да се продају прљави и онако мрљави, као прљава и мрљава девојка, да иду на страну, одакле нам они — странци — префабрицирају наше производе и продају по скупој цени. Него, нека се то преради у наше производе, јер кад имамо млека лако ћемо сир направити, и кад имамо доста продуката вина треба да имамо и неке користи, а то би држава лако могла да учини, ако би Министар пољопривреде узео све то у оцену.

Поред тога ми, иако имамо доста воћа, немамо ниједне фабрике за прерађивање, конзервирање и сушење воћа, него оно, што је боље, то извозимо а оно, што је горе, то бацамо. То је грех. Ако нам треба нека сијалица или боџлампа, сви ћемо гласати да се то добави, али нико неће да се сети да се направи нешто што је нужна и корисна ствар. (Бранко Тодоровић: За све је то крив г. Министар за физичко васпитање народа!) Јесте, зато што није вас учио да играте футбол, боље би вам тамо личило него овде. (Један глас: Ама, Миленко, они то само тебе забашуравају!) Зато ћу ја њима даље да певам. (Смех и веселост у дворани).

Ја хоћу да замолим г. Министра да забележи да би било добро да се поведе рачуна и о нашем подмлатку, о нашим младићима из свих крајева, да се они шаљу на страну, да науче потребне ствари.

Ја сам, зато, слободан да замолим г. Министра у интересу земље и у интересу нашег добра да се способни младићи из свих крајева наше земље, бар с времена на време, упућују у поједина места, да тамо добро изуче млекарство, пчеларство, воћарство, и да се тако научени враћају где ће после своје знање распростирати и на своје другове и на своју околину.

Ми овде говоримо много о томе како сељак нема довољно земље, како се народ у појединим крајевима мучи. Ја то верујем. Негде постоји просперитет, негде се пресипа а негде је потпуно празно. Ми имамо доста добрих комплекса државне земље, која се води у некој државној режији, одакле не види ни држава користи, ни друштво, ни ти нико и ја сам зато да се ти комплекси, та земља даде онима који раде, одакле ће имати користи и они а и држава. Ја бих могао да набрајам доста те земље. На пример, ја сам се пре неких дана известио о неком имању, званом „Врана“ на Морју, да оно нема да плати ни особље, а обухвата неколико хиљада јутара најбоље земље. И кад је већ тако, онда је много корисније и много боље расподелити ту земљу онима који је немају, нека је раде, па нека на тој земљи поштено нађу себи и својима хлеба. Да се подели, разуме се, јер ако се не буде дало оно што треба онима којима то следује, они ће после узети и оно што им не следује и боље је, што кажу браћа Црногорци, боље је да ми даш колико ти хоћеш, него да ја узмем колико ја хоћу, јер ако ја будем узимао, узећу све, ако даш, бићу задовољан са оним колико ми даш. Ја мислим да је то жеља свих вас, а ако хоћемо само неке спекулације то је друга ствар, али ја мислим да погађам жељу свих поштених и честитих синова ове земље.

Сад ћу да пређем на потребе нашег сељака и наше привреде. Ми имамо, као што рекох, више од 80% земљорадничког сталеза. Тај земљораднички елемент, та радна снага оптерећена је разним наметима и разним дажбинама и од ње се црпе све и тражи апсолутно све а ништа јој се не даје. Узмите да су на тој сељачкој грбачи и порези, и финанси, и егзекутори и тути кванти операнти, и ја не знам ко још том сељаку не игра по стомаку.

Ја ћу да пређем сад, господо, на једну ствар коју г. Министар треба да зна. Ми говоримо овде ваздан о ветеринарима. Тако у појединим крајевима има њих који савесно отправаљају своју дужност, али није трава крива што коприва жари, није крив цео кадар чиновнички што поједини чиновници не ваљају, и ја мислим да ће г. Министар већ

водити о њима рачуна, али хоћу и да кажем да је потребно да ови не пренебрегавају свој задатак и своју дужност. Често пута бива да, кад једног таквог ветеринара позову сељаци да им шприца свињу или краву, а он се намешта као баба у гроцу, те хоће те неће, ако неће, он каже: немам серума, или, ако има, он ће заценити тако скупо, да неће онај јадник моћи да плати. Ја сам за то да им се да плата добра, али не да пљачкају. Он има на позив општинског суда да оде у дотичну општину и оно што потроши то мора да има, али ако не дође, онда општина има одмах да извести Министарство да није дошао и да му се одузме двомесечна и тромесечна плата одмах, па кад тако буде са једним или са двојицом онда ће летети као ватрогасци на ватру. Ја сам за то да се серум, који се употребљава за шприцање ма какве стоке, даје бесплатно.

Ја знам да је господин Министар покренуо ту ствар, да се серум створи за браћење тих несретних случајева, али има једна ствар коју хоћу господину Министру да предочим. Досад су фабрике имале и продавале тај серум. Али, како ја чујем, сад се спрема и сама држава да подигне фабрику за израду тога серума. Како сам чуо, поводом тога, изгледа да ће да искочи једна шпекулација коју господин Министар треба да зна. Каже се, да ће се серум као бајаги дабе давати, али се каже, да ће се ударити дупла такса за пренос пасоша, тако да ће лекари оно што добију и даду серума дабе народу, они ће имати двогубу тантијему од те фабрике коју ће им она давати. Ја сам, господо, за то да се чиновник добро награди и да се добро плати. Чиновнику треба уместо једне хиљаде дати две, а уместо две, четири, али никако се не сме дозволити лекарима и уопште чиновнику нека трговина, јер морамо давати и попу и доктору и учитељу и онда нећемо моћи израчунати колико коме треба да дамо. Хоћу да замолим господина Министра да у појединим крајевима подигне што више школа практичних и привредних које ће народу донети користи. Ја сам и у буџету Министарства унутрашњих послова рекао, тражи се хиљаду нових жандарма, а ја сам рекао, уместо хиљаду жандарма боље је да се да народу хиљаду економа, и то стручних економа, да падну као пчела на какав цвет па да скупљају мед, јер то ће бити много корисније него да имамо више жандарма, пошто их имамо и сувише, тако, да ћемо моћи са по једним и у кревету да спавамо.

Хоћу да замолим господина Министра, да ово што сам казао за жандарме да тиме не мислим да вређам никога, али као што знате ми у сваком срезу имамо 30 до 40 жандарма, а ја мислим да би боље било да имамо у срезу по 30 до 40 економа и учитеља, што је много корисније и паметније.

Сад хоћу да проговорим неколико речи о Призату. Призад је, господо, једна лепа ствар, као какав вергл који свира и ми мислимо да унутра има нешто живо и да нешто вреди а тамо је ђаво. И Призад и Уред раде. Призад да припуза а Уред уреди све нас. Ја сам за то да се та два гломазна тела скину са болнога тела нашег народа. Ми смо ономад од свих господе посланика чули како је Призад овако онако добио 100 милиона динара, а поред тога има још и неке резерве. Лако је Призату добити кад за 1.20 купи пшеницу а продаје за 2 динара па и за 2.40. Па то, господо, и баба ћорава може урадити. Ја сам трговац, стари привредник и био сам први од привредника, који сам

извозио у Енглеску, али сад кад су ми везали руке, не могу ни до Новог Сада да одем и тргујем, јер сад тргују јештански јевреји и тутикванти опш-ранти.

Господо, ја хоћу да замолим господина Министра да он ова болна места, ове Уреде и овај Призад, укине, те да оном нашем јадном свету опет сине оно старо сунце које му је сијало и које га је грејало пре него што је упознао и осетио тежак терет који су му оне донеле.

Ја сам ово покренуо и путем штампе, али сматрам да ми је дужност да то изнесем и овде у овоме Дому да то ови наши стенографи забележе, те да остане трага да сам ја као народни посланик овде у Народној скупштини тражио да се уради оно што је право и оно што ће бити по народ корисно.

Господо, кад је на претресу буџет Министарства пољопривреде хоћу да обратим пажњу још на једну ствар. Ви знате, господо, да ми и наша савезница Француска нисмо имали нимало развијене трговачке везе. Ми смо за ово бацали кривицу све на Французе и говорили како они неће да тргују са нама. То, господо, није тачно. Ми смо, господо, цео наш извоз за Француску уступили томе Призиду а он је, опет, све то што извезе уступио само двома тамошњим фирмама тако да ако неко из Француске хоће да купи што од наших производа, он то не може да купи ни на ком другом месту него само код тих фирми.

Овакав је исти случај и са нашим извозом у Аустроугарску, у Мађарску и у Чехословачку. И тамо се наши производи могу добити само код једне или код две фирме које врше пљачку на својим муштеријама.

Ја сам о свему овоме говорио Министру г. Воји Ђорђевићу, и он је послао једног свог човека који је све то проверио и видео да сам потпуно у праву кад сам то тврдио.

Господо, као што знате, ја сам и преко штампе говорио о томе да су уреди починили велике и грдне дефиците на рачун свих нас, на рачун целе наше земље. Исти је случај и са Призидом. Ја немам никаквог рачуна да браним Призад. Боље је, господо, да и мене једнога дана нестане, да и ја једнога дана умрем, него да цео наш свет помре од овога Призада.

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodine poslanice, ima još mnogo kolega koji čekaju da dodu na red, a Vaše je vreme isteklo, pa Vas molim da završite svoj govor.

Милеико Глишић (наставља): Хоћу, господо, да се осврнем још само на две стварчице, да се одужим мојој савести и мојој заклетви и да пред мојим бирачима и пред целим нашим народом кажем шта ми на души лежи, а, верујем, и на души свих вас, да ми буде мирна савест, да сам лепо и поштено и искрено изнео овде у овој светој нашој Кући, што сматрам да је право и поштено за наш народ.

Овде се, господо, много говорило о раздужењу сељака. А ја мислим, толико смо речи потрошили и толико хартије и мастила, а зашто? За тога највећег нашега мученика, не могу да га упоредим са неком ружном речи, јер тај сељак свима нама је и отац и мајка и сви у њега упиремо очи, јер нам од њега долази свако добро и све што у овој земљи имамо. Због тога, господо, ја сам за то да се

сви сељачки дугови једном за свагда потпуно анулирају, и ако то Влада др. Стојадиновића учини, ја сматрам да ће учинити најправеднију и најбољу ствар, и ако није тако, ја половину грехова примам на своју душу. Ја нисам сељак нити ћу имати штогод од те сељачке заштите, али знам и уверен сам као и ви сви, да је он за ових 20 година дао и коња и вола и све што је имао да подмири своје дугове и са разним каматама платио је и преплатио је све то па је право и поштено да му све те облигације збришу једанпут и нека се пусти да једанпут и он дане на миру, нека и њега једном сунце огране и нека добије слободу и ваздуха. То нису никакве велике суме и молио бих вас да се око тога много не мајемо, да сваки час не мењамо час плаве час црвене ципеле — ја мислим да ме разумете добро, — већ да једанпут на овај начин те сељачке дугове решимо, па нека буде на миру и Влада и Народна скупштина. Нека г. Стојадиновић каже: Господо и браћо, бришемо све то, и онда ће он добити све, што му треба: и љубав народну и благодарност свих нас овде, јер ће учинити један презент оном нашем мученику сељаку, који му то неће никада заборавити. Цео ће народ то поздравити и њега и све душе поштовати. (Живо одобравање и плескање и узвици: Тако је!)

Сада господо, имам да замолим г. Министра још само за једну ствар. Ја њега много ценим и поштујем као мога пријатеља, он је мени обећао многе ствари, односно, не мени него народу мога среза, али изгледа ми да, пошто нисам био под неком згоднијом капањом, то ми се није указала прилика да и ја, односно народ мога среза, добијемо нешто. Ја сам тражио оно што је најнужније за мој крај, да се томе народу даде бар та могућност да добије једну фабрику за прераду воћа, јер то је, господо, један крај који заслужује свако поштовање, ни једно друго место ни крај није у могућности да извезе 2000 вагона јабука као мој срез, и томе народу треба бар нешто учинити да му се мили да ради. Ове године није родило воће, а жита иначе немамо, и свет очекује да му се бар да нека мала нада и помоћ да може живети и одржати душу. Зато молим г. Министра да тај крај има у виду и да ме овом приликом не обиђе, а изјављујем да, можда, ни за један други буџет не бих гласао али за буџет Министарства пољопривреде гласаћу, не зато, што сам ја сељак, него зато, што сматрам, да је сељак наша узданица и темељ и снага ове наше велике државне заједнице. (Одобравање и плескање).

Potpredsednik Franjo Markić: Reč ima narodni poslanik g. Dorde Jevtić. (Glasovi: Nije ovde!) Pošto g. Jevtić nije prisutan, smatra se da je odustao od reči. Reč ima narodni poslanik g. Uroš Nedeljković. (Glasovi: Nije ovde!) Pošto g. Nedeljković nije prisutan, smatra se da je odustao od reči. Reč ima narodni poslanik g. Milinko Milutinović. (Glasovi: Nije prisutan!) Pošto g. Milutinović nije prisutan, smatra se da je odustao od reči.

Reč ima narodni poslanik g. Aleksandar Dačić.

Александар Дачић: Господо народни посланици, пред нама је на претресу буџет Министарства пољопривреде. У овој аграрној земљи, ми који смо претежно изабрани сељачким гласовима према овоме и оваквом стању ствари, када се говори о буџету Министарства пољопривреде, треба да видимо како је ко свој дуг одужио и то прво ми,

народни посланици, потом ресорни Министар, односно Краљевска влада.

И сада, приликом претреса овога буџета, када погледамо у његов цифарски део, ми можемо да констатујемо одмах, упоређујући га са осталим ресорима, да је у овој сељачкој земљи буџет Министарства пољопривреде много и много мањи него што су буџети других ресора. Ми видимо, господо народни посланици, да је у овом буџету предвиђено свега око 126 и по милиона динара за целокупно питање пољопривредне политике, од које је суме само један мали део, једна мрва, намењена ономе који је цео тај буџет опскрбио и обскрбљује га, и онда, господо, према таквом стању ствари, ми можемо да констатујемо да у овоме буџету нема ни разговора о једној систематској и планској привредној политици у овој земљи. (Одобравање и плескање).

Издаци на практичну пољопривреду, у колико су они унети у овај пројекат и предлог, веома су мали. Ја ћу да узмем само један пример, који је г. Министар пољопривреде у свом експозеу рекао: „по питању ветеринарске службе у умереном обиму учињени су издаци”.

Па, господо, када узмемо да саберемо оно што ми ветеринарском рђавом службом у нашој сељачкој земљи изгубимо, онда је жалосна појава да је Министар пољопривреде морао да призна истину и да каже: да је он имао само у умереном обиму да послужи тој ветеринарској служби. Молим вас, господо, други случај јесте такође очигледан. У погледу практичне пољопривреде једна ставка у овом буџету, која је уочљива, јесте, да наше Министарство пољопривреде вотира и предвиђа свега 100.000 динара за Високу задружну школу, која се оснива, док, међутим, на којекакве друге луксузне школе у овој земљи дају се милиони и милиони. Ја сам дао своју критику у буџету Министарства просвете у погледу непотребних школа. Када ми, господо, имамо данас пред собом предлог буџета Министра пољопривреде и код оваквог стања ствари а у вези стручних пољопривредних школа, ја бих пре гласао, да овај буџет одбијемо, зато што је мали и да га вратимо понова да се повећају позиције, потребне за народну пољопривреду и њено стручно школство. Форме и начини, како се спроводе ствари, и систем, кроз који се иде, на жалост, немогуће је изменити.

Ја, господо, имам да у свом даљем разлагању изнесем своја опажања у гледању на пољопривредну политику и на спровођење аграрне политике у овој земљи. Ако упоредимо индустријске земље, које су у аграрној политици много мањег обима него што је наша земља, онда ми видимо, колико смо уназађени, управо, колико смо заостали према другим земљама, где је аграрна култура много јача, много ефикаснија него код нас! (Јован Здравковић: То је ваша кривица, господине! Ви сте на власти! Седи у Влади, критикујте и гласа за!)

Potpretsednik Franjo Markić: Molim vas, gospodo, dozvolite gospodinu govorniku da govori.

Александар Дачић (наставља): Господо, у овој аграрној земљи на првом месту треба да се осврнем и на аграрну политику која се у овој земљи води, каква она јесте и како се она водила. Сваким даном у сељачком народу прираштај станов-

ништва је све већи и већи, што другим речима значи, да је земљорадника свакодневно све више, а земља се, господо, не повећава, њена је површина увек иста. (Жагор). Господине Претседниче, овде је необично весело после добре вечере и у 1 час по поноћи. Омогућите ми да говорим.

Potpretsednik Franjo Markić: Molim Vas, gospodine govorniče, izvolite nastaviti, jer, kao što znate, i Vi neobično često upadate u reč govornicima.

Александар Дачић (наставља): Ако се с тога становишта пође и посматрају ствари, каква је аграрна политика у нашој земљи, ми можемо одмах констатовати, да је она, заиста, испод онога, што ми очекујемо и што ми у нашој земљи треба и морамо да имамо. Свакодневни је прираштај аграрних интересената; варошке деце је све мање, а по селима све више, и свакодневно више и више се ствара пролетаријат на селу доле. На тај начин, немајући довољно земље за обраду, настаје сиромашење. Остајући на земљи од једног хектара, радити са једним хектаром а не више, наш сељак остаје го и остаје незаштићен кроз свој живот. И због тога, господо, ми ћемо једног дана дочекати велико незадовољство тих сиромашних земљорадника, који немају земљу. Онда ће се, како рече предговорник Миленко Глишић, узимати колико они хоће а не колико им се даје. Зато би и ова Влада требала да поведе рачуна о једној истинској реформи аграрне реформе и да се земља додели овоме сиромашном земљорадничком сталезу, да се он удовољи, јер земља треба да припадне ономе ко је ради, а никако ономе ко је слади, како наш народ вели. Према овоме, неопходна је потреба: наћи могућности за додељивање земље и то не само, како се овде стално истиче, ратним добровољцима, него, напротив, свакоме земљораднику, који жели земљу да ради и обрађује. Нису овде само у питању ратни добровољци. Често пута говори се и о другима — о носиоцима Карађорђевог Звезде, итд. Али, господо, има много и много наших ратника, који нити су добровољци, нити носиоци Карађорђевог Звезде, нити инвалиди, па о њима, значи, не треба се брига бринути. Према овоме стању, делити земљу потребно је тако, да сваки ситни, мали земљорадник има толико, колико му је потребно да може заштитити свој голи живот и да најскромније живи. Ми имамо могућности за то. Имамо ми још великих поседа, које уживају људи, који од земљорадње и не живе или ако живе, живе на рачун онога радног човека, који ту земљу обрађује а никако да је он сам лично обрађује. На пример, Ледерер, Дунђерски и разни други великопоседници и трговци широм целе наше земљорадничке земље. Данас је врло честа појава, најжалост, да трговци купују имања у околини градова не само ради уживања, како је то раније било, и читаве комплексе, које туђом радном снагом експлоатишу и у личну корист искоришћују.

Господо, ми имамо државно добро „Беље”. На томе државном добру „Бељу” хиљаде и хиљаде земљорадника сиромашних могло би се настанити. Исто тако имамо велике површине и комплексе земљишта под мочварама и баруштинама вечито плавленим, које треба исушити и додељивати сиромашном земљораднику за обраду. Ја нарочито, господо народни посланици, хоћу

да истакнем веома велику важност поделе земљишта на државном добру „Беље” са националног становишта. Велика и важна је улога овога пигања. Огромни комплекси обрадивог земљишта налазе се под управом државног добра „Беље”, које држава обрађује у својој режији, наследивши га таквог од бивше Аустроугарске монархије. Ова плодна равница налази се на самој граници према Мађарској и баш са свога географског положаја налазећи се овако, и националног становишта, било би неопходно и добро и паметно да се на овоме и оваквом земљишту настане наши испробани ратници, националисти, земљорадници, који код својих домова земље немају, а који би исту желели. Овај добар национални елемент био би у исто доба и чувар наше националне мисли на северу према Мађарској граници у свако доба.

Исто тако ми имамо огромне комплексе искоришћеног или врло лоше искоришћеног земљишта по нашим манастирима и црквама, где живи веома мали број људи, који искоришћује то земљиште. Око ових манастира сељаци су посве сиромашни. Овоме питању треба посветити озбиљније пажње и решити га у право време на рационалан начин, од чега би ова држава имала много више користи и у фискалном погледу.

Господо, у раду нашег Министарства пољопривреде био је један неоспоран успех у решавању земљорадничких дугова, које је у току своје владавине ова Влада извела. Говорило се, господо, много и много, бусало се у прса много и много по питању земљорадничког раздужења и то баш они који су земљорадника задужили. Ја могу да констатујем да оно није идеално решено али је решено једним великим делом ка бољем него што је било пре доношења ове Уредбе, прво за мале и ситне земљораднике, а када ово буде, онда ће се водити рачуна и на даље. Незаборавити је, да је овом Уредбом отписано око 3 милијарде сељачких дугова, а исто тако да је Краљевска влада овоме питању и санирању дала више од 700 милиона динара да колико толико ублажи ово тешко стање.

Господо, исто тако не треба заборавити да је 5 година пре доношења ове Уредбе, по којој се у истини могао сељак заштитити боље него ли данас, донет закон, којим се је, тобоже, земљорадник заштитио утолико само да не плаћа своје обавезе, али тиме није било нимало ликвидрано тешко стање, нити је доносило ону заштиту, коју земљорадник треба да има. Главно је, признати се мора, да се је пошло са мртве тачке са оним фамозним вечитим одлагањима од рока до рока, па се је надати да ће ова Краљевска влада имати могућности у скорој будућности да донесе и повољнија решења у питању раздужења нашег земљорадника, него што је до данас било.

Господо, ако се поставља питање, откуда је дошло задужење и откуда су се земљорадници заиста задужили, ви ћете видети, не из статистике која постоји у нашој земљи, већ из живота, ако у њега хоћете да уђете, да су се они задуживали после рата, нарочито имућнији људи, па и сиромашни због инвестиција у пољопривреду.

Господо, истина је да је ово задужење нашег земљорадника нарочито било у много већем обиму, који су били пре рата на граници према Аустроугарској. Међу најзадуженијим крајевима у нашој земљи, сигурно вам је познато да се налази По-

дриње, а изузетно Срез мачвански који имам част заступати. Мачвански срез је био на граници према Аустрији, на граници према непријатељу, и кроз тај срез пролазиле су војске, и српска и аустријска, неколико пута. И данас има, господо, велики број домова у Мачви необновљених, јер за то време Мачвани нису имали могућности да то учине. Њихов је живот после ослобођења био веома лош у толико, што су ратници Мачвани, вративши се на згариште својих домова, морали да инвестирају кредитне за обнову своје имовине у свима гранана њиховог живота. Познато је да су се они морали због овога задуживати. Ишли су у Народну банку да траже кредит. Народна банка их је упутила на банке у провинцијама, односно у Шапцу, да тамо кредитне добију, јер су само ове банке од Народне банке могле добити кредит. Банке су се онда ватрометно оснивале. Пре рата у Шапцу су биле свега две банке а данас их има око 14. Све су те банке основане у брзини, без великих сопствених капитала, повлачиле кредитне од Народне банке са јевтиним интересом а земљораднику давале кредитне са интересима од 30—120% годишње.

Поратно доба просперитета, добре коњункту-ре, као појава сасвим природна у продаји земљорадничких производа, још је више довела у положај земљорадника да се задужи, рачунајући на просперитет који је раније био, али који 1925 престаје и доводи до огромног пада цена земљорадничким производима, тако да већ задужени земљорадник није више био у могућности да својим тешким обвезама према повериоцима одговара.

Било је читавих 5 година лутања у овоме и оваквом тешком привредном стању. Нико није хтео ни прстом макнути да ово питање још у четку оваквог болесног стања реши и помогне, где би свакако много и много мање жртава било. 1932 године доноси се, господо, Закон о раздужењу земљорадника, у коме се, тобоже, земљорадник имао заштитити. Ала ја морам овога пута и са овога места да подвучем једну чињеницу и да истакнем, да је баш овај и овакав Закон много зла нашем земљораднику донео, а нарочито да истакнем, да тумачење његово није било исправно и правилно од оних који су имали да га тумаче, јер су ови увек били на страни банкара и поверилаца, сасвим природно, а о чему сам ја у буџету Министарства правде и говорио.

Господо, Закон, о коме је реч, донет је 1932 године 21 априла. По овоме су биле обустављене све тражбине судским путем реченога дана и регулисан извесни однос између дужника и повериоца. Ја сам побуђен, да овде своју тврдњу о лошем тумачењу закона нарочито истакнем једном непобитном чињеницом, која и данас постоји. Дужници-земљорадници, браћа Тутини у Петковачи, Среза мачванског, и данас пате због овога и оваквог лоше спроведеног законског тумачења. Њима је, као дужницима, извесним банкама и зеленашима на дан 29 априла по решењу суда полицијска власт у Богатићу продала целокупно имање за њихове дугове. Ти вредни људи, домаћини првог реда, ратници за све време ратова, исправни у сваком погледу, задужени са разлога и на начине, како сам напред истакао, остају на окућници и ништа више са читавом њиховом задругом. Они ни до данас нису могли да нађу заштиту у својој праву како је закон предвидео. Карактеристично је, да је закон донесен 21 априла, а продаја се врши

29 априла са решењем које је донето овога дана. Овде је очигледна злоупотреба тумача закона и извршне власти и то је једна жалосна појава. Овај случај и још многи други, које ми у Подрињу имамо, не само у Срезу мачванском, немиле су појаве, а ово изазива огромно незадовољство доле у народу. Ово све долази од лошег тумачења оних, који закон морају правично примењивати, а никако од Владе, како се то овде набацује.

Господо, Закон је тачно предвидео којим путем и на какав начин има да се спроведу те одредбе Закона, али није, верујте, у овом конкретном случају, они који тај Закон треба да тумаче, они га тумаче сасвим супротно.

После решења и доношења ове Уредбе о селачким дуговима и његовом раздужењу потребно је, господо, сада се осврнути и на друго неминовно питање, на потребе земљорадникове, а то је кредит за његов будући живот. Без кредита свакоме човеку у истини нема ни живота. Привреднику је он најпотребнији, па зато и самом земљораднику. Ако би се наш земљорадник оставио у будуће без кредита, он би имао тежак живот, економски гори него што га је имао у годинама процлим и лоше коњунктуре и лоших година. Ја овде, господо, нарочито у овом питању, с обзиром на краткоћу времена, хоћу да истакнем, да се питање будућег кредитирања нашег земљорадника као неопходно има и може правично да се реши само путем задругарства. На основу здраве задружне делатности кредитног задругарства и њеном помоћи, наш земљорадник добиће и јефтино и брзо и у свако доба потребан и добар кредит.

Са овим ја мислим, господо, да ћете се сви сложити, и зато нека ми је дозвољено, да ову сугестију и упутим господину Министру пољопривреде, да ово питање проучи и да будуће кредитирање нашег земљорадника спроведе искључиво и само као њихов заштитник кроз задругарство, а никако кроз зеленаштво и банкарство, како је то досада било и због чега је наш земљорадник и дошао у ово тешко стање. Ако се и када се питање реши на овој основи, онда више никада у нашем животу неће долазити у питање земљорадничко раздужење, јер ће оно бити у својој кући, на своме тлу и у самој себи.

Potpretsednik Jevrem Tomić: Molim Vas, gospodine Dačiću, imate još pet minuta pravo da govorite.

Александар Дачић (наставља): Политика Министарства пољопривреде мора бити планска и мора се водити онако како то захтевају животни интереси појединих наших крајева. Тамо, где су житарице, уколико их имамо, у нашим равничарским крајевима: Банату, Бачкој, Срему, Мачви и нешто у Поморављу, морају се специјализирати, морају се типизирати и мора се дати план у овој грани наше пољопривреде. Према данашњем стању ствари, у житарици ми смо постали нешто вештији, али ми још нисмо успели да добијемо свој тип семена житарице, него се лута од једног семена до другог, тако, да се једне године од стране Министарства пољопривреде препоручује један тип пшенице као добар, а идуће године ова врста семена опет, каже се, да није добра. По питању планског увођења житарице, Министарство пољопривреде треба да поведе много озбиљнијег рачуна. Питање подизања силоса, које је већ две године на дневном реду, надам се да ће Министарство пољопривреде ове го-

дине скинути с дневног реда и овај немало важан проблем ликвидирати на задовољство и на потребу искључиво и првенствено нашег произвођача у првом реду, а потом осталих.

Сточарство у нашој земљи ... (Жагор у дворани.) ... Молим Вас, господине Претседниче, да ову господу која долазе у дворану, опоменете да не разговарају.

Potpretsednik Jevrem Tomić: Gospodine Dačiću, imate još dva minuta vremena i molim Vas da svoj govor završite.

Александар Дачић (наставља): Сточарство у нашој земљи треба такође уредити плански и подизање овога има да буде на једној систематској основи, онаквој какав је наш живот, односно, потребе наших крајева. Ова немало важна грана наше пољопривреде надати је се, да ће доћи у бољи положај.

Господо, опростите ми, ја се не слажем са многим увожењем стоке из Швајцарске, јер, изгледа ми, да она није дала очекиване резултате, у које су наши стручњаци имали наде. Живот и искуство мени су то дали за право. Ми бисмо требали вршити селекцију наше стоке, да добијемо наш тип стоке, као што је то урађено у Бугарској, онда би смо имали много боље резултате сточарства, него што добијамо увожењем стоке из Швајцарске.

Potpretsednik Jevrem Tomić: Gospodine poslanice, Vaše je vreme isteklo i molim Vas da završite svoj govor. Ne obrađajte pažnju na žagor, jer ovo nije škola, već Skupština, i gospoda mogu malo da razgovaraju.

Александар Дачић (наставља): Наше сточарство не може бити напредно све дотле, док се не уведе обавезна ветеринарска и селекцијска служба на селу. Каква је она данас, морамо признати, да не одговара својој намени, од чега наши произвођачи-сточари најмање користи имају. Неопходна је потреба радити на производњи јефтиног серума, као и да се скину заштите које имају многи фабриканти у нашој земљи, од чега се користе две-три фирме које серум производе. Оваква цена каква је данас неприступачна је земљораднику-произвођачу, а нарочито сиромашном селаштву. Ако би се створила могућност јефтине продаје и производње серума, онда ће тек сточарство кроз ветеринарску службу на рационалан начин бити заштићено и обезбеђено.

Нека ми се дозволи и овде, господо, ја морам да подвучем, да овога неће бити све дотле, док се ветеринарска служба и производња серума не спроведе на јединој здравој основи путем задругарства, јер другог пута нема и не може бити.

Исто тако, господо народни посланици, ја морам овде да подвучем као негативно, а то је да организација привредне службе у народу путем пољопривредних средских економа не одговара ни животу ни потребама народа. Ова господа, претрпана администрацијом, седе у канцеларијама срезова и пред собом виде само зелену чоху на столу и ништа друго, а зелена поља не. Кроз свој бирократски рад, писањем аката, расписа и неких, врло често лажних, статистика и извештаја наша пољопривреда и наш земљорадник од ових људи не добивају ништа. О овоме бих ја имао много и много конкретних примера и случајева, али ја скрећу

пажњу господину Министру пољопривреде на ову чињеницу и молим да се ова служба, која је доле у народу у непосредном контакту, организује на добро наше пољопривреде. Потребно би било да ови референти буду школовани агрономи, који ће умети нашем сељачком народу и целокупној пољопривреди помоћи својим практичним упутствима, а не да се ове пољопривредне службе сведу на један бирократизам, како је то у многим случајевима данас.

Господо, на завршетку хоћу да подупрем један предлог једног мог предговорника, да се у нашој земљи ствара више индустрија пољопривредних алата, којих данас врло мало има или их нема, на супрот наших капиталиста који подижу фабрике свиле, трикотаже и свега другог, не сећајући се да стварају фабрику за производњу аграрног алата.

Potpretsednik Jevrem Tomić: Gospodine govorniče, molim Vas da završite, jer imamo još pedeset i jednog govornika.

Aleksandar Dачић (наставља): На крају, господо, нека ми је дозвољено да умолим господина Министра да он у својој компетенцији реши што пре питање Главног задружног савеза, који је извршио своју организацију на овакав начин како је самим пројектом Закона о привредним задругама предвиђено, те да се борба у задругарству ликвидира онако, како то задругарство истински заслужује.

Господо, на крају морам да констатујем, да је у ресору Министарства пољопривреде и третирању овога буџета унето мало веселости, али ја констатујем да је то дошло у ово доба, један час по поноћи, отуда што су многа господа колеге добро искористила сељачке производе, враћајући се после обилне вечере овамо. (Пљескање у центруму и на десници.)

Potpretsednik Jevrem Tomić: Reč ima narodni poslanik g. Ivan Janžeković.

Ivan Janžeković: Gospodje narodni poslanci! Po izjavah g. ministra financ se je vsled ugodne konjunktуре obće gospodarstvo in s tem toraj tudi gospodarsko stanje izboljšalo v taki mери, da se lahko tvega eksperiment s povišanjem državnih dohodkov za eno in $\frac{1}{4}$ milijarde.

Mi sicer vsi vemo, da je lanska žetev prinesla gotovim predelom države, in sicer največ onim, kateri so g. ministru poljoprivrede posebno na srcu, lepe dohodke in s tem omilila v dobri mери bedo vsaj v teh krajih; znano pa nam je tudi, da drugi kraji tega konjunktурnega blagoslova niso bili deležni. Delavnost in veliki posli banke pa lahko imajo svoj izvor v manipulacijah in še dolgo ne pomenijo povečani prihod širokih plasti. Prej še vzbujajo sum, da so se znali z blagoslovom, ki ga je dala zemlja, okoristiti poslovni ljude, ki pa sicer res črpajo svoje blagostanje iz poljoprivrede, in to kot posredovalci pri prodaji, nimajo pa s produkcijo kmetskih proizvodov skupnega nič drugega, kakor to, da od producenta čim cenejše kupijo in s čim večjim dobičkom prodajo robo naprej. Za te ljudi pa resnično pomeni dobro žetev, dobro konjunkturo, to se pravi: velike dobičke.

Velika večina kmetovalcev v naši državi pa se z dobro žetvо ni mogla pohvaliti. Nasprotno! Žetva n. pr. v Dravski banovini je bila lani katastrofalna! Ta banovina je že pri normalnih letinah radi pomanj-

kanja oranice pasivna. Vsled velikih padavin so bile žetve pri vseh poljedelskih kulturalih daleč pod normalno. Umesten bi bil torej pred vsem odpis ali omiljenje davčnega vijaka, ne pa prikrit povišek dajatev. Konjunktura je relativen pojem in ne bi smel služiti kot dokaz poboljšanja gospodarskega stanja, ker ni trajen pojav, temveč le sporadičen.

Koliko več bi bili veseli dokazov g. Ministra poljoprivrede, da se je na pr. gospodarsko in socijalno stanje poljoprivrednika za toliko in toliko odstotkov poboljšalo, in to radi smotrenega, načrtnega dela v njegovom resorju in da ni opustil ni truda, ni prizadevanja, da dvigne kmetijstvo na dostojno stopnjo. Takih dokazov pa na žalost ne najdemo nikjer! Da bi se n. pr. državni proračun gradil oziroma povišal na takih predpostavkah, se gotovo ne bi nihče našel, ki bi v dober namen vlade posumil, ker bi proračun bil zgrajen na solidnih temeljih.

Struktura posameznih pokrajin in način gospodarjenja v kmetijstvu je pri nas zelo raznolichen. Da je mogoče dvigniti kulturni in duhovni nivo na podeželju le v zvezi z gospodarskim, to ni nič novega, in mi vsi vemo, koliko važnosti polagajo druge države na stanje svojega kmetijstva. Blagostanje podeželja se pa doseže le postopoma z intenzivnim delom na terenu in samo z sicer dobrohotnimi odredbami. Naloga pristojnega ministrstva s podizanjem žitnih skladišč, stvarjanjem novih tržišč in dodelitvijo prispevkov gotovim vodnim zadrugam še dolgo ni izčrpana. Centralizacija izvoza ima kot posledico vedno diktat cen in proži široke možnosti za iskoriščevanje producenta ter onemogoča zdrav konkurenčni boj.

Ravnokotno važno, če ne še važnejše, bi bilo energično strokovno delo v vseh panogah kmetijstva, katere treba, čim se za to pokaže potreba, temeljito reorganizirati in modernizirati. Intelpekt podeželskega človeka in njegovo kvalitetno delo bo treba dvigniti na sedanji splošni srednjeevropski nivo. Kvalitet proizvodov je treba dvigniti, ker je to eden najvažnejših predpogojev za uspešni konkurenčni nastop v trgovini z inozemstvom. Na zunanjih tržiščih mi v tem pogledu še nismo na najboljšem glasu, kar se vedno odraža v skromnejših cenah naših pridelkov. Da se doseže kvaliteta, je potrebno mnogo intenzivnega znanstvenega in organizatoričnega dela, da si poljoprivrednik uredi svoje gospodarstvo po intencijah modernega kmetovanja.

Struktura kmetskih obratov v naši zemlji zahteva posebne mere, ki bodo imele v vidu male in manjše kmetije. V naši državi prevladujejo posetni kompleksi od 2 do 20 ha površine. Taka kmetska posestva zahtevajo po današnjem položaju specializacijo na eno ali drugo kmetijsko panogo, da se doseže vsaj skromna rentabilnost.

Glede večjih posestev, kjer je sicer še tudi mnogo storiti, pa razmere niso toliko tragične, ker so njih lastniki po večini vsaj nekoliko strokovno naobraženi ter si lažje najdejo načina, da si svoje dohodke s pravilno kalkulacijo regulirajo.

Manjših in srednjih posestev od 2—20 ha je v naši državi po statistiki 1,260.000 s kulturno površino 7,542.000 ha. Navedene številke jasno govore, kje je treba vprašanje reorganizacije začeti. Že preteklo leto sem si dovolil s tega mesta spregovoriti o tem, kako si to reorganizacijo zamišljam oziroma tehnično stran tega problema. Ponovno apeliram na Kraljevsko vlado, da čimprej, pristopi k temeljiti reorganizaciji kmetijske službe. Sicer pri sedanjih razmerah nimam mnogo

upanja, da bi g. Minister sprejel ta moj ali pa kaki drugi slični načrt. K izvedbi primernega načrta bi kazalo pritegniti predvsem mlajše ljudi, ki so v večji meri dovzetni za nove ideje. Povečanje števila ratar-skih šol, obvezen obisk kmetijskih nadaljevalnih tečajev in slične ustanove bi zelo pospešile razvoj navzgor. Na žalost ne kaže predloženi budžet nobene tendence, da bi se na prej opisanem področju kaj name-ravalo. Strokovno šolana mladina, organizirana v za-družne skupine, bila bi zelo primeren material in predpogoj za uresničenje reorganizatoričnih načrtov. Brez dvoma sposobnejša pripomoč, kakor pa mladi-na, ki je organizirana v strankarskih organizacijah.

Rad bi se dotaknil še razmer, v kakršnih danes žive obmejni poljoprivredniki v Dravski banovini. Tu se ostro očrtavajo napačna pota, ki jih hodi pogrešna ali, pravilno rečeno, škodljiva obmejna gospo-darska politika. Vsi klici na pomoč na merodajna, od-ličilna mesta so ostali — klici umirajočih v puščavi.

Ako se pomisli, da je naval germanstva usmer-jen predvsem na našo Adrijo, je razumljivo, da naši severni sosedje z velikim zadovoljstvom gledajo mi-zerijo, v kateri se nahaja danes naše obmejno pre-bivalstvo. Ta mizerija jim je prav dobrodošlo sred-stvo in uspešen instrument za njih spretno agitacijo. In takih gospodarskih in socialnih nesreč je na ža-lost še vse preveč.

Navedem jili s tega mesta le nekoliko, ki bi se dale z malo dobre volje za silo urediti.

Dravska banovina je radi pomanjkanja oranic v prehrani pasivna. Dokupiti je treba velike množine živil iz drugih srečnejših pokrajin. Ta dokup pa ni samo omejen na sloje, ki živijo po mestih in trgih, temveč tudi na one, ki prebivajo na podeželju. Mali posestniki, viničarji, kmetijski in drugi delavci, da ne govorim o obrtnikih, kupujejo v veliki meri življen-ske potrebščine, kakor žito, moko, riž, testenine, mast itd. v trgovinah, ki dobavljajo te produkte iz sosednih banovin. Za nakup teh živil pa je seveda po-treben denar. Kadar pa tega denarja ni — tedaj pa nastopi glad, nevolja in s tem vse posledice siroma-štva, ki nikakor niso takega značaja, da bi dvigale patriotsko zavest ali utrdile to ljudstvo v borbi proti ilegalni tuji propagandi. Agitacija s prozorno ten-denco odtujitve obmejnega življa se vrši z vsemi raz-položljivimi sredstvi, in od teh ni najzadnja konsta-tacija, da so krivci bede obmejnega prebivalstva ne-sposobni gospodarski in politični činitelji na vodilnih mestih naše državne administracije. Iz takih dejstev sledi, da je sveta dolžnost države, da z umnimi ukrepi stvari tu ob meji znosnejšo atmosfero, in bi javna dela, ki bi izboljšala stanje kulturne zemlje, bila ena najvažnejših dolžnosti državne uprave.

Ako kje, je tukaj potrebno z javnimi deli ljudem zasigurati existenco, s primernimi melioracijami dvi-gniti rodovitnost grude, urediti obmejni trgovinski promet, z umno socialno politiko omiliti bedo itd.

V poteku budžetske debate smo zvedeli, da le-žijo v državnih bankah milijarde neizkoriščenega de-narja. Ta denar je za naše gospodarstvo mrtev! Če bi se dirigiral le majhen delček tega sedaj neizko-riščenega denarja za investicije v poprej omenjene kraje, koliko perečih problemov bi se lahko rešilo!

Kot primer navajam iz mojega sreza t. j. Mari-bor Levi breg rečico Pesnico. Tu bi se ta mrtvi denar zelo koristno naložil in bi ta regulacija rešila ta del severne meje največjih sedanjih težav in poleg tega zapolnila velike množine ljudi, ki so danes brez za-

služka. V obmejnih srezih Maribor lb. in Ptuj leži nekoliko tisoč ha zemlje pod stalnim katastro-falnim vplivom poplav, ki jih povzročajo rečica Pesni-ca. Travniki in njive na tem področju so zamočvir-jeni in dajo le priložnostne, pičle žetve. Travniki so kisli močvirnati ter legla ne samo metiljavosti živine, nego predstavljajo tudi gnezda ljudskemu zdravlju grozečih zaraz, kakor: tifus, malarija itd. Ogromna je škoda, ki se vsakoletno tu ponavlja. Z regulacijo bi se dobilo nekoliko tisoč ha plodne dobre zemlje in bi bil ta najsevernejši del naše meje saniran ne samo v pogledu prehrane, marveč tudi v zdravstvenem oziru. Stroški za to napravo ne bi bili previsoki in državna blagajna jih ne bi občutila, ker bi se ta investicija dobro obrestovala, ne samo novčano, tem-več predvsem v nacionalnem oziru.

Načrti za to regulacijo ležijo že dolga leta na Dravski banski upravi in čakajo dneva realizacije.

Obmejni prebivalci so od nekdanj imeli za gotove predmete sicer omejeni, a vendar carine prosti pre-nos čez mejo. Ta prenos manjših količin živil, ki je danes po prizadevanju našega sosedja malo da ne prenehal, je svojčas prinašal obmejnim poljoprivred-nikom lepe dohodke. Avstrija je znala pod raznimi pretvezami kontingent zmanjšati na minimum. Ker gre pri tem le za kmetijske proizvode, apeliram na gospoda ministra poljoprivrede, da energično podpre naše prizadevanje za vrnitev starega stanja ter na-poti naše področne konzulate k aktivnosti v odbrani naših svoječasnih pogojenih pravic.

Perече vprašanje je nadalje preobilna zadolžitev kmetij na obmejnem področju in maksikatera stara, trdna slovenska domačija je vkljub uredbi o 50-kilo-meterskem pasu po najetih posredovalcih prešla v tuje roke. Brezobrestna in posojila po nizki obrestni meri bi tu lahko storila mnogo koristnega ter rešila našo narodno posest pred sistematičnim odtujevan-jem. Kaj čudno je slišati, da na primer tujerodec v teh predelih, ako tudi je prezadolžen, vendar lepo v miru živi in ga breme dolgov prav nič ne tišči. De-ležni so izdatnih podpor iz inozemstva. Že to dejstvo jasno razsvetli marsikatero zagonetko severne meje. Na kmetijsko prosvetnem polju se je od nekdanj od-likovalo naše nacionalno učiteljstvo. To so bili in so deloma še danes pravi pionirji na gospodarskem in prosvetnem terenu ter odločni branitelji naše meje. Sedanji režim pa je, da ustreže svojim strankarskim eksponentom celo vrsto teh idealnih učiteljev ali pre-mestil na nepomembne položaje ali pa jih degradiral brez vsake preiskave. Ako bo Jugoslavija svoje za-služne gospodarske delavce iz najbolj eksponiranih krajev na tak način nagrajevala, tedaj bo teh kmalu zmanjkalo. Take krivice se hudo maščujejo na narod-nem telesu in na ves glas kričijo po reviziji sistema.

Veterinarska služba v Dravski banovini je sicer za silo organizirana, trpi pa, kakor vse druge kme-tijske panoge, pri izvajanju kmetijske službe radi bi-rokratizma. Epidemije na primer, ki zahtevajo brzi postopek pri zdravljenju, kakor svinjska kuga, se radi ozkosrčnih predpisov iz centrale ne morejo tako uspešno zatirati, kakor bi to bilo potrebno. Naj bi se pustilo ob takih množinskih zarazah veterinarjem bolj proste roke, da nastopijo po svojem znanju in vesti samostalno! Imeli smo slučaje, da so svinje, ker se je moralo predolgo čakati s cepljenjem, poginile. Veterinari se morajo po zapovedi banske uprave strogo pokoravati predpisom.

Predlagam v zvezi s tem predmetom, da se naše veterinarje pošlje v specialne tečaje za borbo proti

svinjski kugi. Vsaj mnogi od njih še danes težko pogodijo po simptomih to bolezen. Obisk takih tečajev naj bi bil obvezen in brezplačen.

K koncu bi rad obrnil pažnjo gospoda kmetijskega ministra na stari dolg, ki ga ministarstvo še vedno ni poravnalo. To so nagrade preglednikom sadja ob priliki izvoza. Ta dolg je star že nekoliko let in apeliram na g. Ministra, da vendar že ukaže izplačilo teh zneskov.

Končam! Iz predloženega proračuna izhaja, da vlada ne posveča kmetijstvu, naši najvažnejši gospodarski panogi, dovolj pozornosti, niti ne skrbi dovolj za težave kmetov ob severni meji.

Proračun za kmetijstvo je skoraj najslabše dotiran in je torej razumljivo, da si ne obetam o delu v tem resorju mnogo, ter sledim samo svoji vesti ako izjavljam, da bom glasoval proti. (Odobranje i pljeskanje na levici).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Ima reč u ime grupe Nezavisnog kluba narodni poslanik g. Vojislav Lazić.

Војислав Лазич: Господо народни посланици, кад би било правде у овој земљи, онда би овај буџет био расправљан не ноћу, ни овако пред празним клупама ни посланичким ни министарским, него би морао бити расправљен дану са највећом озбиљношћу и пред свима народним посланицима, јер се овај буџет намењује онима, који стварно претстављају темеље ове наше државе. (Одобравање.) Непрестано сви тврдим, да је сељак тај који је основица за целокупни народни и државни живот у овој земљи. Али, господо, видите како се о томе човеку, који стварно и јесте тај од кога све потиче, врло мало води рачуна.

Господо, сељак је најмнобројнији, и отуда, што је најмнобројнији, он је тај, који је највећи стваралац. Али, с друге стране, ми смо чисто земљорадничка земља, ми немамо за извоз никакве друге предмете до једино оно, што земљорадник производи. Према томе, на земљораднику почива држава. (Узвици на левици: Тако је!)

Сад да видимо, да ли овај буџет одговара потребама и кредитима, да се сељаку помогне да изврши задатак, који он у овој земљи има и који мора да изврши. Да видимо, како Влада на то гледа. Огледало Владиног рада и Владиног мишљења о селу и сељаку, о напретку села и сељака, о заштити села и сељака јесте овај буџет. А кад погледамо овај буџет ми ћемо видети, колико је он мали, колико је он ништаван кад га упоредимо са цифрама целокупног буџета. Целокупан буџет износи 12.180.000.000, и ако хоћемо да будемо праведни да проценимо, ко треба све то да поднесе, морамо доћи до закључка, да у крајњој линији мора поднети сељак. Јер, господо, биће порезоване и друге бранше и друге професије и друга занимања, али су они посредници између сељака и онога, који у крајњој линији троши земљорадничке производе.

Исти посредници су и у ономе случају, ако се набављају потребе за сељака, те на тај начин они, као посредници, онај порез, који се на њих нареже, пребацују на крајњу линију, а та крајња линија јесу широке потрошачке и произвођачке масе, а то су сељачке масе. Али, господо, иако сељак мора поднети највеће терете овога буџета, његовој привреди, његовој радиности, његовом напратку не даје се скоро ништа. Ја сам упоредио

целокупни буџет Министарства пољопривреде са целокупним државним буџетом и дошао сам до овога закључка: Буџет Министарства пољопривреде износи укупно 126 милиона 481 хиљаду 469 динара, али у тај буџет улази Класна лутрија која нема утицаја, која је ту само ради контроле и њен буџет износи 17 милиона 962 хиљада, 618 динара. Чист буџет за пољопривреду остаје 108 милиона 518 хиљада, 861 динар, што износи свега 0.90% од целокупног буџета. Дакле, нема ни један динар од стотине динара.

Кад господо, упоредимо буџетско повећање онда ћемо, кад изоставимо цифру Класне лутрије, доћи до закључка, да то повећање износи 0.80%. Према томе видите, колико ова Влада врло мало води рачуна о селу и сељаку, али, зато, господо, ова Влада од сељака много тражи, она њему ставља велике терете и намете, не гледајући да ли он то може да поднесе.

Господо, Влада се хвали пред нама и у своме експозеу истиче нарочиту бригу о селу и сељаку, коју је она учинила и као најважније питање, које је решила, подвлачи решење сељачких дугова, ново кредитирање земљорадника, повећање цена и повећање просперитета, унапређење задругарства и аграрно питање. Господо, да један часак бар у кратким потезима, погледамо ова питања као најважнија која је Влада у своме експозеу изабрала и подвукла и како је она та питања решила; да видимо, да ли су та питања заиста тако добро решена и да ли је сељак сретан и задовољан са тим решењима. Да узмемо у разматрање решење сељачких дугова. Ми, господо, знамо да су сељачки дугови решени једном Уредбом о ликвидацији земљорадничких дугова. Господо, и Влада и браниоци владине политике непрестано изnose како је та Уредба добра, како је она на врло добар начин решила земљорадничке дугове и како је, после те Уредбе, народ задовољан. И господин Министар подвукао је данас у своме експозеу да је то питање овом Уредбом затворено, а ја тврдим и кажем да то питање није затворено нити може бити затворено све док се не нађе право решење његово.

Господо, ја ћу да изнесем један докуменат, из кога ће се видети, а мислим да ће и господин Министар стећи уверење да та Уредба није ликвидирала земљорадничке дугове, да та Уредба није добра и да народ не може бити с том Уредбом задовољан.

Ја, господо, немам времена сад да потанко улазим у ту Уредбу, али само хоћу да кажем како је том Уредбом решено питање дугорочних хипотекарних дугова код Аграрне банке, па ћете одмах да видите, кад овај докуменат прочитам, како је се дошло до тога да су у много повољнијем случају они земљорадници, који су остали и даље дужници зеленаша или зеленашких банака, од оних, који су остали, или и раније били дужници Привилеговане аграрне банке. Господо, на основу тога сад излази да је Привилегована аграрна банка у овоме добу највећи зеленаш. Господо, Аграрна банка упутила је писмо 17 маја 1930 године П.бр. 2073 Радојини Јеремићу, земљораднику из Горње Трешњевице и каже овако:

„Ликвидирали смо одобрени вам хипотекарни зајам од динара 80.000. За интерес од 20-IV-1930 до 20-I-1931 узели смо динара 5.300, за књижицу

10 динара, за трошкове 400 динара, достављено Пореској управи Аранђеловац 855 динара — свега обустављено 6.565 динара. Остаје чист износ динара 73.435 коју смо суму исплатили г. Илији Матићу, благајнику „Шумадијске кредитне банке“.

Шта се види из овога писма? Види се да се овај човек задужио 80.000 динара, а он лично није ни пет пара примио. Све су примили други. Прво је узела камату Аграрна банка, затим порез, затим је „Шумадијској кредитној банци“ исплаћена сума од 73.435 динара. То је био зеленашки дуг, то је била зеленашка банка. Али када је основана Аграрна банка, онда је речено: ево заштите за сељаке, ево сад Аграрне банке, која ће да вас спасе. Бежите из руку зеленашких, бежите из зеленашких банака, узмите паре од Аграрне банке, и скините зеленашки терет са врата.

Шта је овај човек радио? Послушао је савет. Задужио се код Аграрне банке и добивеним зајмом исплатио зеленашки дуг. Сад, када је дошла Уредба о ликвидацији земљорадничких дугова, онда је овај човек добио решење како је питање његовог дуга по овој Уредби решено. Он је о томе обавештен писмом од 18 маја 1937 године бр. 2073. То писмо гласи овако:

„Београд, 18 маја 1937 године

П.бр. 2073

Г. Јеремић Радојица п. Николе

Горња Трешњевица
Срез орашки

На Вашу молбу, а у смислу чл. 32 Уредбе о ликвидацији земљорадничких дугова од 26 октобра 1936 године одобрено Вам је по Вашем хипотекарном зајму код нас снижење главнице дуга.

Према даљим одредбама поменуте Уредбе и Правилника о давању олакшица дужницима Привилеговане аграрне банке, извршен је обрачун и остатак Вашег дуга на дан 20-IV-1932 износио је динара 80.088.60.

Смањили смо за 25% т.ј. са 20.088 динара и 40 пара.

Остаје динара 60.265.20.

Овом износу додајемо неплаћену камату од 20 априла 1932 г. до 1 фебруара 1936 г. у износу 32.249.90 тако да ваш дуг на дан 1 фебруара 1936 износи сада 92.515.50 који изволите платити“.

Е сад, господо, ви са деснице и Ви г. Министре, питам Вас, шта је сад овај човек добио, да ли је заиста овај човек који се задужио са 80.000 динара, када је, и поред плаћених неколико анuitета, сада опет дужан 92.515.10 динара?

Ето, господо, зар вам је то правилно решење сељачких дугова? Зар је ово решење дугова у корист сељака? Господо моја, до днас су се овоме човеку нагомилала три анuitета, а 1 маја наступиле и четврти и тај анuitет ће да изнесе преко 15.000 динара.

Господо, није ово усамљен случај. Сви дужници Аграрне банке јесу у оваквом стању, сви они данас дугују више него што су се задужили. Сада је, господо, наступила наплата анuitета по свима дуговима егзекутивним путем и ја сам ових дана имао прилике да су ми долазили људи са свих страна, кукали и молили да се обустави егзекутивна наплата анuitета. Порезници притиснули цело лето за порезу а сад притисли за наплату анuitета и то како по зајмовима које је давала Аграрна банка тако и по дуговима који је по

Уредби од новчаних завода и других установа преузела. За наплату ових анuitета одузимају се од сељака најужније његове потребе за живот, не само стока и храна и покретности и постелјне ствари него и столице, тако да човек нема на чему да седи у својој кући.

Господо, да се вратимо поново на дуговање Јеремића Радојице, кога сам мало пре цитирао, да видимо шта би било са овим дужником да се он није задужио код Аграрне банке, да је остао и даље дужник оног зеленашког завода. Њему би било боље. Зашто? Јер овако њему се дуг повећао за 12.500 више него што је узајмио и за наплату овог дуга може се продати и његова кућа и све из куће, а да је остао дужан оној зеленашкој банци онда би он имао само половину дуга. Те, према томе, испало је то сада да су сада зеленаши постали сношљивији повериоци од Аграрне банке. Па, господо, камата код Аграрне банке скупља је него код зеленаша и њихових завода. Код Аграрне банке камата је 5% док је зеленашима Уредба признала само 3%. Али има овде још једна разлика. Да је овај дужник остао и даље дужник ове зеленашке банке, он би према тој банци уживао заштиту из § 471 Грађ. судског поступка, а овако, као дужник Привилеговане аграрне банке, он те заштите нема. Дакле, као што видите, ова разлика је огромна. (Приговори из центрума). Господо народни посланици, чудно питање од једног нашег друга: како то да се један сељак задужи са 80.000 динара. А, господо, шта је у оно време било 80.000 динара, у оно време кад је хектар земљишта продаван по 30.000 динара, кад је један пар волова био 16.000, кад су се једна кола морала платити 5000 динара! И, господо, упамтите да је Шумадија била прегажена два пута, да је робовала три године непријатељу, да је била исцрпена, уништена ратом и да се морала обновити и, господо, онда није чудо што су земљорадници пали у дуг. Па онда, господо, има још један процес у животу. После рата наступило је много поремећаја, изгинуло је много људи који су оставили женску децу и та женска деца удајом продавала су своја имања својим сродницима, јер наш сељак жели да њива која је била његова и остане његова и он се задуживао да ту њиву откупи. Е сад питају, зашто се сељак задуживао!

Сад да видимо, господо, ново кредитирање земљорадника. Г. Министар каже: решили смо ново кредитирање за сељака, јер ће моћи од сада да добија ломбардне кредите. Само г. Министар не каже, шта ће сељак да да у ломбард када се могу ломбардовати код Поштанске штеднионице само обвезнице ратне штете и само бонови од регулисања земљорадничких дугова, а они се налазе у рукама банака а не у рукама сељака. Ратне обвезнице нема ниједан сељак, то је од њега у своје време покуповано по 100 динара по обвезници, а друго ништа не може да се да у ломбард.

Г. Министар рече, да може сељак и код Привилеговане аграрне банке да добије менични зајам, а ја тврдим, да не може. Покушавали су људи и поред тога што они дају уредно потписане менице са два жиранта. Аграрна банка тражи још да тај мора заложити целокупно своје имање, а, господо, онда сељак нема рачуна и не може да заложити целокупно имање за један краткорочни зајам од године дана и тако се тим кредитом ниједан сељак није користио.

Господо, повећање цена нарочито је истакао г. Министар као и просперитет. Говорено је о том повећању цена и просперитету много и много. Ми морамо и сада као и раније на то одговорити, да то повећање цена, у колико је и дошло, није дошло заслугом Краљевске владе, оно је дошло путем светског процеса, оно је дошло међународном пијацом и ја верујем да ова Влада није ништа томе помогла него да је она преко својих установа учинила то да у нашој земљи није дошло до оних правих светских цена. Али сад, господо, да видимо да ли земљорадник има од просперитета онолико колико Влада мисли, и колико она на основу тога замишљеног просперитета намеће терете сељаку. Да би то видели морамо учинити једно упоређење. Ви, господо, који сте били чиновници, лако ћете разумети ово упоређење. Ако је један чиновник имао 1000 динара месечне плате, па му је плата повећана неким путем са још 100 динара, онда он сад прима 1100 динара. Да ли, господо, он може сад са тим повећањем да буде толико обогаћен, толико унапређен да је добио толики просперитет да сад може да поднесе пет пута веће терете од оних које је имао док је примао само 1000 динара. Не може, господо. Ето, господо, тако је и код сељака просперитет повећан у тој сразмери. Повећао се нешто на пшеници и нешто на стоци, тако да можемо да кажемо да је повећан од 1000 на 1100 динара. Али, шта се сад тражи да он учини од тих повећања 100 динара. Тражи се, господо, да се учини повећање такса, тражи се да плати повећане дажбине посредне и непосредне и онда се тражи да плаћа ове и оволике ануитете који засецају не само онолико колико се повећала цена земљорадничких производа за 10%. већ се то, што он мора платити, повећава са 500%. То је оно, господо, што је сељаку наметнуто са погледом на његов просперитет, што он неће моћи да издржи. Према томе, господо, ми смо преоптеретили сељака у толикој мери да ћемо ми кроз кратко време, највише за три до четири године, тражити поново не само смањење дугова већ потпуно брисање дугова. (Бурно плескање на левици).

Сад ћу да пређем на унапређење задругарства. Ја, господо, не видим да је наше задругарство унапређено ни за један корак унапред. Не састоји се, господо, унапређење задругарства у томе, ако је господину др. Корощцу дато 60,000.000 динара да санира свој савез, или да санира неку задружну банку, или ако је дато Савезу српских земљорадничких задруга 20,000.000 динара, који су отишли за три дана, тако брзо да се није могао ни осетити утицај тих 20,000.000 динара. Али, господо, сад да видимо, чиме је задругарство унапређено? Да ли је тај нови закон створио једно земљорадничко задругарство које ће земљораднику донети некакве користи. Ја, господо, тврдим и сада, да задружни закон није добар, а то сам тврдио и онда, кад је закон у Скупштини рађен а и сад остајем при томе. Господо, ево факта. Овим законом створене су привредне задруге, у које се сврставају и сељаци, и занатлије, и трговци, и индустријалци и апотекари. Сви су они сврстани у један закон. И, господо, по томе закону оснивају задруге индустријалци; по томе закону оснивају задруге трговци, по томе закону оснивају своје задруге и сељаци. Господо, Земљорадничке задруге, основане по овоме закону, неће моћи да даду сељаку каквог полета,

па да он задругу пригрли, јер тај закон не предвиђа никакве олакшице, нити какву нарочиту помоћ Земљорадничким задругама како би она могла земљораднику дати материјалну помоћ па да он зато може свесрдно задругу да прихвати. Он ће то само да погледа па ће рећи: ја сам сврстан заједно са трговцима и заједно са онима који мене експлоатишу, и, према томе, ја ту немам ништа да тражим, па се у то задругарство неће ни упуштати.

А, господо, шта је ова Влада још урадила за нашега сељака? Овде је много говорено о томе како су царине на плугове велике, а Влада још није ништа урадила на томе да сељак добије јевтинији плуг. Напротив, цене плуговима су опет скочиле, и то за 100 динара по комаду. Плугови су поскупили и код Савеза земљорадничких задруга. Па како ће земљорадник доћи јевтиније до плугова и другог потребног му алата, ако до тога не може доћи преко својих задруга? Зашто се он и удружује у те задруге него зато да се снабде јевтиније са пољопривредним справама и алатом као и другим потребама па и кредитом него ли на другим местима.

Господо, остаје нам још аграрно питање да и о њему кажем неку реч. Ја мислим, господо, да је ова Влада положила испит на аграрном питању. Она је на томе питању показала како мисли о сељаку и о селу, и како мисли о ономе коме земља треба? И господин Министар у своме експозеу, ако би хтео да каже правилно своје становиште у месту онога што је казао, он је требао да каже ово: ова се Влада трудила да очува велике поседе, у колико они до сад још нису окрњени, да се више не крње, и ова се Влада трудила да нико не добије ни један дан орања земљишта као добровољаци или као насељеник, земљорадник без земље. Оно што је, господо, на овом аграрном питању урађено, то је све остало од ранијих влада: за време ове Владе то је питање потпуно стало. Никоме се ништа не даје и никоме се ништа не дели. Велики поседи се већ полако измигољавају испод удара аграрне реформе и почињу да иду напред и да се увећавају под овом Владом. А наш сељак који земље нема, шта он ради? Његове молбе стоје тамо још од пре пет година и он је изгубио сваку наду да ће икад земљу добити. То је била само једна обмана да ће добити земљу.

Господо, морам да истакнем још једну ствар. Ја сам чуо у седници финансијског одбора да је један народни посланик, и то из владине већине, казао, да је баш под овом Владом омогућено једноме човеку који чак и није Југословен него се прекрстио и добио име Шајовић, да је том човеку омогућено да откупи од грофа Чекоњића хиљаду и шест стотина јутара земље и да на ту земљу добије потпуно осигурање. И сад настаје, господо, питање, да ли је то решавање аграрне реформе и да ли је то дељење земље онима који немају земље када се једноме човеку даје 1600 јутара? Па чуо сам и извештен сам да је „Аграрија“, која је у рукама наших суграђана Немаца, откупила од грофа Котека онај максимум који му је био остављен. Па, господо, ја сам још о нечему обавештен и дужак сам да то овде изнесем да се не би преко тога олако прелазило. У Банату и у Бачкој чуо сам да Срби продају земљу, испуштају земљу из својих руку, продају је за скупе паре па иду у Славонију да купе земљу за јевтиније паре а наши суграђани Немци ту земљу откупљују. На тај начин ова је

Влада по моме схватању, учинила један велики грех што допушта својом политиком, коју она води, да земља у Бачкој и Банату испада из руку Срба. Господо, када су били под туђинцем, Срби су се борили да земљу одрже у својим рукама и онда су говорили: Србине, земљу из руку не дај никако. То је била национална парола, а данас, када немамо туђинца, они испуштају земљу из својих руку. Част и поштовање нашим суграђанима Немцима али, на крају крајева, верујем, да ни Немци, у Немачкој, не би дозволити да наши људи, који су тамо насељени, узимају земљу из руку Немаца. Наша национална ствар не дозвољава да то иде тако. (*Министар пољопривреде Светозар Станковић*: То су само приповетке!) Ја бих волео да је то приповетка, али отидите у Опачки срез па ћете видети, какво је тамо стање код Срба, и онда ћете говорити о просперитету који постоји.

А шта да говорим даље да ли је Влада још нешто више учинила за село и сељака? То смо чули баш из уста наших другова који Владу помажу, како се жале да ова Влада није способна да заштити народ ни да му стока не гине од епидемије. Нема серума, нема ветеринара. Сем сељак кад мора да посеје, ни тога семена нема. Тражи се од Владе, а она упућује на бановину па ни она га нема, и, ако му се нешто од семена и да, наплаћује се дупло и тродупло. Према томе, ја не могу да наиђем за време од ове две и по године њене владавине, да је ова Влада ма шта доказала и да је ма шта добро урадила за добро села и сељака. Она је, напротив, оно, што је урадила, урадила да нашкоди селу и сељаку. Према томе, ја не могу веровати овој Влади, нити ћу чинити ма какве сугестије овој Влади; те сугестије нека дају овој Влади они, који су јој за три године три пута изгласавали буџет и чинили сугестије, које она никада није усвојила. Нека они гласају за тај буџет а ја ћу гласати и против овога буџета. (Одобравање и плескање на левици).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Има рећ народни посланик г. Vasilj Kostić. (Гласови: Није овде!) Пошто г. Kostić није присутан, сматра се да је одустао од рећи. Има рећ народни посланик г. Dušan Antonijević. (Гласови: Није присутан!) Пошто г. Antonijević није присутан, сматра се да је одустао од рећи. Има рећ г. Ilija Mihailović. (Гласови: Није овде!) Пошто г. Mihailović није присутан, сматра се да је одустао од рећи. Има рећ г. dr. Mirko Kosić. (Гласови: Није овде!) Пошто г. Kosić није присутан, сматра се да је одустао од рећи. Има рећ народни посланик г. Milivoje Isaković.

Миливоје Исакковић: Господо народни посланици, о стању пољопривреде и о приликама пољопривредника може се говорити само на основу података, који се заснивају на подацима несумњиве вредности и на основу чињеница, које пружа дуггодишње искуство.

Због тога ја, да бих ово илустровао у светлости истине и чињеница, послужићу се подацима, који се не могу порећи.

Као примере узеху две општине и то: једну више брдску, а другу чисто равничарску.

Као општину брдског типа узимам Накучанску, у Срезу поцерском.

Општина Накучанска има 5 села са 4550 становника и има: обрађеног плодног земљишта (орница, вртови, ливаде, пашњаци, виногради, воћ-

њаци) 4163 ха; остало је: шума, ритови и неплодно земљиште.

По подацима из катастарске управе у Шапцу, чист катастарски приход за 1937 годину износи 1.395.850 динара. Оптерећења у овој општини за 1937/38 годину износе: земљарина 139.585; допунски порез 47.000; бановински, школски са парох. и епарх. прирезом 64.209; свега 236.563; дуговани порез и бановински прирез 378.000; дуговани општински 84.000 што укупно чини 462.000. Према томе, укупно оптерећење државног пореза бановинских и других приреза износи 758.563 динара.

А сад да видимо: како у Накучанској општини стоји са приходима.

Приход земљарине: 1.395.850 динара; од овога има да се, у овој години одбије: а) оштећеност на шљиварима 415.200 и б) оштећеност виноградарима 158.000, односно, укупно оштећење 573.200. А кад се још одбије пореза и прирез за 1937 у суми од 296.563 динара, онда за живот и све потребе грађанства од 4550 становника остаје 525.487 динара, или на једног становника за његову егзистенцију за целу годину остаје 115.50 динара и словом сто петнаест динара и педесет пара.

Са овим се не може живети.

Али ово није све: у овој општини има 1135 кулчарских обвезника са 4828 радних јединица, односно, са 14.485 надница, па кад се једна надница рачуна само са 10 динара, онда је горња укупна сума умањена са 144.850 динара. Но ово није све. Грађани ове општине, као и грађани свих других општина дугују. Стање дугова у овој општини, по званичним подацима, износи и то: 1) Код Привилеговане аграрне банке 1.100.000; 2) код Хипотекарне банке и осталих 540.000; 3) код приватних завода и задруга 500.000; 4) код приватних веровника 568.701. Укупно пољопривредници општине Накучанске дугују 2.708.701. Тако је стање пољопривредника сељака у општини Накучанској, а ништа није боље ни у другим општинама среза поцерског, местимице и горе. Како је у Поцерини, тако је и у „богатој“ Мачви.

Узимам као пример општину Слеччевићску, у срезу мачванском.

Општина Слеччевић има 1.285 становника. Површина обрађеног плодног земљишта износи 1.493 хектара 58 ари и 45 метара. Неплодног земљишта има 356 хектара 85 ари и 15 метара. По извештају катастарске управе у Богатићу бр. 1482, Слеччевић има чистог катастарског прихода 1.088.969.20 динара.

Оптерећење у овој општини износи: 1) Основни порез, земљарина 79.225; 2) Допунски порез 24.315; 3) Бановински, школски и остали прирези 31.691; 4) Општински порез 24.517. Укупно оптерећење за 1937/38 159.748.

Дугова на порез и бановински прирез дин. 1.264.000; дуговани општински прирез дин. 39.000. Што све укупно чини 1.462.901.

Приходи земљарине износе 1.088.969.28. Оштећеност: на шљиварима 140.000, на пшеници 310.000, на ливадама 250.000, на кукурузу 132.000. Укупна оштећеност 832.000.

Према свему, чист приход пољопривредника остаје у укупној суми 97.221.28 динара, што кад се подели на 1.285 становника једном припада 76 динара са којом сумом треба да одржи своју егзистенцију кроз свих 365 дана године. Али ово

није све. Где је кулук? А где дугови? Са кулуком у овој општини стоји овако: обвезника 243, задужених са 387 јединица, односно 1161 надница, што у новцу претставља 11.610 динара.

Са дуговима стоји овако:

1) Привилегованој аграрној банци	187.000.—
2) Хипотекарној банци	50.000.—
3) Заводима и задругама	205.000.—
4) Приватнима	850.000.—
Свега дугова	1,292.000.—

Такво је стање пољопривредника, сељака у општини Слешчевић, Среза мачванског, а ништа боље није ни у осталих 29 општина Среза мачванског.

Сем овога, господо, ви се врло добро сећате, како смо ми прошле године имали кишно доба, поплаве и друге непогоде временске које су од сељака у моме крају, у Поцерини, Посавини и Мачви, направиле таквог сиромашка, да он већ данас нема хлеба, иде подеран и бос, како никад није ишао. Да се не би рекло да ја говорим на памет, прочитаћу вам уверење начелства Среза поцерског № 1760 од 11 септембра прошле године, које је потписао пољопривредни референт из тога среза. Уверење гласи:

„Да су воћњаци овога пролећа оштећени са пуних 100% тако, да су сви земљорадници овога среза, у коме је воћарство глава грана, веома тешко оштећени.”

„Да су воћњаци овога пролећа оштећени са 90% услед пламењаче, услед града који је падао у три маха и услед дуготрајних киша, од којих ће и оно мало, што је остало, пропасти.”

„Да је пшеница, услед поплава дуготрајних, у крајевима поред Саве и у низинама оштећена, а у осталим крајевима Среза јаком жегом у доба зрња изгубила је и у количини и у каквоћи, тако да је „Призад” донео одлуку да овдашњу пшеницу не преузима. И остали усеви ратарски услед киша и поплава оштећени су са око 50% у целом срезу. Нарочито су оштећени пашњаци у низинама услед поплава и ливаде услед бујица, тако да је уништена трава потпуно на ливадама у површини преко 300 хектара, те су многи земљорадници услед оскудице хране морали продавати своју стоку по нижим ценама. Детелишта и луцеришта услед сталних киша неће дати семена и трава је полегла и почела трулити, да је већим делом за исхрану стоке неупотребљива.”

„Уопште, земљорадници целог Среза поцерског, услед многих елементарних непогода, у току ове године оштећени су у великој мери да ће се последице осећати неколико наредних година.”

„Ово уверење издаје се без таксе на основу чл. 55 Уредбе о заштити земљорадника.”

Срески пољопривредни референт, Никола Коцић, с. р.”

Док је господин Министар финансија говорио о благостању и просперитету, док су говорници владине већине говорили о доброј жетви и о повећању националног дохотка, г. Министар пољопривреде био је искренији, јер је рекао да је национални доходак слабији за читаву милијарду динара. Ја мислим, кад би се и дубље ушло у податке, којима се располаже, можда би овај национални доходак за прошлу годину изнео може бити и читаве две милијарде мање. Сем тога, најтеже пада и то да највећу корист од поплавлених

цена у 1936 години нису имали земљорадници, него претставници капитала.

Кад то кажем, господо, ја то засниван на чињеницама, изнетим у извештају Земаљског задружног савеза, у коме ово, што сам рекао, стоји од речи до речи.

Из свега овога до сада видите да су придике сељака тешке и претешке. Оне су свугде исте, бедне, у Поцерини, Мачви, и Посавини, на основу овога уверења, које сам мало пре овде прочитао, и очајне. Требаће неколике родне године, заиста родне године, па да се пољопривредници мога краја опораве. Министарство пољопривреде је у првом реду позвано да им помогне. Министарство се мора постарати да се народу у томе крају дотуре што пре све количине семена, јер ако се ово не учини, многе њиве остаће незасејане, пошто народ нема семена, нарочито сада за пролетњу сетву.

При овоме, једном за свагда оканути се бирократских формалности, него имати пред очима: да ни један метар земљишта не остане необрађен и незасејан.

Виноградарима мога краја ставити на расположење довољне количине тако званог плавог камена, јер ако га он и ове године не буде имао и ако он буде лош као што је био прошле године опет ће бити милионских штета.

И даље, обилно стављати на расположење сточне серуме, јер штете које народ подноси због свињске куге и других сточних болести у моме крају, премашају неколике милионске суме.

Време је већ једном да Министарство пољопривреде учини, што му је дужност, да наш сељак дође до добрих и јевтиних пољопривредних справа и алата. Огромно високе цене пољопривредним справама и алатима претстављају бездушну експлоатацију економски најслабијих. Томе се једном мора стати на пут. Најбољи, најефикаснији и најбржи начин је за ово: да држава што пре подигне државну фабрику за израду пољопривредних справа и алата и да исте продаје сељацима по цени коштања.

Најзад, ја скрећем пажњу г. Министру пољопривреде да у моме крају нема довољно ни људске, ни сточне хране; данас тамо гладују и они који никада нису били гладни, па молим г. Министра да интервенише, где треба, да се потребне количине хране што пре доставе.

Уредбом о ликвидацији земљорадничких дугова, коју је данашња Влада донела, требало је да се правично и повољно реши једно тешко економско питање, које својом далекосежношћу задире дубоко у највитаљније интересе најширих народних слојева.

Браниоци ове и овакве уредбе тврде, да је ова Уредба нарочито повољна онима, мање дужним, до 25.000 динара. Мој пријатељ и наш посланички друг г. Лазић изнео је пример са задужењем једнога већом сумом. Ви сте видели да је од првобитне суме дуга, према примеру г. Лазића, скочило првобитно дуговање од 70.000 динара, кад се све отписало што се могло да отпише, на преко 90.000 динара, а ево, господо, какво је то „добročинство” учињено према малима, како то кажу, према онима око 25.000 динара: Гајић Ранко из Синошевића у срезу поцерском добио је од Привилеговане аграрне банке писмо у коме га извештава, да је по његовом хипотекарном зајму из-

вршено снижење главнице дуга са 25%. Па кажу: на дан 20 априла 1932 године првобитни дуг је износио 27.505 динара и 20 пара. То ћемо вам смањити за 25%, то јест за 6.876 динара и 30 пара, остаје 20.628.60 динара.

Овом износу додајемо неплаћене камате по привременом рачуну од 20 априла 1932 године до 1 новембра 1936 године 10.699,60 динара тако да ваш дуг на дан 1 новембра 1936 г. који је онда износио 27.000, сада износи 31.328.50 динара.

Ево, дакле, оригиналног примера, господо, тих „малих“ сума, на које се ви из већине, можда необавештени о правом стању, позивате, када хоћете да докажете да је уредба добра. Ево вам примера који јасно говори да се нигде ништа није учинило у томе смислу како смо сви заједнички очекивали, а ми са левике и тражили.

Господо, како је са овим грешним Бранком Гајићем, тако је и са свима дужницима његове врсте. Овај пример јасно показује да Уредбом такозвани мали дужници нису ништа добили и да сада више дугују него што су првобитно дуговали. Исти је случај и са дужницима већих сума. Њима је Уредба до сада тако помогла да они дугују много више него што су првобитно дуговали.

Има још једна мана ове Уредбе. То је поступак, који је овом Уредбом предвиђен за смањење тако званих великих дугова. Тај је поступак такав да он претставља једну такву сложеност за чије решење треба читава вечност. Исти поступак даје маха страховитој субјективности, па и злоупотребама, а у пракси до сада завршава се тако, да он дужнику ништа озбиљно не помаже.

Овом Уредбом брисано је и укинута благодворно дејство § 471 А српског Грађанског судског поступка и широм су отворена врата бескућништву.

Ако се не увиди да је мој законски предлог Закона о заштити земљорадничке својине имао најцелисходнији и најплеменитији циљ: да нашем сељаку сачува кућу и окућницу 5 дана орања на сваку мушку главу, 2 коња или две краве, да му нико за дуг не може продати, па ако се исти не прихвати и што пре не озакони, многом и многом сељаку не остаје ништа друго, него да прихвати просјачки штап и крене кроз свет да прича о незахвалности отаџбине.

Неки дан, кад сте ви овде са деснице из Владине већине одбили хитност мога предлога Закона о заштити земљорадничке својине, утврђено је са њовог места: да се пописи не врше, да се продаје не одређују. Камо лепе среће да је тако, али на жалост, није тако!

Попис је извршен и продаје су одређене и то:

- 1) Драгутину Урошевићу из Дворишта два вола,
- 2) Марку Милетићу из Десића један во,
- 3) Борисаву Лазаревићу из Грушића два коња,
- 4) Димитрију Стојановићу из Дворишта један во,
- 5) Андрији И. Недићу из Десића два вола,
- 6) Ранку Гајићу из Синошевића две краве, једно јуне;
- 7) Милошу Јанковићу из Бојића две крмаче, два вепра,
- 9) назимади, 20 оваца, једна јуница,
- 8) Душану Марковићу из Цуљковића два вола, 13 оваца, једна крмача, два назимета,
- 9) Ивковићу Добросаву из Добрића крава, 10 оваца, крмача, 4 назимета, коњска кола, две козе,
- 10) Ангелини Будимира Мићановића из Богосавца кобила, назимад,
- 11) Живојину Г. Јанковићу из Добрића једна крава;
- 12) Милићу Г. Мићановићу из Добрића коњ, две

краве, теле, 13) Витомиру Урошевићу из Вољуца, Петру Марјановићу из Накучана, Душану Милошављевићу из Заблаћа, Милану Божићу из Заблаћа, Игићу Марјановићу из Накучана.

Сви ови пописи извршени су искључиво за рачун Аграрне банке и то баш на оно што је штитио § 471 а Срп. грађанског судског поступка.

Кад се овим сељацима а и другима буде продало ово и оно што они од непокретности и стоке буду имали, онда, ја вам кажем, није им никаква корист ни од њиховог живота што га имају, јер нити имају чиме поорати, нити засејати, нити свести и превести, нити себе исхранити. Њихова земља остаће необрађена и пушта, а они ће и сви њихови другови, којима се то догоди, постати бескућници, а кад то буде било, слабо ће помоћи моторизована Корошчева полиција. Учините да до тога не дође! Обустављајте пописе и продаје, укидајте ову „добру“ уредбу, донесите закон, прави закон, преко Народне скупштине, којим ћете заиста раздужити и сељака и све привреднике.

Аграрна банка неће пропасти; ту је држава да народни дуг прихвати. А боље и да Аграрне банке нема, него да нам она сељака до просјачког штапа дотера.

Спасавајте, док још није доцкан; спасавајте јер то је ваша дужност; чините од добре воље, јер ће доцкан бити и горко ћете се кајати, што нисте чули овај апел. (Одобравање и плескање на левизи).

Potpretsednik Jevrem Tomić: Reč ima narodni poslanik g. Jovan Zdravković.

Јован Здравковић: Господо, баш сам био расположен да гласам за један буџет и природно би било да, на пример, зажмури код Министарства пољопривреде и да за овај буџет гласам. Ви ћете можда рећи како је буџет Министарства пољопривреде тако мали и мизеран, да ако сам се баш решио да гласам за један буџет, да не би требао гласати за овај буџет. И сам г. Министар пољопривреде признаје да је овај буџет мали, али да је г. Министар изашао па да је казао какву је борбу водио и шта је све урадио да добије више сретстава за нашу пољопривреду, па да му онда човек ипак помогне у тој борби, али када он то није рекао, а и по њему се види да се за унапређење пољопривреде није много бринуо, онда изгледа да ни за овај буџет нећу моћи да гласам.

Када би неки странац дошао да испита прилике код нас, и узео списак свих пољопривредних грана које се третирају у буџету, он би још помислио: „Бога ми, у Југославији ствари пољопривреде добро стоје“. У томе списку имамо разних установа, станица за испитивање, за унапређење пољопривредних производа, а међутим наша пољопривреда од тога ништа не види и никакве користи нема.

Због тога, господо, ја предлажем да се укине Министарство пољопривреде. (Дане Милетић: А, то не!) Да се укине зато што не врши ону функцију коју би требало да врши. Увек када један орган не врши функцију за коју је намењен, или када не врши ту функцију добро, онда се ампутира. Од свега овога једино да оставимо пољопривредне школе, а све друго у Министарству да укинемо, јер оно не служи ни за шта друго него за ухлебљење многобројних чиновника.

Да ли је г. Министар могао овде да изнесе шта је он урадио на унапређењу пољопривреде?

Ја сам изнео у начелној дебати, да је у нашој земљи, која је чисто аграрна земља, у огромној већини у употреби још 200 хиљада дрвених ралица, а нама конкурентне државе: Канада, Северна и Јужна Америка, Аустралија и Русија ору тракторима, па да ли ми онда можемо да издржимо конкуренцију с тим великим државама? Не, господине! Господин Министар о томе ништа није рекао, а и не може говорити, јер ништа није урадио да се дрвене ралице у нашој земљи из године у годину замењују гвозденим плуговима.

Господин Министар није могао да се похвали да је предузео ма шта да се осиромашени земљорадници ма у коме виду снабдевају земљом. Господин Министар није могао казати Скупштини, да је ма шта предузео да се земљорадник-виноградар не пљачка великим ценама плавога камена, јер он ту ништа није предузео да ту пљачку спречи.

А Г. Министар није смео да говори о томе, јер и до њега има кривице. Удео Министарства пољопривреде је у томе, што је уговором, који је склопљен између Министарства пољопривреде и фабрика за производњу плавога камена, тим фабрикама дат монопол да пљачкају наше виноградаре. Зато је потребно да се и уговори раскину, јер плави камен можемо добити много јефтиније из иностранства, а да не плаћамо ону контра царину оним земљама, од којих смо раније увозили плави камен.

Господин Министар није могао да се похвали да је што крупно предузео, да се у нашој земљи производи серум против заразних сточних болести, који би се нашим сиромашнијим сељацима давао бесплатно, а имућнијим по цени коштања, и да не дозволи даљу пљачку коју данас врше фабрике приватних капиталиста. Он је у овоме буџету предвидео осам стотина хиљада динара за један завод у Земуну, али није рекао, кад ће тај завод моћи и да ли ће моћи да лиферије серум за наше пољопривреднике, из чега могу да верујем, да ни то није озбиљно и да од тога неће наши пољопривредници видети користи.

Господин Министар, који се сматра у земљи као неки адвокат пољопривредника, није ништа предузео да сељаци дођу до кредита, кад их у неку руку спасава од дугова, а натерује да поново падају у зеленашке дугове. Господин Министар пољопривреде није могао да се похвали, да је ма шта предузео да се исто онако аутоматски као што се човек аутоматски опорезује, чим пољопривредник буде оштећен, да одмах комисија изиђе на лице места, штету од непогоде утврди и земљорадник буде ослобођен од порезе. Исто тако Министар пољопривреде није могао да се похвали, да је ма шта предузео да се скине царина на плугове и пољопривредне справе онда кад му је врло добро било познато, да је сведена царина на минимум само на луксузне аутомобиле. И ако погледамо у царински извештај за 1936 годину, онда ћемо видети да је увезено за шест милиона динара луксузних аутомобила, а пољопривредних справа ни за пуна три милиона динара.

Исто тако господин Министар пољопривреде, који треба да буде најбољи познавалац стандарда живота нашег сељака и индекса цена, и који треба да зна, свакако и зна, јер има тамо стручњака, да ниједан пољопривредни артикал није скочио ни петнаест, а камо ли двадесет пута, па да зато интервенише код Министра финансија и код Владе, да се цене монополских артикала, које сељак

троши смање на ону меру, коју сељак једино може да плати.

Кад он све то није учинио и кад је целу своју акцију свео на одржавање ове бирократије, која је овим буџетом предвиђена, онда мислим, да нема разлога да тако Министарство више постоји.

Ја нећу да понављам ништа од онога, што су предговорници изнели, али морам да напоменем да ми сада у срезу имамо и пољопривредног референта и управника пољопривредног расадника, а да је пољопривреднику све теже и теже. Једино признајем господину Министру што је био искрен и сам у експозеу признао да стање у нашој земљи није такво као што га је сликао Министар финансија и остали чланови Владе и да просперитета нема.

Господин Министар је признао да житарице прошле године стоје рђаво, да је воће подбацило, да су виногради подбацили, а у неким крајевима да је стока нешто мање страдала него ранијих година, али да су сви његови покушаји код приватних власника фабрика за производњу серума пропали, и да ће у будуће више да се заузме у том правцу. Кад се зна да у нашој земљи преко милион комада свиња угине зато, што наш сељак не може да набави серум који је добар и користан, ја мислим да је потпуно банкротство Министарства пољопривреде. (Александар Дачић: Ти ћеш да дођеш као адвокат за стараоца!) Добро би било да дођем, бар би тебе ликвидирао за свагда. Иако господин Министар пољопривреде није могао да се похвали, већ је сам признао да стање у нашој пољопривреди није добро, ја ћу да напоменем једну ставку из буџета, да видите, како је скроман господин Министар кад треба да предвиди суму за помоћ у једноме врло важном случају нашег сељака. У партији 778 у тач. 1 предвиђено је 60.000 динара. То су трошкови „за испитивање и сузбијање сточне заразе и других болести, трошкови за испитивање и сузбијање сточних инвазних болести, голубачке мушице и набављање средстава за тај циљ и путни трошкови за чиновнике приликом сузбијања ових болести.”

Како сам ја обавештен, ова ставка одавно се провлачи кроз буџет, али у овом погледу није ништа кориснога учињено. Од те ставке није сељак видео никакве користи, сем што су чиновници Министарства пољопривреде, кад се појави голубачка мушица, путовали и за путне трошкове ову суму из Министарства подизали, и може се закључити из тога да је то једина корист опет за чиновнике.

Кад се из досадашњег излагања види да Министарство пољопривреде није озбиљно ништа предузело да макар у једној врсти пољопривреде помогне, већ видимо да је допустило код аграрне реформе да чиновници активни, самоуправни и пензионери под разним видовима добијају земљу, а да без земље остану добровољци, сиромашни сељаци итд. Кад овако стоји ствар са радом Министарства пољопривреде, онда мислим да би и сам господин Министар пољопривреде требао да абдицира, и да се захвали на свој положај кад нема могућности, да макар једно горуће питање реши и помогне сељака, који је остављен самом себи без икакве помоћи од државе.

Због свега овога и поред све воље не могу гласати за овај буџет Министарства пољопривреде већ ћу гласати против, а стараћу се да и народу

покажем, како се буџетира, како се помаже пољопривреда и како народ треба да тражи спас на други начин, а не преко оних Влада које су у служби великог капитала, а противу пољопривреде и пољопривредника. (Пљескање на левици.)

Potpredsednik Jevrem Tomić: Reč ima narodni poslanik g. Simo Budimir.

Симо Будимир: Господо народни посланици, пошто је реч о једном ресору коме и ја припадам, дозволите ми да кажем неколико речи. Није оправдано оно што нека господа овде иступају против рада не само господина Министра, као ресорног Министра пољопривреде, него чак и против свих његових сарадника. После Министарства војске и морнарице, ја мислим, да нема важнијег ресора од ресора Министарства пољопривреде. (Одобравање у центруму.) Јер: плуг и браћа целом свету храна.

Дакле, господо, ми не треба да нападамо. Ми морамо само да сарађујемо и да дајемо неке сугестије, како би се наша пољопривреда још побољшала према појединим крајевима и према потребама.

Ја хоћу нарочито да вам кажем неколико речи о важности среских пољопривредних референата. Они су најближи сарадници пољопривредника, на њима лежи одговорност: да ли одговарају своме положају и да ли ће господин Министар пољопривреде — брати, јер он има да жање, а они да сеју и да обраде све што им Министар пољопривреде стави у задатак. Срески пољопривредни референти по своме положају, а негде и по терену, морају више бити људи који имају за то не само сазнање него и љубав. Без љубави за пољопривреду не може нико на томе послу сарађивати, јер ко не мисли да се нагари, тај не треба да се прима ковачког заната. Један прави срески пољопривредни референт, односно срески економ, што ја више волим да кажем, то вам је, господо народни посланици, не срески, него народни економ, народни апостол. Ја мислим да нема лепшег позива од тога. Као што су и многа друга звања, у којима мора да се сарађује са љубављу, па да се покаже успех, такво је и ово звање, где се може показати успех само кад постоји највећа љубав. Када би тако било и када би ти људи радили како треба по свом звању које заузимају, онда не би било свих ових приговора, који падају овде на овоме месту.

Да пређем на ствар. Ја ћу умолити господина Министра пољопривреде да поклати велику пажњу среским припомоћним закладама у Босни и Херцеговини. С обзиром на то, да је задругарство у Босни и Херцеговини слабо развијено, — и оно, што је било, све је упропашћено и не може се у догледно време основати као у Шумадији, јер то зависи од много разлога, а први је што су људи неписмени, што су несвесни и што нису толико далеко отишли да познају вредност самог задругарства, — па док не дође то време да се оснива задругарство, ми морамо сав тај рад упутити на унапређење среских припомоћних заклада у Босни и Херцеговини. Ми имамо ниже и средње пољопривредне школе, па би среске припомоћне закладе могли водити само они, који су свршили Средњу пољопривредну школу.

Шта вам вреди, господо, кад дође једном пословођи среске припомоћне закладе семе од де-

телине, лудерке и крањске репе, и кад му сељак дође, а он помеша вреће па не зна где му је шта. Кад му дође сељак да купи плуг он исто тако поступа, јер цео тај рад не вреди кад тај човек није стручан. Те пословође не треба да буду људи факултетлија, како рекох, свршени ђаци средњих школа. То има још и један други свој разлог зато, што се многи свршени пољопривредни средњошколци не враћају на своја имања, па им зато треба дати неко занимање јер су они у могућности да сељаку, земљораднику помогну не само својим радом, него и својом речју, примером итд.

Господо, има још једна установа која нам нарочито не конвенира. Постоје месне задруге за пољопривредни кредит, али то ништа не вреди. Оне су упропастиле многе људе и то опет због неписмености, због непознавања вођења књига. Пошто је Аграрна банка преузела сељачке дугове и бригу око кредитирања сељака и земљорадника, требало би да се у сваком среском месту оснују среске кредитне задруге које ће да дају кредите земљораднику, јер земљорадник данас нема кредита и није у стању да га добије, нити код банака нити код трговаца.

Ту ће бити пословођа среске припомоћне закладе и срески стручни пољопривредни референт, факултетлија, који ће да даје директиве, ту ће бити и претставник Аграрне привилеговане банке. Њих тројица треба да претстављају центар у сваком срезу за даљи рад на унапређењу пољопривреде. Ја мислим да то не би било рђаво.

У сваком срезу треба да постоје срески сарадници. Пошто имамо пољопривредног референта као стручњака и пословођу средњошколца који ће да води бригу о среском сараднику, он ће да води бригу како би људи дошли до добрих сарадника, да се унапреди воћарство. Ја ову ствар хоћу да збијем у кратким потезима, и ја мислим да то господин Министар врло добро разуме.

О сточарству нећу да поворим јер је ту господин начелник који се о томе брине. Али има нешто друго што бих рекао господину Министру и што ми он неће замерити. Код нас у Врбаској бановини потребан је завод за заједничку продају вуне. У Врбаској бановини производи се годишње близу 2 милиона кг вуне. Вуна се продаје 10—12 динара. Ту вуну купују трговци, а као што се господин Министар брине о откупу пшенице, могао би да се побрине да се та вуна откупи, преради и прода по много бољој цени. Ја мислим, да би наш сељак сточар зарадио, јер би му се предавао новац по одбитку свих режијских трошкова које је учинило Министарство.

Што се тиче сточарства, у Врбаској бановини има преко 1 милион ситне стоке. Ја сам имао прилике да видим како су до рата куповани јарци и овнови за Јужни Тирол. Али сада тога нема и ти исти људи иду сада у Румунију да купују и пролазе кроз нашу државу, а наша ситна стока из Врбаске бановине нема извоза, па би требало и у том правцу нешто да се подуме.

У оно време кад је стока најдебља, а то је у октобру и новембру, она треба да се коље, месо суши, кожа преради, а лој да се употреби за фабрикацију сапуна. Осушено месо од стоке имало би да се извози за Азију, Грчку и Египат, јер се го учинило. Кад могу браћа Бугари да извозе тамо оно много троши. Овим би се, господо, мно-

своје јагоде и да имају добру проћу и корист, зашто да ми то не можемо са нашом пастрмом. Ја са своје стране благодарим господину Министру што се побринуо за сушнице. Како наши крајеви треба да приступе преради воћа, то су ове сушнице потребне за сушење истог, пошто много воће и иначе пропада и поједе га стока. Кад се у јесен дивљака донесе и метне у сламу, па кад исту сачува и у пролеће хоће да прода, нико га не пита пошто ова дивљака, него пошто ове јабуке. Како је воће једна велика храна за наше крајеве у којима има доста сиромашних грађана то исто треба сушити и зими употребљавати за исхрану.

Хоћу да проговорим још неколико речи и да ставим још једну ствар г. Министру на срце а то је: унапређење наших пашњака. У свима земљама као у Швајцарској, Данској, Шведској и Норвешкој, где нема, тако рећи, неписмена човека, тамо се, господо, води рачуна о пашњацима. То исто старање за пашњаке треба да и ми овде пренесемо и да рђаве пашњаке очистимо и уредимо тако, да народ види, како се од рђавог пашњака може добити добар пашњак. Што се тиче, господо, селума, њега има доста и он је јевтин. Против метиља лијек кошта 50 пара и селаци, који не могу да дају 50 пара да излече овцу, добијају бесплатно преко општине од Бановине.

Господо, хоћу да кажем оно што је најглавније. Ја мислим, господо, да је овај буџет Министарства пољопривреде мали. Ја, господо, нисам у стању да га ни уколико повећам, али ја ћу гласати за њега.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Reč ima narodni poslanik gospodin Maksim Tešić. (Glasovi: Nije ovde). Pošto g. Tešić nije ovde, smatra se da je odustao od reči.

Има рећ народни посланик г. Risto Grđić. (Glasovi: Nije ovde!). Pošto g. Grđić nije ovde, smatra se da je i on odustao od reči.

Има рећ народни посланик г. Radivoje Nikolić.

Радивоје Николић: Господо народни посланици, борба за опстанак једнога народа на привредном пољу упорна је и тешка исто онако, као што је упорна и тешка и борба на бојноме пољу. Ова борба на економском пољу претходница је оне друге борбе. И у колико та борба буде успешније решена по један народ, у толико је пре обезбеђен успех тога народа на пољу оне друге борбе.

Господо, у почетку светскога рата, кад су упитали једног великог државника: ко ће победити у рату, он је казао: победиће онај у рату, који буде најдуже имао хлеба. То је било тачно.

По овом буџету Министарства пољопривреде, који је сада пред нама на решењу у специјалној дебати, не бих рекао да је правилно схваћена ова озбиљна борба на привредном пољу. Јер, од укупног расхода државног буџета, чији издатци са ванредним кредитима износе око 14 милијарди динара, долази један стоти део расхода на буџет Министарства пољопривреде. Да би смо успешно водили борбу на привредном пољу, ми морамо припремити наше генерације исто онако као што морамо припремати и нашу војску. Ми немамо довољно средстава за ову припрему. Прво средство за припрему наших будућих генерација јесу стручне пољопривредне школе. Ми имамо тако мало

пољопривредних школа. Једва неколико. Прошле године кад је био упис јака у пољопривредне школе ми, по оном спонтаном интересовању нашег селјака за пољопривредне школе, нисмо могли да нађемо места за упис ученика. Ја сам говорио о томе са меродавним факторима и они су ми рекли: да се ограничава упис ученика у пољопривредне школе, зато, јер ти ученици после свршене школе, рефлектирају на државну службу. Ментално можда је тако, али, господо, ја мислим да не мора бити господин само државни чиновник или службеник. Јер, господо посланици, може бити исто тако господин, ако не још и бољи, добар привредник. Ово што имамо пољопривредних школа њихова организација није најбоље решена. Ја сам имао прилике да говорим са директором једне од ових пољопривредних школа и он ми је изнео извесне потешкоће. Те потешкоће састоје се поглавито у томе што снабдевање ових школа мора да иде путем компликоване администрације тако, да од оних сретстава којима школа располаже, јер она има извесно пољопривредно добро које обрађује, она не може да учини употребу својих прихода док то не прође кроз ту компликовану администрацију. Требало би се постарати да се пословање у пољопривредним школама у томе погледу упрости. Знам да није сигуран приход од дохотка пољопривредних школских имања исто онако, као што није сигуран ни приход земљорадника, јер се може догодити елементарна непогода, која може збрисати приход пољопривредне школе. Али за такве случајеве треба имати извесну резерву, да се школи притекне у помоћ.

Ја ћу, господо посланици, прво своју пажњу да посветим оном најслабијем пољопривреднику, јер по оној мудрој пословици, да болеснику треба лек, треба се руководити и у овој прилици. Који су економски јачи, они ће моћи више да збрину своју бригу, макар да се ни код њих не решава брига без старања саме државе, јер и ови јачи пољопривредници у зависности су од државне заједнице и читавог комплекса разних питања светског значаја. Ови најслабији пољопривредници од својих малих поседа не могу живети јер немају довољно прихода, те морају да се посвећују и домаћој радиности. Ми имамо један Закон о радњама који ту домаћу радиност кочи. Ови сиромашни земљорадници који имају један до два хектара земље, и који су принуђени да се баве неком рукотворином, да би надокнадили приходе којима ће издржавати своју породицу, када се прихвате каквог другог посла одмах се ту нађе финансиска контрола која их реферише, те они буду излагани глобама и казнама. Ми смо раније имали један закон који је то питање много либералније тумачио. Према ранијем закону о радњама, тумачено је да се онај привредник, који се бави домаћом радиношћу, али нема радње и не држи момке, не сматра као занатлија и он не подлежи обавези да мора имати протоколисану радњу и да ту радњу мора пријавити за плаћање порезе, јер се он не бави стално тим занатом. По данашњем Закону о радњама, то либерално тумачење нестало је. Дужност је г. Министра пољопривреде као првога староца над пољопривредницима у овој земљи, да се постара да Закон о радњама не буде запрека домаћој радиности.

Другу своју пажњу посветићу заосталим крајевима. Ми смо чули од г. г. предговорника, а и

имао сам и прилике да сам у Јужној Србији видим, да још код нас постоје ралице. Ралица и степен неписмености највећи су доказ заосталости нашега народа. Сиромашном пољопривредном свету, гдегод се може, треба притећи у помоћ. Та помоћ сиромашним пољопривредницима може се састојати и у бесплатном раздавању разних садница племенитих воћака. Министарство пољопривреде треба да се постара да се наша држава снабде таквим расадницима из којих ће моћи велики број воћака да изда сиромашним пољопривредницима бесплатно. Јер кад могу капиталисте да добијају разне повластице, много је нужније притећи у помоћ сиромашном пољопривреднику, да би могао обезбедити своју егзистенцију.

Пошумљавање не спада у ресор Министарства пољопривреде већ у ресор Министарства шума. Али томе Министарству ми ћемо оставити голети нека их пошумљава, а Министарство пољопривреде треба да се постара да пољопривредници, нарочито у Јужној Србији, добију што већи број садница од багрема. Ја сам видео да тамо има лепе земље на коју багрем може успешно да напредује, и Министарство треба да се постара да тамо имамо велике расаднике са багреном садницама, које ће се у великом броју раздавати народу. Живећи у народу и видећи како се пате најсиромашнији пољопривредници, ја сам размишљао о томе, на који би начин они могли да обезбеде своју најпотребнију егзистенцију. Они пољопривредници који имају испод два хектара земље врло тешко живе, јер не могу да држе ни радну стоку. Али би ипак могли некако да се помогну и да живе од свињарства и од живинарства. Сиромашан пољопривредник може држати неколико свиња и извешан број кокошака и друге живине, што би ипак давало један приличан доходак од кога би могао да живи и издржава своју породицу. Али скоро нема године да код сељака не удари помор у свиње и живину. И ја сам дошао до закључка да би онај, који би помогао да се сиромашан пољопривредник спасе од помора живине и свиња, много учинио за тај мали пољопривредни свет. По тој ствари разговарао сам и са разним стручњацима. Ја сам дошао до закључка да пољопривредни референти, којих има свега по један у срезу, не могу да стигну да пруже довољно помоћи. Не би могли да стигну да их има и више. Јер ако би сваке године морао један референт да црпи сву живину и све свиње на терену по селима он не би могао да сврши тај посао свега у две три општине. Шта би онда могло да се учини у том погледу? Ја мислећи о тој ствари дошао сам до закључка, да би било потребно одржати течајеве, на којима би се млади људи поучавали како ће се борити против заразе код свиња и живине и да се поуче како ће сами цепенити свиње и живину. Пољопривредни референти стојећи на гледишту закона о сузбијању сточне заразе кажу, да је то апсолутно немогуће. Јер, веле, по закону допуштено је цепенити само стручњацима, а лајцима не! Али, господе, кад ми већ не можемо да се помогнемо стручњацима, као што сам мало пре изнео, зар треба скрштених руку да гледамо како мали привредник пропада у свом једином сретству које може да има? Требало би то питање простудирати и наћи решење.

Говорило се и о подизању великих житних силоса. Ја мислим да је много прешније побрину-

ти се да се код нас створи могућност за конзервисање меса и млека, јер, као што сам вам рекао, малом пољопривредном свету који се помаже од живине и стоке, потребно је прво притећи у помоћ, па тек онда стварати оне велике силосе, који ће прихватати велике залихе наших житарица. Ако већ немамо ни пољопривредних ни млекарских школа, потребно је учинити оно што се може. Држава треба макар и на страни да прибави стручњаке, да их награди, па да ови путем течајева помогну да наши људи дођу до нужнога знања. То би требало учинити да се земљораднику обезбеди његова егзистенција противу разних пертурбација и штете. Ви сте чули овде да је говорено о обезбеђењу земљорадничког минимума. Ми смо говорили у пленуму о заштити коју је земљорадник имао код нас у Србији. Приликом расправе о земљорадничким дуговима, Финансијским законом од прошле године та његова заштита је игнорисана. Ја мислим да је г. Министар пољопривреде учинио велики грех, што се ту није супротставио и гледао да не допусти да земљорадник тај минимум изгуби. Ви сте чули овде да су предговорници изнели, а нарочито је г. Исаковић изнео случај, да је земљорадницима за приспели анунитет узет у попис и последњи пар стоке. Шта ће бити са његовом породицом кад му се и то прода? Исто тако наш пољопривредни свет треба спасавати од оних повластица, које на његов рачун добијају разни капиталисти. Затим, Министарство пољопривреде треба да се побрине да се земљорадник не плачка оним ужасним варошким таксама и трошаринама.

Пре ратова, господе посланици, ми смо имали Закон о мери и по томе Закону знало се колико земљорадник плаћа на свој производ кад га донесе у варош и мери на варошком кантару ради продаје. Та мерина била је једнака у целој земљи. Друге трошарине није било. Сада постоје варошке трошарине, које су по величини разноврсне у нашој земљи. Свака варош, према своме нахођењу, одређује варошке трошарине. Дужност је господина Министра пољопривреде да се постара да се нађе минимум за варошке и пијачне таксе и трошарине, и да оне буду једнаке у целој земљи.

Било је овде речи и о задругарству. Законом о привредним задругама то питање није дефинитивно решено.

Potpretsednik Jevrem Tomić: Gospodine poslanice, Vaše je vreme isteklo. Skrećem Vam pažnju na to.

Радивоје Николић (наставља): Оно је тек у своме зачетку. У ономе комплексу, који је обухватио Закон о привредним задругама, имаће тек да се снађе пољопривредно задругарство, и не треба стати на овоме путу, њега треба даље разрађивати. Треба настојати да се пољопривредно задругарство боље и дефинитивно реши. То питање г. Министар пољопривреде треба да проучава у првом реду уз сарадњу представника Савеза земљорадничких задруга.

Исто тако, господе посланици, треба се побринути да се ослободе царине најнужнији земљораднички алати и артикли. Не говоримо ми то из демагогије. Ми то говоримо због тога што на терену видимо да овај мали пољопривредни свет не може да опстане. И кад он не буде могао да опстане, створиће се пролетаријат који ће бити ве-

лики баласт у нашој земљи у националном организму.

Аграрна реформа је једна ванредна мера. Није то баш лако и згодно ударити на приватну својину. Али, господо посланици, једна пословица каже: Нужда закон мења. Народ осиромашава, капитал налази своју концентрацију код појединаца и све више притискује мали сиромашни свет тако, да ако не би било у томе погледу корекције, морало би доћи до револуције.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Gospodine poslanice, Vaše je vreme isteklo. Molim Vas da završite.

Радивоје Николић (наставља): Сад ћу завршити.

Ја сам ту скоро читао извештај једног нашег земљака о приликама у Кини, и видео сам да су у Кини грађански ратови дошли баш због тога, што су разни капиталисти успели да приграбе велике површине земљишта а малом пољопривредном свету није остало од чега да живи. Разуме се да је у таквим приликама морало да дође до грађанских ратова. Ако ми не желимо да и код нас дођу такве прилике, јер видели смо да прираст становништва расте сваке године по 200.000.— глава што значи да за 5 година тај прираст износи милион становника. онда, господо посланици, морамо водити рачуна да и код нас не настану зле прилике. Али, аграрне реформе, које би вршиле корекције с времена на време, треба да буду ликвидне, а никако да буду перманентне. Постоје аграрне реформе и њима се ништа не постиже. Ја, господо посланици, ако сам гласао против повећања буџета државних расхода гласао сам због великог оптерећења. Рекао сам да је буџет Министарства пољопривреде, који је ресор најважнији у нашој земљи, премален и баш зато што је премален гласам против. (Пљескање на левици).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Има рећ народни посланик г. Karlo Gajšek.

Karlo Gajšek: Gospodo, ја се не слажем са излагањима господe govornika који су све редом критиковали sav rad Kraljevske vlade, bio on dobar ili loš. Jedno moramo da priznamo: има puno потреба у нашој држави, али Kraljevska vlada се стара да изаде народу у susret. Između tih mnogobrojnih потреба питање seljačkog razduženja крупно је питање, које је тек ова Vlada počela озбиљно да решава. Зато ја изјављујем да имам поверење у Kraljevsku vladu и да ћу гласати за.

У нашој се држави ustalila пракса, да сви певају панегирике земљораднику како је он stub државе, како он све hrani и све од njega живи, како njega има у држави преко 80% itd. па ако pogledamo мало tačnije, vidimo да се за земљорадника најмање brine и vodi рачуна о njemu у пркос све važности која се polagala на njega али само у rečima.

Наш seljak живи još danas у nehigijenskim stanoвима са svoјом mnogobroјnom porodicom, у velikoj је meri još neuk и zato teži за tim, да bi bar svoјoj deci obezbedio bolju budućnost šaljući је у gradove на posao, и, ако је ikako moguće, у državnu službu gde će moći lakše zaradivati svoј hleb.

Prevladује mišljenje, да је seljak ostao samo zato, pošto nije mogao postati što drugo, nešto bolje.

Veliki državni interes svake државе jeste у tome, да се sačuва jak seljački stalež, који generacijama живи на istom dobru. Нарочито велику važност polažu

на то Nemačka, Češka и Francuska, па и druge државе, које podupiru seljački stalež са jevtnim kreditima и kupovinom celog seljačkog poseda, kojega onda otplaćuje zemљoradnik у godišnjim ratama по najpovoljnijim uslovima. Sve do dolaska Vlade g. dr. Milana Stojadinovića mnogo се govorilo о razduženju zemљoradnika, али се је тек sada озбиљно pristupilo rešavanju ovog teškog problema, који је dao najpovoljnije rezultate.

За naše prilike potrebno је да skrenem pažnju на sledeće:

30. decembra prošle godine objavljena је у »Službenim novinama« Uredba о promenama и dopunama Uredbe о likvidaciji seljačkih dugova. Čl. 1 određuje да се за prvim stavom metne nov stav koji glasi: »Šume се ubrajaju у takvom primeru među zemљju sposobnu за obrađivanje.« Usled toga dodatka izгubilo је у Sloveniji заштиту преко 3.000 zemљoradnika, tako, да је ова Uredba dejstvovala direktno fatalno на našeg seljaka. Nekoји gorski srezovi Dravograd, Gornji Grad, Radovljica, и delimično и Maribor tako су opterećeni usled toga да ni jedan seljak više не uživa заштиту. Ovi polјoprivrednici imaju šume од 50 до 200 hektara, које су jako udaljene од prometnih sredstava и tako lošeg kvaliteta да donашaju тек 1/6 katastarsko čistog donosa ziratne zemљje. I ako је površina velika, не mogu се ovi seljaci ubrajati među veleposednike, јер су s'romašni.

Bansko веће dravske banovine и Polјoprivredna komora preduzele су korake да се stilizacija popravi и to tako, да се šume uzimaju у obzir samo onda, ако imaju toliki katastarski donos koliki ima ziratna zemљja од 50 ha.

Još на jedno drugo крупно питање mora да се skrene pažnja u vezi са tim. Po § 471 Zakona о postupku sudskom у gradanskim stvarima који је važio за pokrajine bivše Kraljevine Srbije, не može се seljaku prinudnim egzektivnim путем prodati 5 rali zemљje са kućom и zgradama. — t.zv. okučje, те pripadajući alat и stoka за obrađivanje ove zemљje. Prodaju не može izvršiti ni Privilegovana agrarna banka за svoја potraživanja. Ovo iznimno stanovište nekih pokrajina trebalo bi protegnuti на celu državu, јер pravi то slabu krv kod naših polјoprivrednika, ако се njegovom kolegi не može prodati neki egzistenćni minimum за dugove kod iste banke. Јер intencija zakonodavca sigurno nije bila да се neki dužnici favoriziraju и да је iznimno stanovište, dok bi drugi dužnici bili daleko zapostavljeni.

Са radošću смо pozdravili nameru о ekspropriјaciji veleposeda. Али, на žalost, vidimo да су došle neke poteškoće, које су sasvim formalne prirode, те skoro sprečavaju izvršenje ovog dobro zamišljenog plana.

Да наведem jedan konkretan slučaj. Seljaci у selu Koprivna у srezu Dravograd zamolili су за бесплатно drvo за gradnju да si podignu osnovnu školu. Molba је bila poslata prošle godine meseca marta Ministarstvu polјoprivrede и Ministarstvu šuma и rudnika, јер oве stvari potpadaju под kompetenciju oба Ministarstva, а oва molba još ni do danas nije rešena, pošto nisu gotovi još zaključni računi за 1936 godinu, и ako се zna, да су oве šume aktivne. У takvom slučaju gde jedan seljak moli за drvo у vrednosti од din. 50.— да si popravi most moraju да rešavaju dva ministra, što iziskuje vreme najmanje од godinu dana, dok се proverи, да li је bilanca aktivna за prošlu godinu.

Mišljenja sam, da bi trebalo promeniti Uredbu o dodeljivanju drva u tome smislu, da se sav taj posao prenoši na Bansku upravu, koja je interesentima bliža i bolje poznaje lokalne prilike, nego li da se Ministarstva bave sa takvim stvarima. Takav jedan pravilnik je već izrađen, i ja molim Gospodina Ministra, da ga primi, jer mu ga je sigurno već predložio gospodin Ministar Krek.

Prošle godine su osnovane u celoj državi poljoprivredne komore, njima treba povećati delokrug, da bi one ne fungirale samo na papiru, kao savetodavni organi, koji se nikada ne slušaju i koji su samo na teret državnoj upravi sa svojim spomenicama i mišljenjima. Pre svega, neka se njima da fond u svrhu kupovine seljačkih imanja, koja budu prodana egzekutivnim putem i koje bi kupila poljoprivredna komora u slučaju, ako nema drugog seljačkog interesenta, da se tako posed ohrani zemljoradničkom staležu, jer bi komora prodala takove posede opet napred, ako bi došao interesent iz seljačkih redova uz povoljne uslove. Time bi bila ispunjena jedna socijalna i nacionalna svrha, jer se ne bi mogli stvarati veleposedi iz seljačkih imanja, i opet posed bi došao u ruke naših nacionalnih zemljoradnika.

U Jugoslaviji živi 1.000.000 stanovnika od vinogradarstva. A baš ova je grana poljoprivrede podvrgnuta jačim opasnostima usled klimatskih prilika, gde nastaju nerodne godine usled suše, kiše ili grada, koje mogu da unište sve što se je velikim žrtvama stvaralo. Pre svega treba da se snizi zaštitna carina na veštačko dubre i modru galicu — plavi kamen — jer fabrikanti ovih artikla ogromno zaraduju na štetu našeg vinogradara, a sva su preduzeća u rukama stranog kapitala.

Prošle godine je uređeno pitanje radničkog osiguranja, te sprovedeno u potpunosti u život. Isto tako i pitanje radničkih nadnica. Sad je na redu Ministarstvo poljoprivrede, da ova pitanja reši i za poljoprivredne radnike, koji su još veći siromasi nego li fabrički radnici. Svake godine traže hiljade i hiljade naših sezonskih radnika zaposlenje u Nemačkoj i Francuskoj i u drugim državama, gde ostavljaju svoje najbolje godine i radnu snagu za minimalne nadnice. Njihov životni standard i kupovna snaga treba na svaki način da se podiže uređenjem pitanja o minimalnim nadnicama.

Poslednjih godina vidimo lep napredak u razvoju voćarstva. U svrhu bolje propagande trebalo bi nabaviti iz inostranstva poučne filmove, koje bi uz predavanja zorno prikazivali kako treba gajiti napredno voćarstvo.

Mi smo u velikoj meri i stočarska pokrajina, zato treba favorizirati govedarske te selekcijske zadruge, da se popravi slaba i degenerisana stoka. To je moguće samo sa kupovinom plemenite stoke, koja je još uvek jako skupa. Podupreti je potrebno poljoprivredne zadruge. Ova je grana zadrugarstva kod nas malo razvijena, jer se je od svoga početka polagala veća važnost na kreditno zadrugarstvo, koje je u istinu i spasilo našeg seljaka pred zelenaštvom.

Molim Gospodina Ministra, da se iz milijardnog zajma odvoji primerni iznos i za unapređenje poljoprivrede, naročito za isušenje baruština i melioracije seljačkih poseda, a specijalno u našoj banovini za isušenje Ptujskog polja, doline Sotle i Dravinske doline. Izjavljujem da ću glasati za ovaj budžet. (Odobranje i pljeskanje u centru i na desnici).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Ima reč narodni poslanik g. Avguštin Lukačić.

Avguštin Lukačić: Gospodo narodni poslanici, u našoj lepoj Jugoslaviji stvarno živimo u dobi paradoksa. Stalno se ponosimo bezbrojnim žrtvama za našu slobodu, a sasvim hladnokrvno dozvoljavamo, da hiljade i hiljade invalida, boraca za slobodu propada i umire u bedi.

Gospodo, ništa bolje od naših boraca za slobodu ne postupa se sa našom poljoprivredom. Uvek se kucamo na prsa i vičemo, da smo seljačka država, da je seljak stožer ove države. Ako pak vidimo, kakva se briga vodi o našem seljaku, stožeru naše države, našli smo novi paradoks.

Gospodo, budžet poljoprivrednog resora sa gledišta celokupnog budžeta (ispod 1 od sto) mnogo i mnogo je premalen. Zauzimanja u svrhu zaštite i unapređenja poljoprivrede su nedovoljna, a mnogo puta čak i diletantska.

Svi mi znamo kakvu veliku važnost ima seljačka zaštita. Ali isto tako moramo i svi da priznamo, da sadašnje uredbe, koje su na snazi ne mogu da dovedu do cilja, koji se očekuje. Dvanaestogodišnji rok za otplatu i ako sniženog duga jeste prekratak. I kod normalnog ili čak kod dobrog poljoprivrednog prosperiteta seljačke produkcije otplate na novo utvrđene obaveze u ovoj kratkoj dobi jesu nemoguće. Trideset godišnje otplaćivanje hipotekarnog duga kod normalnog otplaćivanja s 4 i po do 5% kamata bilo je u normalnim prilikama mnogo laške isplatiti nego 50% duga u dvanaest godina. U mnogim i mnogim slučajevima jeste 50% otpis suviše mali i to zbog neverovatnog pada prihoda i zbog pada vrednosti realiteta.

Pošto seljaci nisu mogli da plate dospele anuitete, već se počelo sa prodajom njihovog imanja.

Gospodo narodni poslanici, raspitajmo se sada ko kupuje imanja tih zemljoradnika? Ako se raspitamo u Sloveniji, saznaćemo, da ih kupuju obični trgovci i nameštenici s uštedevnom. Zemljoradnik nema novaca i ne može da kupi. Ako se sadašnja Uredba o likvidaciji zemljoradničkih dugova skoro ne promeni, moramo za srezove Ptuj i Ljutomer sa sigurnošću da računamo, da će imanja oko 30% prezaduženih seljaka otići na doboš.

Gospodo, svi ovi većim delom mali zemljoradnici sa mnogobrojnim članovima porodice postaću preko noći bezdomci; bez ikakve nade, da će naći odgovarajuće zaposlenje. Ova činjenica neka bude Kraljevskoj vladi ozbiljna opomena, da se što hitnije proširi na celu državu poznati član 471 o zaštiti zemljoradničkog minimuma.

Umesto da bi se seljačka zaštita stalno poboljšavala u smislu zahteva i potreba naših prezaduženih seljaka, postupa se u mnogim slučajevima baš obrnuto.

Tako je, na primer, sa Uredbom 23 decembra 1937 godine došlo mnogo prezaduženih seljaka a naročito u Dravskoj banovini pod zaštitu, pošto se sa ovom Uredbom ubrajaju šumske parcele u zemlju za obradivanje. Onaj koji poznaje prilike u našim gorskim i šumskim predelima — taj će uvideti, da se je time dogodila šumskim posednicima velika nepravda.

Gospodo narodni poslanici, s budžetskom godinom, koja je sada na snazi država je preuzela obavezu za unapređivanje konjarstva u Dravskoj banovini. Banovinska ergela bila je pre toga u blizini

Ljubljane u mestu zvanom »Selo«, i sve nekretnine kojima se je služila ova ergela bile su njezino vlasništvo. Priznajem, da ove prostorije nisu bile najpovoljnije za svrhu, kojoj su služile. Ipak bi se prodajom tih nekretnina mogao nabaviti jedan primeren posed, koji bi odgovarao svima potrebama jedne uzorne ergele. Ovo se nije uradilo nego se je ergela premestila na sasvim pasivno imanje banovine u Ponoči. Sa novcem, koji je namenjen isključivo unapređenju konjarstva, mora se sada izdržavati pasivno banovinsko imanje.

Gospodo, krajem prošle godine videli smo ovde u Beogradu lepu i veliku zemaljsku izložbu konja. Stvar kao takva bila je dobra i za našu državu potrebna, ali smo na toj izložbi videli vrlo malo konja naših zemljoradnika. Troškovi ove izložbe iznosili su preko jednog miliona dinara. Nema ništa protiv toga, ali sam ipak mišljenja, da bi gospodin Ministar poljoprivrede mogao i morao po koji dinar pokloniti i lokalnim izložbama priplodnih konja u Dravskoj banovini.

Ne mogu da se složim sa sadašnjim načinom nabavke priplodnih pastuva u Dravskoj banovini. Kod nas, komisije, koje nabavljaju priplodne pastuve ne vode nikakvog računa o vrsti konja, koji se gaji u izvesnoj pokrajini. Tako se desilo, da je jedna komisija nabavila tri kolosa teške poreske pasmine, za koju nema ni potrebnih kobila, niti imaju naši odgajivači uopšte interese na tome da gaje takve vrste.

Gospodo, mogu još da napomenem, da se je desio slučaj, da smo u Dravskoj banovini dobivali iz drugih ergela za priplod mušku ždrebac, koja je bila za tu svrhu neupotrebljiva, pa se ti konji radi toga upotrebljavali kao obični teretni konji. Vidimo, dakle, da se kod nas još uvek ne radi sistematski na unapređivanju konjarstva, nego se još uvek prave skupi eksperimenti, koji nanose više štete nego koristi. Za konjarstvo u državi trebalo bi da se izradi potreban nacrt u četiri vida: domaća upotreba, eksport, državna odbrana i sport. Sve ove upotrebljive mogućnosti treba imati u vidu, a osim toga treba strogo voditi računa o vrsti konja, koja se gaji u izvesnoj pokrajini naše države.

U srezu Ljutomer više od 50 godina gaji se pažljivo i s uspehom američki kasač. Naši seljaci postigli su sa američkim kasačima lepe zavidljive uspehe. Ako bi im se sad liferovali pastuvi belgijske pasmine, konjogojstvo bi u Ljutomerskom srezu sigurno propalo. Zato ne promeniti vrste konja, nego se postarajmo, da postojeću vrstu ispravimo i podignemo.

Najglavniji je zahtev slovenačkih odgajivača, da se što pre i u Dravskoj banovini osnuje kompletna državna ergela, jer danas imademo ergelu bez i jedne kobile. Ponoči, gde se sada nalazi takozvana ergela, neka se što pre likvidira.

U Dravskoj, Savskoj i Dunavskoj banovini počelo se je pre par godina privatnom inicijativom sa sistematskim selekcijskim radom u stočarstvu. Ove selekcijske organizacije postigle su lepe i vidljive uspehe i ako rade pod vrlo neugodnim prilikama. Trebalo bi izdašno potpomoći ove organizacije. Vidim, da za ovakve potrebe u našem budžetu nema sretstava. Naprotiv, uvek se nadu sretstva, da se pošalje kakav stručnjak u inostranstvo i to u takve države, koje u pogledu stočarstva i poljoprivrede mi uopšte nećemo dostići ni za sto godina.

Jedna posledica takvog nepotrebnog putovanja stručnjaka u inostranstvo je ta, da su stručnjaci došli na ideju, da je kod nas potreban jedan „Jugoslovenski Herd Bok“ to je centralni selekciono odgajivački zavod stočarstva. Organizaciju tog zavoda kopirali su po jednom sličnom zavodu u Holandskoj. Ono je jedna tako skupa i komplikovana ustanova, da je apsolutno isključeno, da bi naše zemljoradničke organizacije bile u stanju, da udovolje svim propisima. Iako se nama Slovincima pripisuje 100% pismenost i prihvatljivost za ovakve stvari, mogu sasvim mirno da tvrdim, da će u Slovenačkoj prestati sa svojim radom sve selekcijske organizacije, ako budu prinudene, da rade po propisima tog zavoda.

Gospodo narodni poslanici, neka mi bude dozvoljeno, da podvrgnem stvarnoj kritici i Vladinu politiku u pogledu vinogradarstva.

Poznata je činjenica, da smo mi u produkciji vina vrlo aktivna država i usled toga bi trebali oni, koji se nalaze na upravi zemlje, ozbiljno da vode računa o onim vinogradarima koji su sav svoj napor uložili u vinograde i kojima je vinogradarstvo jedini prihod i isključivo žive od toga. Susedna Austrija, koja je pre petnaest godina bila pasivna u produkciji vina, donela je prošle godine zakon, na osnovu kojeg se smanjuje zemljište obradeno vinovom lozom. Kod nas naprotiv pretvaraju se rodna polja, gde sjajno prosperira pšenica i kukuruz, u vinograde. Sa zabrinutošću pak čekaju budućnost oni naši vinogradari, koji zbog prirode zemljišta imaju jedinu mogućnost, da se izdržavaju od vinogradarstva.

Poslednje je vreme, da se državnim intervencijom spreči dalje pretvaranje žitnih polja u vinograde i da se kod nas zavede vinogradarski katastar.

Dobronamerna akcija, t.j. osnivanje vinarskih zadruga koje bi bile na pomoći našem vinogradaru u Dravskoj banovini promašila je svoj cilj. Polamiljunska suma dala se je iz partizanskih razloga jednoj zadrugi, koja je obična vinarska radnja.

Treba, da dodirnem još jednu korporaciju koja je bila osnovana sa strane ove Vlade, t.j. poljoprivredna komora. Mnogo se je pisalo i govorilo na javnim zborovima, da će ova komora biti prava blagodet za našeg seljaka. Jedini vidljivi uspeh ove komore jest za zemljoradnika u Dravskoj banovini taj što će morati platiti dodatak na zemljarinu u visini 5% da podmiri budžet ove komore, to je u iznosu jednog miliona i sto hiljada dinara. Osim toga ova je nesretna komora zadala vinogradarstvu, koje se je već sada teškom mukom borilo za svoj opstanak, još jedan nov i težak udarac. Usvojila je novi pravilnik o banovinskim trošarinama na vino, koji će vinogradarstvo ponovo osetljivo oštetiti. Čak u vrstama bivše SLS čuju se javni glasovi „Ovako se više ne može“!

Gospodo narodni poslanici, javne dažbine našeg seljaka u poslednje vreme osetno su povišene i seljak nikako neće moći da ih snosi, jer nije u stanju, da udovolji dosadašnjim obavezama.

Isterivanje poreskih zaostataka vrši se u Dravskoj banovini bez ikakve samilosti. Nemilosrdno prisilno uterivanje poreza vrši se čak u Ljutomerskom srezu, koji je na glasu kao prilično bogat srez. Dozvolite da vam pročitam pismo, kojega sam ovih dana primio iz sela Lokavci, opština Križevci.

„Gospodine poslanice, sa tugom u srcu Vas izveštavam, da su poreski organi počeli sa velikom br-

zinom nama oduzimati zaplenjenu stoku i druge pokretnine. Narod klečeći moli zajam, ali su retki tako sretni da dobijaju novac, da mogu spasiti njima potrebnu stoku. Svi ostali pak moraju sa suzrim očima i sa gnjevom u srcu gledati, kako se seljak privredno uništava. Kada su se pre par dana seljacima u Lokavcima oduzimale pokretnine u svrhu naplate poreza, mogle su se čuti reči, na osnovu kojih bi se moglo doći do zaključaka, da ćemo uskoro doživeti španske prilike. Svaki bi hteo da plati ako bih bio u stanju, itd.”

Gospodo narodni poslanici, kuda to vodi neka razmisle oni, koji su na upravi zemlje i oni, koji stalno govore, da se je ekonomski položaj našeg seljaka popravio.

Tvrdnja, da je besposlice nestalo možda je tačna za nekoje banovine, ali za Dravsku banovinu nije istinita. Kod nas postoji velika besposlica poljoprivrednih radnika, a naročito u vinogradskim krajevima, gde postoji prenaseljeno pučanstvo. U tim krajevima narod stvarno gladuje i životni standard strahovito je pao. Minimalne nadnice i ostale socijalne odredbe nisu obuhvatile ovaj seljački proletarijat, među koji ubrajam i one maloprivrednike sa mnogobrojnim članovima porodica, čiji mali posed ne može da ishranjuje porodicu. Povišene cene poljoprivredne produkcije ovim jadnicima nisu donele nikakvog poboljšanja njihovog ekonomskog položaja, nego su ih gurnule u još veću bedu. Oni naime ne prodaju životne namirnice nego ih kupuju. Jedino veći javni radovi mogli bi ovoj sirotinji da obezbede nasušni hleb. A takvi se radovi danas u Slovenačkoj ne izvode ni sa strane banovine ni sa strane države.

Gospodo narodni poslanici, vama svima je poznato, da je bila u Slovenačkoj organizacija zemljoradničkog kreditnog zadrugarstva na zavidnoj visini. Uredba o likvidaciji zemljoradničkih dugova zadala je toj grani zemljoradničkog zadrugarstva smrtonosni udarac. Dužnost je bila merodavnih krugova, da se zemljoradničko kreditno zadrugarstvo sanira i uspostavi likvidnost kreditnih zadruga. Umesto toga doživeli smo u Slovenačkoj jedinstveni primer, kako se ne sme rukovati sa narodnim novcem.

Dravska banovina primila je sa odobrenjem Ministarskog saveta za sanaciju zadrugarstva u Slovenačkoj zajam u iznosu od 63 miliona dinara. Naravno da smo bili uvereni, da će se taj novac upotrebiti za sanaciju sviju kreditnih zadruga u Slovenačkoj. U Ljubljani postoje dva zadružna saveza i to: „Zadružna zveza” koja ima 682 člana i „Zveza slovenskih zadrug” koja ima 381-og člana.

Zveza Slovenskih zadruga ima seljačkih dugova u iznosu oko 140 miliona dinara, a Zadružna zveza oko 237 miliona seljačkih dugova. Svaki pošten građanin ove zemlje očekivao je, da će se zajam od 63 miliona dinara podeliti između obe zadružne centrale i to srazmerno prema visini seljačkih dugova. Ali su se grubo varali oni, koji su verovali u objektivnost državne uprave. Gospodin ban dr. Natlačen, je sasvim hladnokrvno i bez ikakvog stida doznačio iznos od 63 miliona dinara Zadružnoj zvezi a Zvezu slovenskih zadrug ostavio je njenoj sudbini.

Zajam u iznosu od 63 miliona dinara, koji moraju otplaćivati svi poreski obveznici u Dravskoj banovini, upotrebljen je za sanaciju samo jedne zadružne centrale. Ovakav način rukovanja sa državnim novcem tim više je bezobzirniiji, jer celokupna slovenačka javnost znade vrlo dobro, da je Zadružna

zveza izgubila taj novac kod »Zadružne gospodarske banke« tako da se je državni novac upotrebio za saniranje jedne obične partijske banke. Takav postupak najvišeg predstavnika državne vlasti u Dravskoj banovini doterao je sve privredne krugove, koji nisu direktno angažovani u partijskim preduzećima bivše SLS do očajavanja. Izgubili su veru u objektivnost državne uprave, jer su štavljeni van zakona. Gospodo, ovo je opasna igra, koja može svima nama jako da se osveti. Čoveku direktno prestane mozak da radi, kad pored svega toga čita u »Domoljubu«, organu gospodina dr. Korošca, da treba za takav sanacijski postupak biti zahvalan »Gospodinu Bogu i gospodinu dr. Korošcu«!

U celosti pak budžet Ministarstva poljoprivrede raspolaže sa suviše oskudnim sretstvima, da bi se moglo uspešno intervenisati sistematsko osposobljavanje sitnog seljačkog poseda za naprednije gazdinstvo i bolji život poljoprivrednih radnika. Zbog takvog rada Ministarstva poljoprivrede na severu naše otadžbine iščezava sve i više mali posed i prelazi u ruke veleposeda, koji je ponajviše u rukama anacionalnog elementa. Glasacu protiv. (Odobranje i pljeskanje na levič).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Ima reč u ime grupe Nezavisnog kluba narodni poslanik g. Vojislav Nenadić.

Војислав Ненадић: Господо народни посланици, 1933 године донет је Закон којим је решено аграрно питање у Јужној Србији. Дакле, тек после 15 година. Тај Закон, са социјалног гледишта веома је незгодан, јер награђује оне који су били имућни, на штету оних, ради којих је и донесен; на штету оних, који уопште нису имали ништа. Тако по § 2 за чивчије држава даје накнаду, док напротив, за наполичаре, арендаторе, закупце и момке држава такође даје накнаду, но с тим, да они исплате то држави у року од 10 година. Из овог се види јасно, да је овде заступљен принцип: онај који има, ономе коме је Бог дао, треба и људи да дају, а ономе коме Бог није дао, не треба ни људи ништа да дају.

Г. Министар у свом експозеу није нам означио колико је плаћено за чивчије, а колико је плаћено за све оне који нису чивчије, јер су ти податци од врло велике важности, да знамо колика је сума дата за једне, који су имућни, а колика је сума дата за друге, који немају ништа. Питање је: колико још остаје од 100 милиона, јер по Закону 100 милиона има да се исплати, колико још остаје, да се као накнада исплати власницима земљишта... (Министар пољопривреде Светозар Стајковић: Неће бити више од 100 милиона!)... Ја бих молио г. Министра, да ово питање регулише једним амандманом, тако, да се тачно зна, дали за нечивчијске односе, а тих нечивчијских односа има 4, да ли може настати време, да и сав тај новац опет отиде власницима, а не државној каси. У томе случају значило би да 100 милиона даје држава а 100 милиона од прилике дају власници.

Друго једно питање, које је остало недирнуто, нерешено, то је питање наших утрина и забрана. Јер, Закон то питање није решио. Г. Министар, једним расписом обухватио је то питање крајем 1936 године, када је већ доцкан било, када су судови сва та имања тако рећи решили. Једно имање код нас доле на југу на територији бивше Отоман-

ске империје претстављало је целину, не само за зиратном земљом, која је имала ораницу и косаницу, него баш и са тим шумама и забранима. Ако је један читлук имао од прилике 5 до 10 хектара оранице и косанице, сигурно је, да је имао још 10, 15, 20 хектара шуме, утрине забрана и испаше.

То је питање остало нерешено. Онда шта раде бивши власници? Они се обраћају судовима, и од њих траже тапије на та имања, пошто је аграрни суд, и срески и виши, решио само питање зиратног земљишта и питање ливада, а питање утрина, шума и забрана, то уопште није решавао, а то је њихово, аналого као што су њихове оранице и косанице, Срески судови се већ упуштају у те парнице, и дају власницима право, да је то њихово земљиште. Ја бих Вас молио, г. Министре, да и ово питање са једним амандманом регулишете, да се срески судови у ово питање више не могу мешати, и да немају право доносити пресуде и давати тапије власницима, по којим тапијама признају њима влаштинство на те забране, утрине и шуме.

Треће питање г. Министре, молио бих Вас, да једанпут наредите, ако сте у стању нешто да наредите, Бану Зетске бановине, да нас у Зетској бановини осигура од града и суше. (Др. Војислав Дошен: То није његова надлежност!). Јесте, то ипак припада у надлежност Министарства пољопривреде, јер Уредбу о осигурању издаје Министарство пољопривреде, и ја верујем, да је Министар г. Станковић издао једну Уредбу о осигурању од града. Ја Вам тврдим г. Министре, а и Вама је познато, да су у Зетској бановини две опасности, а то је град, а када нема града онда је суша. Ја Вас уверавам да народ цео жели да се осигура од градобитине, а на питање колико ће да плати, ја верујем, да би се он према приносу осигурао. Само треба Бановина да изда наређење одн. изда упутство и правила тако, да ми у Зетској бановини будемо једанпут збринуту од града, па не бисмо пружали руке сваког часа Влади, и тражили од Владе помоћ.

За све ово г. Министре, ја бих Вас молио да путем амандмана Ваших ова питања решите, јер ако то не учините, верујете, да од обнове спора неће бити ништа. Јер, срески суд ове наше наредбе не признаје. Шта више, они не признају ни извршне пресуде, чешће пута, вишег аграрног суда у Скопљу. Ја имам овде два случаја. У оба случаја пресуда вишег аграрног суда у Скопљу извршна је. По једној пресуди Ви сте дозволили обнову спора. Међутим Срески суд у Плевљима не признаје ту Вашу одлуку. По једној пресуди, која је извршна од стране вишег аграрног суда, исти тај суд, исте судије не признају ту пресуду за извршну него, место да се уручи земљиште чивчији, они су уручили земљиште власнику. Дакле, када хоће срески суд, он признаје пресуду вишег аграрног суда, када неће, он не признаје и обратно.

Ја верујем, господине Министре, да ћете све ове моје кратке опаске примити, ради чега сам Вам веома захвалан, а пошто припадам групи, која је на овој страни, мени је жао што не могу за Ваш буџет гласати. (Пљескање на левици).

Potpretsednik Jevrem Tomić: Има рећ народни посланик г. Milan Petković.

Милан Петковић: Господо народни посланици, толико колико вас је, ја морам пред вама да са жаљењем истакнем да се претресању буџета јед-

нога ресора за који сви хоће да кажу, да је врло важан, да је један од најважнијих ресора, поклања овако мало пажње, да се претресање тога буџета врши у 3 и по часа после пола ноћи, и то пред празним клупама. Хоћу овај приговор да упутим и Влади. Исто тако замерам и друговима са деснице, зашто они као владина већина, нису настојали да се расправа овога буџета води по дану, пред пуним клупама, кад смо свежи и кад можемо да кажемо много што шта важно и корисно. Многи наши другови, а тако исто и Влада, требали би да чују наше јаде и невоље, и нашу ријеч, која би требала да буде услишена, народу за корист.

Наши другови са десне стране, макар ко говорио у име њихово о просперитету, о току привредног живота, о животном стандарду, редовно почињу са хвалама о успеху Владе др. Милана Стојадиновића у свима правцима и свима гранама народног живота за све сталезе и све друштвене редове нашега народа. Међутим колико је та хвала основана на стварности најбоље потврђује буџет Министарства пољопривреде. Буџет Министарства пољопривреде у целокупном саставу буџета државних расхода за 1938/39 год. чини само један једини постотак.

Овај један постотак — уколико Министарство пољопривреде уопште има срећу да учествује у повећању целокупног буџета државних расхода — овај један постотак упорно и љубоморно се чува баш код Министарства пољопривреде.

Ето, н.пр., целокупни буџет расхода за ову буџетску годину повећан је за 1 милијарду и 270 милиона динара, а буџет Министарства пољопривреде повећан је само са 12 милиона динара, кад се одвоје они издаци на личне потребе. Господо, хоћемо ли да због овога кривимо господина Министра пољопривреде? Ја лично не желим да будем толико неправедан према господину Министру пољопривреде, па да њега кривим. Ја лично шта више верујем, па чак смем и да тврдим, да господин Министар пољопривреде за ово потцењивање ресора Министарства пољопривреде није лично и није сам он крив, јер верујем да ни господин Министар пољопривреде није лично задовољан са овим буџетом, као што је данас казао у своме експозеу. Ако бих хтео да тражим кривца ја бих кривицу прије поделио равномерно између господина Министра пољопривреде и онога другог Министра кога означавају за сељачког Министра. Али, господо, ја нећу постављати кривицу на њих, јер кривица за то прелази границе личности. Та кривица је у систему, у структури, у саставу саме Владе у којој су до јуче седела четири а сада седе три изразита претставника капитализма и банкократије.

Питање преоријентације пољопривреде постављало се и раније а поставља се и данас, некад јаче а некад слабије. Последња привредна криза истакла је то питање преоријентације пољопривреде неодољиво и снажно, али позвани и заинтересовани или нису хтели или нису знали или нису смели да приступе његовом решењу на време са свима расположивим снагама. И кад се приступило решењу овога питања грешило се, јер оно није постављено на своју праву основицу и нису обухваћени у пуном љубиму сви они елементи које оно у себи носи, а који изгледају на први поглед као елементи другоредног значаја. Морамо, на при-

мер, код аграрне реформе признати да је досадашњи цензус великог поседа велики. Тај цензус треба снизити да би на тај начин остао већи део расположиве земље, који би се могао поделити безкућницима и земљорадницима оскудним у земљи. Друго, извођење колонизације на досадашњи начин такође није било добро. Требало је даље помагати пољопривредне задруге у подизању напрема и индустрије за прераду лана и томе слично, али ни ту није рађено како треба.

Господин Министар пољопривреде у свом експозеу помиње да нам је аграрна реформа у Босни и Херцеговини у својој завршној фази. Набраја нам нерешене предмете по питању Закона о беглучким земљама у Босни и Херцеговини. Господин Министар нам набраја и друге ствари, али нам није казао оно што је требао да каже, а то је колико од те непуне 4000 нерешених предмета по беглучком закону који су решени у последње две године, колики је проценат решен у корист земљорадника. Кад смо код овога ја морам да дигнем свој глас противу аграрно-правног отсека Дринске бановине и против Управног суда у Сарајеву, који су за вријеме овог режима доносили претежни дио пресуда на штету земљорадника.

Ја морам, господине Министре, и ако је време поодмакло да истакнем овде два тако маркантна случаја. Желим, да изложим стање ствари, а остављам друговима и Вама, господине Министре, да оцените: да ли, и колико је, овде могао да има утицаја неко са стране који није могао и није смео имати утицаја на овакве ствари.

У селу Ђевању, Општинe дрињачке, Среза зворничког, има 34 дома који су били заинтересовани и благовремено поднели захтев по беглучкој уредби на земљу, коју су они држали не само прописан број година, него и преко тога броја. Њих 34 домаћина сви су добили код Првостепене власти пресуду у своју корист. Те пресуде достављене су бившој Аграрној дирекцији и она је то потврдила, и пошто се земљовласници нису жалили, те су пресуде постале извршне. То је све било за време ранијега режима. Међутим Левто, Мићо и Милан Мићић из истог села, који испуњавају све услове као и остали сељани њихова села, нису добили пресуду у време кад су и остали добили, јер аграрни делегат, који је вршио поступак по беглучком закону није стигао да овој тројци изда пресуду, јер је био премјештен.

Међутим, свима осталима издао је пресуду прије свога премјештаја. Касније је обновљен поступак на лицу мјеста и за ову тројцу Мићића и по резултату поступка аграрни делегат досудно је земљу и њима. Земљовласник, који није првобитни земљовласник, него је прекупио земљу у чисто спекулативне циљеве, Хасо Бојић, командант шуцкора из 1914 године, који је водио чету шуцкора по Србији и тамо је харао и пљачкао, жалио се на ту пресуду коју су ови Мићићи добили. Он се жалио Управном суду, и Управни суд поништава пресуду аграрног референта Аграрне дирекције по његовој жалби и враћа предмет на поновни поступак, с тим, да се на лицу места саслушају сведоци и земљовласника и земљорадника. Банска управа је уступила предмет аграрном делегату и овај је одредио рочиште и на лице места позвао сведоке на доставницу. Дошли су сведоци земљораднички, а дошао је један и од земљовласника. Међутим, овај Хасо Бојић није

дошао. Саслушани су сви сведоци који су дошли, а и један од земљовласника за Хасу Бојића. Утврђено да је и он, а и његови сведоци примили позив на време јер су потписали доставницу. Аграрни делегат доноси пресуду констатовао је то у пресуди. Он ту каже да од тужених није дошао нико „сем пуномоћник Мустафа Крнин, као заступник испред Махмута и Ахмета Алајбеговића, ум. Омербега, дочим остали тужени, иако су благовремено примили позиве, нису приступили, што се доказује доставницом о урученим позивима.“ Дакле, овде не може бити спора о томе да аграрни делегат није поступио исправно кад је имао у рукама доставницу о урученом позиву. Ако земљовласник, као заинтересована страна, неће да дође да брани своје интересе, онда власт није дужна, да га присиљава да он сам заступа своје интересе. Тога прописа нема ни у једном закону ни једне земље. И, на основу оваквог стања, аграрни делегат је донео пресуду у корист земљорадника. Овај се жалио банској управи и банска управа потврди пресуду аграрног делегата као на закону основану. Он тужи Управном суду и Управни суд састављен од сената у коме су били Никола Докић, Ахмед Бобајић и Јосип Кобасица, доноси пресуду, којом поништава пресуду и аграрног делегата и банске управе и враћа поново предмет на поновно суђење. Међутим, земљорадници су се жалили Државном савету, и сад да видите шта се дешава у Државном савету.

Од Управног суда њихова жалба дошла је у Државни савет 22 децембра 1937 г., а 23 децембра дата је у II одељење и тога дана добила је број и датум. Ја сам био тада у Београду и то јутро дошао сам у Државни савет када је жалба приспела тамо. Питао сам колико треба времена да се реши ова жалба. Речено ми је најмање 2—3 године, јер је жалба стигла крајем календарске године, а почетком сваке године у Државном савету постављају се нови сенати, нова лица у сенате и распоредују се предмети по сенатима. Међутим, Државни савет на једанпут, састављен од господe Павла Чубровића, Војислава Николића, др. Франа Светека, Владимира Хајдук Вељковића, Милоша Недића и деловође Миленка Канрге, одржава веће 14 јануара, дакле 23 дан по приспећу овога предмета у Државни савет, и доноси решење по овој тужби. Пада у очи брзина којом је Државни савет донио решење по овом спору, а нарочито када се узме у обзир, да су у том времену били празници нашег и католичког Божића и да је решење донесено управо на православно нову годину. Ја нећу господине Министре да дајем никаквог другог коментара. (Војислав Лазич: Како је решена?) Одбијена је жалба ових земљорадника!

Ја сам данас ишао по овој ствари Претседнику Државног савета. Њему сам казао све ово како сам вама сада изложио. У почетку ме је господин Претседник Државног савета уверавао, да је Управни суд у праву, односно да он не може да се упушта у мериторно решење како га је донео Управни суд у Државни савет.

Али када сам му показао оригиналну пресуду Државног савета, као и то када је предмет приспео у Државни савет и како је брзо решење донесено, он је слегао раменима и обећао да ће ствар да извиди. Ја мислим да је ово јасно, да је неки ветар са неке стране морао да дуне и да сруши право ових људи, које су они бранили, господине

Министре, и под турском владом и под аустријском управом.

Селјаци су чували и бранили своје право на ту земљу и онда, кад их је аустријска власт и жан-дармерија везала и везане гонила у затвор. Чували су, бранили и успјели су да очувају и одбране. А данас у својој рођеној отаџбини они су одбијају и на овакав начин губе право на земљу.

Видим да ми је време на измаку и не могу да износим детаљно и друге случајеве, али ћу само укратко да изнесем још један случај.

Цвијетин Нерић и 19 домаћина из Мркаља, Општине пјесачке, Среза власеничког, држали су од памтивека једну шуму и земљиште које се зове Боравњак, а које износи у површини 1100 дунума или 110 хектара. Баш зато што су имали ту шуму Боровњак, нису имали право сервитута нигде у државној шуми, а то је, господине Министре, најјачи доказ да су морали имати неку шуму за своје потребе, јер у Босни и Херцеговини нема примера да наш селјак нема у ма којој од државних шума сервитутно право, ако нема своје шуме. Ови су људи поднели захтев аграрном делегату. Њихов захтев расправио је аграрни делегат у њихову корист, али то је било пре овога режима. Земљовласник, који такође није првобитни земљовласник, него је опет шпекулант, бивши директор Гајрет банке Ахмет Стенић жалио се Управном суду у Сарајеву, који је поништио пресуду донесену у корист земљорадника и одредио понован поступак. И, господине Министре, кад је требало провести поступак на лицу места Бан наређује телеграфски да геоматар из Власенице изађе на терен у Мркаље и да се стави на расположење аграрном делегату, који је послат нарочито из Банске управе. На ту расправу позват сам и ја, као сведок, јер сам ја неким од тих интересената, као њихов ранији свештеник, освештавао куће 1910 године на том истом земљишту. Од тога није могло бити јачег доказа, да су ови селјаци имали у својој државини то земљиште дуги низ година. Ништа није помогло — било је наређено да има да се пресуди у корист шпекуланата. Па не само то. Беглучка уредба изричито прописује да трошкове комисије има да сноси заинтересована странка. Ако Вас интересује, господине Министре, ја ћу Вам дојети и препис решења Бана којим је наређено да се геометру за излазак на лице места има да исплате путни трошкови из државних средстава, иако, како рекох, у беглучком закону стоји да те трошкове плаћа заинтересована странка. Видите да је и ту дунво ветар који је срушио право ових сиромашних људи.

Када сам код беглучке уредбе, господине Министре, ја бих Вас молио да примите један мој предлог, и да унесете у амандман, да се продужи рок за подношење захтева на беглучке земље по беглучком Закону из 1933 године, јер има извештан број беглучких интересената који нису знали и нису искористили законско право и поднели на време захтев.

Мислио сам да говорим и о Уредби о ликвидацији земљорадничких дугова, али су господа предговорници доста о томе казали. Само ћу да кажем укратко ово: Овом Уредбом ударен је глогов колац задругарству у Босни и Херцеговини. Задругарство у Босни и Херцеговини младо је, и није толико чврсто и снажно да може да се одржи и под ударцима, какве му је нанијела ова

Уредба. Ова Уредба више узима у заштиту повериоце трговце него задруге. По овој Уредби трговци могу да наплаћују своје потраживање сто по сто без камате, а задругама је смањено право њихова потраживања за 25%, иако су оне давале позајмице из својих сопствених средстава задругарима под најповољнијим условима.

Ја се придружујем друговима предговорницима коју су говорили о добровољачком закону и питању додељивања земље добровољцима. Зариста је време да се једанпут реши то питање населјавања додељивање земље.

Господин Министар ми је обећао још 1935 године у јесен, да ће се најкасније 1937 године сигурно делити Панчевачки рит. Ја сам онда рекао: Неће, господине Министре, ја Вас уверавам. (Министар пољопривреде Светозар Станковић: Хоћел) Дај Боже, господине Министре. Избори се приближавају, па се може и то десити.

У погледу вијести, које се доносе, да ће се добровољцима давати неке обезвице мјесто земље, имам да кажем ово. Многи добровољци примили су ту вест нелагодно и сматрају то за увреду, да приме новац, јер кажу, да они нису ишли у рат због новца, но су гинули из чистог уверења. Што им је земља била обећана; то је сасвим друго, јер ви знате да су у Босни и за време Отоманске управе били немири ради земље, давање земље не умањује њихову част и историјску улогу. Зато кад им је обећана земља, нека им се она и даде. Јер ја у подвизима наших добровољаца гледам драгоцени морални капитал наше нације, па ми је жао да тај капитал изгуби од свог сјаја исплаћивањем обећане земље у новцу.

Друга је ствар ако немају порода. Али, ако га имају, ако имају дјеце, треба им дати земљу и помоћи их да се на ту земљу и населе.

На крају молим господина Министра да се постара да Срез власенички добије ветеринара.

Зато што је овај буџет, састав буџета, који доноси Влада др. Стојадиновића и пошто имам дубоко уверење да ће Влада вршити дела која су штетна по интересе народа и државе, ја морам и против овога буџета да гласам и гласаћу против. (Пљескање на левици.)

Potpredsednik Jevrem Tomić: Reč ima narodni poslanik g. Radivoje Milošević. (Glasovi: Nema ga!) Pošto g. Miloševića nema, smatra se da je odustao od reči. Reč ima narodni poslanik g. Muhamed Preljubović. (Glasovi: Nema ga!) Pošto g. Preljubovića nema, smatra se da je odustao od reči. Reč ima narodni poslanik g. Luka Avramović.

Лука Аврамовић: Госполо народни посланици, и ланске године ја сам говорио али није ништа помогло, па зато скоро не бих требао ни данас да говорим, јер видим да све што говоримо ништа не помаже. Али ипак сматрам за потребно, сматрам да је моја дужност да кажем неколико речи.

У нашем Срезу гламочком остали су земљорадници и ове године без семена. Свакако мислим да би била и дужност господина Министра пољопривреде да се земљорадницима купи или даде потребно семе. Код нас се семе само јечам и зоб јер друго не може успевати. Потребно је, да се земљораднику да семе да обрађује земљу, да се барем преко лета тиме запосли, да не долази бос и гладан у Београд, а да има и за живот преко

зиме. А кад се даје семе онда га треба дати на време.

Даље, господо, обећало се да ћемо добити у Гламочком срезу сточарску станицу, али још до данас нема ништа од тога. Чули смо час да је био у прошлој години одређен и унешен потребан кредит. Ја молим господина Министра да ми каже како је са том станицом, јер ме народ пита, па да могу бар одговорити. (Министар пољопривреде **Светозар Станковић**: То је ствар бановине, јер је то бановинска установа!) Господине Министре, народ тражи и хоће све од Београда. А наша бановина је запостављена у свему и на свим пољима. Ја мислим да та бановина нема сретстава и да не може подићи станицу без државних сретстава.

Господо посланици, у погледу плугова, и то железних плугова, мислим да у нашем Гламочком срезу има свега два. Све остало су дрвени плугови. С тим дрвеним плуговима народ муку мучи и дангуби поправљањем тих плугова. Колико сам разумео ти плугови коштају до 600 динара, а ја мислим, да их сељак не би могао купити и кад би коштали свега 300 динара.

У нашем срезу има доста млека, али како наши земљорадници нису упућени, то млеко не доноси никакве зараде, јер не знају да направе сир како треба. Мислим да би била дужност господина Министра да даде путујуће учитеље и да народ науче како се то ради.

У овој земљи има 80% земљорадника али се за тај народ врло мало и скоро ништа не даје, па зато ја и не могу да гласам за овај буџет. (Пљескање на левици).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Реč има народни посланик г. Светозар Тасић.

Светозар Тасић: Господо народни посланици, говорити о буџету Министарства пољопривреде значи говорити о најпрешнијим потребама народним, значи изнети пред Краљевску владу и пред овај високи Дом све оно што је народу потребно, све оно без чега се народни живот не може и не да замислити. Али, ако се то жели и да постигне, онда се ту мора да оперише са стварним чињеницама, са чињеницама које у себи не смеју имати ничега демагошког, и најзад са чињеницама које у свакоме од нас, ма на којој се страни ми налазили, морају створити уверење за хитно предузимање мера, ради удовољавања тих потреба народних. И ја ћу се придржавати строго тога принципа и потрудити се да у своме даљнем излагању прикажем само оне најпрешније потребе које тангирају мој изборни срез. Мој изборни срез јесте Срез мориховски. По броју становништва и по просторности својој, овај срез је мали, можда и најмањи, али, по своме историјском значају, ја тврдим, а то ћете ми и ви одобрити, он је највећи. Господо, због тога, што се на његовој територији налазе за југословенску историју и југословенски народ два најважнија знамења, наш славни и горди Кајмакчалан и село Бач, ратна престоница Блаженопочившег Краља Александра I Ујединитеља.

Срез је пре Светскога рата имао 55 села; за време рата од тих 55 села порушено је било и са земљом савињено 50, јер је цео срез био у ватреној зони, а народ његов, у колико је остао жив, био је евакуисан делом од окупатора, а делом од наше и савезничке војске у позадину. Пуне две године тај народ је био ван својих села и домова

а затим, по свршеном рату, још две године живео је у војничким земуницама и рововима, јер није имао чиме да обнови порушене куће, пошто су му окупаторске војне власти биле реквирирале како храну тако и стоку.

И ако је, господо, од престанка рата прошло пуних 20 година, тај народ још и данас се није могао економски и материјално да опорави. Последнице рата још и данас га притискују и данас га даве. Пре рата 50% живља бавило се је највећим делом сточарством, јер је половина среза брдовита и земља за обрађивање и засејавање неупотребљива. Стоку им ја окупатор за време рата одузео а они је после рата нису могли да набаве и умноже у ономе броју, у коме су је пре рата имали и колико је потребно да је имају да би могли да обезбеде потребан минимум за своју егзистенцију. И због тога се он, тај чувар нашег светог Кајмакчалана, тај сељак Среза мориховског на чијој се територији налази ратна престоница неумрлог Краља Ујединитеља и данас још мучи и пати. Тамо у његовој средини и са њиме живим и радим пуних 25 година у својству државног функционера и јавног радника, познајем га као вредног, поштеног, лојалног. — Краљу и држави и народном јединству најоданијег и смело тврдим, као најмирнијег грађанина у целој Краљевству. Једном речју, као грађанина који заслужује пуну пажњу свију и свакога. Томе грађанину легендарног среза треба и што пре помоћи и омогућити му бољи живот и на тај начин сачувати у њему оно што је он сам у својој души усадио а то је: љубав, верност и оданост према Краљу и Држави.

По занимању стопроцентно сточар и земљорадник, он треба земљу и стоку. Земљу за сада не би могао да добије или бар не у оноликој површини у колико је потребно да је има, јер је лошом политиком бивших министара пољопривреде та земља већ подељена колонистима, и то не само она земља која се сматрала безвласничком, већ и она коју су домородци стотинама година уживали било као чивчије, било по праву наслеђа.

Питате, господо, па како онда да се томе народу помогне, како да и он дође до потребне површине земље, када земље више нема, — одговарам велика и пространа пелагониска равница има неколико хиљада хектара првокласне земље која лежи под водом неискоришћена а која би се регулацијом Црне Реке и исушивањем баруштина могла оспособити за обрађивање и са том земљом пошто се она оспособи за обрађивање подмирити потребу домородаца, како оних из Среза мориховског, тако и оних из Среза битолског, па и оних из града Битоља који се земљорадњом баве и од земљорадње живе, а земље немају.

Ја, обраћајући се господину Министру пољопривреде апелујем на њега, као најпозванијег за вођење бриге о најпрешнијим потребама за земљорадника да учини све што треба код Краљевске владе, да се већ започети посао на регулацији Црне Реке и исушивању полагаонијских баруштина убрза и што је могуће пре доврши, и на тај начин реши проблем исхране а и проблем здравствени, и онај народ спасе од глади и од маларије која тамо убијачно делује.

Исто тако ја апелујем на господина Министра, да, у интересу унапређења сточарства у овој сточарском срезу нареди аграрним властима, да јед-

ном престану са одузимањем утрина сеоских за аграрне сврхе као и да до сада одузете утрине врате селима. Молим Вас, Господине Министре, и за дејство код Господина Министра финансија и код Господина Министра шума, да г. Министар финансија нареди ревизију класификације земљишта сеоских и општинских утрина, јер су ове због високих класа јако оптерећене порезом, као и да једном ослободи земљорадничке производе и стоку која се на тргове ради продаје доноси од општинских трошарина, а да варошке и градске општине упути да своје буџетске потребе подмирују из пореза, који ће разрезати на своје грађане, а г. Министар шума да смањи таксу за напасање сеоске стоке на државним суватима.

Са овим ја мој говор завршавам и изјављујем да ћу због тога што имам пуно поверење у Краљевску владу и г. Министра пољопривреде гласати за овај буџет. (Одобравање и плескање у центруму и на десници).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Reč ima narodni poslanik g. Velimir Kursulić.

Велимир Курсулић: Господо народни посланици, велику и важну улогу игра пољопривреда у нашој земљи, која несумњиво има једно претежно аграрно обележје. Од пољопривреде живи највећи део нашег становништва и у њој налази једини извор своје egzистенције и зараде.

Већ саме ове чињенице указују на то, да пољопривреди ваља посветити пуну пажњу и настојати свим силама, да се она подигне, и унапреди, јер јачајући сељака, господо народни посланици, јачајући нашег вредног пољопривредника и радећи на томе, да он буде економски независан, ми јачамо и државу, као целину.

Отуда је, господо, јасно, да један исправан и савестан министар пољопривреде има пред собом огромно поље, рада, у толико пре, што је наша пољопривреда, нажалост, још увек заостала и што она у данашњем времену захтева сигурно руковођење и непрекидни плански рад. О свему овоме после рата било је много говора. Готово све прошле владе апеловале су на сељаке и село, не штедећи обећања, али, онда, када је требало учинити одлучне потезе, који су захтевали ангажовање државе, ангажовање великих материјалних сретстава, остајало је опет све по старом, а сељак, од свих обећања, није имао много користи.

Ја сам, господо, индустријалац, али син пољопривредника, и човек који из дана у дан посматра тегабан и мучан рад наших пољопривредника и са њима дели и зло и добро, те зато могу отворено и искрено рећи, да се на снажењу и подизању наше привреде све до доласка Владе нашег уваженог шефа г. др. Милана Стојадиновића, није много урадило. У колико се радило, радило се повремено, без икаквог система и плана, тако да су најбоља времена пропуштена.

Наша опозиција, како другови са левице, тако и они, који решење наших унутрашњих проблема траже, нажалост, ван овога Дома, могу у својим критикама владиног рада говорити што хоће, али у души морају признати, да се Влада г. др. Милана Стојадиновића прво окренула селу и сељаку. Г. др. Стојадиновић пружио је, заједно са својим сарадницима, руку сељаку, онда када се он налазио у најтежим приликама, када је своје производе, господо, продавао у бесцење, то је било онда, када

су га на све стране јурили и прогањали порески егзекутори тражећи наплату пореза, а са друге стране банке захтевале исплату дужних и приспелих обавеза. Тада су прво дошле пореске олакшице, дошао је други поступак у наплати порезе. Дошли су јавни радови, који су сиромашним инокосним земљорадницима дали могућност зараде, дошла је помоћ у храни и најзад, господо, дошло је раздужење земљорадника. Са друге стране, господо, било је такође крајње време, да се и у ресору Министарства пољопривреде поведе једна здрава политика, која ће у првом реду служити нашем селу. Министар пољопривреде г. Станковић, као стари пољопривредник, схватио је сву тежину свога положаја и одговорности, коју му тај положај намеће. Из скромних сретстава свога буџета он је за две и по године рада спровео важне реформе у ресору Министарства пољопривреде, али њега очекују још многи задаци. Приговара се, да је буџет велики, међутим ово Министарство требало би по улози, која му је намењена, да има још много већи буџет, па да одговори у свему обавезама и надама, које се у њега полажу.

Захваљујући Министру господину Станковићу на савесном делању и свестраном заузимању за побољшање општег положаја наших пољопривредника, ја хоћу да изнесем неке сугестије у односу на мој срез, где је пољопривреда далеко заостала иза других богатјих и плоднијих крајева.

У мом Срезу студеничком сељак обрађује земљу застарелим алатима и при најбољем жетвеном приносу сељаци у долини Ибра једва набирче толико хране, колико је потребно да се бар у првим зимским месецима исхране, и да не морају куповати жито. У другим брдским крајевима ситуација је много гора, јер сељак живи под веома тешким околностима. Да би нашег земљорадника колико толико помогли, ми смо пре неколико година у Рашкој основали пољопривредну подружину, која је под претседништвом господина Стевана Савића, инвалида и резрвног капетана развила најобилнију делатност.

Ја апелујем на господ. Министра, да овој Подружини укаже своју помоћ и омогући јој да што успешније одговори циљу, ради кога је основана. Да би рад пољопривредних подружина био што ефикаснији, ја молим господина Министра, да се ауторитетом свога положаја заузме, да се све пољопривредне подружине ослободе плаћања подвоза на артикле које набављају за своје чланове. Тако не би никакo требало наплаћивати подвоз на плави камен, лику, семе и пољопривредне алате, као и ослободити их плаћања поштарине на писма. Ја сам у овом смислу поднео и један амандман Финансијском одбору, па молим Министра господина Станковића, да и он важност овог амандмана и његову корист за земљорадника образложи Краљевској влади и допринесе, да се он озакони.

Како је у моме срезу сточарство главна пољопривредна грана, било би потребно, да се преко сточних станица сељаку пружи могућност, да дође до добрих приплодних грла, а самим тим и сточарство и његов развој поставе на бољој основи.

Поред сточарства, у Срезу студеничком воћарство заузима главно место у пољопривреди. Шљиве, које овде успевају, по својој квалитету спадају у ред најбољих врста у нашој земљи. Али услед недостатака саобраћајних веза, немогуће их је

искористити онако, како би то требало, јер док се воће беспутним крајем и планинским стазама транспортује по неколико сати на коњу, оно изгуби 80% своје вредности. Отуда су сељаци приморани да пеку искључиво ракију, па и то на једноставан и веома примитиван начин. Зато ја упућујем најтоплију молбу господину Министру пољопривреде, да овоме сиромашном, али честитом и вредном народу притекне у помоћ и поради, да се у Срезу студеничком подигне бар пет великих сушница за сушење шљива.

Господо народни посланици, ништа није страшније за земљорадника, но кад наиђу елементарне непогоде и за неколико часака збришу са земљине површине све усеве, његову крваву муку и зној, и оставе га без игде ичега. У оваквим катастрофама сељак је често пута доведен до просјачког штапа. Поред осигурања од града, свакако да треба обратити велику пажњу регулисању потока и планинских бујица, које сељацима наносе огромне и неизмерне штете. Бујице, господо, не одnose само усеве. У највећем броју случајева вода спира са површине плодну земљу и за собом ствара пустош. Тамо, где је била мала нивица, за неколико година остане сам го камен, на коме и трава не расте. Ја имам овакав случај у својој највећој општини Баљевац, где поток „Јарандол“ у доба великих киша плави и односи у Ибар велике површине плодног земљишта. Овај поток могао би се регулисати без великих материјалних жртава, те се наддам, да ће господин Министар схватити оправданост мојих захтева.

Најзад морам нагласити, да развоју сточарства у моме крају чини велику сметњу недостатак испаша. Знатан део мога среза упућен је преко лета да користи испаше на државном имању на Копачици. Али како је такса за испаше висока, сиромашни сточари нису у могућности да је плаћају, те су принуђени силом околности да број своје стоке сведу на најмању меру. Кад би ове таксе биле смањене, а по могућству за најсиромашније и укинуте, сточарима би се дала прилика, да број стоке удвоструче. Међутим, све молбе, које су у овом правцу упућене на Министарство шума и рудника, нису још увек повољно решене. Зато ја молим да се о овом питању поведе рачуна.

Одајући пуно признање Влади шефа наше странке господина др. Стојадиновића, а имајући пуно поверење у исправан рад господина Министра пољопривреде, изјављујем да ћу гласати за овај буџет, наглашавам, да бих био још задовољнији, да је овај буџет, који је намењен селу и сељаку, већи. (Пљескање и одобравање у центруму и на десници).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Има рећ народни посланик г. Јосип Цветић. (Гласови: Нема га!) Пошто г. Цветића нема, сматра се да је одустао од рећи. Рећ има народни посланик г. Животије Јевтић.

Животије Јевтић: Господо народни посланици, када се у овом Високом дому претреса прорачун државног буџета прихода и расхода за рачунску 1938/39 годину, раздео Министарства пољопривреде и вода, сматрао сам за своју посланичку дужност да и ја са своје стране узнем видног учешћа у овој дебатаи и са овога места у овом Високом дому изнесем своје описке, као и да укажем на данашње тешко стање које влада код нашег народа.

Ради краткоће времена које ми стоји на расположењу, нисам у могућности да прикажем целокупно стање, какво је у нашем народу, јер брине се о томе имало много да говори, већ ћу се достаћи најважнијих питања која тангирају нашу пољопривреду и њен застој.

Кад слушамо са ове говорнице у овом Дому излагања господина Министра пољопривреде и вода, како лепо приказује напредак наше пољопривреде, могао би човек без икаквог устезања да полети у народ и на сав глас повиче: Народе, у овој земљи тече мед и млеко!

И збиља, ако посматрамо одавде из Београда нашу пољопривреду, морамо искрено да признамо да је она на достојној висини, и да у земљи све сија и блиста. Али, господо, ако зађемо по унутрашњости наше земље и видимо како је стварно стање, ми ћемо се разочарати. Јер ћемо видети да скоро две трећине нашег народа, грцају под ударом тешке несташнице и немаштине. Трговина опада, ситни трговци и занатлије губе се, јер их даве крупни капитали, а пољопривреда је још у повољу, она спава мртвим сном, као да је ухватила спавајућу болест и никако да се пробуди и крене напред.

Видећемо врло мизерно одевене и поцепане, испијене и бледе силуете људских бића, а зашто? Само зато што немају довољно средстава за живот. Њихови станови више личе на неке уцерице за становање стоке, а не људских бића.

Господо народни посланици, шта је огладило једне добро уређене земље, која правно постоји, него добри путеви, добра моторизација и железнички саобраћај, добри станови, хигијенски уређене школе за васпитање омладине нарочито на селу, уређена и до максимума уздигнута пољопривреда, затим ред и поредак у земљи. Али, господо, за све ово ми смо још увијек у кризи.

Мени изгледа, а дај Боже да се ја у овоме и варам, да Краљевска влада више полагаже на рекламе него на сам рад. Нема дана а да не чујете по некога са београдске радио станице како је Краљевска влада постигла велике успехе на сређивању прилика у нашој земљи, и постигнутог великог благостања код нашег народа. И сваки онај ко слуша преко радија ове диктиране извештаје, а не би знао какво је право стање у земљи, могао би да поверује да у овој земљи све сија и блиста.

Господо, да се запитамо прво, какви су нам путеви који су артерија наше државе? Ја мислим да се ни један од вас не може похвалити да су на завидљивој висини, а можемо отворено признати да су скоро непроходни. Основне школе, нарочито по селима, у којима се наш подмладак васпитава, више личе на неке страћаре а не на установе које служе за добар одгој нашег подмлатка, па се питамо, од куда оволика појава туберкулозе код деце, нарочито код ђака. Ето, откуда, — а кад подмладак није здрав и добро одгојен, онда нам неће бити ни добар пољопривредник.

Е, сад, господо, да пређем на цифарски део буџета.

Расматрајући државни буџет прихода и расхода за рачунску 1938/39 годину видео сам, да он износи цифру од 12.180.000.000 динара. А како је од прошлогодишњег буџета повећан за динара 1.270.000.000 онда ја са правом тврдим, да је ово

и сувише велики буџет за нашу земљу, а да не одговара платежној финансијској и економској моћи нашег народа нити ће се он моћи реализовати.

Господин Министар финансија у овом Дому изјавио је, да иако је овај буџет повећан за динара 1.270.000.000 ипак неће бити никаквог новог оптерећења нашег народа, а ја га питам откуд ће наћи покриће за ову суму.

А сада, господо, када се узме у обзир, да су и бановински буџети свију бановина достигли суму од 2.000.000.000 динара, што скупа износи са државним буџетом укупно 14.180.000.000 динара, а то је, господо, оптерећење на сваку живу главу у овој земљи по 1000 динара. Е, сад, господо, добро промислите, да ли наш народ може да издржи оволике дације или не. Ја тврдим да не може.

Иако је државни буџет за ову годину повећан за 1.270.000.000 динара ипак изгледа ми да је наша пољопривреда пасторак садањег државног буџета, јер је буџет Министарства пољопривреде и вода, иако један од најважнијих ресурса јер је наша земља пољопривредна, једва повећан за свега 17.625.677 динара.

Уместо да се овај буџет кад се већ чини повећање државног буџета повећа за 200—300 милијона динара, а верујем, господо, да би и ова сума била мала да удовољи свима потребама поменутог ресурса какав он има задатак, али на жалост он се ипак запоставља.

Изгледа ми, господо, да је у овој нашој земљи пречи „футбал и голф“ од пољопривреде, јер се за ову сврху баснословне суме бацају, па сад, господо, није ни чудо што смо са унапређењем пољопривреде оволико заостали, јер скоро о њој нико не води рачуна.

Питам ја вас, господо, шта је до сада Министарство пољопривреде и вода предузело и урадило да се већ једном пољски усеви и летина нашег пољопривредника заштити од елементарних непогода као што су град, суша, поплава итд. Нема лета, господо, а да читави крајеви наше државе не страдају од елементарних непогода, тако да скоро од летине ништа не остане. И тај народ, кога овако што задеси, осуђен је да до друге летине просто гладује за хлебом, а о осталим потребама и да не говоримо.

Уместо да се г. Министар овим питањем озбиљно позабави и у буџету сваке године уноси знатне суме ради исплате 100‰ пострадалим од непогоде, он на ово и не обраћа много пажње.

У овом буџету Министарства пољопривреде врло су мале суме предвиђене за сузбијање сточних заразних болести, које се скоро сваке године код стоке појављују, а нарочито код свиња — свињска куга, од које скоро хиљадама хиљада грла угину. Уместо да се за ову сврху предвиђају знатне суме ради набавке лекова, и да се они бесплатно раздају произвођачима стоке за спречавање сточне болести, они су лишени сваке помоћи, па ко има новаца он се бори да своју стоку спасе, а ко пак нема, он скрсти руке и вели: „Тако је Бог рекао“!

О овоме, господо, г. Министар пољопривреде мора озбиљно да поведе рачуна и да сваке године уноси у буџет знатне суме за ову сврху. Познато вам је, господо, да се код нас сваке године, нарочито у пролеће, појављују читави ројеви голубачке

мушице од које највише страда крупна стока. За давање помоћи онима, чија је стока угинула, није скоро ништа предвиђено у буџету, што ја знам да се о овоме и не води рачуна, стога је потребно да се у буџету за сваку годину за ову сврху унесу веће суме.

Како се води трговина са нашим произвођачима жита, кад се појаве на пијаци то вам је свима познато. У времену кад летина стигне и треба да се уновчи онда баш државни органи појуре за наплату пореза. И трговци, знајући ово, одређују цене житу онако како њима конвенира па увек испадне да трговци зараде замашне суме, а произвођач не може ни режијске трошкове да покрије. Да је то тачно нека нам послужи прошлогодишњи биланс друштва „Призад“ које је зарадило преко 100 милијона динара на извозу жита. А шта мислите да је ова сума дата произвођачу, што му у ствари и припада, где би му било краја. О овоме би г. Министар пољопривреде требао озбиљно да поведе рачуна, и да не дозволи да се наш земљорадник овако пљачка, него да се одреде цене и стара се за откуп жита од произвођача, те на тај начин омогући произвођачу да дође до бољих прихода ради унапређења пољопривреде. Не могу да пропустим а да не замерим г. Министру пољопривреде што ни мало не поклања пажњу на исушивање мочвара, којих у нашој земљи има у великим комплексима и да их претвара у зиратну земљу. На тај начин постигле би се велике користи и за земљорадника и за државу.

За ову сврху у буџету није ништа предвиђено нити се ко о томе стара, а ако је и нешто учињено, то је незнатно. Несумњиво је, господо, да врло велике штете имамо од појединих река и бујица које су без својих корита у довољној ширини и дубини, и, чим мало надођу, оне се излију из својих корита на читава поља летине и све униште. Шта сад мислите колика је овде штета и за народ и за државу? За пример хоћу да наведем само 2 реке у мом срезу за чија речна корита да се регулишу не би требало више од 2 милиона динара. То су реке „Белица“ и „Лугомир“. Оне сваког лета плаве и униште хиљадама хектара засађене летине, а колико таквих бујица има и у другим крајевима наше земље о томе и да не говоримо. Ја сматрам да је крајње време да се господин Министар пољопривреде озбиљно позабави и нађе потребан кредит да се већ једном приступи прокопавању корита оваквих река и спрече даље штете које оне наносе пољопривредницима.

Колике би се користи овде постигле, то вам не могу рећи, већ остављам господину Министру пољопривреде да он то сам утврди.

А шта можемо рећи за нашу пољопривреду и за њен напредак? Скоро готово ништа. Она никако да крене напред, још увек тапка у месту.

Појимо, господо, у народ па ћемо видети да се земља још увек примитивно обрађује. Нема се никаквих справа за рационалну обраду земље. А то само због тога што су царине на пољопривредне справе и алат превелике, и земљорадник не може да их набави од прихода добивених са имања. Ја питам господина Министра пољопривреде, зашто се једном не скине царина на пољопривредне справе и алат, и то на оне који су најпотребније нашем земљораднику за обраду земље, и на тај

начин омогући сваком пољопривреднику да до потребних справа дође, јер, господо, како се земља за сетву припреми тако ће и род дати.

Скидањем царине на ове справе држава би жртвовала један већи примитак, али би зато добила много већи принос пољопривредних производа. А шта мислите, господо, зар у нашој земљи не би могла да се створи једна фабрика за израду пољопривредних справа и алата на задружној основи и то уписивањем акција, што се може да уради само ако се има мало добре воље за ово.

Врло се мало, а готово ни мало, поклања пажња селекцији семена за сетву, а свима вам је познато, да како семе посејеш, таква ће ти и жетва бити, а ово је врло важно за већи приход.

Господин Министар пољопривреде требао је у буџету да предвиди много веће суме за отварање зимских пољопривредних течајева који би трајали по 6 месеци, онда кад наш земљорадник није заузет пољским радovima. У овим течајевима би се предавало о свима гранама наше пољопривреде и то за одраслије грађане од 18—30 година старости, као и практична обрада земље и њено искоришћавање.

Али, господо, нажалост, ми оваквих школа за сада имамо свега две и то: у Смедеревској Паланци и у Госпићу и нигде више. Да је среће да у сваком срезу имамо оваквих школа, шта мислите колики би се ту успех постигао, за унапређење наше пољопривреде. Неопходно је потребно да се по селима стварају зимски течајевни ради обуке и женског сталеза на селу, у вођењу газдинства, повртарства, пчеларства, млекарства и живинарства. На тај начин много би се допринело унапређењу пољопривреде и сеоског газдинства.

Врло се мале суме уносе у буџет за приређивање изложба свих врста, а и ово је врло важно, јер изложба је једна врста смотре, која даје потстрека произвођачима, да се утркују, ко ће и шта лепше да произведе и одгаји, а ово све опет утиче на развитак наше пољопривреде.

Много ме чуди што господин Министар пољопривреде није енергично устао у седници Министарског савета и да не дозволи да се § 471 Грађ. суд. поступка стави ван снаге, јер, господо, док је овај параграф код нас у предрадној Србији важио, дотле ми нисмо имали на селу безкућника, а после стављања ван снаге овог §-а биће их и сувише. Господо, упамтите, да кад сељак остане без крова над главом, онда неће бити ником добро.

Господо народни посланици, са ове говорнице у овом Дому тврди се, од стране скупштинске већине, да је стање код нашег народа врло добро, а ја тврдим да није. Па вас питам: колико има домаћина на селу који имају по два говечета, колико по једно а колико њих ни по једно. По два грла има 1/4, по једно 1/4 а половина грађана немају ни по једно. Има људи који купују гас само зими и то за динар или два, више једу неслано него слано, а шећер у кући имају само за Божић, Ускрс и Славу, — па вас сад, господо, питам: код кога је то благостање? А шта мислите, колико њих просечно са села у случају болести могу да оду лекару. Врло мало, и то само због тога, што немају новаца да лекара плате а и што су по болницама врло велике болничке таксе, које слабији сталез апсолутно не може да плати, ако би болест захтевала болничко лечење. Они махом остају у својим кућама, лечећи се бабским лековима, па ко прете-

кне, тај захваљује једино Богу и баби. Ово је врло ружан знак за једну земљу, као што је наша.

На завршетку својих излагања, ја предлажем: да се што пре скине царина на пољопривредне справе и алат; да се донесе закон, о обезбеђењу пољских усева од елементарних непогода; да се приступи регулисању река и бујица; да се приступи изградњи путева и омогући експедитивнији саобраћај; да се скину цене соли, гасу и шећеру са 50% од досадашње цене, као и да се снизи цена дувана и то оним врстама које пуши слабији сталез нашег народа, и да се на тај начин омогући земљораднику да до ових артикала може доћи; да се § 471 Грађ. суд. поступка поврати на снагу и прошири на целу територију наше државе; да се скину цене бензину и омогући напреднија моторизација; да се скине порез на земљарину; да се укину наследне таксе код масених судова, да се скину болничке таксе за 50% и омогући лечење земљорадника у болнице.

Молим господина Министра пољопривреде, да ова моја добронамерна излагања прихвати и што пре оствари.

С обзиром што се не води рачуна и не поклања довољна пажња нашем селу и сељаку, изјављујем да ћу гласати против. (Одобравање и плескање на левици).

Potpretsednik Jevrem Tomić: Има рећ народни посланик г. Mihael Brenčić.

Mihael Brenčić: Gospodje narodni poslanci! Moram z žalostjo konstatirati, da je tudi letos proračun poljedelskega ministarstva premalo dotiran. Želeti bi bilo, da se krediti za to važno ministarstvo v prihodnjem letu znatno zvišajo. Ob tej priliki naprošam g. ministra, da daje izdatnejšo letno podporo sadjarskemu in vrtnarskemu društvu v Ljubljani, ki ima že preko 9000 članov. Prav tako bi bilo želeti, da se z zadostno podporo podpre kmetske zadruge v ptujskem okraju. Zlasti pa naprošam g. ministra, da podeli nove ustanovljeni vinarski zadrugi pri sv. Barbari v Halozah okraj Ptuj za novo zadržno svet, katera zadruga ima preko 100 članov. podpora pol milijona dinarjev in to iz kredita, ki ga ima na razpolago v te svrhe v znesku 6 milijonov dinarjev. Istotako naprošam g. resornega ministra za brezobrestno posojilo za uboge slovenske vinogradnike v Halozah in Slovenskih goricah, ker jim je to posojilo potrebno za obnovev vinogradov. Moram ob tej priliki povdariti, da je bivša Austrija dala iz državnih sredstev svoječasno enako tudi deželni odbor v Gracu znatne zneske in to na 25 letno odplačilo. S temi zneski so se pred 50 leti obnovili v naših krajih vinogradi.

Glede galice moram omeniti čuden slučaj, da se galica prodaja v inozemstvo po ceni 3 dinarjev, med tem ko moramo mi za lastno uporabo plačevati skoraj dvojnjo ceno. Verjetno je da imajo nekatera društva premije za izvoz galice v inozemstvo. Jaz apeliram na g. ministra, da to stvar uredi, ker nima smisla, da mi plačamo doma dražje kot pa se galica prodaja v inozemstvo.

Novi trošarinski pravilnik iz leta 1937 je storil veliko škodo tako vinogradnikom kakor tudi gostilničarjem. Prej so lahko revni kmetje v Halozah zamenjali za svojo potrebo žito za vino. S tem pravilnikom pa jim je to onemogočeno. Po tem pravilniku mora kmet-nevinogradnik takoj pri prevzemu plačati banovinsko trošarino v znesku 1 dinar in pravtako

občinsko trošarino. Vsled tega pravilnika v bodoče tudi gostilničar v naših krajih ne bo več kupoval vino direktno od vinogradnika temveč ga bo kupoval od vinskega trgovca. Tako bo imel škodo samo vinogradnik a zaslužek bo pobral vinski trgovec. Gostilničarju se ne izplača kupovati vino od kmeta vinogradnika ker mora že takoj pri vkletanju plačati banovinsko in občinsko trošarino.

Ob tej priliki opozarjam g. Ministra na članek ki je izšel v „Slov. Gospodarju“, ki izhaja v Mariboru. V tem članku piše g. banovinski svetnik Alojz Janžeković pod naslovom „Tako ne gre naprej, kaj vse in kje kmeta vinogradnika kakor tudi nevinogradnika čevalj žuli“. Gospod finančni minister Letica je lansko leto nasedel, ko je ustregel željam predsednika županske in kmetске zveze v Ljubljani ter še nekemu gospodu ki hoče vinogradnike zastopati. Ob tej priliki prosim g. Ministra da pripomore da se v Dravski banovini uvede paušaliranje vina in žganja, in da se ukine trošarinski pravilnik, ki je do sedaj v veljavi. Isto tako naprošam da se pri nas uvede ponovno bivši avstrijski sistem prodaje vina t. j. da lahko vinogradnik komurkoli proda od 56 litrov naprej direktno brez trošarine. Ubogim vinogradnikom naj se zopet dovoli in slučaju nadprodukcije vina točenje vina pod vejo da lahko svoje vino prodajo bodisi tam kjer so ga pridelali ali v kraju na drobno po litrih kjer vinogradnik stalno stanuje. Seveda morajo pri tem plačati takso kakor jo plačajo gostilničarji. Bogatejšim vinogradnikom naj se te ugodnosti ne da.

Lansko leto smo bili poklicani od trgovske zbornice v Ljubljano zastopniki vinogradnikov, vinskih trgovcev in gostilničarjev, kjer smo se po 3 urnem prerekanju zedinili za paušalacijo v naši banovini in prosimo da se ona čimprej uvede. Za to so se izrekla vsa gostilničarska udruženja razen ljubljanskega in še enega drugega. Za to se je izrekel tudi predsednik takratnega vinarskega društva za Dravsko banovino. G. ban nato še do danes ni pristal pa upam da bo s časoma naši upravičeni želji gotovo ustregel.

Nadalje moram apelirati da se ponovno uvede isti sistem plačevanja davkov, kakor pred vojno in to 4 krat na leto z davčnimi knjižicami. Eksekucije naj se omilijo a 6% obresti naj se ne zahtevajo v prvem letu, ker na Štajerskem posojilnice plačujejo svojim vlagateljem le 2% obresti.

Kmetска zaštita naj se razširi tudi na veleposestnike ki nimajo nad 50 hektarjev zemljišča ali nad pol milijona dolga, ker so oni prav tako potrebni zaštite, ker so to najboljši kmetje. V zvezi s tem naprošam, da se počaka plačevanje prve in druge anuitete do jeseni, kadar kmet proda svoje pridelke, ker le tedaj lahko plača. Vse eksekucije ki so v teku naj se ustavijo.

Glede nakupa mladih žrebcev v tujini ki bi se moral čimprej izvršiti apeliram na g. Ministra da se kupijo samo originalni belgijci. V državni ergeli v Ponovišah pri Litiji naj se pri nakupu v inozemstvu in tuzemstvu pritegne kak praktičen kmet konjerejec in ne zopet zagrebški žid. Premovanju konj in goveje živine naj se od strani države podeli izdatna podpora.

Prav tako prosim g. ministra da intervenira pri vojnem ministru, da izda odlok, da ni potrebno, da oni kmečki fantje, ki so služili vojake pri konjenici, pa še niso posestniki da morajo vzdrževati doma lastnega konja. Prosim tudi ministra da intervenira pri vojnem ministru, da se ob priliki manevrov, vzame

konje le onim kmetom, ki imajo najmanj 3 konje. Breje kobile pa se naj sploh tega oprostijo.

Obenem tudi prosim g. ministra, da razpusti takoj srezke kmetijske odbore, ki so nepotrebni, in da zopet uvede okrajne zastope, kakršne smo imeli na Štajerskem, Češkem in v Dalmaciji. Ti zastopi so mnogo let delovali v korist ljudstva.

Pri kraju prosim g. ministra naj slovenske veterinarje ki služijo že najmanj 5 let v Južni Srbiji premešči nazaj v Slovenijo. Glede Prizada moram omeniti, da bi bilo potrebno, da pride v upravni odbor Prizada vsaj en član JRZ in to kmet.

Ker imam največje zaupanje v sedanjo kraljevsko vlado dr. Milana Stojadinovića, dr. Korošca in dr. Spahe bom z mirnim srcem glasoval za proračun. (Odobranje i pljeskanje u centru i na desnici).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Reč ima narodni poslanik g. Milan Badžak.

Милан Баџак: Господо народни посланици, приликом претреса буџета Министарства пољопривреде на свима досадањим буџетским дебатима па и на садањој, готово сви говорници истичу прворазредни значај пољопривреде, земљорадње и сточарства по нашу изразито аграрну земљу.

Не једном је испитано и овде и у јавности, како целокупна наша национална економија и благостање и просперитет, па и одбрана наше земље зависи од села и сељака. Ако је на селу и сељаку добро, добро је свуда. И заиста, благо онем народу и сретна је она земља по чијим се селима, пољима и гајевима, за плугом, за браздом, за стадом и свуда ори песма задовољног сељака.

Имајући то пред очима, данашња Краљевска влада г. др. Милана Стојадиновића, одмах по своје доласку на управу земље прву своју бригу и старање поклонила је баш самоме селу и сељаку.

Већ је у толико махова подвлачено са овога места да је Југославија по својој структури претежно пољопривредна земља. И поред тога што је ова чињеница свима нама добро позната ипак сматрамо да није сувишно, да се она што чешће понавља. Ово стога што је потребно да у свест свих наших народних слојева продре идеја, да баш зато што смо стварно сељачка држава, морамо да водимо земљорадничку политику. Подаци, са којима располажемо, најбоље илуструју пољопривредни карактер наше земље, из тих података се види да је у истој земљи врло слаба просечна густина становништва (54,2 становника на 1 км.) затим, да су недовољно развијени индустријски центри са већим бројем становништва и, најзад, да је подела на градско и сеоско становништво као и подела домаћинства по појединим врстама занимања таква, да не оставља никакву сумњу у аграрни карактер наше земље. Слабо развијена индустрија и релативно мали број гушће насељених индустријских центара најбоље се запажа баш у Војводини која иначе претставља најгушће насељену покрајину у држави 75,1 становништва на 1 км². Из података о подели становништва на градско и сеоско као и из поделе по врстама занимања види се да 75% становника живи искључиво од производње пољопривредних сировина (ратарства, сточарства, воћарства, виноградарства итд.), 3,31% од шумарства, 9,82% од индустрије и занатства (са рударством 11,89%), дакле, од трговине новчарства и саобраћаја живи свега око 5,12% целокупног

становништва. Ови податци најрељефније показују слику структуре наше државе, и стога сматрамо да је сваки коментар по овом питању излишан. Овај и овакав карактер наше државе намеће свима владама и једну еминентно аграрну политику, међутим, ако размотримо рад разних влада које су се мењале на управи наше државе, видећемо, да се није Бог зна шта урадило за нашу пољопривреду и пољопривреднике.

Од уједињења наше државе до данас, ресор Министарства пољопривреде водили су наизменично врло угледни и истакнути политичари па чак и стручњаци. Сви су ти људи улагали крајње напоре и све своје способности и знање, да овај, за нашу аграрну земљу можда најзначајнији ресор, што више уздигну и афирмирају. Међутим, постигнути резултати нису ни мало ружичасти и окуражавајући. Ја свакако нисам први дошао до ове констатације. Сви објективни и упућени посматрачи рада на унапређењу наше пољопривреде сагласни су са овим закључком. Али ако је ова наша констатација тачна, онда се мора поставити питање: шта је ометало рад ранијих Министара пољопривреде и где лежи узрок њиховог неуспеха. Мени се чини, да у основи постоје два битна узрока од којих зависи успех или неуспех у раду Министра пољопривреде. Један је чисто материјалне природе, и као такав у непосредној зависности од величине кредита, односно од буџета са којима су располагали ранији Министри пољопривреде за спровођење разних мера око унапређења свих грана пољопривредне производње. Позната је ствар, а то је са овога места редовно сваке године подвучено и понављано, да су буџети Министарства пољопривреде увек долазили скоро на последње место. Потребе пољопривреде и пољопривредника третиране су као факултативне друго-ступене, да не кажемо, споредне потребе. То се најбоље види из упоредног прегледа издатака по разним ресорима где су расходи Министарства пољопривреде претстављени мизерним процентом који није достигао ни висину од 1% целокупног државног буџета.

Други, по моме мишљењу, много значајнији узрок неуспеха Министарства пољопривреде лежи у томе, што није било никаквог система, никаквог одређеног програма и плана рада. Радило се, то се несумњиво мора признати, али то је био рад на парче, без ширих концепција и без оправдане наде на постигнуће неких ствари и далекосежних резултата. Доласком на управу земље Краљевске владе г. др. Милана Стојадиновића и доласком г. Светозара Станковића на чело Министарства пољопривреде, настали су бољи дани за нашу пољопривреду и наше пољопривреднике. Место ранијег лутања или тапкања у месту све је кренуло снажним корацима у напред. Многи ће можда од вас упитати, чиме може да се објасни овај у истини велики преображај, овај снажни замах и оживљење у нашој привреди. За све оне који изблиза и са пажњом прате рад данашње Краљевске владе а нарочито Министра г. Станковића на значајном послу подизања пољопривредне производње и економског снажења пољопривредника одговор је врло прост. Данашња Краљевска влада др. Милана Стојадиновића и њен Министар г. Станковић унели су нов дух и ново реално схватање о томе како треба да се ради на државном и народном добру. Г. Ми-

нистар Станковић је пре свега детаљно испитао и проучио све проблеме који тангирају пољопривреду и пољопривредника. Он је у пуној сагласности са Краљевском владом врло спретно и значајки умео да изабере све најважније проблеме и да им да дефинитивну солуцију. У том послу он је најпре пошао од оних питања која тангирају живот садашњице, па је затим прилазио и решењима осталих питања, чије спровођење у живот захтева дуг низ година. Таквим смишљеним радом избегнута су многа евентуална разочарења и осигуран сталан напредак наше пољопривреде и пољопривредника.

Позната је чињеница да ми нисмо имали изграђено пољопривредно законодавство, које би одговарало приликама и потребама наших земљорадника. Према томе ни једна мера, макар и најбоље замисљена, није могла да се са успехом спроводи у живот јер није имала ослонаца у Закону. Данашња Краљевска влада и г. Министар Станковић уочили су одмах у почетку рада ову празнину и стога је у овом релативно кратком периоду од непуне три године дана израђен и угледао света читав низ закона, уредаба и правилника, који чине једну неразлучну органску целину, а на основу којих је омогућен рационалан и плански рад на побољшању и унапређењу свих грана пољопривреде. Ради бољег прегледа тога врло обимног и значајног рада, ја ћу навести хронолошким редом шта је све урађено у току ове три последње године до данас на пољу пољопривредног законодавства.

I) у 1935 год. донешене су следеће Уредбе:

1) Уредба о изменама и допунама Уредбе о заштити земљорадника од 3 августа 1934 год.

2) Уредба о заштити земљорадника;

3) Уредба о регулисању услова производње: предаје и откупне цене шећерне репе;

4) Уредба о измени Уредбе од 31 децембра 1934 год. о измени Закона о ликвидацији аграрне реформе и великим поседима;

5) Уредба о измени Уредбе о заштити земљорадника од 30 септембра 1936 године.

Сем напред поменутих Уредаба донешено је осам правилника којима се регулишу многа значајна питања увоза, извоза и промета пољопривредних производа.

II) У току 1936 године су и ступиле на снагу следеће Уредбе:

1) Уредба о одлагању извршења за земљорадничке дугове;

2) Уредба о санацији и одлагању плаћања Средишњег савеза Хрватских сељачких задруга З.С.О.Ј. у Загребу;

3) Уредба са законском снагом о уређењу дугова издатих на основу Закона о позајмицама без интереса насељених добровољаца, и земљорадника и других интересената аграрне реформе, бр. 11600 од 30 марта 1928 године;

4) Уредба о снабдевању индустрија семенског уља, уљаним семеном;

5) Уредба о одређивању откупних цена пшенице;

6) Уредба о ликвидацији земљорадничких дугова;

7) Уредба о државној интервенцији куповином пшенице у економској 1936/37 години.

8) Уредба о државној интервенцији на тржишту сувих шљива;

9) Уредба о откупу домаћег памука;

10) Уредба о изменама и допунама о беглучким земљама у Босни и Херцеговини, од 3 септембра 1928 године, Закона о допуни Закона о беглучким земљама у Босни и Херцеговини од 3 септембра 1928 године од 25 новембра 1930 г. и Закона о изменама и допунама Закона који се односи на аграрну реформу у Босни и Херцеговини од 12 августа 1933 год.

11) Уредба о државној гаранцији за кредите у Главном савезу српских земљорадничких задруга у Београду;

12) Уредба о дирекцији средњих припомоћних заклада у Сарајеву;

13) Уредба о санацији савеза Земљорадничких задруга у Новом Саду;

Поред поменутих уредаба донето је још 12 правилника који пружају ближа објашњења као и упутства за примену односних уредаба.

III) Током 1937 године овај обилати рад на доношењу разних закона и уредаба био је такође врло обиман. Тако су донесени следећи закони и уредбе:

1) Закон о привредним задругама;

2) Закон о слатководном рибарству;

3) Уредба о пољопривредним коморама;

4) Уредба са законском снагом о риболову и раколову;

5) Уредба о државној интервенцији на тржишту пшенице у економској 1937/38 години;

6) Уредба о изменама и допунама Уредбе о ликвидацији земљорадничких дугова од 25 септембра 1926 године.

Сем овога израђено је 8 Правилника, који прописују и регулишу разне мере за унапређење пољопривреде.

Ето, то је у најкраћим потезима укупан биланс рада Краљевске владе и г. Министра пољопривреде на изградњи пољопривредног законодавства. Сваки објективан критичар мора признати да је овим побројаним уредбама и правилницима постављен солидан темељ и остварена финансијска могућност за спровођење на делу великог броја разноврсних акција и мера од прворазредног значаја за целокупну нашу пољопривреду.

Упоредо са овим грандиозним законодавним радом ишао је руку под руку и рад на терену. Сазване и одржане су многобројне стручне конференције по разним питањима из области биљне производње и сточарства, као и по свима другим актуелним питањима, која се односе на пољопривредну производњу, извоз и промет. На тим су конференцијама узимали учешће, не само стручњаци на које спада терет спровођења разних акција у корист народа, већ и сви заинтересовани сталези. На овај начин стављен је у покрет цео привредни свет, дакле сви они који имају било посредне, било непосредне везе са производњом, потрошњом, извозом и прометом пољопривредних производа. Тиме је остварена давно прижељкивана општа сарадња свих привредних кругова у решавању пољопривредних питања. Нећемо претерати ако кажемо, да је оваквим радом данашње Владе и Министра пољопривреде много учињено за стварање пољопривредног менталитета у свим слојевима нашега друштва. Сама та чињеница, посма-

трана за себе представља огроман успех данашње Владе. Јер не смемо заборавити да иако је опште позната ствар, да је наша земља чисто аграрна земља, ипак тај појам аграризма није био довољно усађен баш у свести оних, који су требали да решавају крупна аграрна питања. Ето, и у том погледу данашња Влада је повукла једну дубоку brazду и означила пут, којим треба наставити рад за добро народа и државе.

Ја ћу се овога пута нарочито задржати на извесним законима и уредбама које, по моме мишљењу, претстављају капиталан значај за будући развој наше пољопривреде. Ту у првом реду мислим да подвучем значај доношење Закона о раздужењу земљорадничких дугова. Свима нама добро је позната горка истина да су задужења сељака спутавала не само сваки покушај рада појединаца, већ и сваку озбиљну акцију подузету од стране Владе и државе и самоуправних органа. То болно питање висило је као Дамаклов мач над главама нашег пољопривредног света у току скоро једне деценије. О томе питању било је много речи и путем штампе разних часописа и других јавних гласила, а поред тога оно је лебдело на уснама сваког грађанина ове земље. Чињени су разни предлози, разне сугестије, али није се нашао нико који би ово за нашу привреду и њен просперитет најзначајније питање озбиљно узео у разматрање и потражио одговарајућу солуцију.

С обзиром на компликованост овога питања није ни чудо да се ни једна ранија влада није усудила да приступи озбиљном разматрању и решењу овог питања. Требало је много храбрости, полета и познавања прилика, и много државничке мудрости па да се и ово питање једном скине са дневног реда. Ја сматрам, да се неће наћи нико, мислим од објективних јавних радника, који не би одао велико признање данашњој Влади што је имала толико мушкости и толико снаге да и питање растерећења земљорадничких дужника скине са дневног реда.

Други, по нашем мишљењу, веома значајан закон јесте Закон о привредним задругама. У једној малопоседничкој земљи, као што је наша, задругарство је једини излаз, једини начин да се наша свеколика производња организује и упуту у савремене начине рада. Наше задругарство, и ако релативно младо и без великог искуства, показало је огромну животну снагу нарочито у последњим годинама тешке економске кризе. Оно би свакако забележило још видније успехе да је благовремено донешен један савремен закон, који би му пружио нове олакшице за рад и потребну потпору за све његове акције. Нови Закон о привредном задругама имао је пред очима све ове моменте и стога можемо с правом очекивати да ће настати бољи дани за наше задругарство.

Поред наведених закона и Уредаба нама се чини да нарочиту пажњу заслужује Уредба о пољопривредним коморама. Питање оснивања пољопривредних комора било је предмет врло озбиљних студија како код нас тако и у страним државама. Ово стога што је ново време донело и нове системе рада. Познато је, да се на овим странама говори о диригованој планској привреди. Међутим, никакав се плански рад не може извести без организованих елемената. Ми смо у нашој земљи имали организоване индустријалце, трговце, занатлије и друге слободне професије. Само наш

најмногобројнији сталеж — земљораднички сталеж — остао је по страни, без икакве сталешке организације. Сви су осећали да је то стање велика неправда према стубу наше државе, али нико се није озбиљно заинтересовао да ово можда најкрупније питање дефинитивно реши. И ту је данашња Влада делом показала колико јој лежи на срцу добро и просперитет земљорадника. Стога је одмах по доласку на власт извршена свестрана припрема за доношење Уредбе о пољопривредним коморама. Ова Уредба, као што вам је познато, донешена је прошле године јануара месеца и она се данас поступно уводи у живот. Мени је нарочито стало до тога да се обазрем на најглавније моменте ове Уредбе. Свака па и најбоља ствар увек нађе по неког критичара, али се у једној објективној критици не смеју изгубити из вида крајњи циљеви и намере оних, који раде на опште добро народа и државе. Моје је уверење, да је Уредба о пољопривредним коморама таква да пружа све могућности за нормалан развој и просперитет пољопривредних комора. Разумљиво је, да ће у почетку рада можда бити мало колебања и лутања, јер је сваки почетак тежак, али ће се у најкраћем времену изградити способни људи за вођење ових установа. Задатци пољопривредних комора су јасно и одређено прописани у самој Уредби, тако, да не остављају никакву сумњу у погледу начина организовања и спровођења у живот разних мера на унапређењу пољопривреде. Коморама се оставља веома широко поље рада како на унапређењу свих грана пољопривредне производње, потрошње и продаје, тако и на изградњи пољопривредних законодавстава и регулисању привредних односа разних сталежа чиме ће се омогућити хармонично и правилно задовољење свих потреба народа и државе. По нашој замисли, пољопривредне коморе ће бити покретачи свих корисних акција за подизање села и сељака. Оне ће дати иницијативу и импулс за рад, и тиме ће и посредно и непосредно утицати на све административне, управне и законодавне власти, по свима питањима која тангирају економски, социјални и културни живот нашега земљорадника. Оне ће још више допринети, да се и код нас спроводи она и онаква аграрна политика, која ће најбоље одговарати нашим приликама и интересима наше пољопривреде. Оне ће, ја сам у то уверен, бити најпогоднији инструменти за стварање пољопривредног менталитета, без кога не може ни да се замисли неки нарочити напредак на пољу унапређења пољопривреде.

Бацивши овај летимичан поглед на законодавни рад Краљевске владе, рад који свакако заслужује највећу пажњу и признање, мени је много стало до тога, да проговорим неку реч и о оном значајном раду на терену у народу. Напред сам поменуо да је у овом кратком периоду од 3 године одржан читав низ конференција и већих скупова, на којима су расправљана разна стручна питања из области разних грана пољопривреде. Овога пута жеља ми је да се мало више држим на конкретном излагању тог стручног рада из области сточарства и биљне производње. У овом Дому чули сте од више говорника, приликом буџетске дебате, колики значај претставља сточарство за нашу националну економију. Стога се ја нећу задржавати на томе питању. Мени је стало до тога

да се и овде на наше сточарство гледа реално, а по могућству и стручно. Ради тога, потребно је, да макар у најкрупнијим линијама прикажем то стање како се на њега гледа са стране наших стручњака. Пре свега морам да учиним једну општу констатацију на стање нашег сточарства, како је затечено одмах после ослобођења и уједињења. У то доба стање нашег сточарства било је како бројно, тако и квалитативно незадовољавајуће с обзиром на захтеве светских тржишта. Такво стање захтевало је урбан рад с једне стране на попуњавању огромних празнина створених ратовима, а с друге стране рад на поправци квалитета свих врста стоке. Разумљиво је, да су први напори чинјени да се попуне празнине у погледу броја стока, јер су опустошени крајеви од непријатеља требали хитну помоћ у радној стоци. Када је завршен овај први период рада на попуњавању празнина, појавили су се неодложни захтеви за радом на поправци квалитета.

Тај рад на поправци квалитета свих врста стоке захтевао је у првом реду велики број добро опремљених стручних снага, а затим и обилна сретства. Међутим, једно и друго недостајало је за овакав подухват. Наше врсте домаће стоке нису могле да задовоље укус потрошача на страним тржиштима, а у колико су налазиле проћу, плаћане су по најнижој цени. Ово стога, што су и говеда и коњи и свиње и овце већином биле у полу примитивном стању. Да би се такво стање што пре поправило и да би и ми као извозничка земља могла са успехом да конкуришемо на страним пијацима, био је потребан брз рад на поправци квалитета. За поправку квалитета свих врста стоке постоје два начина:

1) Поправка наших домаћих раса и сојева у сопственој крви путем селекције и 2) поправка наших домаћих типова путем укрштавања са страним оплемењеним расама. Овај други начин нам је наметнут силом захтева светских тржишта на којима се појављујемо као извозници. Ово стога, што је поменути начин много бржи и што нас време гони на тај брзи рад. Али и у овом начину поправке квалитета стоке мора да се ради са извесним утврђеним планом. Ради тога, захваљујући најширем консултовању како стручњака, тако и произвођача које је тако зналачки организовао г. Министар Станковић прво су тачно одређене расе које одговарају нашим климатским, теренским и економским приликама, па је затим извршено рејонизирање целе државе да би се одредило која раса мора да се гаји у сваком поједином крају и која раса најбоље одговара приликама дотичног краја.

Истина је, да се до ступања данашње Краљевске владе на чело управе земље у овом правцу и лутало и радило без плана и програма. Међутим, доласком садање Краљевске владе, која је на свима пољима показала један утврђени програмски рад, и сточарској политици одмах је посвећена пуна пажња. И сви ми и читава јавност који смо умели да пратимо и процењујемо делатност Министарства пољопривреде присуствовали смо како изградњавању самога програма тако и испуњавању једне по једне тачке тог општег програма.

Поред основне мере за унапређење и подизање сточарства, која се састоји у убацивању у народ што већег броја одличних расплодних грла за

јавни приплод, први пут, после без мало читаве две деценије по рату, видимо да се селекцији домаће стоке поклања заслужена пажња.

Употребом страних чистих раса стоке за оплењивање наше стоке у напреднијим сточарским крајевима и истовременим радом преко говедарских и других селекцијских станица, чијим оснивањима и организовању присуствујемо прошле и током ове године, ми видимо да се у остварењу програма за подизање сточарства иде правим и реалним путевима.

С друге стране, оживљавањем сточарских произвођачких селекцијских задруга и удружења по читавој земљи, са којима су и Министарства и бановине ступале у најтешњу сарадњу, видимо један нов реалан и корисан рад на селекцији и оплењивању стоке. Мале задружне смотре задружне стоке у вези са селекцијом и премирањем најбољих расплодних грла стоке претстављају основицу програмског и систематског рада на подизању сточарства одоздо. Колики су и какви су успеси оваког рада за релативно кратко време најбољу илустрацију видимо на нашим сајмовима расплодне стоке у Новом Саду и Младеновцу. Ту видимо да наше сточарство из године у годину показује све видније резултате и успехе.

Напоследку, оживотворењем и увођењем у живот централне установе за вођење евиденције и контроле порекла одобрене стоке за приплод, чији датум оснивања златним словима улази убељен у историју нашег сточарства, сточарској производњи и сточарској званичној политици ударени су здрави основни темељи за даљи програмски и систематски рад у правцу брзе квалитетне поправке нашег земаљског сточарства.

Међутим, констатујемо ли статистику бројног стања стоке која нам пружа следећу слику:

Било је коња у 1927 години 1,120.000, у 1936 години 1,216.000; говеда у 1927 г. 3,730.000, у 1936 години 4,100.000; свиња у 1927 2,770.000, у 1936 г. 3,126.000; оваца у 1927 години 7,736.000, у 1936 г. 9,568.000; живине у 1927 години 16,280.000, у 1936 години 21,505.000.

Затим, статистику извоза стоке која нам показује да смо 1930 године од извоза стоке и сточних производа имали 1 милијарду 906 милиона 223.000 динара, а 1936 године 1 милијарду 485 милиона динара.

Напоследку, да у скали националног дохотка сточарство заузима једно од водећих места са огромном цифром од преко 10 милијарди динара, онда, нажалост, морамо да констатујемо, иако узимамо у обзир само сточарство, да је буџет Министарства пољопривреде и превише мали и оскудан. Упоредијен према целокупном буџету, буџет Министарства пољопривреде претставља једва нешто преко 1%. Зато ће велика брига господина Министра у идућој буџетској години бити управљена у изналажењу нових средстава — мимо буџета — ако мислимо да што учини. Уосталом, на то је он био приморан да чини и током ове године. У овом погледу, као што смо видели, он је делимично имао успеха.

Али, кад се узме у обзир обимност и значај овога ресурса по нашу чисто аграрну земљу овај, овако мали и недовољан буџет требало би свакако повећати. Зато сам и слободан, да подносићу посебан амандман, упозорим господу народне посланике на могућност за повећањем средстава за

овај тако важан привредни ресурс. Наиме, потребно је да Министарство трговине од извозних и других такса, које се убиру при извозу стоке и сточних производа, стави на расположење господину Министру пољопривреде кредит од најмање 10 милиона динара.

Исти плански рад, какав смо констатовали при подизању нашег сточарства, запажамо и на унапређењу свих грана биљне производње. Ми смо, као што вам је познато, преживљавали тешке дане винске кризе; затим, кризе у погледу пласмана наших житарица, као и у погледу уновчења нашег воћа. Свима овим питањима данашња Влада поклања много бриге и старања. Познато вам је да смо још у току прошле буџетске дебате слушали у овом Дому мудра излагања нашег Министра пољопривреде о што скоријем извршењу типизирања вина, а затим и осталих пољопривредних производа. У ту сврху одобрени су и нарочити кредити, који су потребни да послуже за изградњу задружних подрума у којима ће се справљати једнолична вина, а према савременом начину науке и технике.

На крају овог излагања мени је нарочито стало да укажем на потребу што јачег и апилнијег рада на пољопривредном образовању нашег земљорадника. Познато је, да произвођач мора да ради спретно. Искуство свих народа учи нас, да је немогуће покренути напред пољску привреду користећи се са постојећим народним традицијама и вековним навикама практичара, него је потребно да се примењује прогресивно знање које стално еволуира и које даје произвођачу стална нова сретства за потчињавање природних чинилаца производње. Стога је потребно да се привредна наука и сви технички проналасци што више преносе у народ путем стручних пољопривредних школа. Пољопривредне школе су баш зато и одређене да у свима приликама пружају потребна упутства земљорадницима за њихов рад, како би свака њихова акција могла донети што боље резултате. У поређењу са другим чак неаграрним државама наша држава стоји врло рђаво у погледу броја пољопривредних школа. Ми данас једва имамо око 45 које средњих, које нижих, које специјалних и домаћичких пољопривредних школа. Тај број је апсолутно недовољан за наше прилике и ја бих се нарочито радовао ако би се у будуће и овом веома знатном питању пољопривредне наставе и пољопривредног образовања уопште посветила она пажња коју ово питање заслужује. Морам, посподо посланици, из свега горе изложеног изјавити да ћу гласати за буџет Министарства пољопривреде. (Одобравање и плескање у центруму и на десници.)

Potpredsednik Jevrem Tomić: Reč ima narodni poslanik g. Stjepan Novaković.

Stjepan Novaković: Gospodo poslanici, prije svega konstatiram neprijatnu činjenicu, da je ova Kr. vlada sa pristankom Pretsedništva ove Skupštine bez svakog pravog razloga ubrzala kroz noćnu sjednicu pretres ovog najvažnijeg resora Ministarstva poljoprivrede u ovoj agrarnoj zemlji i tako hotice ili nehote oduzela onaj značaj ovom resoru, koji on u interesu dve trećine državljana ove zemlje — najvažnijeg staleža i odbrane — zastupa.

Gospodo narodni poslanici, Božja pretnja: u znoju lica svoga ješćeš kruh svagdanji" pogada muko-

trpni zemljoradnički svijet svom težinom sadržaja šta više gotovo paradoksnu: u našoj Bogom danoj Jugoslaviji: mnogi zemljoradnik, koji skrbi za kruh drugome, nema dovoljno kruha za se i svoju obitelj!

Pod tim auspicijama kreće se i budžet Ministarstva poljoprivrede za godinu 1938/39 koji bi imao obuhvatiti čitavu našu poljoprivredu i sve probleme nacionalne ekonomije, presudne za najbrojniji stalež u ovoj zemlji, zemljoradnički, a zatim, za blagostanje naroda i progres države Jugoslavije. Gospodo poslanici, svaka vlada u državi sa tako izrazitim poljoprivrednim karakterom kao što je to Jugoslavija mora da u prvom redu posveti svu brigu da prosperitet poljoprivrede osigura na osnovi polučene prakse i progressa savremene nauke o nacionalnoj ekonomiji tako, da poljoprivredna proizvodnja poluči onaj pozitivan uspjeh, koji odgovara mukotrpnom radu našeg seljaka i stvori preduslove da bude pozitivan takmac na svjetskom tržištu svojih poljoprivrednih, stočarskih i gospodarskih proizvoda. Tom velikom zadatku morao bi odgovarati budžet Ministarstva poljoprivrede. Međutim, jasno je i na žalost već kroz godine je iznašano i priznavato, da raniji budžeti pa tako i ovaj budžet baš gledom na tu pretežnu agrarnu strukturu ove zemlje nije dostatan niti je u kakvoj proporciji sa ostalim resorima i, prema tome, on ne može udovoljiti potrebama agrarne zemlje, koje postavlja savremeni napredak kulture i svjetska utakmica na tržištu.

Gospodo narodni poslanici, cijeli budžet Ministarstva poljoprivrede iznosi za godinu 1938/39 dinara 142,950.780.— t. j. više od prošlogodišnjeg za 17,625.677 dinara. U omjeri prema celokupnom iznosu državnog budžeta din. 142,950.780 : 12,180.000.000 svikolikih rashoda za okruglo 12,000.000 zemljoradnika u državi iznosi postotak 1%; a to je u najmanju ruku slabokrvna politika i nehaj za prosperitet 3/4 državljana ove zemlje, koji neće dovesti konsolidaciji naših bolesnih ekonomskih i socijalnih prilika a po njima i općih političkih. Dok susjedna Bugarska na 1 km² troši za unapređenje poljoprivrede din. 1004, Jugoslavija troši 500; dok Bugarska na jednog zemljoradnika troši dinara 21,50, Jugoslavija troši 8,40 dinara. A sa koliko shvaćanja i po sigurnom planu druge civilizovane zemlje unapređuju i modernizuju poljoprivredu neka svedoče statistički podatci, da prihod jednake površine orane zemlje zaostaje u Jugoslaviji od Nemačke za 50%, Danske za 100%, Irske za 140%. Treba da se još za vremena zamislimo da je Jugoslavija sitnopošjednička seljačka zemlja, u kojoj 2/3 zemljoradnika imaju posjed ispod minimuma egzistencije, i to 1/3 (671.865 gazdinstva) ispod 2 hektara (637.576 gazdinstva) više od 2 hektara zemlje! Tek 1/3 gazdinstava ide od 5 hektara na više. Gospodo, oko 7,000.000 zemljoradnika radi i živi pod najtežim uslovima i minimalnim mogućnostima zarade danas a uvažanjem daljeg cijepanja zemlje i zbog postojeće nezaposlenosti pokazuje se sve jača pauperizacija sitnih zemljoradnika.

Agrarna reforma snabdela je zemljom veći broj malih zemljoradničkih interesenata, nu nedostatno za one, koji su nadeljeni zemljom, a veliki broj ostao je i dalje bez zemlje. Ona nije ni mogla sama riješiti cijeli naš socijalno ekonomski problem, potrebna je bila za to dobro smišljena stručna privredna i socijalna politika: unapređivanje poljoprivredne proizvodnje, industrijalizacija naše zemlje i socijalna zaštita našeg domaćeg radnog elementa seljaka i radnika, koji mora da prodaje svoju radnu snagu, ako

hoće da živi. Kod nas se, međutim, koristila agrarna reforma za izborne kuglice, briga za selo rasla je samo pred izbore i tjerala demagoška politika protiv kapitala i industrije i tamo gde bi industrija jedina mogla da zaposlenjem ublaži pauperizaciju sitnog zemljoradnika. Napose to važi za Primorsku i Savsku banovinu, gde oko 80% zemljoradnika ima nedovoljno zemlje, pa je proletarizacija i pamferizacija seljaka brojčano najveća i postepeno raste. Socijalno ekonomski problem našega sela je najjači narodni problem, jer seljak da se izdržuje izjeda i grize temeljni kapital — pošto mu prihodi nedostaju da pokrije ni najmanje potrebe svoje porodice i gospodarstva — a gdje su još razni državni, banovinski i općinski tereti?! I, gospodo, za regeneraciju toga izmordanog i isisanog sela šta je učinjeno i što je predviđeno ovim budžetom za taj najbrojniji stalež, za srčiku narodne snage i odbranu države, za našeg najbrojnijeg poreznika, najjačeg potrošača? Kraj uvećanja budžeta za milijardu dvesta sedamdeset miliona od godine 1937/38, iznosi tangenta budžeta za Ministarstvo poljoprivrede iznosi horibile diktusa dinara 142,950.780 = 1%, a od toga otpada 50% na lične izdatke.

I kraj najbolje volje i dobre spreme nije Ministru poljoprivrede moguće da digne prosperitet poljoprivrede u %, koji odgovara bonitetu naše zemlje, klimatskim prilikama i rijetkoj marljivosti našeg seljaka, da unapredi blagostanje seljaka, a s njima, i cijelog naroda. To pak tim teže što je prema izveštaju samog Gospodina Ministra finansija, narodni dohodak koji je iz godine 1936/37 od 38 milijardi skočio na 40 milijardi, gotovo u cijelom višku od 2 milijarde povučen u državne kase za uvećanje budžeta, ne mareći što će ostati za progres cjele privrede po privatnoj inicijativi.

Gospodo, ne vidim, dalje, iz budžetskog plana gospodina Ministra poljoprivrede kako će podići poljoprivredu, gde su mu mjere za opskrbu siromašnih zemljoradnika dobrim oruđem (željezni plug — brana — vjetrenjak itd.), gde su mjere za što jaču uporabu umjetnog gnojiva, čišćenje sjemena — čišćenje njiva od korova, gde su mjere protiv bolesti bilja, obnovi livada i pašnjaka, gde su pogodnosti za jeftin uvoz i besplatne carine za gospodarsko oruđe i gnojivo i za sretstva protiv bolesti bilja.

Ministarstvo poljoprivrede moralo bi sa svojim oglednim i kontrolnim stanicama, koje bi dakako morale biti ne po partiskim obzirima već podjednako podjeljene prema taktičnoj potrebi dotičnog kraja — vršiti intenzivan i uspješan rad u poljoprivrednim granama, te davati po svojim stručnim ekonomima besplatna uputstva i praktične pouke zemljoradnicima o kvalitetu njihove zemlje, o potrebi vrste i načinu upotrebe umjetnog gnojiva, o svrsi — shodnosti kulture tla, o gnojenju livada i opće o prosperitetu poljoprivrede kraj intenzivnije i racionalnije obradbe zemlje. Tako bismo narodni dohodak, kraj naprednog stočarstva i ostalih grana poljoprivrede, godimice podigli barem za 50%, dok kraj današnjih visokih cena umjetnog gnojiva a nesrazmjernih cena poljskom proizvodu nije seljak u stanju da ih nabavlja već drlja dalje drljačom i vrše žito konjskim kopitama. A kako je sa cijenom monopolskih državnih artikala i to onih što ih proizvodi zemljoradnik šećerne repe, duhan itd. a cijena petroleja, soli i žigica! Na pravilnom regulisanju tih cijena morao bi Gospodin Ministar poljoprivrede energično raditi.

Gospodin Ministar morao bi da poradi nadalje na sniženju zemljarine, koja se od godine na godinu milošću Vlade proteže; a napose da se zemljarini, barem oni ispod 2 hektara zemlje, posve oslobode svake zemljarine, jer je taj posjed već ispod minimuma egzistencije. Nadalje bi gospodin Ministar morao uzastojati, da se na sve vrsti poljoprivredne kulture protegne sniženje zemljarine, a ne samo na oranice, te dalje da se klasifikacija katastralnog prihoda u svim krajevima države što prije provede po jednakom principu valjanosti zemlje i njene plodnosti. Samo u takvom radu i sprovođenju valjane poljoprivredne-socijalne politike povisiće se rentabilnost seljačkog gospodarstva i osvežiti ambicije rada.

Uz ratarstvo najvažnije je u ekonomiji valjano stočarstvo, koje je od živog uticaja na našu izvoznu trgovinu te dostiže već preko 4,000.000.000 godišnje. Racionalno stručno uzdržavanje livada i pašnjaka te nadasve korisno sijanje djetelina i sočivica povisiće kvantitativno i kvalitativno kapacitet stočne hrane i tako pridonijeti napretku stočarstva, kojim naše klimatske prilike bezuslovno pogoduju; a naš seljak mu posvećuje punu ljubav i sav svoj trud i mar. Treba ga samo u tom nastojanju podupreti savjetom i malom ispomoci za selekciju za nabavku rasplodnih grla i to kako u konjogojstvu tako i marvogojstvu, te sitnoj stoci.

Treba nabavljati rasplodne pastuhe i bikove u prvom redu u samoj državi iz dobro vođenih seljačkih gospodarstva i marvenih zadruga, a tek za osveženje pasmine odabrati skupe nabave iz inostranstva. Tu treba uporedan rad banovina i opština u prosvjedu potrebe pojedinih krajeva kao i raspodele rasplodnih grla na priznate stočare ne po partijskoj pripadnosti već po gospodarskoj uzgojnoj valjanosti i pouzdanosti; ne po legitimaciji člana J.R.Z. već poštenom i uzornom gospodaru. Uz ljudsko zdravlje važno je zdravlje marve i stoke tog živog narodnog imetka za koji moraju u punoj harmoniji poraditi sreski veterinari i ekonomski kao izvor komisija već u duhu socijalne medicine i zdravlja narodnog blaga i imovine. Milion dinara propadaju usled zaraznih stočnih bolesti, jer su bedrenica — sakagija, metiljavost, pa svinjska kuga i vrbnac stalna periodična godišnja pošast pojedinih krajeva. U tom pravcu tražimo da se povise stavke u budžetu za suzbijanje raznih bolesti i da se intenzivno nadzire služba veterinara u tom pravcu. Nabava cjepiva, lijekova i drugih sretstava za liječenje marve treba da je što jeftinija, jer sadanje sitno gospodarstvo ne podnosi današnje previsoke apotekarske cijene. Uprava naših ergela treba da stalno osvežuje i popunjava potrebu rasplodnjaka u narodu i potrebu grla za našu narodnu odbranu. Važna grana stočarstva su i naša sitna stoka, svinje, ovce i koze — te peradarstvo. Napose treba posvetiti što veću pažnju svinjogojstvu i peradarstvu u siromašnim prenapačenim krajevima hrvatskog Zagorja i Međumurja, gde je seljak upućen na svinjogojstvo i peradarstvo, jer na neznatnoj površini orane zemlje jedva uz obitelj može prehraniti po jednu do dve krave, koje mu obrađuju zemlju i služe kao muzare slabijeg kvaliteta.

Racionalno svinjogojstvo te peradarstvo, koje u kratkom vremenu odbacuje lepu ekonomsku korist i traži se gotovo uvek na tržištu, — trebalo bi što savesniju stručnu uputu sa strane države i banovine; nu, sve dosadašnje intervencije ostale su samo predmet većanja bez vidnih koristi barem u mome kraju

na opetovane moje molbe i pretstavke. I sam izvoz stoke, organizovan posebnim uredbama, trebalo bi podvrći reviziji i poveriti što više stočarskim zadrugama, a ne slučajnim eksploatorima tude proizvodne muke.

Važno vrelo prihoda ekonomije u pojedinim krajevima je vinogradarstvo i voćarstvo, dapače u nekim krajevima gotovo jedino vrelo. Pa unatoč toga se toj grani ekonomije ne posvećuje dostatna pažnja i ona je već u višegodišnjoj krizi. Proizvodnju vina poskupljuje preskupa cena vinogradaru potrebnog oruda, srestava za odbranu od raznih bolesti (galica-sumpor itd.), visoka zemljarina, osiguranje u pojedinim Banovinama — neracionalno podrumarstvo i nestručna manipulacija vinom, visoke trošarine državne, banovinske i opštinske, — pa kad je naš vinogradar pored sve te muke i tereta spremio u jesen vino u podrum, nema za nj ni ekvivalentne cene, a u mnogo slučajeva ni kupca pa ga uopšte ne može prodati. Stoga predlažem i molim gospodina Ministra, da razmotri iznešene tegobe vinogradara i uzastoji pojeftiniti obradu vinograda, osigurati tržišta i podići prosperitet.

U prošloj godini najavljena preorijentacija poljoprivrede u svojoj osnovi neka bi u prvom redu bila sprovedena u pravcu omogućenja racionalne obrade, osiguranja potrebnog kredita zemljariniku, što nižih cena gospodarskom orudu i svim gospodarskim potrebštinama, da se zemljariniku da jeftino čisto seme, lozni i voćni rasadnici i upustva stručna uz pravilan nadzor. U tom će radu uspešno pomoći naše zadrugarstvo kao uopšte poznat važan faktor naprednom privrednom životu našeg zemljarinika. Toj saradnji mora i Ministarstvo poljoprivrede pokloniti punu moralnu i materijalnu pažnju kao i njenom radu oko promicanja interesa naprednog gospodarstva u najširim slojevima zemljarinika. Nu, naše zadrugarstvo mora biti istovremeno svesno svog poziva, da ga savesno i objektivno u interesu opće celine vrši, da ga ne stigne teška opomena zbog zabluda počinjenih na štetu visoke zadružne misli i zadatka za vreme rata. Država mora greške i posledice tih zadruga podjednako u svima krajevima na zadovoljstvo rešiti i osvežiti djelovanje kako srpskih tako i slovenskih i hrvatskih zadruga podjednako u razmeru njihovog djelovanja bez svake plemenske i partijske primisli. Tu mora prevladati čista jugoslovenska politika: dobro naroda i države, pre svega.

Gospodo narodni poslanici, poljoprivredna nastava jeste akademska sa fakultetom u Zagrebu i Zemunu, iz koje proizlaze budući poljoprivredni učitelji i nadzornici sreski i banovinski sa rangom inžinjera poljoprivrede.

U budžetu predviđen je rashod oko 3,000.000 dinara za 3 srednje poljoprivredne škole Križevci, Valjevo i Bukovo gde bi pitomci u prvom redu morali poput svih naprednih država biti prednjaci, gospodar i svojim krajevima i praktični gospodarski savjetnici sitnih i srednjih zemljarinika. Tek u drugom redu mogli bi se privući u birokratsku službu, da budu pomoćnici sreskih poljoprivrednih referenata.

Gospodin Ministar dao je u prošlogodišnjem ekspozu svoje mišljenje o tim srednjepoljoprivrednim školama te izjavio, da one promašuju svoj cilj i da u glavnom iznose činovničke aspirante a ne faktučne gospodare. Gospodo, i tome je razlog u prvom redu nerentabilnost ekonomije i silna pocepanost poseda naših srednjih gospodarara. To je prolazna bolest, koja će normalizacijom prilika a pravilnom politikom dr-

žave u pravcu sanacije poljoprivrednih tegoba i unapređenja poljoprivrede sama po sebi iščeznuti. Ipak, napominjem, da je praktična uporaba takvih pitomaca iz srednjih privrednih škola pokazala i svoje povoljne rezultate, napose, što su tu još mnogi srezovi bez poljoprivrednih viših referenata i što kao u našim krajevima, nema ni u dvanajest srezova po koji voćni, lozni ili šumski rasadnik a da o uzornim gospodarstvima i ne spominjem. Gospodo, u napredno doba, gde kulturne države ogroman kapital troše na melioraciju tla i hidrotehničke radove — budžet Ministarstva poljoprivrede u Jugoslaviji, gde je još toliko zemlje na ugaru i zapušteno — gde je toliko hiljada hektara zemlje izloženo godišnjoj poplavi i milijonskim štetama iznose bijedne stavke po tim partijama. Hiljade jutara zemlje poplavljuju gotovo svake godine neregulirane reke i potoci uništavaju usjeve, ruše kuće, ugrožavaju ljudske živote i nanose milijunske štete. Osim teških zala poplave nanose uzročnike stočnih i ljudskih zaraznih bolesti, zbog kojih nazaduje stočarstvo — trpi ljudsko zdravlje, to najveće ljudsko blago, i povećava već onako visoki procenat mortaliteta kraj već teških pojava malarije, tuberkuloze, endemoga luesa itd.

Sve su to podjednake pojave sa neznatnim nijansama diljem cele države, pa treba planski, stručno što energičnije poraditi oko sanacije.

Napose mi je dužnost da skrenem pažnju na krajeve siromašnog Hrvatskog Zagorja i Medumurja na najuže naseljena sela u državi (200 na km.), rasuta po slobodnim brežuljcima i dolinama, gde brojna obitelj živi na posjedu od 1—2 hektara zemlje, zadužena, bez kredita, očajna, jer nema više mogućnosti da svoju mnogobrojnu radnu snagu uposlji i na taj način dode do dinara u kući za najpotrebnije potrebe i porez. Gospodin Ministar poljoprivrede i šuma i ruda kao i saobraćaja nisu vodili sa najvećim jerećkim socijalnim ministrom brigu da održe u pogonu brojne zagorske rudnike i tako barem nekako ublaže bijedu toga kraja, u kom su blagodareći brizi resornih ministara državne i banovinske ceste u teškom stanju, a brzica Drava i Mura ruše mu svake godine komad po komad obradive zemlje unatoč bolnog vapaja i molbe za pomoć.

Gospodo poslanici, seljački dom prestavlja ne samo ekonomsko kulturnu već i političku jedinicu. Tu se uzgaja onaj visoki etički princip za zajednicu i u njoj osećaj da iz rada za opšte dobro izvire pravo pojedinca: duh trpeljivosti, miroljubivosti i iskrenosti i bratske ljubavi, to su žive sile, to su vrline i snaga našeg seljačkog doma, koje živo protiču kroz cio naš politički život.

I dok se taj naš najbrojniji i najproduktivniji stalež; naša najjača odbrana i naš najveći potrošač ekonomski i socijalno ne digne na nivo i ugled, koje mu po njegovom značenju i važnosti pripada i to podjednako i ravnopravno po celoj državi od Vardara do Triglava, od Dunava do Jadrana, nema konsolidovanja naših unutarnjih odnosa a ni blagostanja u zemlji.

U tom konstruktivnom radu treba da se nadu svi Srbi, Hrvati i Slovenci, jer nam je sreća i budućnost vezana na zajednički život u Jugoslaviji. To će privesti po zakonu kolektivne psihologije i po prirodnom osećaju, da smo ogranci velike slavenske lipe na jugu, punom nacionalnom u duhovnom preporodu, koji teži solidarnosti svih narodnih snaga na sreću našeg naroda i procvatu Jugoslavije. (Odobranje i pljeskanje na levici).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Reč ima narodni poslanik g. Joca Georgijević. (Glasovi: Nije tu.) Pošto g. Georgijević nije prisutan, smatra se da je odustao od reči. Reč ima narodni poslanik g. Velimir Vrbić. (Glasovi: Nije tu.) Pošto g. Vrbić nije prisutan, smatra se da je odustao o reči. Reč ima narodni poslanik g. Vladimir Šulkić. (Nije ovde!) Pošto gospodin Šulkić nije ovde, smatra se da je odustao od reči. Reč ima u ime grupe Narodnog radnog kluba narodni poslanik g. dr. Vojislav Došen.

Dr. Vojislav Došen: Gospodo narodni poslanici, moram da konstatujem da je vrlo neprijatno kad se u 4 sata izjutra treba da govori o budžetu Ministarstva poljoprivrede. Tu bi se moglo kazati, obnoć grede a obdan počiva. Mi vidimo da je i lanjske godine ovaj budžet prošao kroz pomrčinu, pa isto tako i ove godine taj budžet prolazi kroz noć. Javnost ne može da prati ništa rad Narodne skupštine. (Mihailo Krstić: Šta će ti javnost! Narod neka te prati!)

Ja ću ukratko ovde da iznesem sve nedostatke budžeta u resoru Ministarstva poljoprivrede. 3 februara 1936 bio je podnet zakonski predlog za ustanovljenje čistog katastarskog prinosa koji sam predlog ja kao prvi predlagatelj obrazložio u pogledu hitnosti i ta je hitnost 1936 godine bila odbivena sa motivacijom da Vlada radi baš na tome istome projektu i da će u najskorijem vremenu doneti takav zakon kojim će regulisati čist katastarski prinos u celoj našoj zemlji. Šta se, međutim, desilo? Desilo se je to, da Kraljevska vlada ni do danas na ovome polju nije uradila apsolutno ništa, niti u opšte izjednačila ovu zemljarinu, nego ju je ostavila onakvu kakva je i bila.

Ja sam, gospodo, 3 marta 1937 godine podneo jednu interpelaciju na gospodina Predsednika Ministarskog saveta i u toj interpelaciji sam tražio u tački 5, da se stavi na dnevni red spomenuti zakonski predlog. Za ovu interpelaciju tražio sam hitnost. Ova je hitnost primljena 3 marta 1937 godine, i danas je prošlo tačno godina dana od primljene hitnosti pa ni ova interpelacija nije stavljena na dnevni red. Dobio sam odgovor da će se ova interpelacija staviti na dnevni red kad se prikupe potrebni podatci. Gospodo, evo već dve godine od podnošenja onog zakonskog predloga i puna godina godina dana od podnošenja ove interpelacije i ti podatci ni do danas nisu prikupljeni.

Znači, naš Ministar poljoprivrede još ni do danas nema podatke o zemljarini. On nema podatke o čistom katastarskom prihodu, i prema tome, nije u stanju da odgovori na onu interpelaciju. Ja, gospodo, stojim na stanovištu da Ministar poljoprivrede u jednoj agrarnoj zemlji kao što je naša, treba da zna u pola noći kad ga iz sna probudimo tačne podatke o čistom katastarskom prihodu i o zemljarini. A ako to nije znao, morao je za ove dve godine od kada je Ministar poljoprivrede da nauči i da reši ovo pitanje, jer je to krajnje vreme. Ovo pitanje trebao je rešiti iz toga razloga, jer kad se svakoga časa ističe da smo mi ravnopravni i da postoji jednakost, da smo svi pred zakonom jednaki, onda mora jednoobrazno biti rešeno i ovo pitanje. Ne mislim time reći da je trebalo da budu opterećeni rodni krajevi, zemlje boljšeg kvaliteta istom porezom kao i oni lošeg kvaliteta, ali relacija i način izračunavanja moraju biti isti. Za vreme Austrijske monarhije kad je bila sprovedena klasifikacija zemljišta, svakako su zemljišta koja sačinjavaju Vojvodinu bila računata u višim klasama nego li zemljišta u Bosni, u Dalmaciji ili u Sloveniji. A kad

je dolazilo do valorizacije katastarskih prihoda, koji su bili za vreme Austrijske monarhije utvrđeni, onda je to trebalo pomnožiti sa istim količnikom. To se, međutim, nije desilo. Nama Vojvodanima množilo se sa 34 dok se nekim drugim množilo sa 20 i manje. (*Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković*: Pitajte Mirka Kosića, on je bio član te komisije!) Vi kao Ministar poljoprivrede imate uvek da uzmete inicijativu za rešenje ovog pitanja. (*Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković*: Ovo ne spada u moj resor, to je stvar Ministra finansija!) Gospodo, ako bi bilo tačno ovo što je kazao gospodin Ministar, da je za ovo kriv g. dr. Kosić... (*Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković*: Ja nisam kazao da je g. Kosić kriv, nego samo to da je on bio član komisije!)... Dobro, primam to da je g. Kosić bio član komisije, ali kažem samo to da svi mi znamo da Narodnoj skupštini odgovara vlada. I kad joj je izneta ova nepravda, i kad g. Ministar poljoprivrede zna tu nepravdu onda znači da je on učinio jednu grešku kad sa svoje strane nije preduzeo ništa da tu grešku ispravi. (*Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković*: Mi nismo bili u mogućnosti da to ispravimo, jer je to bilo uvedeno u život posle šestoga januara!) Ja Vam to verujem, g. Ministre, i baš zato što je to tako ja sam 1936 godine podneo hitan zakonski predlog koji je predviđao ovo regulisanje i tražio hitnost, ali je to bilo odbijeno od strane one Vlade u kojoj ste i Vi bili. (*Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković*: Spušteno je 33%.) Spušteno je trideset i tri od sto u celoj zemlji, ali mi smo tražili da se uzme jedan količnik koji će da ustanovi razne katastarske prinose pa tek onda da se od istoga količnika spusti 33%. (*Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković*: Kao što sam već kazao, to je stvar Ministra finansija!) Ja sam u pravu što ovo govorim, a Vi kao Ministar poljoprivrede treba da uzmete inicijativu u svoje ruke te da zaštitite poljoprivredu. (*Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković*: Ja znam svoju dužnost i znam šta treba da radim!) Da ste bili, g. Ministre, u generalnoj debati kada sam ja govorio i pročitao rešenje iz koga bi videli da su vaši opštinski izbori bili falsifikat. (*Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković*: Pa što niste tužili sudu?) Tužio sam Krivičnom sudu, jer je Upravni sud sluga režima.

Potpretsednik Jevrem Tomić: Nemojte se tako izražavati o sudstvu. Sudstvo je nezavisno i nije u službi nikakvog režima.

Dr. Vojislav Došen (nastavlja): Gospodo narodni poslanici, ja ću opet morati da govorim o jednoj stvari koja ne spada strogo u resor Ministarstva poljoprivrede, ali se tiče jedne deputacije koja je bila kod g. Ministra poljoprivrede a to je deputacija iz Srpske Crnje i Banatskog Karađordeva. (*Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković*: Dakle iz Vašega sreza!) Iz moga izbornoga sreza. Bili su kod mene i ja sam ih poslao kod Vas. I oni su tražili opravdanje da im Ministar poljoprivrede uzme u zaštitu da mesni interesenti oni koji nisu dobrovoljci kolonisti da budu oslobođeni od plaćanja poreza kao što su oslobođeni dobrovoljci i kolonisti. (*Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković*: O tome sam baš danas govorio u svome ekspozou. Vi ne slušate šta Ministar govori a hoćete da kritikujete budžet.) Postoji nemačka reč Vorlauf. Srpski se to, čini mi se, kaže: ide kao ždrebe pred rudu.

Potpretsednik Jevrem Tomić: Gospodine poslanice, nemojte upotrebljavati reči koje ne dolikuju ovome Domu.

Dr. Vojislav Došen (nastavlja): Ta je deputacija kazala da je dobila odgovor od g. Ministra da to ne može da bude, jer kad bi se to učinilo onda bi nastao kaos u financijama u budžetu. Gospodo, sva ova agrarna sirotinja ona je opterećena sem sa porezima, opterećeni su mnogo i sa otkupima. Ja sam u svojoj interpelaciji, koju sam spomenuo od 3. marta 1937. godine, tražio da se snizi količnik za utvrđenja oštete koju imaju snositi agrarni interesenti i zato sam tražio hitnost, ali to ni do danas nije rešeno niti je odgovoreno da će se podneti zakonski predlog.

Gospodo narodni poslanici, sa ove strane moram da primetim da naše Ministarstvo poljoprivrede nije zajedno sa ostalim nadležnim ministrima po ovoj stvari do danas ništa učinio. Imam jedan slučaj koji se tiče direktno Ministarstva poljoprivrede. To je mislim bilo 1925 ili 1926. godine kada je Ministarstvo agrarne reforme oslobodilo nekakvim Rečajima koji žive u Srednjem Banatu preko 2.000 jutara. Tu je napravljen jedan mali švindl hokus-pokus. Jedan veliki posed podeljen je na 4 sina, — ne kažem da je to bilo pod ovim Ministrom, mislim da je to bilo 1925. godine — i ti su Rečaji, 4 brata, prodali raznim kupcima iz Sarče, Šupljaje i okolnim selima. To je bilo jako skupo prodato, tako da kupci nisu mogli plaćati. Sad su kupci morali tu zemlju vraćati bivšim vlasnicima i šta se desilo, — desilo se to da su ti veleposednici ponovo vraćali zemlju koju su bili prodali, i ta zemlja se i danas nalazi velikim delom u rukama tih Rečaja a delom je otuđena. Bila je upućena žalba g. Ministru poljoprivrede 18. decembra 1937. godine br. 95232/1-a. Gospodin Ministar je odbio reviziju ove stvari, ove afeře i tako nije metnuo ruku za branu otuđenja u korist agrarne reforme pošto je ta zemlja tim putem došla natrag bivšim vlasnicima. Pogranično mesto u Srezu Jaša Tomić, Ninčičevo je 1924. potpalo pod Jugoslaviju. Atar ovoga mesta je ubogaljen sa državnom granicom i pošto je agrarna reforma pre toga razdelila zemlju to su ovi iz Ninčičeva ostali nenadeli i ako ima agrarnih interesenata, a još ima slobodne zemlje i mogla bi se ta sirotinja tamo nadeliti. A toj bi sirotinji zemlju trebalo nadeliti. (*Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković*: To mi nije jasno. Vi kažete da je zemlja bila prodana. Kako je mogla biti prodana kad je bio veliki posed?)

Otac je umro 1920. godine. Imao je 4 sina — to su oni iz Sarče. Taj posed imao je 2.414 jutara, trebao je da potpadne pod udar agrarne reforme. Oni su napravili hokus pokus, napravili su podelu, delio ih je inženjer i Ministarstvo agrarne reforme odobrilo je tu deobu. Ja sam rekao da to nije bilo pod Vašim ministrovanjem. Apsolutno je potrebno da država vodi računa o tome ko će biti vlasnik nekretnina u pograničnim krajevima naše države, ali nije zgodno na onakav način to pitanje rešiti. U prvom redu država treba da se brani od inostranaca a od svojih vlastitih građana, valjda, ne treba da se brani, ali ako postoje neki viši interesi onda je mnogo zgodnije bilo, da je država kazala u ovoj Uredbi kad se mogu otuđivati zemljišta. Ako država po istu cenu neće da otkupi zemlju po kojoj je otkupljuju druga lica, onda neka ostavi slobodu prometa, a zato neka zadrži pravo prvokupa.

U Vojvodini ima oko 2 miliona jutara zemlje koje obuhvata ova Uredba i već su cene pale oko 2.000 dinara po jednom jutru što sam ja već, g. Ministre, primetio baš juče, kada su počeli neki da prave ugovore. Nastale su teškoće, povisili su se troško-

vi i ako bi se uzeo prosek od 2000 dinara po jutru, to bi iznelo 4 milijarde dinara štete u vrednosti imovine, po ovoj Uredbi.

Osim toga, ova Uredba je protivustavna i protiv zakonita već zato što izgleda da deluje unatrag. Jasna je stilizacija pretposlednjeg 17 člana koji kaže: „ograničenja predviđena članom 1 do 16 ove Uredbe važe i za one pravne poslove u pogledu kojih je do dana stupanja na snagu ove Uredbe počeo od suda pretres.“ Naši sudovi tumače da to znači da Uredba deluje retroaktivno. To je nezgodno jer ako bi se desilo da se jedan svršen posao ne odobrava, onda bi bilo nezgodno. Inače mislim da je ovde intencija zakonodavca bila da se Uredba odnosi samo na zemljišta a ne na kuće, pa bi bilo zgodno da se i sud u pogledu kuća rastereti. Ja mislim da je državi svejedno ko će imati u Petrovgradu ili u Kikindi ovu ili onu kuću, ali za sada su obuhvaćene i kuće ovom Uredbom. Stoga opet moram da zamerim g. Ministru poljoprivrede jer je ova Uredba doneta i uz njegovu saglasnost po g. Ministru pravde, da ovde nije dovoljno štiti interese naših gradana, naročito da je ova Uredba i protivustavna jer ona, kao što i sam kaže, ograničava otuđivanje nekretnine, dakle, znači ograničava pravo vlasništva a pravo vlasništva garantuje Ustav; dakle, znači da se ovom Uredbom menja i Ustav. Sve može ova Vlada da uradi samo ako hoće. Da li je, g. Ministre, dobra ova Uredba za Vojvodinu?

Gospodo, pošto se svi žure da se završe govori, ja ću biti slobodan da iznesem kako se u praksi sprovodi agrarna politika. Gospodo, pošto svugde volim da gledam i da se interesujem za sve javne stvari, imam ovde jedan slučaj gde je jedan narodni poslanik, — posle ću mu kazati ime, — gde je jedan narodni poslanik u 1932 godini kupovao od agrarnih interesenata dodeljenu im zemlju. Kupio je ukupno mislim 126 jutara zemlje. Tu je zemlju kupovao prosečno oko 2500, eventualno do 3.000 dinara jer u 1932 godini, kada je tu zemlju kupovao, bila je najjača kriza i te su zemlje imale onda nisku cenu, jer je bila nužda za novcem. U kupovnu cenu se uračunavao i dužni porez t. j. iz kupovne cene imao se isplatiti dužni porez. Za dužne poreze koji su bili stari mogla su se dobijati i otpisivanja pa ne znam da li se u konkretnom slučaju i time poslužilo. Tu imam jedan izvod iz gruntovnice koji ću dati g. Ministru. Tačno je, a ovde ću da navedem toliko da su to dva zemljišnoknjižna zapisnika i to br. 1320 i 1321, poreska opština Lok, srez Titel, i vlasnik ovih zemljišta je g. potpredsednik Skupštine, narodni poslanik Jevrem Tomić. Gospodo, ovi agrarni interesenti nisu mogli da prodaju te nekretnine bez odobrenja agrarne vlasti, jer zemljišta nisu data tim agrarnim interesentima zato da ih oni prodaju nego da ih obraduju. I mi vidimo da je g. narodni poslanik i potpredsednik Narodne skupštine Jevrem Tomić pronašao način kako da rešava agrarnu reformu odn. kako se likvidira u opštini Lok, pa je likvidirajući agrarnu reformu došlo do ovakvog zemljišnoknjižnog stanja koje je sada sa 21 decembrom 1937 pod. br. 3359 iz 1937 i pod br. 3360 iz 1937 putem zemljišnoknjižnog suda u Titelu sve skoncentrisao i metnuo na svoje ime i na ime još jednog druga koga neću da pomenem. (*Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković: Što meni dajete?*) To je bila gruntovna radnja iz Vašeg vremena. (*Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković: Koja gruntovna radnja?*) Sudska gruntovna radnja za vreme ove Vlade

i za vreme ovog Potpredsednika. (*Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković: To je kupljeno!*) To je kupljeno i ja kažem. (*Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković: Šta da mu radi?*) I ja to pitam šta da radimo. (*Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković: To je bilo na zakonu osnovano!*)

Sada, gospodo narodni poslanici, kada sve sumirate, onda od prilike — ako je bilo poreskih popusta recimo 200 do 250 hiljada dinara — koštalo je tih 126 jutara zemlje. Ja mislim da se agrarna reforma nije sprovodila zato da se advokati koriste na račun agrarnih interesenata. Čujem da su u Srezu titelskom tu zemlju kupovali javni beležnici i ne znam još koje druge profesije, sve koje nemaju nikakve veze sa zemljoradnjom. To bi značilo da je tu agrarna politika izigrana. I, ako bi naše agrarne vlasti drukčije htele da postupaju onda su agrarne vlasti imale da tu zemlju, ako je nisu mogli da drže oni vlasnici kojima je bila davana ili oni interesenti, onda su te zemlje trebale biti davane drugim interesentima. (*Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković: Oni su nažalost prodali tu zemlju!*) Ja ne kritikujem g. Tomića što je kupio tu zemlju. Ja lično je ne bih kupio, ali nije mi onako zgodna stvar da se upuštam u to da kupujem, ali zameram Vam. (*Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković: To je stvar Privilegovane agrarne banke!*) Ali, g. Ministre, u Vašu kompetenciju spada poljoprivreda, agrar, i on sada plaća zbog agrarne reforme Privilegovanoj agrarnoj banci. (*Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković: Istina je da to spada u kompetenciju Ministarstva poljoprivrede ali ni Vi nemojte da žurite da Vam sada sve odjedanput svršimo!*) G. Ministre, dozvolite samo da Vam kažem sledeće. Predsednik opštine u Srpskoj Crnji, Živan Gručin kupio je oko 40 jutara ovakve agrarne zemlje. Srpska Crnja još nije predata gruntovnici. Vi bi mogli to još da sprečite, ali sada ne znam da li hoćete, jer on je ipak JRZ. predsednik opštine. (*Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković: Svejedno!*) Izvolite zapisati pa sprečite. Tu zemlju on je tada kupio za jedno 1500 dinara efektivnih i preuzeo dug. Danas bi zemlja u Srpskoj Crnji trebala da košta 11.000 dinara jutro objektivno rečeno. (*Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković: Znam ja to dobro da prodaju zemlju, nažalost!*) Ja tražim da se to spreči, jer se na taj način izigrava agrarna reforma.

Dakle, gospodo narodni poslanici, pošto je pola pet sati ujutru, pošto smo videli kako se likvidirala agrarna reforma, pošto smo videli da nam nisu doneti agrarni zakoni, hoću samo da kažem još i ovo da se u onoj interpelaciji od 3 marta koju sam spomenuo nalazi i pitanje Dobruđžanskih dobrovoljaca, onih dobrovoljaca koji su isto tako ginuli za ovu zemlju kao i svi drugi pa bi trebalo i njihovo pitanje da se reši onako kako sam u toj interpelaciji ja predložio ili onako kako neko drugi predloži ako je bolje od onoga što sam ja predložio. Nemajući poverenje u rad ove Vlade, nemajući poverenja ni u samu Vladu, to ću glasati protiv ovog budžeta. (Odobranje i pljeskanje na levici).

Potpredsednik Radisav Vučetić: Reč ima narodni poslanik g. Mihailo Krstić.

Михаило Крстић: Господо народни посланици, у вези са критиком предговорника господина Дошена, нека ми дозволи Народна скупштина, и левица и десница, да објективно изнесем једну чињеницу. Најмање има права да говори о моралу један човек чији се брат налази на једној страни,

а он на другој страни. (Гласови: Која су то браћа?) Браћа Дошени најмање имају права да говоре о моралу када изиђу на говорницу.

Господо народни посланици, када се говори о Министарству пољопривреде, ми морамо бити пуни захталности према садашњем Министру који брани овај буџет. О њему се говорило да је богаташ, да има пара и да он неће раздужење селјака. Међутим, господо народни посланици, баш под његовом управом, када је он био Министар пољопривреде, донет је Закон о раздужењу селјака. Ја не тврдим и нећу да тврдим да је тај закон најбољи, али могу да кажем да је он бољи него што су они закони, који су били пре тога. Данас наш селјак, ако ништа друго, има ту одушку да полицијски писар, банкар и поверилац не може да дође код њега када хоће и да га прода. Ви можете да нападате како хоћете режим Милана Стојадиновића, али он је на томе пољу показао резултате. Влада др. Милана Стојадиновића радила је и води политику не лажи, не неистине, него политику економску и преко те економске политике она жели да дође до оне праве демократије. Нема слободе ни збора ни договора ако је празан стомак. (Животије Јевтић упада у реч). Влада др. Милана Стојадиновића жели једно, а то је: да сваки грађанин ове земље буде задовољан, да нема сиромашка, да нема бедника, да сваки грађанин буде сит и да се као такав изјашњава да ли ће гласати за политику Милана Стојадиновића или за политику која иде противу њега.

Господо народни посланици, ми смо слушали овде народне посланике са левице, који сачињавају неколико формација, имате ЈНС, имате групу Воје Лазића, имате групу Мачека, имате групу независних, али када се ради о рушењу садашњице они су сви на једној линији. Они су без програма, они су изгубили своје главе зато што немају свог програма. И онај Мачековац који је говорио против Веље Поповића и против Којића, када је говорио против Владе др. Милана Стојадиновића и он је признао да је Влада др. Милана Стојадиновића боље учинила него што су оне претходне владе чиниле, али је ипак само због тога што је др. Милан Стојадиновић на власти плескао томе Којићу, томе великом Којићу, о коме су писане најирње ствари. Колико је то објективна политика, господо народни посланици, ја вама остављам на оцену, али се ради о једној озбиљној ствари. Нама је свакако свима жеља и циљ да народу буде добро, да буде боље него што је досада било. Ми морамо признати да данас не тече мед и млеко, али је свакако велика разлика када се упореди режим Милана Стојадиновића са режимом који је владао пре три године. Када упоредимо стање какво је онда било и какво је данас, ја вас уверавам да је бар у мом срезу боље сто на сто него што је било пре три године. Ја разумем вас из опозиције, јер ви нисте у положају једног Владиног посланика, али је зато и ваша дужност да не дражите, нарочито у овим тешким данима, народ, него да са лепом речју одлазите са ове говорнице, да дајете објективну критику, да не нападате личности, да не нападате оно што не постоји. Само том објективном критиком ви ћете постићи циљ, ако вам је збиља народ на души. (Одобравање на десници).

Potpredsednik Radisav Vučetić: Има рећ господин Јеврем Томић ради личног објашњења.

Јеврем Томић: Господо народни посланици, молим вас да ме извините што морам да вас задржим са неколико тренутака поводом изјава у којима се господин Дошен дотакао и мога имена. Када је пре неколико дана овде био на претресу буџет Министарства правде, он је изнео неко писмо, које је неким волшебним путем дошло у његове руке, и околио се на једног судију, који није имао никакве везе са тим писмом. Па кад није могао ништа друго да изнесе противу тога судије, он је казао и ово: „Колико ми се чини, овога је судију протежирао господин Томић”. И данас кад није могао да изнесе ништа ни прљаво ни нечасно ни у мом јавном ни у мом приватном животу као грађанина ове земље, ни у моме националном раду, он је казао како сам ја куповао земљу од аграрних интересената. Извадио је један извод из груповних књига, ма да је знао да је ова земља још много раније била купована, кад нисам био ни народни посланик ни потпредседник Народне скупштине и то купована и од људи који нису били аграрни интересенти. Јесте, господо, ја сам земљу купио и поштено платио, а у тој мојој радњи нема ничега што би било противзаконито или недозвољено.

Признајем, да нисам имао ту срећу, као господин Дошен, да добијем 200 јутара земље без новца.

Господо народни посланици, ви сте ми сведоци, да господин Дошен својим поступцима и говорима, како на овој говорници, тако и на терену, силом натура посматрачу мисао, да има велику аверзију према свима онима, који са ове стране Саве и Дунава долазе на ону другу страну наших националних река. Ако би се ова претпоставка узела као тачна, она би се могла објаснити једино тиме, што господин Дошен није овој земљи дао ништа ни за време рата, а ни за време мира.

Potpredsednik Radisav Vučetić: Рећ има народни посланик господин Дане Милетић.

Дане Милетић: Слажем се са поштованим предговорником, нашим посланичким другом господином Петковићем, да би било пожељно да ова сала у овоме часу, када се у њој расправља овако важан предмет буде пунија. Али се не могу са њим сложити кад он одговорност и за то баца на Краљевску владу. Не може се, господо, у овом погледу бацати одговорност на Краљевску владу, него та одговорност има да падне на нас. Међутим, ја констатујем да су говорници, који су вечерас у овоме Дому говорили, били на висини и да су расветлили ствари о којима су говорили у свима правцима, како то и доликује материји која се расправља.

Господо, као посланик из Лике, једног сасвим пасивног краја наше земље, хтео бих да скренем пажњу Краљевској влади на то да је земљиште у Лици врло неродно. Селјак из Лике је поносан; он жели да ради и да заради, па бих стога и молио Краљевску владу да овоме нашем крају посвети већу пажњу, а нарочито оним привредним гранама, од којих би било користи по тамошњи народ, а то је воћарство и сточарство.

Што се тиче добровољачког питања, ја бих и ту имао да скренем пажњу Краљевској влади и да кажем ово: свима је вама познато, колико

је Лица дала нашој земљи добровољаца. Ја нећу да истичем заслуге добровољаца, јер су оне свима вама врло добро познате; нећу то да учиним нарочито зато да се не бих учинио нескроман вивави браћи из Србије, која су дала највише што су могла дати и која су пропатила највише мука за наше ослобођење и уједињење. Али морам да вам споменем да су и наша браћа из Лике допринела свој део нашем ослобођењу и уједињењу, и да су била у тешком положају нарочито због тога, што су услед тога тј. што су они са јуначком српском војском борећи се за наше ослобођење и уједињење знали, да су њихови на дому у Аустроугарској изложени најгорим шиканама и мукама.

Осим тога ми имамо један део наше браће, која су оставила богате и добре зараде у Америци и дошла да изврше своју дужност да српској војсци припомогну у најтежим часовима за ослобођење и уједињење. Ми њима треба да одамо признање и да искупимо обећање дато са највишег места; треба да се ода признање оним људима који су то заслужили. Скрећући пажњу Краљевској влади на то питање, молим је, да једном и то питање коначно реши.

Посподо, ми смо чули говоре и похвале са стране деснице, а и левице која кад је објективно говорила морала је признати да је Влада са Уредбом о ликвидацији земљорадничких дугова доста учинила. Али, господо, како закони нису вечити, у пракси се видело да и овај Закон има недостатка. Ја се делимично слажем са неком господом предговорницима који су говорили о недостатцима те Уредбе, и скренуо бих пажњу Краљевској влади да те недостатке одстрани.

Најзад, да вас не замарам, хоћу да нагласим да се слажем са говорницима из опозиције у оном делу говора о буџету, када су говорили да је буџет Министарства пољопривреде сувише мали, али ја сматрам као дисциплиновани члан Југословенске радикалне заједнице и као патриота да ми је дужност да гласам за овај буџет. (Пљескање у центруму и на десници.)

Potpredsednik Radisav Vučetić: Реč има о повреди Poslovnika господин Milan Mijić.

Милан Мијић: Господо народни посланици, ја сам се данас када је господин Претседник објавио да ће после подне бити претрес ресора Министарства пољопривреде пријавио преко клубског секретара да говорим. Убележен сам као 46, а касније сам дошао на ниже место, и целу ноћ седим и дежурам и чекам, да говорим. Претседавајући господин Маркић је био пре сат и по овде. Ја сам га замолио и питао да ли ћу брзо доћи на ред, да бих могао изаћи на неколико минута. Господин Маркић ми је рекао да има 10 говорника, али двојица су ту који ће говорити, па, према томе, имам три четврти сата времена. Ја сам био изашао на 10—15 минута. Када сам ушао унутра је настала гужва. Мени је речено да немам права на реч јер сам прочитан. Тако исто прочитан је и господин др. Војислав Дошен, али је њему после некако дата реч, и, као што сте чули, господин др. Дошен је говорио. Мени је одузета реч и нисам говорио, али је дата реч двојици господе, који се преко Клуба нису јавили, а то су господа Михаило Крстић и Милетић. Ова су господа говорила, један пре 10 минута, а један пре сат и по. Они су до-

били реч, а ја овде нисам могао да говорим као да нисам народни посланик, него као да сам дете и балавац, иако сам посланик 7 година. Ја молим господина Претседавајућег да ово изведе на чистину.

Potpredsednik Radisav Vučetić: Ја, у моменту кад је прозван да говори господин др. Milan Mijić, нисам претседавао. Ја сам дошао кад је говорио господин др. Војислав Дошен, а он је већ био на листи означен да је говорио. Према томе, значи, да је прозват од претседавајућег господина Томића. Он није био у сали и господин Томић је констатовао да је одустао од речи. (Гласови: *Zašto je govorio Miletić?*) Miletić је говорио зато што је приступио и пријавио се па му је дата реч. Према томе нема повреде Poslovnika.

Реč има народни посланик господин Rastko Petković.

Растко Петковић: Господо народни посланици, када је реч о буџету Министарства пољопривреде, једног од најважнијих ресора, који представља најшире слојеве нашег сељачког народа, желим и ја да проговорим неколико речи.

Код овог ресора желим да се макар укратко позабавим питањем усева исхране, као врло важним питањем мојих крајева. Било је доста говорника који су изложили и у начелној дебати и у поједностима како је у овом погледу у појединим крајевима тешко стање наших сељака и земљорадника. Такво је стање и у многим деловима Дринске бановине. Прошла година 1937, која је била одвише кишовита и водоплавна, у појединим пределима била је и градобитна, те су усеви и летина у великој мери уништени. Према 1936 години ова је година, може да се каже, дала за три дела мање прихода за исхрану. У 1936 години, која је била релативно доста добра, родио је и жир по шумама, те су се намножили пољски мишеви. Ти пољски мишеви задржали су се до 1937 године до пола зиме. Зима је била доста блага и пољски мишеви услед клијавости жира преселили су се рано у њиве и усеве. Због тога одмах су уништени усеви посејани по њивама, тако да је у Срезу сребрничком, Дринске бановине, уништено 70% усева озиме пшенице. У појединим крајевима нису се нашла ни семена која су посијана. Кукуруз и остали прољетни усеви уништени су такође и људи су по 2—3 пута пресијавали и на крају дизали руке од усева и њива. Због тога ове 1938 године остао је народ у том крају без семена. У исто време остао је и без хране. 50% нису имали семена да усеју озиме пшеницу, а поготову сала немају сјемења за прољећне усеје. То је са једне стране, а с друге стране тај крај остао је и без хране. Зато ако се том народу не помогне са прољетним сјеменима, остаће без хране и до године.

У најкраћим потезима ја ћу се задржати још на две-три чињенице. Сточарство се такође налази у слабом стању. У тим крајевима наступиле су различне болести код ситне стоке. Код свиња постоји свињска куга још од пре 3—4 године, те та болест и данас влада.

Услед кише прошле године овце су мањкавале од метиља, а било је и других болести. Ветеринари су покушавали да то спрече, али без успјеха. И тако је велики проценат ситне стоке страдао од разних заразних болести.

Наше воћарство налази се такође у слабом стању. У ту пустоше заразне болести. Велики број сељака не може да подиже воћарство зато што им се не излази у сусрет у погледу сузбијања штеточина.

И, према свему овом, не може се говорити о привредном полету и просперитету у нашем народу, док се још налази у овако тешким привредним приликама.

Ја бих молио господина Министра да предузме мере за сузбијање заразних болести код наше стоке и код нашег воћа. Сви су прошли режими бар нешто учинили за сузбијање ових и оваквих болести, а овај режим баш ништа. Због оваквог рада село не може да коракне ни један корак напред.

Уредба о ликвидацији земљорадничких дугова није сељаку помогла. И поред те Уредбе сељак се обрће данас и лево и десно ко ће га спасава у његовој сталној борби са егзекуторима. Све што је урађено, урађено је, на штету сељака.

Питање добровољаца у нашим крајевима је врло важно и болно питање. 20 година се то питање решава и још није решено. Има од њих који су и помрли а други оболели, а који су све своје наде у том погледу изгубили. Њихове породице су у великим тешкоћама, и, како изгледа, ни данас нема од тога ништа. Ја бих молио господина Министра да и по овоме питању поведе рачуна и што хитније донесе повољно решење да се тим људима удовољи и даде заслужена и обећана земља.

Стање аграрне реформе, односно беглукчих земаља у бившој Босни и Херцеговини није решено, и ако је ова Влада обећавала да ће га решити.

У Дринској бановини има више стотина нерешених предмета, а и што се реши реши се на штету сељака. Према томе свему, господо посланици, ви видите какво је стање нашег сиромашног сељака, који и данас има све потешкоће које је имао уназад још пре 7 година. Наш се сељак данас налази у највећим потешкоћама.

Због краткоће времена и зато што је 5 сати ујутру завршавам свој говор. Гласаћу против буџета. (Одобравање и плескање на левици.)

Potpredsednik Franjo Markić: Pošto je gospodin Mijić izjavio želju da govori o budžetu Ministarstva poljoprivrede, to vas molim, gospodo, da ga saslušate. (Prima sel) Ima reč narodni poslanik gospodin Milan Mijić.

Милан Мијић: Обзиром на кратко време ја ћу бити веома кратак, прво зато што сам ја члан партије која потпомаже Краљевску владу, па сматрам да није потребно да износим Владине заслуге, јер то народ сам види без нашег излагања овде у Народној скупштини.

Ја ћу овде изнети моја кратка запажања доbronамерно за оне ствари које су у народу мањкаве, односно што народ воли, да бих замолио господина ресорног Министра и Краљевску владу да пригодно решавања свих проблема има и ове ствари у виду које ћу ја изнети и да их по могућностима прихвата.

О буџету много је било говорено да је мален и премален. То је тачно, али тачно је и то да би Краљевска влада волела да може да да више него што је дала овог пута, али ми знамо како стоји

са нашим буџетирањем, знамо да нема могућности да учини оно што би ми сви желели, како ми на десници, тако и господина на левици.

Ја бих молио господина Министра пољопривреде, уколико има могућности у буџету за ову годину, да би посветио ипак пажњу Босанској Крајини, односно Врбаској бановини, а нарочито оним крајевима у којима је бедно и тешко стање, што се тиче воћарства, сточарства, а да о пољопривреди уопште не говорим, јер су тамо само шуме и голети. Банска управа са своје стране је доста учинила колико је било могуће, али она нема сретстава да би могла дати оно што је потребно оним крајевима. Да би се то стање колико толико поправило ја молим господина Министра да за ову годину учини што више да се то стање поправи.

По питању добровољаца нећу да говорим, јер Краљевска влада је учинила оно што је потребно и, колико сам обавештен, имаћемо у Финансијском закону амандмане, који ће дати нешто ново, што неће вероватно опозицији бити право. Ја бих ипак замолио господина Министра да код нас у крајевима који гравитирају линији Кључ—Петровац—Сањски Мост, где је железница Шипада, а где се добровољци нису могли благовремено населити, јер Шипад није хтео бесплатно да изврши превоз, па су добровољци изгубили право на насељење, да се тим људима, који нису својом кривицом то право изгубили, да им се да сада могућност да дођу до земље.

Трећа ствар, о којој желим да говорим, је кисела јабука коју ниједан режим од 1931 године наомамо није смео заристи до доласка Владе господина др. Милана Стојадиновића. То су земљораднички дугови. Земљораднички дугови: то је проблем такав да га фактично није било могуће лако решити, али је ипак решен боље него што се могло мислити. Земљораднички дугови су решени тако да трпе пола повериоци, а пола дужници.

Господо, при решавању тога питања поткрала се једна ствар. Поткрало се је то да су највећу корист извукли адвокати. Земљораднички дугови, они су код нас износили много, али нису задужења у свим крајевима наше земље настала на једнак начин, него су задужења индивидуална. Једни су се задуживали по потреби, други куповином земље и имања, а трећи да би исхранили голу душу од глади. У те крајеве спада и мој срез, поготово Босанска Крајина. За време просперитета банке су искористиле то стање и давале кредит сељаку на високе камате. Навешћу вам само један пример из мог краја. Код мене у Кључу 1929 године постојала је мала банка која је наручила у то време 150 вагона кукуруза. У Кључу на пијаци кукуруз се продавао по 2.25 динара, а та је банка продавала тај кукуруз по 4 динара на меницу са 40% камате. Господо, ту се мора поставити питање: је ли то поштено, је ли то праведно да се заштите оне банке које су на тај начин радиле, на исти начин као и оне банке које су узимале свега 10 до 15% камате и штитиле овај гладни народ. Ја сматрам да то не може да буде, а кад не може да буде, онда треба анкетом утврдити, које су банке то радиле и те банке не би се смеле служити заштитом. (Приговори.) Ако ово није тачно, господо, ја ћу положити свој мандат. Молим вас да се то установи путем суда јер, господо, има банака које су служиле нацији и помагале народ,

али, има и банака које су гулиле народ и наплаћивале пет пута више но што су смеле по закону. Тим банкама треба судити и њима ништа не вратити. Ја предлагем да Аграрна банка поведе анкету да се то испита и ако се утврди да то што сам ја тврдио није тачно, ја свечано изјављујем да ћу положити мандат.

Господо, овде мора да се буни народ па да каже, како се може оваквој банци дати заштита, која је нас гулила и плаћкала, па да буде и даље оно што је она друга банка која нам је давала много јевтиније. Господо, ја мислим да господин Министар неће имати ништа против тога да Аграрна банка испита ово стање и учини што је потребно.

Господо, то је једна ствар. Друга је ствар да су ове исте банке имале своје адвокате, и адвокатски трошкови нарастали су толико да, када се дуг од 2.000 динара преполови остаје 1.000 динара, а када се зарачунавају адвокатски трошкови, дуг буде 2500 динара. Значи, сељак не види да му је ништа помогнуто. Према томе, ја сам хтео да замолим господина Министра да у овом погледу учини што је потребно да би се могло бар унеколико помоћи оним сиромашним крајевима које су гулили гуликоже. Пошто имам пуно поверење у Краљевску владу и пошто верујем да ће господин Министар моје добронамерне напомене испитати како треба, изјављујем да ћу гласати за буџет. (Пљескање у центруму и на десници.)

Potpredsednik Franjo Markić: Има рећ народни посланик г. Slavko Nikolić.

Славко Николић: Пошто је време збиља поодмакло, ја ћу бити врло кратак. У овоме моменту мени највише лежи на срцу једна праведна ствар. Зато се обраћам Краљевској влади са молбом да поведе рачуна о Добручанским добровољцима па да се и њима додели земља као и осталим добровољцима. Они су били руковођени истим идејама када су ступали у редове наших личних и храбрих ослободилаца са Солуна, па су заслужили да им се укаже ова пажња. Пошто имам пуно поверење у рад Краљевске владе а нарочито у рад г. Министра пољопривреде сматрам за своју дужност да му и са овога места захвалим у име оног народа кога имам част овде заступати. Гласаћу за буџет. (Одобравање и пљескање у центруму и на десници.)

Potpredsednik Franjo Markić: Рећ има народни посланик г. Marko Ružičić.

Марко Ружић: Господо народни посланици, као претставник села и сељака, дозволите ми, господо, да о томе нашем вредном и најмногбројнијем нашем сталезу изнесем у кратком обиму слику о животу нашега села и сељака, о његовој делатности и његовој будућности. Тај сељачки радни свет као најмоћнији фактор свег живота, реда и мира у земљи без сумње заслужује да му се поклони довољна пажња од стране меродавних фактора. Иако се до Владе др. Милана Стојадиновића о њему мало водило рачуна, иако је данашња Влада са пуно воље и љубави учинила неколико крупних потеза за побољшање његова живота, ипак ћу бити слободан изнети праву слику његова живота и његове привредне делатности.

Политика Краљевске владе, која иде за тим, да земљордницима за њихове производе обезбеди што боље цене, како би они и као најмногбројни-

ји потрошачи у нашој земљи постали и добри купци и јаки порески обвезници, који ће моћи да удовољшавају својим обавезама како према држави тако и према приватним повериоцима, заслужује највећу пажњу, и највећу захвалност. Побољшање цена земљорадничких производа, јесте основни стожер, око кога се окреће целокупна привредна политика, управо то је извор свег побољшања и благостања сељачког живота. Треба ли, господо, то доказивати? Имали смо до скоро, до доласка Владе др. Стојадиновића такву жалосну слику у селу баш услед ниских цена њихових производа, па сматрам да нам је то свима познато и да неби требало о томе ни говорити. Отуда је и настало очајно стање у селу, јер је главни извор, главна снага његове привредне делатности пала, јер је основне идеје сваке привредне политике, да на основу просперитета наших сељачких маса има да се заснива просперитет и целог нашег народа. Ми који живимо на селу и који пратимо сваки откуцај сељачког живота имали смо и имамо прилике уверити се да су те чињенице тачне. Када сељак нема, онда нема ни трговац, занатлија, онда нема ни држава, јер је тро нашега народа земљорадник. Отуда политика Краљевске владе, која се у томе правцу креће, заслужује похвале не само целе Народне скупштине, него и целог југословенског народа. А да је се ситуација села и сељака побољшала за ово време Владе др. Стојадиновића, мислим да је тако очигледно и јасно да о томе неби вредело говорити и побијати нетачна тврђења господо са левице.

Побољшање ситуације осетило се нарочито у сточарству, тј. у погледу цена стокe и сточних производа. Док је раније пар волова био испод две хиљаде динара, данас се креће преко четири и шест хиљада. Исто је тако и са свом другом стоком као и са житом. Осећа се побољшање живота у селу тако јасно, да су нам други докази непотребни. Дабоме, да има у нашој земљи и таквих крајева који су страдали и који страдају од елементарних непогода, али, ту није крива Влада др. Стојадиновића. Ипак таквим се крајевима излази у сусрет не само у отписивању порезе него и у давању обилате помоћи. Дакле, као главни основ сељачког живота, његово подизање како у материјалном тако и у културном и просветном погледу јесу, поред осталих, мање значајних услова, добре цене његових производа.

Даље, наше село много је гушило и спутава-ло и спутава у његовом развоју, напретку и благостању немање довољно кредита под повољним условима. Раније је сељак налазио кредита у банкама, код трговаца и код зеленаша, и када је био доведен до ивице пропасти, услед великих зеленашких камата, Краљевска влада др. Стојадиновића морала је притећи у помоћ и регулисати та његова дуговања. Питање раздужења било је животни питање неколико стотина хиљада наших сељачких породица. У послератно доба наш вредни сељак, желећи и тежећи да пропали своје газдинство унапреди, упадао је у зеленашке руке из којих се неби сигурно лако извукао да му се од стране Краљевске владе није притекло у помоћ. Доношењем Уредбе о раздужењу земљорадника учињена је велика олакшица свим дужницима, да у току времена, под повољним условима, куд и камо пувољнијим него што је раније имао код зеленаша, своје дуговање изравна. Брисање до

25.000 динара половине, учињeno је већим делом сиромашнијим задругама велика олакшица, али дужницима преко 25.000, поред извесног процента брисања и олакшице у плаћању остала је тешкоћа у погледу тражења смањења дуга. По процени имања дужниковог, од стране комисије, зависи, да ли ће дужник имати каквих и коликих олакшица односно смањења дуга ти, да ли је презадужен. А како је то врло тешко утврдити а у опште се ништа у томе погледу од стране судова, одређених за процену и неради, то је ситуација тих дужника неизвесна. Када се узму у обзир оне зеленашке камате и трошкови, чињени на рачун сељака излази, да, и поред отписаних, сума је превелика, тако да се надлежни фактори морају тим позабавити, ако се хоће сељаку да помогне у оној мери у којој се жели. Аграрна банка, као поверилац, већ је ступила у дејство, достављајући опомене дужницима. Бојати се иако није до сада почела наплата екзекутивним путем, да не почне, што би самим тим поново био доведен многи дужник у незгодну ситуацију, а по готову када се зна, да је наш сељак тек за време ове Владе поново почео да се снажи и подмирује животним потребама, без којих нема оног напретка и успеха у оној мери у којој се жели да су помогне. На самој је Краљевској влади да нашем сељаку у томе изађе у сусрет, тим пре, пошто је сељак наилазио и до сада на велико разумевање код ње. Стварање и давање потребног кредита нашим пољопривредницима, под повољним условима — мислим, господо народни посланици, да ће то бит прва брига Краљевске владе, тим пре, пошто су бивши повериоци отказали свако кредитирање сељаку.

Велику захвалност наш сељак дугује Краљевској влади за смањење на 33% и на саму наплату порезе, тим пре, када се зна како је се и на који начин раније пре ње наплаћивало и какви су трошкови чињени. Држави никада није од користи да сељака онеспособи за даљи живот и рад а када му се прода, — само хвала Богу што се то сада не чини, — теглска стока, без које он не може у опште ни да живи, јер му се онда вежу и ноге и руке. Дакле, и овде се мора озбиљно водити рачуна, да поступно, целисходним мерама, народ плати свој дуг држави, што ће он увек радо учинити. До сада се у том погледу нема шта рећи нити пак пребацивати. Сељак, свесан своје снаге и своје моћи, он се по својој могућности сам сналази како зна и уме и држави доноси своје дуговање. Њега у том погледу дуговање држави мало забрињава, али наплата општинских и других приреза екзекутивним путем наилази већим делом на револт.

Господо народни посланици, има једна неопходна потреба за којом наш сељак из одавна вапије, тражи и моли, ма да му је се од стране ове Владе доста у пом погледу изашло у сусрет — а надамо се да ће се изаћи јоште више а то је скупоћа серума за сточне заразне болести. Колико наш сељак трпи штете, што му преко године угине добар део његове стоке, мислим да не би требало говорити, и то само услед тога, што су саме цене ципива за наше прилике сувише високе и за мале и сиромашне наше пољопривреднике и сточаре теже подношљивије. Специјално у моме срезу сваки се сељак, поред пољопривреде, бави и сточарством, те ми је, у том погледу, њихова штета са те стране позната. Нарочито ципиво против свињске куге, а које се скоро понајвише и троши, требало би на

сваки начин појевтинити, те да би наш сељак могао лакше доћи до тражене помоћи по сношљивијој цени. Поред агилности и вредноће ветеринара, требало би на неки начин и њихову награду за пелцовање стоке код сељака уредити тако, да не мора сељак, када сву своју ситну стоку буде привео, односно пелцовао, да га кошта скупо и прекупо.

Необично нас радује, што је Краљевска влада обратила пажњу, нарочито овом питању, те су у току ове године стали на снагу бановински правилници о сточним фондовима, те ће се обезбедити извесни кредити за унапређење сточарства.

Поред напред изнетих животних потреба нашег села и сељака, требало би на сваки начин спустити цене монополисаних артикала, и то: соли, гасу, шећеру, и бар последњој врсти дувана, пошто су и то животне потребе нашег сељака. Сама со, када би била у пола јевтинија, два-три пута би се више трошила него до сада. Овако сељак једва своју стоку осоли, што би без сумње, да је јевтинија куд и камо више чинио. Тако исто дуван. Он расте у нашој земљи, наш га сељак гаји, овде се прерађује и када га сељак из других крајева, као што је мој, жели да има са разлога, јер му је цена веома скупа — онда можете замислити, господо народни посланици, колико би му се изишло у сусрет том једином његовом задовољству, ако би се бар цена дувану спустила у пола тј. 20 грама на 2 динара.

Многе наше дуванице, поново би потражили своје луле и верујем да би се куд и камо више трошило — а и само би се кријумчарење svelo на најмању меру. Јоште једна новина за нашега сељака, од које ће он без сумње имати велике користи а то је обавезно обезбеђење усева и плодова од града. Надамо се да ће се што пре учинити све припреме и у Дринској бановини. Исто тако, важно је питање за наше село и сељака, увођење пољопривредних комора, што нас може само радовати, јер се без непосредног учешћа самих пољопривредника у привредној политици не би могле имати све оне користи, које се од ове установе очекују. Изјављујући велику захвалност у име свога среза на досадашњем раду и верујући и даље у добру вољу Краљевске владе, њену љубав према селу и сељаку, изјављујем да ћу гласати за буџет. (Пљескање у центруму и на десници).

Potpredsednik Franjo Markić: Reč ima Ministar poljoprivrede g. Svetozar Stanković.

Министар пољопривреде Светозар Станковић: Господо народни посланици, сматрам за своју дужност пре свега да дам објашњење по оном питању које је мало час г. Дошен овде споменуо а у вези са поседом Речи. Према податцима, које сам ноћас добио из Министарства пољопривреде, ово питање стоји на следећи начин. Покојни Министар Павле Радић у своје доба признао је на поседу Речи пет максимума и то за три сина, за ћерку и удову покојног Речија. Ово је решење озакоњено у тачци 3 § 8 Закона од 19 јуна 1931 године по ликвидацији великих поседа и без промена закона није се могла мењати правна ситуација већ се имао закон у целости извршити. Ово је, господо, право стање и, као што видите, овде не може бити говора о некој повреди закона.

Што се тиче, господо, саме дискусије по буџету Министарства пољопривреде, ја сам, господо, ову дискусију пажљиво пратио, салушао сам све говорнике и са левице и са деснице. Могу, господо, да констатујем да све ове примедбе, које су пале поводом ове дискусије, као што је питање добровољаца, питање земљорадничких дугова, питање ветеринарске службе итд., да на сва та питања имате одговор у моме експозеу, који сам ја данас прочитао још пре почетка дискусије, а и вама пре дискусије поделио. Ја бих вас, господо, молио да са тим одговором будете задовољни.

Према томе, господо, мени не преостаје ништа друго, него да вам се најтоплије захвалим на вашим корисним сугестијама, које сте учинили, са изјавом, да ћу се са вашим тим корисним сугестијама користити и руководити у своме будућем раду. (Бурно одобравање и плескање у центруму и на десници).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Gospodo narodni poslanici, pošto je lista govornika iscrpana to je pretres u pojedinostima predloga budžeta rashoda XIII razdeo — Ministarstvo poljoprivrede završen. Prelazimo na glasanje. Glasace se po partijama sedenjem i ustajanjem. Gospoda narodni poslanici, koji primaju pročitane partije izvoleće sedeti, a koji ne primaju, izvoleće ustati. Molim sekretara g. Nuriju Pozderca da izvoli pročitati partiju 767.

Zamenik izvestioca Nurija Pozderac pročita partiju 767—XIII razdeo — Ministarstvo poljoprivrede.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitani partiju 767? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, objavljujem da je pročitana partija 767 većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 768.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda XIII razdeo — Ministarstvo poljoprivrede od partije 768 do partije 787 zaključno. —

Potpredsednik Jevrem Tomić: Izvolite čuti partiju 788 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca Nurija Pozderac pročita partiju 788 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

XIII RAZDEO — MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE

GLAVA XCVI — POLJOPRIVREDNE OGLEDNE

I. KONTROLNE STANICE

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part. Poz.
788

Lične prinadležnosti.

I Plate — periodske povišice i položajni dodaci činovnika

III) Poljoprivredna ogledna i kontrolna stanica —

Zagreb

Činovnici

Kod 3 poljoprivredna savetnika V itd. da se reči:

„(1 sa sedištem u Osijeku)” brišu

Kod 3 poljoprivredna pristava VIII itd. da se reči:

„(1 sa sedištem u Osijeku)” brišu

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitani partiju 788 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je partija 788 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 789.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda XIII razdeo — Ministarstvo poljoprivrede od partije 789 do partije 796 zaključno. —

Potpredsednik Jevrem Tomić: Izvolite čuti partiju 797 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca Nurija Pozderac pročita partiju 797 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA XCIX — BANSKE UPRAVE ITD.

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part. Poz.
797

Lične prinadležnosti:

I Plate — periodske povišice i položajni dodaci činovnika

VI) Zetska banska uprava

A) Poljoprivredno odeljenje

Činovnici

Kod 3 poljoprivredna savetnika itd. u razvrstavanju mesto: „1-VI-1” staviti: „1-VI-3” i na kraju subpoz. mesto: „(v. d. vinarska nadzornika)” staviti: „(v. d. vinarskog nadzornika)”, iznos subpoz. ostaje isti.

Kod agrarnog inspektora itd. razvrstavanje mesto: „1V/1-2” staviti: „1V/1-3” iznos subpoz. ostaje isti.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitani partiju 797 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je partija 797 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 798.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda XIII razdeo — Ministarstvo poljoprivrede od partije 798 do partije 807 zaključno. —

Potpredsednik Jevrem Tomić: Izvolite čuti partiju 808 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca Nurija Pozderac pročita partiju 808 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA CI — DRŽAVNA ERGELA „PETROVO”
KOD ZAGREBA

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part. Poz.
808

Lične prinadležnosti:

I Plate — periodske povišice i položajni dodaci činovnika

Činovnici

Kod Upravnika Pastuvske stanice itd. mesto reči: „Pastuvske stanice” staviti reči: „Pastuvskog staništa”

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 808 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je partija 808 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 809.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima ove partije predloga budžeta rashoda XIII razdeo — Ministarstvo poljoprivrede od partije 809 do partije 815 zaključno. —

Potpredsednik Jevrem Tomić: Izvolite čuti partiju 816 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca Nurija Pozderac pročita partiju 816 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA CII — DRŽAVNA ERGELA „MRKONJIČEVO”
KOD SARAJEVA

Redovni rashodi

B. Materijalni rashodi

Part. Poz.
816

Upravni troškovi:

8 Za troškove oko postavljanja i održavanja sezonskih pastuvskih stanica itd.

U nazivu pozicije u tekstu u trećem redu mesto reči: „ishrana” staviti reč: „ishrane”

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 816 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je partija 816 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 817.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda XIII razdeo — Ministarstvo poljoprivrede od partije 817 do partije 819 zaključno. —

Potpredsednik Jevrem Tomić: Izvolite čuti partiju 820 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca Nurija Pozderac pročita partiju 820 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA CIII — DRŽAVNA ERGELA „DUŠANOVO”
KOD SKOPLJA

Redovni rashodi

B. Materijalni rashodi

Part. Poz.
820

Upravni troškovi:

7 Za troškove itd.

U nazivu pozicije u drugom i trećem redu mesto reči: „ishrana” staviti reč: „ishrane”

9 Za opravku svih zgrada itd.

U nazivu pozicije iza reči: „električnog osvetljenja” brisati: „zapetu” i dodati reč: „i”, kao i na kraju ove pozicije poslednje dve reči brisati

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 820 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je partija 820 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 821.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda XIII razdeo — Ministarstvo poljoprivrede od partije 821 do partije 822 zaključno. —

Potpredsednik Jevrem Tomić: Izvolite čuti partiju 823 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca Nurija Pozderac pročita partiju 823 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA CIV — DRŽAVNA ERGELA „LJUBIČEVO”
KOD POZAREVCA

Redovni rashodi

B. Materijalni rashodi

Part. Poz.

823 Dnevnice, putni i podvozni troškovi itd.

U nazivu partije u prvom redu posle reči: „dnevnice” staviti: „zapetu”

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 823 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je partija 823 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 824.

Zamenik izvestioca Nurija Pozderac pročita partiju 824.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 824? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je pročitana partija 824 većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 825 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca Nurija Pozderac pročita partiju 825 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA CV — DRŽAVNA ERGELA „ALEKSANDROVO”
KOD BIOGRADA NA MORU

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part. Poz.
825

Lične prinadležnosti:

- 2 Plate — periodske povišice zvaničnika
Kod 4 zvaničnika itd. razvrstavanje izmeniti i da glasi: „3-I-3 i 1-II”, iznos pozicije ostaje isti

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 825 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je partija 825 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 826.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda XIII razdeo — Ministarstvo poljoprivrede od partije 826 do partije 833 zaključno.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Izvolite čuti partiju 834 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca Nurija Pozderac pročita partiju 834 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA CVII — DRŽAVNA ERGELA NA PONOVIĆAMA
KOD LITJE

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part. Poz.
834

Lične prinadležnosti:

- 2 Plate — periodske povišice zvaničnika
Kod 4 zvaničnika itd. razvrstavanje izmeniti i da glasi: „2-II i 2-III-1”, iznos pozicije ostaje isti

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 834 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je partija 834 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 835.

Zamenik izvestioca Nurija Pozderac pročita partiju 835.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 835? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je pročitana partija 835 većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 835 a.

Zamenik izvestioca Nurija Pozderac pročita partiju 835 a.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 835 a? (Glasovi: Prima!

— Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je pročitana partija 835 a većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 836 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca Nurija Pozderac pročita partiju 836 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

B. Materijalni rashodi

Part. Poz.
836

Upravni troškovi:

- 7 Za troškove itd.

U nazivu pozicije u drugom i trećem redu mesto reči: „ishrana” staviti reč: „ishrane”

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 836 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je partija 836 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 837.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda XIII razdeo — Ministarstvo poljoprivrede od partije 837 do partije 853 zaključno.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Izvolite čuti partiju 854 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca Nurija Pozderac pročita partiju 854 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA CXI — DRŽAVNA POLJOPRIVREDNA ZAKLADA

Redovni rashodi

Materijalni rashodi

Part. Poz.

854

Za unapređenje svih grana poljoprivrede:

b) Odeljenje za stočarstvo

- 9 Pomoći itd.

U nazivu pozicije u petom redu posle

reči: „veštački” staviti: „zagradu”

- 19 Pomoć itd., iznos pozicije povećati sa + 100.000.—

- 20 Pomoć itd., iznos pozicije smanjiti sa — 100.000.—

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 854 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi.) Većina sedi, objavljujem da je partija 854 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 855 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Zamenik izvestioca Nurija Pozderac pročita partiju 855 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz.
855

Stručni rashodi Odeljenja za veterinarstvo:

- 6 Epidemiološki dodaci itd

U tekstu pozicije u prvom i drugom redu iza reči bakteriolozima staviti: „zapetu” i dodati u produženju reči: „hemičarima, entomolozima i parazitolozima”

Ukupno XIII razdeo

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitati partiju 855 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, objavljujem da je pročitana partija 855 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 856.

Zamenik izvestioca Nurija Pozderac pročita partiju 856.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitati partiju 856? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, objavljujem da je partija 856 većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 857.

Zamenik izvestioca Nurija Pozderac pročita partiju 857.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitati partiju 857? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, objavljujem da je partija 857 većinom glasova primljena.

Gospodo narodni poslanici, pošto je predlog budžeta rashoda XIII razdeo — Ministarstvo poljoprivrede po ovima partijama pojedinačno primljen, objavljujem da je ceo predlog budžeta rashoda XIII razdeo — Ministarstvo poljoprivrede primljen (Burno pljeskanje i odobravanje u centru i na desnici).

Gospodo narodni poslanici, kako je današnji dnevni red iscrpen, to sa vašim pristankom ovu sednicu zaključujem, a narednu zakazujem za danas u 10 časova pre podne sa ovim dnevnim redom:

Nastavak pretresa u pojedinostima izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1938/39 godinu i to:

1 — Pretres budžeta rashoda — IX razdeo — Ministarstvo vojske i mornarice;

2 — Pretres budžeta rashoda — XI razdeo — Ministarstvo saobraćaja, i

3 — Pretres budžeta rashoda — XII razdeo — Ministarstvo pošta, telegrafa i telefona.

Prima li Narodna skupština predloženi dnevni red? (Prima!) Objavljujem da je predloženi dnevni red primljen.

(Sednica je zaključena u 5,35 časova).

